

การลงทะเบียนผู้ต้องขังในประเทศไทย

ชุตินาพัฒน์ เกียรติมนัส

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
พ.ศ. 2560

Disciplinary action against inmates in Thailand

Chutimapat Keatmanat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2017

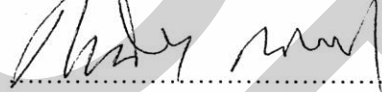
ใบรับรองวิทยานิพนธ์

คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

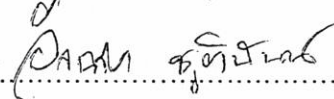
หัวข้อวิทยานิพนธ์ การลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในประเทศไทย
เสนอ โดย นางสาวชุตินาพัฒน์ เกียรติมนัส
สาขาวิชา นิติศาสตร์
หมวดวิชา กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณกัณฑ์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

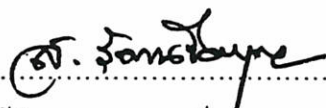

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณกัณฑ์)

.....กรรมการ
(อาจารย์นันท์ จิตสว่าง)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์อัจฉริยา ชูตินันท์)

คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ รับรองแล้ว

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนชื้อสกุล)

วันที่ 27 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2560

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในประเทศไทย
ชื่อผู้เขียน	ชุตินาพัฒน์ เกียรติมนัส
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรภัทร์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงวิวัฒนาการการลงโทษผู้ต้องขังตามกฎหมายบังคับโทษในอดีตจนถึงปัจจุบัน ว่าการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในฐานะของประธานของการบังคับโทษ ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ 2560 รวมถึงกฎกระทรวงมหาดไทย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการเปรียบเทียบว่ามาตรการในการลงโทษผู้ต้องขังเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังในการที่จะได้รับการแก้ไขตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ และสอดคล้องกับมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ หลักสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือไม่ รวมถึงศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคในการใช้มาตรการบังคับโทษ ว่ามีกฎหมายบัญญัติคุ้มครองและให้สิทธิแก่ผู้ต้องขัง และศึกษาเปรียบเทียบกับการลงโทษทางวินัยของต่างประเทศ

จากการศึกษาปัญหาการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในประเทศไทย พบว่ามีมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังกำหนดอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และปัจจุบันซึ่งได้มีการแก้ไขตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ได้มีการหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติขัดกับหลักการหรือวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของผู้ต้องขัง ซึ่งวิธีการลงโทษดังกล่าวถือว่าเป็นการกระทำที่ขัดต่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ขัดต่อมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ไม่สอดคล้องกับนานาอารยประเทศและขัดต่อวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ

การลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในต่างประเทศ กล่าวคือ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศอังกฤษ มาตรการทางกฎหมายในการลงโทษผู้ต้องขังได้บัญญัติกฎหมาย ระเบียบ และ

ข้อบังคับ และขั้นตอนในการลงโทษผู้ต้องขังไว้และให้ความสำคัญเรื่องสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค กลุ่มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้วยวิธีการทารุณ โหดร้าย และเป็นกรทรมาณ

จากสภาพปัญหาในการลงโทษผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการยกเลิกการลงโทษโดยการขังเดี่ยว ตามมาตรา 66 (6) เพราะเป็นการลงโทษโดยวิธีการทารุณ โหดร้ายและเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ร่างกายและจิตใจ และอาจทำให้ผู้ต้องขังสูญเสียบุคลิกภาพและอาจทำให้ถึงขั้นเสียชีวิตได้ และเป็นการขัดต่อมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพื่อให้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มีความทันสมัย สอดคล้องกับสภาพสังคม วัฒนธรรมของสังคมในปัจจุบัน และเพื่อให้สอดคล้องกับนานาอารยประเทศ หลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักกฎหมายสากล รัฐธรรมนูญ หลักการบังคับโทษ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และส่งผลกระทบต่อบุคลิกภาพและส่งผลเสียต่อผู้ต้องขัง เพื่อมิให้ผู้ต้องขังกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก หรือกระทำความผิดในลักษณะที่มีความรุนแรงมากขึ้นกว่าเดิม เห็นควร เสนอให้ใช้มาตรการบังคับโทษอย่างอื่นแทนการลงโทษขังเดี่ยว เช่น ยกเว้นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังอื่นเป็นระยะเวลาไม่เกิน 21 วัน การจัดให้มีที่พักแยกออกไปต่างหากในระหว่างที่มีกิจกรรมจากการทำงานเป็นเวลาสูงสุด 4 สัปดาห์ เพิกถอนจากการทำงานที่ได้รับมอบหมายหรือการจ้างงานเป็นเวลาสูงสุด 4 สัปดาห์ กักขังสูงสุดเป็นระยะเวลาไม่เกิน 14 วันหรือดำเนินการจับกุม โดยมีระยะเวลาสูงสุด 4 สัปดาห์

Thesis Title	Disciplinary action against inmates in Thailand
Author	Chutimapat Keatmanat
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr.Thanee Vorapat
Department	Law
Academic year	2016

ABSTRACT

The purposes of this research was to study the evolution of prisoners' punishment in accordance with past penal law to date. That the treatment of inmates as president of the penalty According to the Corrections Act, BE 1936 and the Corrections Act, BE 2017, including the Ministerial regulations, rules and related regulations by comparing the inmate's punishment measures whether the measure to punish inmates violated the basic rights of prisoners in order to be resolved in accordance with the purpose of punishment and accordingly with international standards of UN organizations, UN Human Rights Principles And the Constitution of the Kingdom of Thailand or not.

Based on the study of inmate disciplinary action in Thailand, it was found that there were legal measures related to disciplinary action against inmates as prescribed in the Correction Act BE 1936 and the Ministerial Regulation issued in accordance with Section 58 of the Correction Act BE 1936 and nowadays, which has been amended under the Correction Act BE 2017 and the procedure was contradictory with the principle or purpose of punishment affecting the rights of freedom and equality of inmates, which method of punishment was considered as a torture to inmates and it affected the rights and freedoms of the inmates directly. This was contradictory with principles of human rights, human dignity, and it was unconstitutional. Moreover, it contrary to the minimum standards of treatment for inmates, which did not accord with civilization and contrary to the purpose of punishment.

Disciplinary action in different countries, the Federal Republic of Germany and England, the legal measures to punish inmates had established the laws, regulations and rules and procedures for penalties imposed on inmates, focused on the right, freedom and equality, to protect their human dignity, which did not treat the inmates in a brutal way and with torture.

From the state of the problem of punishment of prisoners under the Corrections Act of BE 2017, the researcher suggested that the penalty should be repealed by single detention under section 66 (6), because it was cruel punishment, human rights violations, affecting health both physical and mental and might put the inmate in a losing their personality and cause death. It was contradictory with the international standards in inmates' treatment and contrasted to the constitution. It should provide other penalties instead of single penalties, for example, cancellation of works related to other inmates for up to 21 days, provision of separate accommodation during work activities for a maximum of 4 weeks, withdrawal from any assigned works or employments for a period of time, up to a maximum of 4 weeks, detention for a maximum period of 14 days or capture up to 4 weeks in order to be modern in the Correction Act BE 2017 that adapted with the current social and cultural environment and in accordance with the civilization, the principles of international law, constitution and penal code, without prejudice to human dignity and affect the personality and detriment to inmates, so that the inmates did not commit any offense again or in a more violent manner than ever before.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ในหัวข้อ “วิวัฒนาการการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในประเทศไทย” สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดีด้วยความเมตตาอย่างยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณนทร์ ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ของผู้ศึกษา ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ที่ได้กรุณาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.นันทิ จิตสว่าง และ รองศาสตราจารย์อัจฉริยา ชุตินันท์ ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งกรุณาชี้แนะประเด็นข้อคิดเห็นและข้อสังเกตต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ตลอดจนช่วยเหลือในการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาของวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ถูกต้อง สมบูรณ์และสำเร็จลุล่วง

ในส่วนของข้อมูลกฎหมายต่างประเทศและความคิดเห็นในเชิงวิชาการ ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณอาจารย์รุติ ลิปิพันธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและเอื้อเฟื้อข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายของต่างประเทศและบทความทางวิชาการจนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความถูกต้องและสมบูรณ์

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณพี่ ๆ เพื่อน ๆ และน้อง ๆ ในสาขากฎหมายอาญา รุ่น 55 ที่ได้ช่วยแนะนำและให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา และขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ทุกท่านในการดูแล แนะนำ และติดต่อประสานงานในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้โดยเฉพาะพี่ด้อม

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ของเรือนจำจังหวัดพิษณุโลกทุกท่านที่ได้กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

สุดท้ายนี้ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณครอบครัว นายจรัสพันธ์ เกียรติมนัส นางวิมลนันท์ เกียรติมนัส บิดา มารดา ผู้ให้กำเนิดและอุปการะเลี้ยงดู ผู้ซึ่งเป็นกำลังใจในการศึกษาและการทำงาน เป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต ต้นแบบในการสร้างแรงบันดาลใจ ในการประพฤติปฏิบัติตัวเป็นคนดี ยึดมั่นในความถูกต้องยุติธรรม เป็นแนวทางในการศึกษากฎหมายและการทำงานทางด้านกฎหมายของผู้ศึกษา รวมถึงการใช้ชีวิตประจำวันในสังคมปัจจุบัน

หากวิทยานิพนธ์ของผู้ศึกษาเล่มนี้มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาหรือค้นคว้าของผู้อื่นที่สนใจ ผู้ศึกษาขออุทิศให้แก่บุพการี คณาจารย์ ตลอดจนผู้แต่งตำรา บทความต่าง ๆ ที่ผู้ศึกษาได้ใช้ในการศึกษาค้นคว้าในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ หากวิทยานิพนธ์ของผู้ศึกษาเล่มนี้มีความบกพร่องและผิดพลาดประการใดผู้ศึกษาขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ชุตินันท์ เกียรติมนัส

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	14
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	14
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	15
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	15
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	16
2. หลักกฎหมายและทฤษฎีการบังคับโทษของผู้ต้องขังในเรือนจำ.....	17
2.1 กฎหมายบังคับโทษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	18
2.2 ระบบการดำเนินคดีอาญา.....	25
2.3 การเริ่มต้นของการดำเนินคดีอาญา.....	34
2.4 วัตถุประสงค์ของการลงโทษ.....	40
2.5 วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก	44
2.6 การบังคับโทษ.....	53
2.7 วิวัฒนาการการลงโทษผู้ต้องขังในเรือนจำของประเทศไทย	61
2.8 วิวัฒนาการเรือนจำหรือทัณฑสถานของประเทศไทย	89
2.9 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	104
2.10 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักมาตรฐานสากล	107
2.11 มาตรการการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในเรือนจำ.....	121
3. มาตรการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในเรือนจำของต่างประเทศ	142
3.1 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนี.....	142
3.2 ประเทศอังกฤษ	152

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4. การลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในเรือนจำที่มีปัญหาในทางกฎหมาย	165
4.1 ความไม่สอดคล้องกับหลักการบังคับโทษจำคุก	166
4.2 ความไม่สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามกฎหมายสากล	175
4.3 ความไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557	187
4.4 วิเคราะห์วิวัฒนาการการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในเรือนจำในอดีต จนถึงปัจจุบัน	189
4.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในเรือนจำของประเทศไทย กับต่างประเทศ.....	192
4.6 วิเคราะห์เปรียบเทียบวัฒนธรรมของคนไทยในรูปแบบเรือนจำที่เหมาะสม	203
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	208
5.1 บทสรุป.....	208
5.2 ข้อเสนอแนะ	213
บรรณานุกรม	217
ภาคผนวก	223
ประวัติผู้วิจัย	227

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กฎหมายบังคับโทษจำคุกเป็นส่วนหนึ่งในระบบของกฎหมายอาญา ดังนั้น กฎหมายบังคับโทษจำคุกจึงมีบทบาทและมีความสำคัญในการส่งเสริมภารกิจของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กล่าวคือ มีภารกิจในการคุ้มครองการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม มีภารกิจในการปราบปรามและในการป้องกันการกระทำความผิด รวมตลอดทั้งคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายและในการคุ้มครองคุณภาพของการกระทำซึ่งอาจได้แก่ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญา เหตุที่เรียกว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพราะเป็นเรื่องที่กฎหมายหลักสามส่วนที่ต้องทำงานร่วมกันอย่างเป็นกระบวนการหรือเป็นระบบต่อกัน ในกระบวนการเดียวกันแต่มีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันบนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางกฎหมายที่เชื่อมกันและขับเคลื่อนด้วยองค์กรหลายองค์กรในบทบาทที่แตกต่างกัน ในวัตถุประสงค์ของกระบวนการเดียวกันจึงเรียกว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญา ปัจจุบันมีกฎหมายหลัก ๆ ที่สำคัญ 3 ส่วนด้วยกันคือ ส่วนที่เป็นอาญาสารบัญญัติ¹ ส่วนที่เป็นอาญาวิธีบัญญัติ² และส่วนอาญาบังคับโทษ

กฎหมายอาญาบังคับโทษ มีภารกิจในการบังคับโทษผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ โดยมีมุ่งแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วของบุคคลและคืนคนดีสู่สังคม ซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560³ และกฎหมายอีกหลายฉบับที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น เมื่อกฎหมายทั้งสามส่วนทำงานอย่างถูกต้องสมบูรณ์ความมีประสิทธิภาพของภารกิจของกฎหมายอาญาก็จะเกิดขึ้นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ กล่าวคือ คนกระทำความผิดจริงต้องถูกบังคับโทษ คนบริสุทธิ์ได้รับอิสรภาพ ดังนั้น บทบาทของกฎหมายบังคับโทษจำคุกในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

¹คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, 2549), น. 31-35.

²เพ็งอ้าง, น. 32-34.

³ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560 โดยพระราชบัญญัตินี้ มีทั้งสิ้น 78 มาตรา.

จึงเป็นเรื่องของการแก้ไขมนุษย์ที่ได้พิสูจน์แล้วโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในภาคของวิธีสบัญญัติว่าได้กระทำความผิดจริง ในระหว่างเวลาที่อยู่ในเรือนจำมีวิธีการและขั้นตอนในการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดไม่กลับไปกระทำความผิดอีกในภายหลังเมื่อปล่อยตัวบุคคลผู้นั้นออกสู่สังคมและเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม⁴ ระบบการดำเนินคดีอาญา มีวิวัฒนาการจากระบบการดำเนินคดีอาญาที่การดำเนินคดี เป็นการดำเนินการโดยไม่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนไปสู่ระบบการดำเนินคดีอาญาที่เป็นการดำเนินคดีอาญาโดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ตามแนวความคิดของพวกเสรีนิยมและการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับระบบการดำเนินคดีอาญาทำให้เกิดหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่ขึ้น ทั้งนี้ระบบการดำเนินคดีอาญามี 2 ระบบ คือการดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system) และการดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system) กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system) เป็น “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” (Offizialklage/public prosecution) ที่เกิดขึ้นก่อนจึงได้มีการปรับปรุงการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐใน “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system) ให้มีความเป็นธรรมขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาในด้านสิทธิมนุษยชน ใน “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” (Offizialklage/public prosecution) คือ ระบบการดำเนินคดีอาญาที่ไม่มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกัน ในองค์กรในการดำเนินคดีที่ต่างหากจากกันเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ แต่การดำเนินคดีอาญาทั้งหมดตกอยู่ในมือของบุคคลหรือองค์กรเดียว กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาทั้งหมดตกอยู่ในมือของผู้พิพากษา⁵ ในการดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน” ผู้ถูกไต่สวนแทบจะไม่มีสิทธิอะไรเลย ไม่ต่างอะไรกับวัตถุชิ้นหนึ่ง กล่าวคือเป็น “กรรมในคดี” (Prozessobjekt/procedural object) ซึ่งใน “ยุโรปภาคพื้น” (Europa/continental Europe) การดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system) เลวร้ายจนถึงขีดสุดเมื่อมีการทรมานร่างกายประเทศไทยก่อนการใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญามีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อนรัตนโกสินทร์ศก 115 การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยก็ใช้ “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system)⁶

⁴ธานี วรภัทร์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, 2555), น. 86-87.

⁵vgl. Claus Roxin, Strafverfahrensrecht, 24 . Auflage, Müncheh 1995, S. 75.

⁶คณิต ฒ นคร, “อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 2, ปีที่ 9, น. 133 (2520). หรือ คณิต ฒ นคร, กฎหมายและบทบาทของพนักงานอัยการ (หนังสือรวมบทความ), พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, 2552), น. 55

การดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system) คือระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกัน ในห้องศาลในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างหากจากกันเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งสองนั้น และยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาและจำเลย) จากการเป็น “กรรมในคดี (Prozessobjekt/procedural object) ขึ้นเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt/procedural subject) “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system) อันเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ แท้จริงแล้วมิใช่ระบบการดำเนินคดีอาญาใหม่ แต่เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system) นั้นเอง กล่าวคือ การที่เลิกใช้การดำเนินคดีอาญาแบบไต่สวนเพราะการดำเนินคดีอาญาตามระบบไต่สวนผู้พิพากษามีอำนาจมากเกินไป มีอคติความลำเอียงและมักรู้สึกว่าเป็นองค์กรมีหน้าที่ปราบปราม ดังนั้นเพื่อเป็นการลดอำนาจของผู้พิพากษาและเพื่อขจัดข้อผิดพลาดจึงได้มีการตัดอำนาจผู้พิพากษาในส่วนที่เกี่ยวกับการสอบสวน ฟ้องร้องออกให้เป็นที่ขององค์กรอีกองค์กรหนึ่ง คือ “อัยการ” หรือ “พนักงานอัยการ” เป็นผู้ใช้หรือผู้ดำเนินการ⁷

ในการดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system) ผู้ถูกกล่าวหาเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt/procedural subject) นั่นก็เพราะว่าในการดำเนินคดี “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system) กฎหมายไม่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นวัตถุแห่งการชกฟอกหรือเป็น “กรรมในคดี” (Prozessobjekt/procedural object) แต่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็น “คน” และเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายจึงสิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหา เปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และห้ามการดำเนิน “กระบวนการพิจารณา” (Prozesshandlung/procedural act) ที่มีขอบ⁸ ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่จึงเป็นการดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system)

ในการดำเนินคดีอาญานั้น “องค์กรในคดีอาญา” (Organ der Strafrechtspflege/organ of criminal justice administration) รัฐเป็นองค์กรที่มีอำนาจ หน้าที่ ในการดำเนินคดีอาญาข้อมเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt/procedural subject) ดังนั้น ในการดำเนินคดีอาญาใน “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system) ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้เป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt/procedural subject) หากแต่เป็น “กรรมในคดี” (Prozessobjekt/procedural object) ดังนั้น ผู้มีสิทธิหรืออำนาจและหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาใน “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/

⁷ อดิิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 8 ปรับปรุงใหม่และแก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2555), น. 62

⁸ เพิ่งอ้าง, น. 62.

inquisitorial system) หมายถึงเฉพาะบุคคลและองค์กรของรัฐเท่านั้น จึงกล่าวได้ว่าในระบบไต่สวนบุคคลและองค์กรของรัฐจึงถือเป็น “ประธานในคดี” (Prozess subjekt/procedural subject)⁹ แต่ในการดำเนินคดีในปัจจุบัน คือ “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system) ผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหา ทนายความ จึงเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt/procedural subject) เพราะว่าการดำเนินคดี “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system) กฎหมายไม่ถือว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นวัตถุแห่งการชักฟอกหรือเป็น “กรรมในคดี” (Prozessobjekt/procedural object) แต่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็น “คน” และเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายจึงให้สิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหา เปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และห้ามการดำเนิน “กระบวนการพิจารณา” (Prozeßhandlung) / (procedural act)¹⁰ ที่มีขอบ ซึ่งในการดำเนินคดีอาญาแบ่งออกได้เป็น 2 ตอนใหญ่ ๆ คือ “การดำเนินคดีอาญาขั้นกำหนดคดี” (Erkenntnisverfahren/verification stage) และ “การดำเนินคดีอาญาขั้นบังคับคดี” (Vollstreckungsverfahren/execution stage) และสิ่งที่เชื่อมโยงให้การดำเนินคดีอาญาทั้งสองติดต่อกันคือ “คำพิพากษาถึงที่สุด” กล่าวคือในการดำเนินคดีอาญาขั้นบังคับคดี (Vollstreckungsverfahren/execution stage) หลังจากที่ได้พิพากษากำหนด “มาตรการบังคับทางอาญา” (Kriminalsanktion/criminal sanction) ในคดีใดและคำพิพากษาในคดีนั้นถึงที่สุดแล้วก็จะต้องมีการจัดการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาอันถึงที่สุด เว้นแต่จะได้มีการลดโทษ เปลี่ยนโทษหรือยกโทษหรืออื่น ๆ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245.) ดังนั้น เมื่อคดีใดมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วต้องมีการจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาดังกล่าว ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 6 หมวด 1 อันว่าด้วย “การบังคับตามคำพิพากษา” เพื่อให้คำพิพากษามีผลบังคับใช้ได้จริง คือ “การบังคับคดีอาญา” (Strafvollstreckung/execution of the criminal penalty) ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจาก “การบังคับโทษอาญา” (Strafvollzug/penal administration) กล่าวคือ “การบังคับคดีอาญา” (Strafvollstreckung/execution of the criminal penalty) เป็นกระบวนการที่กระทำไปเพื่อให้มีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุด รวมตลอดทั้งการวินิจฉัยสั่งการอันเกี่ยวเนื่องกับการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วนั้นด้วย และไม่หมายเฉพาะถึงการดำเนินการตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดให้ลงโทษประหารชีวิต จำคุกหรือกักขังเท่านั้น แต่รวมถึงการดำเนินการตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดให้ลงโทษปรับและอื่น ๆ ด้วย เช่น วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น¹¹ ส่วน “การบังคับโทษอาญา” (Strafvollzug/penal administration) เป็นกระบวนการที่อยู่นอกวิธี

⁹ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 7*, น. 82.

¹⁰ *เพ็งฮ้าง*, น. 62.

¹¹ *เพ็งฮ้าง*, น. 43.

พิจารณาความอาญา กล่าวคือ “การบังคับโทษอาญา” (Strafvollzug/penal administration) ต้องเป็นไปตาม “กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ” (Strafvollzugsrecht/penalty law หรือ prison law) ที่สำคัญของไทยเรา คือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวงซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว และบทบัญญัติในภาค 7 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันว่าด้วย อกัษโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นโทษและลดโทษ ก็เป็นบทบัญญัติของ “กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ”¹² อนึ่ง “การบังคับโทษอาญา” (Strafvollzug/penal administration) ในปัจจุบันได้กลายเป็นเรื่องสากลไปแล้ว¹³

การลงโทษ คือ การปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ได้รับการปฏิบัตินั้นต้องได้รับผลร้าย เนื่องมาจากการที่บุคคลผู้นั้น ได้ฝ่าฝืนแนวปฏิบัติอันเป็นกติกาของสังคม โดยที่รัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายนั้น ๆ การลงโทษเป็นรูปแบบหนึ่งของการป้องกันสังคมจากผู้กระทำความผิด ทั้งนี้การป้องกันแบ่งออกเป็น “การป้องกันทั่วไป” (General Prevention/Generalpravektion) และ “การป้องกันพิเศษ” (Special Prevention/Spezialpravektion) มาตรการบังคับทางอาญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการป้องกันทั่วไป (General Prevention/Generalpravektion) คือ การลงโทษตามบทบัญญัติมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ การประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน เนื่องจากเป็นมาตรการบังคับทางอาญาที่ใช้ข่มขู่ให้บุคคลอื่นกระทำความผิดในทางเดียวกันหรือเป็นแบบอย่างซึ่งบังคับจิตใจของบุคคลทั่วไปที่คิดจะกระทำความผิดอย่างเดียวกันให้งดความคิดนั้น ๆ ในขณะที่วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นมาตรการบังคับทางอาญาซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการป้องกันพิเศษ (Special Prevention/Spezialpravektion) เนื่องจากวิธีการเพื่อความปลอดภัยใช้เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดเดียวกันซ้ำอีกและเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดที่อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชีวิตหรือทรัพย์สินของผู้อื่นอันอาจเกิดขึ้นในอนาคต วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นทางเลือกที่ศาลสามารถมีคำสั่งใช้ควบคู่ไปกับการลงโทษ ทั้งนี้ก็เพื่อตอบสนองต่อภารกิจหลักในการคุ้มครองสังคมและป้องกันการกระทำความผิดของกฎหมายอาญา กฎหมายอาญาคู่ขนาน (Zweispuriges Strafrecht) ไม่มุ่งเน้นเพียงแต่การใช้ “โทษ” เป็นมาตรการบังคับทางอาญาเพื่อลงโทษแก่บุคคลที่กระทำความผิด แต่ให้ออกาสบุคคลที่จะแก้ไขพฤติกรรมเสียให้กลับเป็นคนดีละกลับคืนสู่สังคมโดยการเลือกใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นมาตรการป้องกันพิเศษอีกประการหนึ่ง โดยการนำมาบังคับใช้แทนมาตรการลงโทษทางอาญาหรือใช้ควบคู่กันไปเพื่อการดำเนิน

¹²เพ็ญอ้าง, น. 45.

¹³“Standard Minimum Rule for Treatment of Prisoners.” (อ้างถึงใน ธาณี วรภัทร์, การบังคับโทษจำคุก, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2553), น. 48-67.

คดีอาญาและการอำนวยความสะดวกทางอาญาสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ประการของกฎหมายอาญา มีวัตถุประสงค์ให้ผู้ได้รับโทษรู้สึกสำนึกว่าการกระทำของตนเป็นการกระทำผิดอันเป็นพฤติกรรมที่คนในสังคมส่วนใหญ่ไม่ประสงค์ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้น ต้องเข้าสู่กระบวนการแก้ไขพฤติกรรมมนุษย์ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีนั้นให้หมดไป

วัตถุประสงค์ของการลงโทษที่สำคัญมีดังต่อไปนี้¹⁴

1. การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน (Retribution)
2. การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่
3. การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข
4. การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิด

1. การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน¹⁵ (Retribution) ตามวัตถุประสงค์ข้อนี้การลงโทษจะเป็นไปเพื่อความยุติธรรม ผู้ใดกระทำความผิดก็จะต้องได้รับโทษเป็นการทดแทนหรือการกระทำความผิดเป็นกรรมชั่ว เมื่อผู้ใดกระทำความผิดก็ต้องชดใช้กรรมของตนโดยการรับโทษ นักปรัชญาชาวเยอรมัน Immanuel Kant ได้ให้เหตุผลสนับสนุนความคิดตามทฤษฎีนี้ และยังมีความคิดว่า ถ้าสังคมไม่ลงโทษผู้กระทำความผิดก็เท่ากับสังคมสนับสนุนให้กระทำความผิด

วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนก็มีจุดอ่อนหลายประการคือ¹⁶

- 1) การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้พิจารณาถึงประโยชน์ในอนาคต คือไม่ได้พิจารณาถึงว่าการลงโทษนั้นจะมีผลในการป้องกันไม่ให้มีการกระทำผิดเกิดขึ้นอีกหรือไม่
- 2) การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นของสังคม แต่คำนึงถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่กระทำสังคมจะไม่ได้อะไรจากการลงโทษดังกล่าว
- 3) เป็นการยากมากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นจริง สังคมยังไม่สามารถมีมาตรการใด ๆ ที่จะลงโทษให้ได้สัดส่วนกับความผิดอย่างแท้จริงได้

ด้วยเหตุนี้เองทำให้วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนลดความสำคัญลงในปัจจุบันแต่ก็ยังคงมีอยู่ ทั้งนี้เพราะยังสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไปในการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษเพื่อทดแทนให้สาสมกัน¹⁷

¹⁴อุททิศ แส่น โกลิก, “หลักกฎหมายอาญา: การลงโทษ” อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ, ณ วัดธาตุทอง, 23 มีนาคม 2515. มรพ.

¹⁵Clemens Bartollas, *Invitation to Corrections*, (Boston: USA. Allyn & Bacon, 200), pp. 71-72.

¹⁶ นที จิตสว่าง, *หลักทัณฑ์วิทยา*, กรุงเทพมหานคร: กรมราชทัณฑ์, ม.ป.ป., น. 24-25.

¹⁷ธานี วรภัทร์, *อั้งแล้ว เชิงอรรถที่ 4*, น. 31-35.

2. การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่¹⁸ มีหลักการว่า การลงโทษจะคำนึงถึงแต่เพียงผลของการลงโทษต่อตัวผู้กระทำความผิดเท่านั้นไม่ได้ แต่ต้องคำนึงถึงผลต่อประชาชนทั่วไปด้วย เพื่อประโยชน์ 2 ประการ คือ

- 1) มีผลแก่ตัวผู้กระทำความผิด ทำให้ผู้กระทำความผิดซึ่งถูกลงโทษมีความเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำอีก
- 2) เป็นตัวอย่างให้กับคนทั่วไปเห็นว่าเมื่อกระทำความผิดแล้วจะต้องได้รับโทษเพื่อคนทั่วไปจะได้ทราบจะได้เกรงกลัวไม่กล้าไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นบ้าง ทำให้เกิดความยับยั้งชั่งใจไม่กล้ากระทำความผิดเช่นนั้นอีก

3. การลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไข¹⁹ (Rehabilitation) การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขนั้นมีแนวคิดว่าการลงโทษตามทฤษฎีปรับปรุงแก้ไขประสงค์เพียงเพื่อจะป้องกันไม่ให้นุคคลที่ใดกระทำความผิดมาแล้ว กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก พยายามหาทางให้ผู้ที่ได้กระทำความผิดแล้วเกิดความยับยั้งไม่กระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก แนวความคิดทฤษฎีนี้เห็นว่าการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความยากลำบากหรือได้รับผลร้ายด้วยการลงโทษแต่เพียงอย่างเดียวไม่น่าจะทำให้คนประพฤติตัวดีขึ้นหรือสำนึกในการกระทำที่ไม่ดีของตนเอง ประกอบกับเห็นว่าการลงโทษเพื่อการข่มขู่ไม่มีผลเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษแล้วกลับใจไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ไม่เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้กระทำความผิดมีความสามารถที่จะกลับตัวเป็นคนดีได้เลย

4. การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิดได้อีก²⁰ (Incapacitation) เป็นวัตถุประสงค์หรือแนวคิดที่ทำให้ผู้กระทำความผิดหมดโอกาสกระทำความผิด อาจได้แก่การจำคุกผู้กระทำความผิดไว้ตลอดชีวิต จำคุกมีกำหนดระยะเวลา การประหารชีวิต เป็นต้น โดยประสงค์จะกำจัดผู้กระทำความผิดให้ออกไปจากสังคมอย่างถาวรหรือชั่วคราวก็ตามอันเป็นการป้องกันให้คนในสังคมอยู่ได้อย่างปลอดภัย ไม่ต้องหวาดระแวงภัยจากบุคคลนั้น ๆ อีกต่อไป

วัตถุประสงค์ของการลงโทษเป็นพื้นฐานสำคัญในการลงโทษทางอาญา โดยในการนำไปใช้นั้นจะเน้นหนักไปในทางใดก็จะเป็นไปตามลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ศาสนาและแนวนโยบายแห่งรัฐ ในบางช่วงเวลาแนวความคิดของทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้อาจเป็นเครื่องมือของรัฐในการคุ้มครองป้องกันสังคมในสถานการณ์ที่วิกฤตได้

¹⁸Stephen Livingstone and Tim Owen, *Prison Law*, 2nd ed. (New York: Oxford, 1999), pp. 415, 416; Clemens Bartollas, *supra note 15*, pp. 28-29.

¹⁹*Ibid.*, p. 452; See Clemens Bartollas, *supra note 15*, pp. 52-54.

²⁰Clemens Bartollas, *supra note 15*, pp. 71-75; Joan Petersilia, *When Prisoners Come Home*, (New York: Oxford, 2003), pp. 12-13, 64-65.

หากพิจารณาประวัติการลงโทษทางอาญาตั้งแต่อดีตของประเทศไทย ในยุคสุโขทัย อยุธยาจนถึงปัจจุบัน พบว่ามีการนำทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้อย่างเห็นได้ชัดเจน การนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ นั้นจะผสมกลมกลืนกันอยู่หลายแนวคิดทฤษฎี ปรากฏในโทษและวิธีการบังคับโทษในทางอาญา

สำหรับวิธีการลงโทษที่สนองต่อวัตถุประสงค์นี้และใช้กันแพร่หลายในปัจจุบันก็คือ การจำคุก โดยการกันผู้กระทำผิดออกไปจากสังคมให้สังคมปลอดภัย แต่การจำคุกเป็นวิธีที่แยกผู้กระทำผิดออกจากสังคมได้เป็นการชั่วคราว ผู้กระทำผิดยังคงต้องกลับมาอยู่ในสังคมในท้ายที่สุด แม้จะเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิตซึ่งต่อมาก็จะมีการลดโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ จนที่สุดแล้วก็สามารถออกจากเรือนจำกลับเข้าสู่สังคมได้อีก และเมื่อกลับมาแล้วผู้กระทำผิดอาจมีความโกรธแค้นสังคมมากยิ่งขึ้น เป็นผลต่อเนื่องจากการลงโทษที่เขาได้รับหรือการอยู่ในเรือนจำนาน ๆ ทำให้บุคคลนั้นปรับตัวเข้ากับสังคมยากขึ้น ประกอบกับโดยทั่วไปสังคมไม่ยอมรับบุคคลที่ผ่านการรับโทษจำคุกมาแล้ว คนเหล่านี้จึงมีตราบาปเป็นคนที่ถูก²¹

ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจะไม่เหมือนกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่มุ่งที่จะลงโทษให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นหลัก หากแต่วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษเป็นการพัฒนาจากแนวคิดการลงโทษในอดีตเข้ามาสู่แนวคิดยุคใหม่ที่มีความเป็นเสรีนิยมในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากขึ้น มุ่งที่จะปรับเปลี่ยนบำบัดฟื้นฟูหรือแก้ไขพฤติกรรมของบุคคลที่บกพร่องในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นเหตุให้กระทำความผิดกฎหมายอาญาอันเป็นกติกาสังคม ถึงขนาดไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนในสังคมปกติได้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องนำคนลักษณะดังกล่าวนี้ไปปรับปรุงซ่อมแซมแก้ไข ยกระดับความเจริญทางจิตใจและพฤติกรรมให้อยู่ในระดับเกณฑ์มาตรฐานคนปกติในสังคมนั้น ๆ ได้ วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่สำคัญมีดังต่อไปนี้คือ

1. เพื่อให้มีการดำรงชีวิตอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม²² วัตถุประสงค์มุ่งเน้นการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นข้อที่สำคัญที่สุดและตรงกับความเป็นจริงในการบังคับโทษในทัณฑสถานที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดครบระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ดังนั้น ในหลายประเทศในโลก เช่น ประเทศญี่ปุ่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศอังกฤษ เป็นต้น ต่างก็มีกฎหมายและหรือแนวนโยบายในการ

²¹ นัทธี จิตสว่าง, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 16*, น. 29.

²² Strafvollzugsgesetz. 1967. § 2 Aufgaben des Vollzuges. Im Vollzug der Freiheitsstrafe soll der Gefangene fähig werden, künftig in sozialer Verantwortung ein Leben ohne Straftaten zu führen (Vollzugsziel). Der Vollzug der Freiheitsstrafe dient auch dem Schutz der Allgemeinheit von weiteren Straftaten.

ลงโทษจำคุกที่จะต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายกับบุคคลในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญอยู่บนพื้นฐานของการบังคับโทษ หลักความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำเพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง หากการจำคุกทำลายบุคลิกภาพของคนให้เสียไป การฟื้นฟูก็จะทำไม่ได้ผล สุดท้ายสังคมก็จะได้รับความเสียหายอีกต่อไป

การลงโทษโดยคำนึงถึงอนาคตหรือการมองไปข้างหน้าเพื่อให้ทั้งผู้กระทำความผิดเองและผู้รู้เห็นว่าผู้กระทำความผิดถูกลงโทษไม่กระทำความผิดขึ้นอีก²³ เป็นสิ่งสำคัญ โดยสรุปมีหลักเกณฑ์พื้นฐานการบังคับโทษที่ต้องนำมาใช้ดังนี้²⁴

1. หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำ กล่าวคือ รัฐจะต้องพยายามบริหารจัดการต่าง ๆ ให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ มีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือภายนอกคุกและภายในคุกต้องใกล้เคียงกันมิฉะนั้นจะทำให้ผู้ได้รับโทษจำคุกเสียบุคลิกภาพหรือวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของตนในการอยู่ร่วมกันกับสังคมภายนอกไป ทำให้ไม่สามารถกลับคืนสู่สังคมได้เป็นการทำลายวัฒนธรรมการใช้ชีวิตปกติของมนุษย์

2. หลักการหลีกเลี่ยงผลเสียหายจากการบังคับโทษ หมายความว่า มาตรการหรือกลไกต่าง ๆ ในการลงโทษและบังคับโทษต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายจากการบังคับโทษ อันเป็นการทำลายบุคลิกลักษณะของความเป็นมนุษย์ไป

3. พยายามที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของคน ๆ นั้น

การบังคับโทษต้องพยายามมุ่งยกระดับสามัญสำนึกและพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำความผิดให้ขึ้นมาสู่ระดับคนปกติ โดยหลักการที่ว่ามนุษย์เป็นประติมากรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยและพฤติกรรมได้ จึงต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคล ต้องแสดงผลลัพธ์ของความคิดและการกระทำรวมทั้งผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจสำหรับความเป็นไปได้ที่จะหาเลี้ยงชีพเพื่อชดเชยจุดอ่อนหรือสิ่งบกพร่องของแต่ละคน ซึ่งการบำบัดปรับปรุงแก้ไขนี้นักโทษแต่ละคนจะ

²³Clemens Bartollas, *supra* note 15, p. 335.

²⁴Strafvollzugsgesetz. 1967. § Gestaltung des Vollzuges (1) Das Leben im Vollzug soll den allgemeinen Lebensverhältnissen soweit als möglich angeglichen werden. (2) Schädlichen Folgen des Freiheitsentzuges ist entgegenzuwirken. (3) Der Vollzug ist darauf auszurichten, daß er dem Gefangenen hilft, sich in das Leben in Freiheit einzugliedern.

ไม่เหมือนกัน แต่จะต้องมีวิธีการวิเคราะห์หาสาเหตุและวางแผนการบังคับโทษเป็นราย ๆ ไป อันจะยังผลสุดท้ายให้เกิดคือ เมื่อนักโทษพ้นโทษแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก²⁵

2. เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม²⁶

การบังคับโทษที่จะคุ้มครองสังคมอันเป็นภารกิจเดียวกับภารกิจของกฎหมายอาญา การบังคับโทษก็จะจำกัดเสรีภาพของนักโทษผู้นั้นเพื่อเข้าสู่มาตรการในการแก้ไขในรูปแบบต่าง ๆ ตามระยะเวลาที่สมควร โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับความบกพร่องของนักโทษเป็นราย ๆ ไป ให้เป็นไปตามแผนการบังคับโทษ เมื่อบำบัดรักษาเป็นปกติดีแล้วจึงปล่อยบุคคลนั้นกลับเข้าสู่สังคมวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจึงเป็นการคุ้มครองสังคมได้อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตามการแก้ไขผู้กระทำความผิดในปัจจุบัน แม้จะเป็นแนวทางที่ยอมรับกันในวงการราชทัณฑ์โดยทั่วไป แต่ก็ยังเป็นที่ยังสงสัยว่าจะได้รับผลตามวัตถุประสงค์เพียงไรเพราะการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจะมีอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ²⁷

1. ผู้กระทำความผิดได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้วโดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลาให้มีบุคลิกลักษณะเช่นนั้นมาเป็นเวลานาน แต่ใช้เวลาในเรือนจำไม่นานในการที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้ฟื้นคืนจิตสำนึกที่ดีกลับมา และปรับตัวเข้ากับคนโดยทั่วไปในสังคมนั้นทำได้ยาก

2. การลงโทษเพื่อการแก้ไขนั้นจะขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนปกติทั่วไป ทั้งนี้เพราะคนโดยทั่วไปจะเห็นว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนทั่วไป

3. การแก้ไขฟื้นฟูเหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดบางประเภทเท่านั้น เช่น ผู้กระทำความผิดครั้งแรกซึ่งได้กระทำความผิดไปเพราะอารมณ์ชั่ววูบหรือโดยพลั้งพลาดหรือทำไปเพราะความจำเป็น โดยมีหลักเกณฑ์วิธีการบังคับโทษ ดังนี้คือ

1) หลัก “ความยินยอมและความร่วมมือในการบังคับโทษ” กล่าวคือ ความยินยอมและความร่วมมือเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การแก้ไขได้ ผู้ต้องโทษต้องร่วมมือในการกำหนดการบำบัดของตนเองและในการบรรลุซึ่งจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษด้วย ความพร้อมของผู้ต้องโทษสำหรับการบำบัดจะต้องได้รับการปลูกเร้าและส่งเสริมให้เกิดขึ้น²⁸ (StvollzG. § 2 (1)) การบังคับโทษที่ได้ผลจึงต้องสามารถที่จะกระตุ้นให้ผู้ต้องโทษเกิดแรงบันดาลใจในการเข้าร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการที่จะบำบัดตนเอง การวางแผนบำบัดจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรึกษากับ

²⁵Clemens Bartollas, *supra* note 15.

²⁶Joan Petersilia, *supra* note 20.

²⁷นันทิ จิตสว่าง, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 16*, น. 30-31.

²⁸StvollzG. § 2(1).

ผู้ต้องโทษด้วย²⁹ (StvollzG. § 6 (3)) ผู้ต้องโทษจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ถ้าไม่สามารถสร้างความร่วมมือกับผู้ต้องโทษได้ ความเปลี่ยนแปลงก็จะไม่เกิดขึ้นการบังคับโทษ ก็ไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ได้

2) หลัก “วาจา” กล่าวคือ ในการสื่อสารกันด้วยวาจาเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเข้าใจระหว่างเจ้าพนักงานกับผู้ต้องโทษถึงสถานะและสภาพการณ์ สิทธิหน้าที่ตลอดทั้งบทบาท และภารกิจต่าง ๆ ที่ต้องกระทำในระหว่างการบังคับโทษจำคุก การอธิบายด้วยวาจาจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในทำให้ทราบเหตุผล วัตถุประสงค์ อันทำให้ผู้ต้องโทษซึ่งมีฐานะเป็น “ประชาชน” ของการบังคับโทษ สามารถเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ในเรื่องใดบ้างที่เขาสามารถเลือกได้ว่าจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ จะยินยอมหรือคัดค้านหรือไม่อย่างไร ผู้ต้องโทษต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิและหน้าที่ของเขา³⁰ (StvollzG. § 5 (3)) ในการวางแผนบำบัดจะต้องมีการปรึกษาร่วมกับผู้ต้องขังด้วย³¹ (StvollzG. § 6 (3)) เพราะการสื่อสารสามารถสร้างความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ

3) หลัก “เปิดเผย” กล่าวคือ การดำเนินการบังคับโทษผู้ต้องขังต้องกระทำโดยเปิดเผย ซึ่งเป็นหลักที่สืบเนื่องมาจากหลักนิติรัฐอันเป็นการแสดง “ความเป็นประชาธิปไตย” และเป็นคุณลักษณะของการบังคับโทษจำคุกที่ตีประการหนึ่ง การดำเนินการกระบวนการต่าง ๆ ในทุกขั้นตอนที่เกิดขึ้นในเรือนจำหรือทัณฑสถานต้องมีความเป็นภาวะวิสัยที่สามารถตรวจสอบได้

การบังคับโทษจำคุกต้องเปิด โอกาสให้ภาคสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อเปิดโอกาสให้ภาคสังคมได้ตรวจสอบ ได้ควบคุมการทำงานของเรือนจำในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

4) หลัก “ฐานข้อมูลส่วนบุคคล” กล่าวคือ การบังคับโทษจำคุกที่กระทำกับผู้ต้องโทษ จะต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ของผู้ต้องโทษและบุคคลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตของเขา ความเป็นมาแห่งชีวิตความประพฤติอันเป็นอาณัติของผู้ต้องโทษ ตลอดทั้งข้อหาและฐานความผิดที่ ต้องโทษ การกระทำทั้งหลายที่กระทำความคิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ และคำพิพากษาของศาลทุกชั้นศาล ข้อมูลดังกล่าวในส่วนนี้ จะมีความสัมพันธ์กับข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินการกระบวนการพิจารณาชั้นสอบสวน ฟ้องร้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 และมาตรา 158 (5) “ฐานข้อมูลส่วนบุคคล”

²⁹StvollzG. § 6(3).

³⁰StvollzG. § 5(3).

³¹StvollzG. § 6(3).

นี้จะนำไปสู่การเจรจาหรือกับผู้ต้องโทษและใช้ในการกำหนดวางแผนการบังคับโทษรายบุคคล และแผนบังคับโทษแบบกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ³²

วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุกมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถที่จะดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคมอันเป็นการคุ้มครองสังคมอย่างยั่งยืน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ตามความจริงที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดตามระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะต้องออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ดังนั้น การบังคับโทษจำคุกจึงต้องหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติ หรือคุณลักษณะประจำตัวของคนคนนั้นและต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ หลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษต้องทำให้มีความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำให้มากที่สุดเพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสกลับเข้าสู่สังคม ผู้ที่ถูกบังคับโทษจำคุกจะต้องได้รับความคุ้มครองหรือมีหลักประกันการบังคับโทษจากกฎหมายในการบังคับโทษจำคุกตามกฎหมายจึงยกระดับผู้ต้องโทษจำคุกเป็น “ประธานของการบังคับโทษ” ซึ่งแตกต่างจากวัตถุประสงค์ของการลงโทษ³³

องค์กรและบุคคลที่เป็นประธานในการบังคับโทษ

1. นักโทษ บุคคลที่ต้องถูกบังคับโทษจำคุกหรือผู้ต้องขัง ผู้ต้องขัง หมายถึง บุคคลดังต่อไปนี้

1) นักโทษเด็ดขาด ได้แก่ บุคคลที่ถูกขังตามหมายจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด และบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ขอด้วยกฎหมายให้ลงโทษ³⁴ คำว่า “คำสั่งที่ขอด้วยกฎหมายให้ลงโทษ” หมายถึง ในกรณีคนฝากควบคุมในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 4 (5)

2) คนต้องขัง หมายถึง บุคคลที่ถูกขังตามหมายขังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3) คนฝาก หมายถึง บุคคลที่ถูกฝากไว้ควบคุมไว้ในเรือนจำโดยไม่มีหมายอาญา แต่คุมขังไว้ด้วยเหตุอื่น เช่น วิกจริต แต่การจะนำบุคคลนั้น ๆ เข้ากักขังจะต้องมีเอกสาร คำสั่งของผู้มีอำนาจตามกฎหมายหมายตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 8 ด้วย นอกจากนั้นตาม

³²ธานี วรภัทร์, *อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 4*, 88-90.

³³เพ็งฮ้าง, น. 43-46.

³⁴พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522, มาตรา 3.

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ยังมีบทบัญญัติคำว่า “นักโทษพิเศษ” ซึ่งก็คือนักโทษเด็ดขาดที่มีการส่งไปอยู่ในทัณฑนิคม อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์³⁵

ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในฐานะที่เป็น “ประชาชนของการบังคับโทษ” จึงต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ซึ่งในอดีตได้มีการใช้วิธีการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถานด้วยวิธีการอันทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันเป็นการกระทำละเมิดต่อผู้ต้องขัง แล้วค่อย ๆ มีวิวัฒนาการในการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่วิธีการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย³⁶ ในปัจจุบันก็ยังก่อให้เกิดการกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ถือเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง ซึ่งถือว่าขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทยผู้ต้องขังยังไม่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคเท่าที่ควรและในการบังคับใช้กฎหมายบังคับโทษทางวินัยผู้ต้องขังกรณีผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยเรือนจำตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายเข้ามาให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง จึงเกิดการปฏิบัติที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขังซึ่งถือเป็นการกระทำละเมิดต่อผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำและผลกระทบที่จะตามมาภายหลังจากการถูกลงโทษเนื่องจากการกระทำความผิดทำให้ผู้ต้องขังไม่ได้รับการปกป้อง คุ้มครองสิทธิตามที่ควรจะได้รับและถือว่าการลงโทษโดยวิธีการอันทารุณโหดร้าย เป็นการกระทำทรมาณต่อร่างกาย ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นการละเมิดต่อผู้ต้องขัง ซึ่งผู้ต้องขังควรจะได้รับ การรับรอง คุ้มครองจากหน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการใช้มาตรการบังคับโทษและถือว่าการลงโทษทางวินัยดังกล่าวเป็นการลงโทษเกินกว่าคำพิพากษาของศาลที่ผู้ต้องขังควรจะได้รับ

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงมุ่งศึกษามาตรการทางกฎหมายในการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความมาตรา 58 ซึ่งการลงโทษทางวินัยดังกล่าวถือเป็นการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง และศึกษามาตรการทางกฎหมายในการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 (6)

³⁵พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 4(6), มาตรา 47 ถึงมาตรา 57.

³⁶ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560 โดยพระราชบัญญัตินี้ มีทั้งสิ้น 78 มาตรา.

ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยซึ่งในการใช้มาตรการดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง รวมทั้งกฎหมายอื่น ๆ ที่ใช้เป็นแนวทางในการป้องกันการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้ต้องขัง ศึกษาเปรียบเทียบกับหลักมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง กฎหมายของต่างประเทศ เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศไทยว่าสอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างแท้จริงหรือไม่ รวมทั้งพิจารณาปัญหาและผลกระทบที่จะตามมาเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไข ยกเลิก กฎหมายและแนวทางในการปฏิบัติงานของบุคลากรของหน่วยงานราชทัณฑ์ที่ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องและเหมาะสมเกิดผลสัมฤทธิ์ในทางปฏิบัติต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการการลงโทษผู้ต้องขังตามกฎหมายบังคับโทษในอดีต จนถึงปัจจุบัน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 รวมถึงกฎกระทรวงมหาดไทย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาการใช้มาตรการบังคับโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามกฎหมายของต่างประเทศ กล่าวคือ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศอังกฤษ
3. เพื่อศึกษาถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในฐานะประธานของการบังคับโทษ ผลกระทบต่อผู้ต้องขังเกี่ยวกับการใช้มาตรการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด ศึกษาการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในปัจจุบันตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

มาตรการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย โดยการลงโทษผู้ต้องขังโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืด และการเขียน และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 (6) การลงโทษผู้ต้องขังโดยการขังเดี่ยว ในกรณีผู้ต้องขังกระทำผิดระเบียบ กฎ ข้อบังคับของทางเรือนจำ การใช้มาตรการลงโทษทางวินัยดังกล่าว มีหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติขัดกับหลักการหรือวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ จึงทำให้เกิดการปฏิบัติที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของผู้ต้องขัง ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำที่กระทบต่อผู้ต้องขัง เป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังโดยตรง อันเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ขัดต่อมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ไม่สอดคล้องต่อ

นานาอารยประเทศ และขัดต่อวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ ดังนั้น จึงควรมีการยกเลิกกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับโทษดังกล่าว และหรือการเปลี่ยนมาใช้มาตรการบังคับโทษอย่างอื่นแทน เช่น การเสนอให้ผู้ต้องขังทำงานที่หนักขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ หลักสิทธิมนุษยชน หลักมาตรฐานขั้นต่อไปในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง สอดคล้องกับนานาอารยประเทศ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้จะศึกษาถึงหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับมาตรการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย จะทำการศึกษาถึงการลงโทษทางวินัยที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง โดยจะทำการศึกษาถึงหลักเกณฑ์ เงื่อนไข วิธีดำเนินการและผลกระทบต่อผู้ต้องขัง ในส่วนของเนื้อหาจะศึกษาในเปรียบเทียบการใช้มาตรการบังคับโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 เปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 เปรียบเทียบกับมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ ซึ่งจะเป็นการศึกษาในเรื่องมาตรการบังคับโทษทางวินัยผู้ต้องขัง สิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ปัญหาและมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

วิทยานิพนธ์เรื่องวิวัฒนาการการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของประเทศไทย ใช้วิธีการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้าบทบัญญัติของกฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ประกอบกับหนังสือ ตำรา บทความ วารสาร ที่เกี่ยวข้อง ทั้งของประเทศไทยและของต่างประเทศ รวมทั้งการสอบถามเจ้าหน้าที่ของทางเรือนจำเพื่อให้ทราบถึงสภาพของปัญหา ผลกระทบและการศึกษาวิเคราะห์หาข้อสรุป ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวความคิดและหลักกฎหมาย หลักเกณฑ์ในการบังคับโทษตามกฎหมาย บังคับโทษในอดีตจนถึงปัจจุบัน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้มาตรการบังคับโทษทางวินัยผู้ต้องขังในกรณี ที่ผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ

2. ทำให้ทราบถึงปัญหาและผลกระทบต่อผู้ต้องขังจากการใช้มาตรการบังคับโทษทางวินัย ในทางปฏิบัติและในทางกฎหมาย ทราบถึงความแตกต่างและสอดคล้องของหลักกฎหมายบังคับ โทษของประเทศไทยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 กับกฎหมายบังคับโทษของต่างประเทศ หลักกฎหมายสากลในการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขัง

3. ทำให้หน่วยงานราชทัณฑ์ตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของ ผู้ต้องขัง ซึ่งควรที่จะได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรม ไม่กระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ไม่ขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ไม่ขัดต่อหลักมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ไม่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน โดยคำนึงถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขัง สอดคล้องกับนานาชาติอารยประเทศ

4. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุง หรือยกเลิกกฎหมายตามพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 เพื่อจะไม่ส่งผลกระทบต่อ สิทธิและเสรีภาพ ความเสมอภาคของผู้ต้องขัง ไม่เป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง ไม่ขัดต่อ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ไม่ขัดต่อ หลักสิทธิมนุษยชน ไม่ขัดต่อหลักมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เพื่อให้เกิดความ เป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคมและคุ้มครองผู้ต้องขังให้ได้รับสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ตามที่พึงจะได้รับตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษอย่างแท้จริง

บทที่ 2

หลักกฎหมายและทฤษฎีการบังคับโทษของผู้ต้องขังในเรือนจำ

มนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับความขัดแย้ง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงพยายามหาวิธีในการจัดการกับความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ด้วยกัน โดยเฉพาะเรื่องที่ขัดแย้งหรือพิพาทกันที่มีผลกระทบต่อเนื้อตัวร่างกายความสงบเรียบร้อยของสังคม รัฐ ซึ่งในปัจจุบันเรียกว่าความผิดในทางอาญา กฎหมายอาญาหรือกฎหมายอาญาสารบัญญัติเป็นกรอบกำหนดความประพฤติของคนในสังคม หากมีการฝ่าฝืนเพื่อให้กฎหมายอาญานั้นมีผลบังคับได้จริงรัฐจึงต้องสร้างกฎหมายที่เป็นกลไกสำคัญในการทำให้ข้อกำหนดตามกฎหมายอาญามีผลบังคับใช้ได้จริงในการคุมครองคนในสังคม ขึ้นมารองรับ คือ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือที่เรียกว่า “กฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติ” ทำหน้าที่ในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยกำหนดองค์กรต่าง ๆ บทบาทหน้าที่ และเครื่องมือต่าง ๆ ตลอดทั้งขั้นตอนกระบวนการ ผลการบังคับใช้ ฯลฯ ที่เรียกว่า “กระบวนการยุติธรรมทางอาญา”³⁷

ภายหลังจากศาลมีคำพิพากษาแล้ว ขั้นตอน วิธีการดำเนินการต่าง ๆ ภายหลังจากนั้นจะเป็นส่วนของการบังคับโทษตาม “กฎหมายบังคับโทษ” คือ กฎหมายที่ว่าด้วยมาตรการการลงโทษซึ่งบัญญัติถึงการบังคับโทษจำกัลดเสรีภาพในเรือนจำเป็นกฎหมายที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ซึ่งปัจจุบันได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่ 19 พฤษภาคม 2560³⁸ ดังนั้น จะขอกกล่าวถึงพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 กับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

³⁷ธานี วรภัทร์, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม ตุลาคม 2558, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2558), น. 27.

³⁸ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560 โดยพระราชบัญญัตินี้ มีทั้งสิ้น 78 มาตรา.

เมื่อผู้ต้องขังมาอยู่ภายในเรือนจำภายหลังจากศาลมีคำพิพากษาดังกล่าวแล้ว การอยู่รวมกันในจำนวนมากเมื่อเทียบกับอัตราส่วนผู้ต้องขังกับขนาดของเรือนจำแล้ว ด้วยจำนวนผู้ต้องขังที่มีมากอาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดการกระทบกระทั่งหรือการกระทำที่ผิดระเบียบวินัย กฎ ข้อบังคับของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ได้ ดังนั้น เมื่อผู้ต้องขังที่กระทำผิดระเบียบวินัย กฎ ข้อบังคับของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน แล้วตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ได้มีมาตรการในการบังคับโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ขึ้นตอน วิธีดำเนินการต่าง ๆ ดังนั้น จะขอกล่าวถึงมาตรการบังคับโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ขึ้นตอนต่าง ๆ เปรียบเทียบจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

2.1 กฎหมายบังคับโทษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กฎหมายบังคับโทษจำคุกเป็นส่วนหนึ่งในระบบของกฎหมายอาญา จึงมีบทบาทและมีความสำคัญในการส่งเสริมภารกิจของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กล่าวคือ ภารกิจของกฎหมายอาญานั้นมีภารกิจในการคุ้มครองการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม มีภารกิจในการปราบปรามและในการป้องกันการกระทำผิด รวมถึงตลอดทั้งคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายและในการคุ้มครองคุณภาพของการกระทำ ได้แก่ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญาเป็นต้น กฎหมายหลักสามส่วนที่ต้องทำงานร่วมกันอย่างเป็นกระบวนการหรือเป็นระบบต่อกัน ในบทบาทที่แตกต่างกันในวัตถุประสงค์ของกระบวนการเดียวกัน จึงเรียกว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยปัจจุบันจะพบว่ากฎหมายหลัก ๆ ที่สำคัญ 3 ส่วน คือ ส่วนอาญาสารบัญญัติ ส่วนอาญาวิธีสบัญญัติและส่วนอาญาบังคับโทษ โดยแบ่งมิติของความหมายตามกฎหมายอาญา ดังต่อไปนี้คือ

1. กฎหมายอาญาในความหมายอย่างแคบ³⁹ คือ กฎหมายอาญาสารบัญญัติ
2. กฎหมายอาญาในความหมายอย่างกว้าง จะหมายถึง

2.1 กฎหมายอาญาสารบัญญัติ⁴⁰ หรือกฎหมายอาญา (Criminal Law) เป็นกฎหมายที่มีภารกิจในการคุ้มครองการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม มีภารกิจในการปราบปรามและป้องกันการกระทำผิด รวมถึงตลอดทั้งคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายและในการคุ้มครองคุณภาพของการกระทำซึ่งอาจได้แก่ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญา เป็นต้น⁴¹

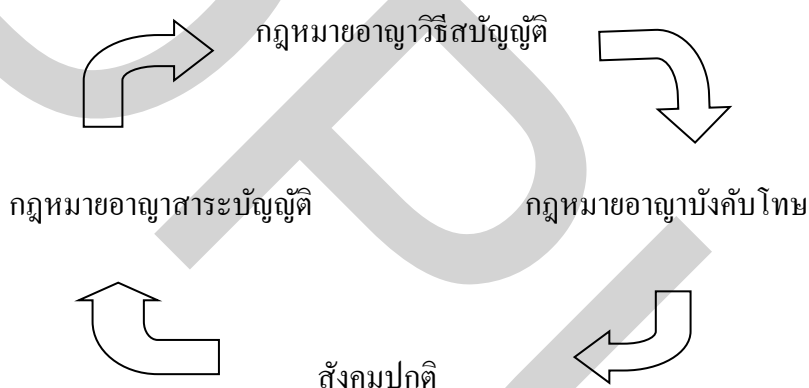
³⁹ คณิต ฌ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2556), น. 46-55.

⁴⁰ คณิต ฌ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1, น. 31-35.

⁴¹ เพิ่งอ้าง, น. 56-59

2.2 กฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติ⁴² หรือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Criminal Procedure Law) มีวัตถุประสงค์มุ่งที่จะพิสูจน์ค้นหาความจริงและทำให้กฎหมายอาญามีผลบังคับได้อย่างจริงจัง ได้แก่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.3 กฎหมายอาญาบังคับโทษหรือกฎหมายราชทัณฑ์ (Strafvollzugsrecht/Prison Law) มาตรการลงโทษซึ่งบัญญัติถึงการบังคับโทษ จำกัดเสรีภาพในเรือนจำของรัฐ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุกมีความแตกต่างจากกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษมาตรการอื่น ๆ เพราะจะมีบทบัญญัติเป็นการเฉพาะถึงวิธีการและขั้นตอนการจำกัดเสรีภาพ⁴³ มีภารกิจในการบังคับโทษ ผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ โดยมุ่งแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วของบุคคลและคืนคนดีสู่สังคม ซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎหมายอีกหลายฉบับที่เกี่ยวข้องซึ่งสรุปได้ดังนี้

ดังนั้น บทบาทของกฎหมายบังคับโทษจำคุกในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงเป็นเรื่องของการแก้ไขมนุษยที่ได้พิสูจน์แล้วโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในภาคของวิธีสบัญญัติว่าได้กระทำความผิดจริง ในระหว่างเวลาที่อยู่ในเรือนจำมีวิธีการและขั้นตอนในการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดไม่กลับไปกระทำความผิดอีกในภายหลังเมื่อปล่อยตัวบุคคลผู้นั้นออกสู่สังคมและเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม⁴⁴

⁴²เพ็งฮ้าง, น. 32-34.

⁴³Johannes Feest (Hrsg.): Kommentar zum Strafvollzugsgesetz (AK-StVollzG). 5. Auflage. Luchterhand, Neuwied, 2006.

⁴⁴ธานี วรภัทร์, ฮ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, 86-87.

2.1.1 หลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญา

“ที่มาของกฎหมาย” (Rechtsquelle/source of laws) คือ การมีผลใช้บังคับได้ของบทกฎหมาย บทกฎหมายจะยังมีผลบังคับได้อยู่เมื่อบทกฎหมายนั้นยังสมบูรณ์ใช้บังคับได้หรือตลอดเวลาที่บทกฎหมายนั้นยังสมบูรณ์ใช้บังคับได้⁴⁵ ประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายส่วนใหญ่จะเป็นกฎหมายในรูปของ “กฎหมายส่วนบัญญัติ” (gesetzliches Recht/statutory law) กล่าวคือเป็นบทบัญญัติที่ได้บัญญัติขึ้นโดยชอบตามแบบพิธีของการบัญญัติกฎหมายตามหลักเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญ⁴⁶ บทบัญญัติใดของกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญบทบัญญัตินั้นจะใช้บังคับไม่ได้⁴⁷ ในการที่ศาลจะใช้กฎหมายบังคับแก่คดีใดนั้น ถ้าศาลเห็นเองหรือคู่ความโต้แย้งด้วยเหตุผลว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญและยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น ศาลต้องส่งความเห็นตามทางการเพื่อศาลรัฐธรรมนูญจะได้วินิจฉัยในระหว่างนั้นให้ศาลดำเนินการพิจารณาต่อไปได้ แต่ศาลต้องรอการพิพากษาคดีไว้ชั่วคราวจนกว่าจะมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ⁴⁸ และเมื่อบทบัญญัติของกฎหมายใดเป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้บังคับได้แล้วก็จะเป็นเรื่องของ “การตีความกฎหมาย” (Auslegung des Gesetzes/interpretation of law)

2.1.2 ความหมายของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กฎหมายอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ กฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน “กฎหมายเอกชน” คือ กฎหมายที่กำหนดความเกี่ยวพันทางกฎหมายหรือนิติสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชน เช่น กฎหมายแพ่งและกฎหมายพาณิชย์⁴⁹ “กฎหมายมหาชน” คือ กฎหมายที่กำหนดความเกี่ยวพันทางกฎหมายหรือนิติสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับรัฐและกับองค์กรของรัฐซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย รวมทั้งกำหนดความเกี่ยวพันระหว่างองค์กรของรัฐด้วยกันเอง

“กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา” และกฎหมายวิธีพิจารณาความอื่น ๆ เช่น กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เป็นกฎหมายที่กำหนดความเกี่ยวพันระหว่างเอกชนกับรัฐและกับองค์กรของรัฐ กฎหมายวิธีพิจารณาความทั้งหลายจึงรวมอยู่ในประเภท “กฎหมายมหาชน” กฎหมายวิธี

⁴⁵ คณิต ฒ นคร, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 7*, น. 54.

⁴⁶ คณิต ฒ นคร, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 7*, น. 54-55.

⁴⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 6.

⁴⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 211.

⁴⁹ คณิต ฒ นคร, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 7*, น. 44

⁵⁰ ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช, *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), น. 76.

พิจารณาความอาญาเป็น “กฎหมายวิธีสบัญญัติ” เพราะเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์การบังคับใช้กฎหมายอาญาสารบัญญัติหรือกฎหมายอาญา

“ศาลยุติธรรม” (ordentliches Gericht/court of justice) เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาและคดีแพ่ง ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความที่ใช้ใน “ศาลยุติธรรม” จึงได้แก่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง⁵¹ คุณลักษณะสำคัญของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ เป็นกฎหมายที่รักษาความสงบเรียบร้อยและเป็นกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลและจะต้องกระทำอย่างสมดุลกัน⁵²

2.1.3 ภารกิจของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

“กฎหมายอาญา” คือ บรรดากฎหมายทั้งหลายที่ระบุนถึงความผิดอาญา โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่นและเป็นกฎหมายที่กำหนดให้ความผิดอาญาเป็นเงื่อนไขของการใช้โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่นนั้น⁵³ ดังต่อไปนี้

1) ภารกิจของกฎหมายอาญาสารบัญญัติ มีดังต่อไปนี้

1. ภารกิจในการคุ้มครองสังคม
2. ภารกิจในการปราบปรามและในการป้องกันการกระทำผิดและ
3. ภารกิจในการคุ้มครอง “คุณธรรมทางกฎหมาย” (Rechtsgut/legal interest) และ

ในการคุ้มครองคุณภาพของการกระทำ⁵⁴ แต่การที่จะทำให้กฎหมายอาญามีผลบังคับและทำให้ภารกิจของกฎหมายอาญาเกิดผลในทางปฏิบัตินั้นจำเป็นต้องอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นสำคัญ ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงมีภารกิจในการที่จะทำให้กฎหมายอาญามีผลบังคับและทำให้ภารกิจของกฎหมายอาญาเกิดผลอย่างจริงจัง⁵⁵

1. ภารกิจในการคุ้มครองสังคม⁵⁶ กฎหมายมีภารกิจในการคุ้มครองการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม มนุษย์ไม่อาจอยู่ได้โดยลำพังตนเองคนเดียวตลอดไปและโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีความจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเมื่อมนุษย์มีความจำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน การกระทบกระทั่งกัน

⁵¹ คณิต ฒ นคร, *อ่างแล้ว เจริงรรถที่ 7*, น. 37-38.

⁵² ธานี วรภัทร์, *อ่างแล้ว เจริงรรถที่ 37*, น. 30.

⁵³ คณิต ฒ นคร, *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*, พิมพ์ครั้งที่ 4 ปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2554), น. 45.

⁵⁴ *เพ็งอ่าง*, น. 58-63.

⁵⁵ คณิต ฒ นคร, *อ่างแล้ว เจริงรรถที่ 7*, น. 38.

⁵⁶ คณิต ฒ นคร, *อ่างแล้ว เจริงรรถที่ 53*, น. 58.

ไม่ทางใดก็ทางหนึ่งจะต้องเกิดขึ้นเป็นธรรมดา กฎหมายอาญาในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมืองจึงมีความสำคัญมาก จริงอยู่ในสังคมมนุษย์มีกฎเกณฑ์อันเป็น “ระเบียบสังคม” (Soziale Ordnung) ก็เป็นเครื่องมือควบคุมความประพฤติของมนุษย์

การใช้กฎหมายอาญาเพื่อเป็นเครื่องมือคุ้มครองการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมต้องกระทำเฉพาะเท่าที่จำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น กฎหมายอาญาจึงไม่เพียงแต่มุ่งจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเท่านั้น แต่กฎหมายอาญาจะต้องเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคลด้วย การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลแม้จะกระทำได้ แต่ “จะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้”⁵⁷

2. การกีดกันการปราบปรามและในการป้องกันการกระทำผิด⁵⁸ เมื่อมีการกระทำผิดใดเกิดขึ้นก็ต้องใช้กฎหมายอาญาในการปราบปรามการกระทำผิดที่เกิดขึ้นนั้น และเพื่อป้องกันมิให้การกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นอีกในอนาคตด้วย ทั้ง “การกีดกันการปราบปราม” (repressive Funktion) การกระทำผิดและ “การกีดกันการป้องกัน” (preventive Funktion) การกีดกันทั้งสองประการมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

การลงโทษหรือการใช้กฎหมายอาญาในการปราบปรามการกระทำผิดจะต้องกระทำเพื่อให้เกิดความรู้สึกต่อทั้งผู้กระทำผิดและบุคคลทั่วไป ฉะนั้นถ้าการใช้กฎหมายอาญาในการปราบปรามการกระทำผิดเป็นไปโดยถูกต้องแล้ว การใช้กฎหมายอาญาก็จะบรรลุวัตถุประสงค์ของ “การป้องกันทั่วไป” (Generalprävention) ของกฎหมายอาญาอันเป็น “การป้องกันโดยอ้อม” (mittebare Prävention)

ในการใช้กฎหมายอาญานั้น นอกจากจะต้องใช้ให้บรรลุผลเป็น “การป้องกันโดยอ้อม” (mittebare Prävention) แล้วจะต้องใช้ให้บรรลุผลเป็น “การป้องกันโดยตรง” (unmittelbare Prävention) ด้วย เพื่อให้การกีดกันสังคมของกฎหมายอาญาได้บรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริงจึงอาจมีความจำเป็นต้องใช้มาตรการบังคับทางอาญาอื่นที่มีโทษสำหรับผู้กระทำผิดประเภทนี้คือมาตรการบังคับทางอาญาที่เรียกว่า “วิธีการเพื่อความปลอดภัย” การป้องกันในแง่นี้จึงเรียกว่า “การป้องกันพิเศษ” (Spezialprävention)

⁵⁷รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 9 วรรคหนึ่ง.

⁵⁸ คณิต ฒ นคร, *อ่างแล้ว เชนงอรรถที่ 53*, น. 59-61.

3. การกึ่งในการคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายและการคุ้มครองคุณภาพของการกระทำ⁵⁹ กฎหมายอาญาควรจำกัดตัวเองอยู่กับการคุ้มครอง “คุณค่าพื้นฐาน” (Grundwert หรือ Basic value) ของระเบียบสังคม (soziale Ordnung) เท่านั้น ไม่ชอบที่จะขยายขอบเขตออกไปมากกว่านี้ สิ่งที่หล່หลอมให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นไปโดยปกติสุขเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง เป็นสิ่งที่ไม่อาจสัมผัสได้โดยใช้ประสาทสัมผัส แต่เป็นสิ่งที่เป็น “คุณค่า” (Wert) และเป็นคุณค่าที่จำเป็นที่เป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ สิ่งนี้เรียกว่า “คุณธรรมทางกฎหมาย” (Rechtsgut หรือ Legal interest)⁶⁰

“คุณธรรมทางกฎหมาย” (Rechtsgut) อาจเป็น “คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล” (Individualrechtsgut) เช่น เสรีภาพ กรรมสิทธิ์ หรืออาจเป็น “คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม” (Universalrechtsgut) เช่น “ความปลอดภัยในการจราจร” “กติกของรัฐธรรมนูญ”⁶¹ หรือ “ความบริสุทธิ์สะอาดแห่งอำนาจรัฐหรือความบริสุทธิ์สะอาดแห่งตำแหน่ง” ในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ⁶² เป็นต้น บทบัญญัติกฎหมายอาญาของความผิดฐานต่าง ๆ บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครอง “คุณธรรมทางกฎหมาย” (Rechtsgut) กฎหมายอาญาจึงมีภารกิจที่จะต้องคุ้มครอง “คุณธรรมทางกฎหมาย” ไม่ให้เป็นอันตรายหรือไม่ให้ถูกคุกคามให้ตกอยู่ในอันตราย

อย่างไรก็ตาม กฎหมายอาญาก็มิได้เกี่ยวข้องกับทาง “คุณค่า” (Wert) เฉพาะกับการคุ้มครอง “คุณธรรมทางกฎหมาย” (Rechtsgut) เท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับทาง “คุณค่า” ไปถึง “คุณภาพของการกระทำ” ของมนุษย์ในขณะเดียวกันอีกด้วย ดังนั้น การกระทำที่เป็น “ความผิดอาญา” (Verbrechen) จึงนอกจากจะเป็นการกระทำที่ละเมิด “คุณธรรมทางกฎหมาย” แล้วยังเป็น การกระทำที่ผิดหน้าที่และกฎหมายอาญาจึงมีภารกิจในการคุ้มครอง “คุณภาพของการกระทำ” ด้วย⁶³

⁵⁹เพ็งฮ้าง, น. 61-63.

⁶⁰คำว่า “Rechtsgut” ผู้เขียน (คณิต ณ นคร) ถ่ายทอดเป็นภาษาไทยว่า “คุณธรรมทางกฎหมาย” ถ่ายทอดเป็นภาษาอังกฤษว่า “legal interest” see Atsushi Yamaguchi, Basic Problems in Japanese Criminal Law, pp. 29-31; Michael Bohlander, Principles of German Criminal Law, Studies in International Comparative Criminal Law, Oxford and Portland, Oregon 2009.). (อ้างถึงใน คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 53*, น. 61).

⁶¹คณิต ณ นคร, *กฎหมายอาญาภาคความผิด*, พิมพ์ครั้งที่ 10 มิถุนายน 2553, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2553) น. 643.

⁶²เพ็งฮ้าง, น. 644.

⁶³คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 53*, น. 61-63.

2) ภารกิจของกฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติ⁶⁴ กล่าวคือ ในการทำงานที่จะทำให้กฎหมายอาญามีผลบังคับและทำให้ภารกิจของกฎหมายอาญาเกิดผลในทางปฏิบัติได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นสำคัญ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่แยกการดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานและการดำเนินคดีอาญาของศาลออกจากกันตามหลักเกณฑ์ของการดำเนินคดีอาญาใน “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system) เจ้าพนักงานมีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีได้โดยอิสระจากศาลของไทยเราก็เช่นเดียวกัน⁶⁵

วิธีพิจารณาความอาญาที่ดีจะต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเพราะการดำเนินคดีอาญามีผลกระทบต่อบุคคลมากจึงต้องมี “ความเป็นเสรีนิยม” ต้องกระทำโดยเปิดเผยที่แสดงถึง “ความโปร่งใส ตรวจสอบได้” อันเป็นหลักของ “ความเป็นประชาธิปไตย” วิธีพิจารณาความอาญาที่ดีจึงต้องเปิดโอกาสให้บุคคลสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อีก กล่าวคือ ต้องมีคุณลักษณะเป็น “การกระทำเพื่อสังคม”⁶⁶

3) ภารกิจของกฎหมายบังคับโทษ⁶⁷ กล่าวคือ มีภารกิจในการดำเนินการบังคับโทษผู้ที่ได้กระทำความผิดในลักษณะต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ โดยมุ่งไปที่การแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วของบุคคลที่ถูกขังขึ้น โดยคำพิพากษาว่าทำผิดและคืนคนดีสู่สังคม กฎหมายบังคับโทษจำคุก ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 เป็นต้น⁶⁸ และหน่วยงานภาครัฐหลักที่ทำหน้าที่บริหารจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของภารกิจของกฎหมายบังคับโทษคือ กรมราชทัณฑ์⁶⁹ มีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญคือ ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแก้ไขผู้ที่กระทำความผิดกฎหมายนั้นๆ มุ่งที่จะปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมหรือปรับปรุงสิ่งที่บกพร่องของผู้ที่กระทำความผิดนั้นให้เขาสามารถกลับเข้าสู่สังคมและอยู่กับผู้อื่นได้อย่างเป็นปกติสุขอีกครั้งต่อไป ไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก⁷⁰ การบังคับโทษจำคุกมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลและมีภารกิจที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบกับกฎหมายและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ต้องมีลักษณะที่ต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลต้องมี “ความเป็นเสรี

⁶⁴ คณิต ฌ นคร, *อ่าวแล้ว เจริญรอดที่ 7*, น. 32-34.

⁶⁵ *เพ็งอ่าว*, น. 38.

⁶⁶ *เพ็งอ่าว*, น. 47-48.

⁶⁷ ธานี วรภัทร์, *อ่าวแล้ว เจริญรอดที่ 37*, น. 35-37.

⁶⁸ ธานี วรภัทร์, *กฎหมายราชทัณฑ์*, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2558).

⁶⁹ ธานี วรภัทร์, *อ่าวแล้ว เจริญรอดที่ 4*, น.

⁷⁰ ธานี วรภัทร์, “ปัญหาการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย,” *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต*, ฉบับที่ 2, ปีที่ 5, น. 61 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2548).

นิยม” ต้องกระทำโดยเปิดเผยที่แสดงถึง “ความโปร่งใส ตรวจสอบได้” อันเป็นหลักของ “ความเป็นประชาธิปไตย” การดำเนินคดีอาญาจะแบ่งเป็น 2 ตอนใหญ่ ๆ คือ “การดำเนินคดีในชั้นกำหนดคดี” และ “การดำเนินคดีอาญาในชั้นบังคับคดี” ดังนี้

การดำเนินคดีอาญาในชั้นกำหนดคดี คือ การดำเนินการทั้งหลายของเจ้าพนักงานเป็นการกระทำเพื่อยืนยันข้อกล่าวหา เจ้าพนักงานก็จะฟ้องเพื่อให้ศาลพิจารณาพิพากษาต่อไปรวมทั้งคดีที่ผู้เสียหายฟ้องก็เป็นการกระทำเพื่อยืนยันข้อกล่าวหาเช่นเดียวกับการดำเนินการในชั้นเจ้าพนักงานและถ้าฟังได้มีการกระทำความผิดจริง ศาลก็จะกำหนด “มาตรการบังคับทางอาญา” (Kriminalsanktion/criminal sanction) อันได้แก่โทษ และ/หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่น ๆ⁷¹ สำหรับคดีนั้น⁷² ซึ่งอาจเป็นหลายชั้นศาลจนกระทั่งมีคำพิพากษาถึงที่สุดที่เรียกว่า “การดำเนินคดีอาญาในชั้นกำหนดคดี”⁷³ (Erkenntnisverfahren/verification stage) การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี คือ เมื่อศาลได้พิพากษากำหนด “มาตรการบังคับทางอาญา” (Kriminalsanktion/criminal sanction) ในคดีใดและคำพิพากษาในคดีนั้นถึงที่สุดแล้วก็จะต้องมีการจัดการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดแล้วนั้นต่อไป เว้นแต่จะได้มีการลดโทษเปลี่ยนโทษหรืออภัยโทษหรืออื่น ๆ⁷⁴

2.2 ระบบการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญามีวิวัฒนาการจากระบบการดำเนินคดีอาญาโดยไม่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนไปสู่ระบบการดำเนินคดีอาญาที่การดำเนินคดีเป็นการดำเนินการโดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ทำให้เกิดหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญาในการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ขึ้น

“ระบบการดำเนินคดีอาญา” มี 2 ระบบ คือ

(1) การดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system)

และ

(2) การดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system)

การดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system) เป็น “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” (Offizialklage/public prosecution) เกิดขึ้นก่อนจึงได้มีการปรับปรุง

⁷¹ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 61*, น. 359.

⁷² คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7*, น. 42.

⁷³ เพิ่งอ้าง, น. 42.

⁷⁴ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7*, น. 42; ธาณี วรภัทร์, *มาตรการบังคับทางอาญา*, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2557).

การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐใน “ระบบไต่สวน” ให้มีความเป็นธรรมขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการด้านสิทธิมนุษยชนจึงเป็นการดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system)

(1) การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน (Inquisitionsprozess/inquisitorial system) ใน “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” (Offizialklage/public prosecution) คือ ระบบการดำเนินคดีอาญาที่ไม่มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกัน แต่การดำเนินคดีอาญาทั้งหมดตกอยู่ในมือของบุคคลหรือองค์กรเดียว กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาทั้งหมดตกอยู่ในมือของผู้พิพากษาหรือศาล⁷⁵ และ ผู้ถูกไต่สวนแทบจะไม่มีสิทธิอะไรเลยเขามีสภาพไม่ต่างอะไรกับวัตถุชิ้นหนึ่ง กล่าวคือ เป็น “กรรมในคดี”⁷⁶ (Prozessobjekt/procedural object) ใน “ยุโรปภาคพื้น” (Europa/continental Europe) “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system) เลวร้ายจนถึงขีดสุดเมื่อมีการทรมานร่างกายตามวิธีการล่าแม่มด⁷⁷ (Hexerei/witchcraft) การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยเราก็ใช้ “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system) และเลวร้ายจนถึงขีดสุดเมื่อมีวิธีพิจารณาจารีตนครบาลเกิดขึ้น⁷⁸

(2) การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Akkusationsprozess/Accusatorial System) รัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ.) 115 (พ.ศ. 2439) นับเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจุดหนึ่งของการปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน รัตนโกสินทร์ศก 115 แล้ว ยังได้มีพระราชบัญญัติยกเลิกวิธีพิจารณาจารีตนครบาล รัตนโกสินทร์ศก 115 อันเป็นผลให้ยกเลิกการดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system) และมาใช้การดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system) แทน

“ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system) คือ ระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกันให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างหากจากกันเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งสองนั้นและยกฐานะของ

⁷⁵vgl. Claus Roxin, Strafverfahrensrecht, 24. Auflage, Münchh 1995, S. 75.

⁷⁶คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เชนงอรรถที่ 7*, น. 60-61.

⁷⁷*เพิงอ้าง*, น. 61

⁷⁸คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เชนงอรรถที่ 6*, น. 133; คณิต ฒ นคร, *ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ (หนังสือรวมบทความ)*, (กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, 2552), น. 55.

ผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาและจำเลย) จากการเป็น “กรรมในคดี” (Prozessobjekt/procedural object) ขึ้นเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt/procedural subject)

“ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system) อันเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system) เพราะในการดำเนินคดีอาญาตามระบบไต่สวนผู้พิพากษามีอำนาจมากขึ้นไป มักมีอคติความลำเอียงและมักรู้สึกตนว่าเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ปราบปรามเพื่อลดอำนาจของผู้พิพากษาและเพื่อจัดข้อผิดพลาดจึงได้มีการตัดอำนาจผู้พิพากษาในส่วนที่เกี่ยวกับการสอบสวนฟ้องร้องออกไปให้องค์กรอื่นองค์กรหนึ่ง คือ “อัยการ” หรือ “พนักงานอัยการ” เป็นผู้ใช้หรือเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนอำนาจหน้าที่ของศาลก็คงเหลือแต่ “อำนาจพิจารณาพิพากษาคดี”⁷⁹

ผู้ถูกกล่าวหาเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt/procedural subject) เพราะว่าการดำเนินคดี “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system) กฎหมายไม่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นวัตถุแห่งการชักฟอกหรือเป็น “กรรมในคดี” (Prozessobjekt/procedural object) แต่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็น “คน” และเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายจึงให้สิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหา เปิดโอกาสให้สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และห้ามการดำเนิน “กระบวนการพิจารณา” (Prozesshandlung/procedural act) ที่มีขอบ⁸⁰

2.2.1 ประธานในคดี (Prozess-subjekt/procedural subject)

“องค์กรในคดีอาญา” (Organ der Strafrechtspflege/organ of criminal justice administration) ในส่วนของรัฐซึ่งเป็นองค์กรที่มีอำนาจและหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญานั้นย่อมเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt/procedural subject) เพราะต่างมีสิทธิหรือมีอำนาจและหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาใน “ระบบไต่สวน” (Inquisitionsprozess/inquisitorial system) ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้เป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt/procedural subject) แต่เป็น “กรรมในคดี” (Prozessobjekt/procedural object) ในปัจจุบัน คือ “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozess/accusatorial system) ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีไม่ว่าจะเป็นผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหา หรือทนายความ ต่างก็มีสิทธิหรือมีอำนาจและหน้าที่ด้วยเช่นเดียวกัน จึงต่างเป็น “ประธานในคดี”⁸¹

⁷⁹ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 7*, น. 62.

⁸⁰ เพิ่งอ้าง, น. 62.

⁸¹ เพิ่งอ้าง, 82.

ศาลเป็น “องค์กรในคดีอาญา” (Organ der Strafrechtspflege/organ of criminal justice administration) ของรัฐและเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt/procedural subject) ที่เก่าแก่ที่สุดในกระบวนการยุติธรรม ศาลเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ คำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลจึงมี “สภาพเด็ดขาดทางกฎหมาย” (Rechtskraft/finally-binding effect) เมื่อศาลได้มีพิพากษาคดีใดและถึงที่สุดแล้ว⁸² ก็จะดำเนินคดีใหม่ในเรื่องเดียวกันอีกไม่ได้⁸³

บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ลักษณะ 2 ว่าด้วยบุคคล บทบัญญัติใน “ลักษณะ 2” เป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วย “ประธานแห่งสิทธิ”⁸⁴ (Rechtssubjekt) “ประธานแห่งสิทธิ” (Rechtssubjekt) นั้นส่งผลให้เกิดเรื่องของ “ความสามารถทรงสิทธิ” (Rechtsfähigkeit) ใน “กฎหมายแพ่ง” (bürgerliches Recht) ก็คือ “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) และ “นิติบุคคล”⁸⁵ (juristische Person) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “สัตว์” (Tier) ไม่เป็น “ประธานแห่งสิทธิ” (Rechtssubjekt) และไม่มี “ความสามารถทรงสิทธิ” (Rechtsfähigkeit) ทั้งไม่มี “หน้าที่” (Pflicht) ใด ๆ “สัตว์” (Tier) จึงเป็น “วัตถุแห่งสิทธิ” (Rechtsobjekt) จึงไม่มี “ความสามารถทรงสิทธิ” (Rechtsfähigkeit) และไม่เป็น “ประธานแห่งสิทธิ” (Rechtssubjekt) แต่มนุษย์เรามี “ความสามารถทรงสิทธิ” (Rechtsfähigkeit) และเป็น “ประธานแห่งสิทธิ” (Rechtssubjekt)⁸⁶

ใน “สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี” นับตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2533 ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้เพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 90 เอ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วย “ทรัพย์สิน”⁸⁷ (Sache) บัญญัติว่า “สัตว์” (Tier) ทั้งหมดไม่เป็น “ทรัพย์สิน” (Sache) แต่ก็ให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับ “ทรัพย์สิน” (Sache) มาใช้บังคับโดยอนุโลมนั้น แม้ในทางกฎหมาย “สัตว์” (Tier) ทั้งหมดไม่เป็น “ทรัพย์สิน” (Sache) แต่ก็ยังเป็น “วัตถุแห่งสิทธิ” (Rechtsobjekt) หรือ “สัตว์” (Tier) ทั้งหมดไม่เป็น “ประธานแห่งสิทธิ”⁸⁸ (Rechtssubjekt) ย่อมไม่มี “สิทธิและหน้าที่” (Recht und Pflicht)

⁸²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4).

⁸³คณิศร นนทกร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7*, น. 83

⁸⁴คณิศร นนทกร, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์*, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2559), น. 74.

⁸⁵เพ็งฮ้าง, น. 80.

⁸⁶เพ็งฮ้าง, น. 81

⁸⁷vgl. Schwab-Prütting, Sachenrecht, 24. Auflage, München 1993, S. 2.

⁸⁸Ibid.

“ความสามารถทรงสิทธิ” (Rechtsfähigkeit) นอกจาก “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) “นิติบุคคล” (juristische Person) ก็มี “ความสามารถทรงสิทธิ” (Rechtsfähigkeit)⁸⁹ ด้วยเหตุนี้ “นิติบุคคล” (juristische Person) จึงเป็น “ประธานแห่งสิทธิ” (Rechtssubjekt) ได้เหมือนกับ “บุคคลธรรมดา”⁹⁰ (natürliche Person) ปัจจุบันมนุษย์ไม่ใช่ทาส การเอาคนลงเป็นทาสหรือให้มีฐานะคล้ายทาสเป็นการกระทำที่เป็นความผิดกฎหมาย⁹¹ จึงไม่อาจนำมนุษย์มาซื้อขายกันได้ เช่นในอดีตและการค้ามนุษย์เป็นอาชญากรรมร้ายแรงเพราะมนุษย์เป็น “ประธาน” (Subjekt) มนุษย์ไม่อาจเป็น “กรรม” (Objekt) อย่างเช่นในอดีต มนุษย์จึงไม่อาจเป็น “ทรัพย์สิน” (Sache) หรือไม่อาจเป็น “วัตถุแห่งสิทธิ” (Rechtsobjekt) ได้นั่นเอง⁹²

2.2.3 บุคคลธรรมดา (natürliche Person)

เมื่อครั้งที่สังคมไทยเราและสังคมชาติอื่น ๆ ยังมีทาสนั้น มนุษย์หรือ “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) ทุกคนมีสถานะในทางกฎหมายไม่เท่าเทียมกันบางคนมีสถานะไม่ต่างกับ “วัตถุ” (Objekt) ขึ้นหนึ่ง กล่าวคือ มนุษย์หรือ “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) บางคนเป็นเพียง “ทรัพย์สิน” (Sache) ที่อาจซื้อขายได้ แต่ในสังคมปัจจุบันมนุษย์หรือ “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) ทุกคนมีความเท่าเทียมกันและเราจะปฏิบัติต่อมนุษย์เยี่ยงทาสไม่ได้⁹³

เดิมการดำเนินคดีอาญาใช้ “ระบบไต่สวน” (Inquisiti-onsprozeß) มนุษย์หรือ “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) ที่ตกเป็น “ผู้ถูกกล่าวหา” จึงเป็น “กรรมในคดี” (Prozeßobjekt) แต่ในปัจจุบันซึ่งการดำเนินคดีอาญาใช้ “ระบบกล่าวหา” (Akkusationsprozeß) นั้น มนุษย์หรือ “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) ที่ตกเป็น “ผู้ถูกกล่าวหา” กล่าวคือ เป็น “ผู้ต้องหาหรือจำเลย” ย่อมเป็น “ประธานในคดี”⁹⁴ (Prozeßsubjekt) ที่มีสิทธิต่าง ๆ ในคดีและมีการ

⁸⁹ vgl. Henann Avenatius, Recht von A-Z, 4. Auflage, Herder Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 1988 S. 225.

⁹⁰ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 84*, น. 83-85.

⁹¹ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 312.

⁹² คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 84*, น. 85.

⁹³ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 312.

⁹⁴ มนุษย์ต้องเป็น “ประธาน” (Subjekt) มนุษย์จะเป็น “กรรม” (Objekt) ไม่ได้โดยเด็ดขาด ที่มาของ “ประธานในคดี” (Prozeßsubjekt/procedural subject) สำหรับคดีอาญา และคำว่า “ประธานในคดีแพ่ง” ที่ผู้เขียน (คณิต ฒ นคร) พยายามใช้สำหรับคดีแพ่งด้วย เพื่อให้คำนี้เป็น “ศัพท์นิติศาสตร์” ที่ได้รับการยอมรับในโอกาสต่อไป. (คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7*, น. 82; คณิต ฒ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, พิมพ์ครั้งที่ 3*, (กรุงเทพมหานคร; สำนักพิมพ์วิญญูชน, กรกฎาคม 2558), น. 73.

ห้ามดำเนินการที่มีขอบต่อเขาและต้องคุ้มครอง “เสรีภาพในการตัดสินใจ” ของเขาด้วย⁹⁵ เมื่อผู้ตกเป็น “ผู้ถูกกล่าวหา” เป็น “ประธานในคดี” (Prozeßsubjekt) “ผู้ถูกกล่าวหา” ก็ต้องมี “สิทธิ” (Recht) ทั้ง “สิทธิในทางกระทำ”⁹⁶ (actives Recht) เป็นต้นว่า “ผู้ถูกกล่าวหา” มีสิทธิที่จะให้การแก้คดีและในขณะที่เดียวกันมีสิทธิที่จะไม่ให้การแก้คดี

ในคดีอาญาและในคดีต่าง ๆ แม้ “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) มีหน้าที่เป็น “พยาน” ในคดี⁹⁷ ต้องปฏิบัติต่อเขาอย่างมนุษย์⁹⁸ หรืออย่างเป็นทางการ “ประธานแห่งสิทธิ” (Rechtssubjekt) “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) ใน “กฎหมายแพ่ง” (bürgerliches Recht) ที่มีความสำคัญเรื่องแรกคือเรื่อง “ความสามารถทรงสิทธิ” (Rechtsfähigkeit) คือ “ความสามารถ” (Fähigkeit) ของมนุษย์หรือของ “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) ที่จะเป็น “ประธาน” (Subjekt) ของ “สิทธิ” (Recht) และของ “หน้าที่” (Pflicht) ในการที่จะผูก “นิติสัมพันธ์” (Rechtsverhältnis) ต่อกันในฐานะที่มนุษย์หรือ “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) ทรงไว้ซึ่ง “สิทธิ” (Recht) และ “หน้าที่” (Pflicht)⁹⁹

ในทาง “กฎหมายแพ่ง” (bürgerliches Recht) มนุษย์หรือของ “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) ทุกคนย่อมต้องมี “ความสามารถทรงสิทธิ” (Rechtsfähigkeit) ต้องแยกพิจารณาจากเรื่อง “ความสามารถทำนิติกรรม” (Geschäftsfähigkeit) และเรื่อง “ความสามารถทำละเมิด” (Deliktsfähigkeit) การที่ต้องแยกพิจารณาเพราะว่า “ความสามารถทำนิติกรรม” (Geschäftsfähigkeit) ของมนุษย์หรือ “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) บางคนอาจมีความไม่สมบูรณ์ ในขณะที่มนุษย์หรือ “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) ทุกคนต่างมี “ความสามารถทรงสิทธิ” (Rechtsfähigkeit) ที่สมบูรณ์ทั้งนี้ โดยไม่คำนึงถึงเพศ วัยและอื่น ๆ ส่วน “ความสามารถทำละเมิด” (Deliktsfähigkeit)

⁹⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135.

⁹⁶สิทธิในทางกระทำ (active Rechte) เช่น สิทธิที่จะมีทนาย สิทธิที่จะให้การ. (อ้างถึงใน คณิต ฅ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7*, น. 134-149).

⁹⁷พยานบุคคล รวมทั้งพยานผู้เชี่ยวชาญหรือผู้เชี่ยวชาญ มีหน้าที่ 3 ประการคือ (1) หน้าที่ต้องไปที่เจ้าพนักงานและศาล (2) หน้าที่ต้องให้ถ้อยคำ และ (3) หน้าที่ต้องสาบานหรือปฏิญาณตน. (อ้างถึงใน คณิต ฅ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7*, น. 238, 248).

⁹⁸คณิต ฅ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7*, น. 239-240.

⁹⁹vgl. Henann Avenatius, *Recht von A-Z*, 4. Auflage, Herder Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 1988 S. 343.

นั้นย่อมเปรียบเทียบได้กับ “ความสามารถ” (Fähigkeit) ในการที่จะกระทำความผิดอาญาซึ่งในทาง “กฎหมายอาญา” (Strafrecht) ก็จะมีการกล่าวถึง “ความสามารถทำชั่ว” (Schuldfähigkeit)¹⁰⁰

ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง “ความสามารถ” (Fähigkeit) มีเรื่อง “ความสามารถเป็นคู่ความ” (Parteifähigkeit)¹⁰¹ และ “ความสามารถดำเนินคดี” (Prozeßfähigkeit)¹⁰² เกี่ยวกับ “ความสามารถเป็นคู่ความ” (Parteifähigkeit)¹⁰³ “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) และ “นิติบุคคล” (juristische Person) เท่านั้นที่มี “ความสามารถเป็นคู่ความ” (Parteifähigkeit)¹⁰⁴

ส่วน “ความสามารถดำเนินคดี” (Prozeßfähigkeit) ทำนองเดียวกับ “ความสามารถทำนิติกรรม” (Geschäftsfähigkeit)¹⁰⁵ เฉพาะ “บุคคลธรรมดา” (natürliche Person) ทั้งหลายที่ “บรรลุนิติภาวะ” (volljährig) แล้วเท่านั้นที่จะมี “ความสามารถดำเนินคดี” (Prozeßfähigkeit) คือ ความสามารถที่จะดำเนิน “กระบวนการพิจารณา” (Prozeßhandlung) ทุกอย่างได้อย่างสมบูรณ์และที่จะรับ “กระบวนการพิจารณา” (Prozeßhandlung) ที่กระทำต่อตนได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ ด้วยตนเองหรือโดยผู้ทำการแทนในคดี¹⁰⁶

2.2.4 ผู้ถูกกล่าวหา¹⁰⁷

“ผู้ถูกกล่าวหา” ในที่นี้หมายถึง ผู้ต้องหา จำเลยและผู้ที่ถูกผู้เสียหายฟ้อง ในปัจจุบัน “ผู้ถูกกล่าวหา” ไม่เป็นวัตถุแห่งการชักฟอกหรือเป็น “กรรมในคดี” (Prozessobjekt/procedural object) หากแต่เป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt/procedural subject) คือ เป็นผู้ที่มีสิทธิต่าง ๆ ในคดี¹⁰⁸

2.2.4.1 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40 บัญญัติว่า “มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้ ... (7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ

¹⁰⁰ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 39*, น. 287-300.

¹⁰¹ เพิ่งอ้าง, น. 287-300

¹⁰² คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 94*, น.126-130.

¹⁰³ เพิ่งอ้าง, น. 126-130

¹⁰⁴ เพิ่งอ้าง, น. 126-130

¹⁰⁵ เพิ่งอ้าง, น. 131-139

¹⁰⁶ เพิ่งอ้าง, น. 132-133.

¹⁰⁷ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7*, น. 134-150

¹⁰⁸ เพิ่งอ้าง, น. 134-150

การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความและได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว” บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้แสดงชัดถึงความ เป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt/procedural subject) ของผู้ถูกกล่าวหา สิทธิของผู้ต้องหา หรือจำเลยที่บัญญัติไว้ในมาตรา 40 (7) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อาจจำแนกได้ดังนี้

1. สิทธิที่จะได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม เป็นข้อเรียกร้องต่อรัฐหรือต่อองค์กรสอบสวนและองค์กรพิจารณาพิพากษาคดีของรัฐว่าจำต้องกระทำอย่างมี “ความเป็นภาวะวิสัย” (Objektivität/objectivity) ที่สุดและจำต้องกระทำโดยรวดเร็ว และเป็นธรรมด้วย คำว่า “ถูกต้อง” หมายความว่า ถูกต้องทั้งในรูปแบบและเนื้อหา ความอาญา ตัดสินกันด้วยความจริงแท้ของเรื่อง ความถูกต้องในเนื้อหา คือ “ความเป็นภาวะวิสัย” (Objektivität/objectivity) การของดำเนินคดีทั้งของเจ้าพนักงานและศาล

คำว่า “รวดเร็ว” หมายความว่า การสอบสวนและการพิจารณาคดีต้องกระทำโดยไม่¹⁰⁹ การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐและระยะเวลาเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐต้องกระทำเพราะความ จำเป็นและตามความจำเป็น¹¹⁰ การพิจารณาคดีต้องเป็นไปโดยไม่ชักช้า¹¹¹ คำพิพากษาของศาลต้อง อ่านในวันเสร็จการพิจารณาหรือภายในเวลาสามวันนับแต่เสร็จคดี¹¹²

คำว่า “เป็นธรรม” เป็นข้อเรียกร้องที่เป็นการเสริมความ “ถูกต้อง” และ “รวดเร็ว” ความถูกต้องในเนื้อหาที่เกิดจากการกระทำอันมิชอบ

2. สิทธิที่จะได้รับ โอกาสในการต่อสู้คดีที่เพียงพอ นั้นเป็นสิทธิที่สืบเนื่องมาจาก “สิทธิที่จะได้แย้งคัดค้าน” (Recht auf rechtliches Gehör/right to full hearing) อันสืบเนื่องมาจาก “หลักฟังความทุกฝ่าย” (Grundsatz “audiatur et altera pars”/principle of “audi alteram partem”

3. สิทธิที่จะตรวจสอบหรือรับทราบพยานหลักฐานตามสมควร เป็นสิทธิที่ สืบเนื่องมาจาก “สิทธิที่จะได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีที่เพียงพอ” อันสืบเนื่องมาจาก “หลักฟังความ ทุกฝ่าย” (Grundsatz “audiatur et altera pars”/principle of “audi alteram partem”

4. สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ ต้องเป็นสิทธิที่ผู้ต้องหา หรือจำเลยมีได้ทั้งในชั้นการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานและชั้นการดำเนินคดีของศาล¹¹³ สัมพันธ์กับ

¹⁰⁹ คณิต ฒ นคร, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 94, น. 132-133.

¹¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 87.

¹¹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 172, มาตรา 172 ทวิ

¹¹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 182 วรรคสอง.

¹¹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 7/1, 8, 105, 83, 134/1, 134/3, 173, 178

“สิทธิที่จะโต้แย้งคัดค้าน” (Recht auf rechtliches Gehör/right to full hearing) อันสืบเนื่องมาจาก “หลักฟังความทุกฝ่าย” (Grundsatz “audiatur et altera pars”/principle of “audi alteram partem”)

5. สิทธิที่จะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว เป็นสิทธิที่สืบเนื่องมาจาก “หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย” (Grundsatz “in dubio pro reo”/principle of presumption of innocence) เพราะในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด¹¹⁴

“ปล่อยตัวชั่วคราว” เป็นมาตรการผ่อนคลายการจำกัดเสรีภาพในร่างกายหรือเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของผู้ต้องหาหรือจำเลยเพราะในกรณีที่มีการเอาตัวไว้ในอำนาจรัฐนั้นเป็นกรณีที่มีความจำเป็นต้องเอาตัวไว้ในอำนาจรัฐเพราะหากไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเอาตัวไว้ในอำนาจรัฐแล้วก็ต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไป

“เหตุที่จะเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ” คือ “เหตุที่จะออกหมายจับ” หรือ “เหตุที่จะออกหมายขัง” เพื่อให้การดำเนินคดีได้เป็นไปโดยเรียบร้อยและเพื่อประกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดี¹¹⁵ มีทั้งเหตุหลักและเหตุรอง เหตุหลักอันได้แก่ เหตุอันควรสงสัยว่าจะหลบหนี เหตุอันควรสงสัยว่าจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานและเหตุอันควรเชื่อว่าจะก่ออันตรายประการอื่น การปล่อยชั่วคราวย่อมกระทำไม่ได้ เหตุรอง คือ เหตุเกี่ยวกับความร้ายแรงของความผิดอาจมีการปล่อยชั่วคราวได้ตามสิทธิที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเพราะตามกฎหมายผู้ต้องหาหรือจำเลยยังบริสุทธิ์อยู่ ปล่อยชั่วคราวจึงเป็นข้อยกเว้นอันสืบเนื่องมาจาก “หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย” (Grundsatz “in dubio pro reo”/principle of presumption of innocence)¹¹⁶

2.2.4.2 สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้นั้น มีทั้ง “สิทธิในทางกระทำ” (aktives Recht/active right) ของผู้ต้องหาซึ่งมีค่อนข้างน้อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องหาไม่มี “สิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดี” (Anwesenheitsrecht/right to appear) ในชั้นการสอบสวน อย่างไรก็ตามในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเมื่อปี พ.ศ. 2540 ได้มีการ

¹¹⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, มาตรา 39 วรรคสอง.

¹¹⁵คณิต ณ นคร, “การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐกับการปล่อยชั่วคราว,” มติชนสุดสัปดาห์, ฉบับประจำวันที่ 29 ตุลาคม- 4 พฤศจิกายน 2553 และฉบับประจำวันที่ 5-11 พฤศจิกายน 2553; คณิต ณ นคร, กระบวนการยุติธรรมกับสิทธิพื้นฐานของประชาชน [หนังสือรวมข้อเสนอแนะของคณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553), น. 51.

¹¹⁶คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เซึ่งอรรถที่ 7, น. 134-137.

บัญญัติถึง “สิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดี” ในชั้นสอบสวนไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย¹¹⁷ และต่อมาเมื่อได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปี พ.ศ. 2547 โดยมีการเพิ่มมาตรา 7/1 และมาตรา 134/4 (2) เป็นเป็นการเพิ่มสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา

สิทธิตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 7/1 หรือ “สิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว” นี้ก็จัดว่าเป็น “สิทธิในการกระทำ” (aktives Recht/active right) ของผู้ต้องหาซึ่งเป็นทั้งสิทธิที่มีอยู่เดิมและสิทธิที่เกิดขึ้นใหม่ตามรัฐธรรมนูญ¹¹⁸

2.3 การเริ่มต้นของการดำเนินคดีอาญา

โดยปกติคดีอาญาจะเริ่มต้นเมื่อมีการกล่าวหาว่าได้มีการกระทำความผิดอาญา ซึ่งผู้กล่าวหาอาจเป็นเอกชนทั่วไปหรือเป็นเจ้าพนักงานก็ได้ กรณีที่เอกชนเป็นผู้กล่าวหาอาจกล่าวหาต่อเจ้าพนักงานเป็นการกล่าวหาด้วย “คำร้องทุกข์”¹¹⁹ หรือเอกชนผู้อื่นที่มีผู้ใช้เสียหายกล่าวหาต่อเจ้าพนักงานเป็นการกล่าวหาด้วย “คำกล่าวโทษ”¹²⁰ หรือเอกชนผู้เสียหายอาจกล่าวหาต่อศาลโดยตรงโดยไม่ผ่านเจ้าพนักงานก็ได้ อันได้แก่การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย¹²¹ การดำเนินคดีอาญาแบ่งเป็น 2 ตอนใหญ่ ๆ คือ “การดำเนินคดีอาญาขึ้นกำหนดคดี” (Erkenntnisverfahren/verification stage) และ “การดำเนินคดีอาญาขึ้นบังคับคดี” (Vollstreckungsverfahren/execution stage) และสิ่งที่เชื่อมโยงให้การดำเนินคดีอาญาทั้งสองชั้นดังกล่าวติดต่อกันคือ “คำพิพากษาถึงที่สุด”¹²²

1. การดำเนินคดีอาญาขึ้นกำหนดคดี (Erkenntnisverfahren/verification stage)
การดำเนินการทั้งหลายของเจ้าพนักงานเป็นการกระทำเพื่อยืนยันข้อกล่าวหา ซึ่งถ้าฟังได้โดยปกติเจ้าพนักงานก็จะฟ้องเพื่อให้ศาลพิจารณาพิพากษารวมทั้งคดีที่ผู้เสียหายฟ้องและถ้าฟังได้ว่าได้มีการ

¹¹⁷รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 241 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “ในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำของตนได้”

¹¹⁸คณิต ณ นคร, *อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 7*, น. 137-138.

¹¹⁹มาตรา 2 (7) นิยาม “คำร้องทุกข์” หมายความว่าถึงการที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายและการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ.

¹²⁰มาตรา 2(8) นิยาม “คำกล่าวโทษ” หมายความว่าถึงการที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่าผู้บุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้กระทำความผิดหนึ่งขึ้น.

¹²¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 28.

¹²²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 245.

กระทำความผิดจริงศาลก็จะกำหนด “มาตรการบังคับทางอาญา” (Kriminalstrafe/criminal sanction) อันได้แก่โทษและ/หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่น¹²³ การดำเนินการทั้งหลายทั้งนอกศาลและในศาล รวมทั้งการดำเนินการทั้งหลายของศาลอาจเป็นหลายชั้นศาลจนกระทั่งมีคำพิพากษาถึงที่สุดที่เรียกว่า “การดำเนินคดีอาญาชั้นกำหนดคดี” (Erkenntnisverfahren/verification stage)

2. การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี” (Vollstreckungsverfahren/execution stage) เมื่อศาลได้พิพากษากำหนด “มาตรการบังคับทางอาญา” (Kriminalstrafe/criminal sanction) ในคดีใดและคำพิพากษาในคดีนั้นถึงที่สุดแล้วก็จะต้องมีการจัดการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาอันถึงที่สุด เว้นแต่จะได้มีการลดโทษ เปลี่ยนโทษหรืออภัยโทษหรืออื่น ๆ¹²⁴ เรียกว่า “การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี” (Vollstreckungsverfahren/execution stage)

ประเทศใน “ยุโรปภาคพื้น” (Europa/continental Europe) “การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี” (Vollstreckungsverfahren/execution stage) มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่า “การดำเนินคดีอาญาชั้นกำหนดคดี” (Erkenntnisverfahren/verification stage) และ “เจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา” (Strafvollstreckungsbehörde/executor officer) คือ “พนักงานอัยการ”¹²⁵ สำหรับประเทศไทย การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดีมีขั้นตอนน้อยและ “เจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา” ไม่ใช่ “เจ้าพนักงานอัยการ” หากแต่เป็น “ศาล”¹²⁶ กล่าวคือ เป็น “ผู้พิพากษาคนหนึ่ง” ไม่ใช่ “องค์กรคณะผู้พิพากษา”¹²⁷ (Spruchkörper/panel)

¹²³ คณิต ณ นคร, กฎหมายอาญากฎทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2554), น. 359.

¹²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 245.

¹²⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 451 (1) บัญญัติว่า “มาตรา 451 (เจ้าพนักงานบังคับคดี) (1) การบังคับคดีย่อมกระทำโดยอัยการตามสำเนาคำพิพากษาที่ออกโดยเจ้าหน้าที่เอกสารแห่งสำนักงานศาล”

[§ (Vollstreckungsbehörden) (1) Die Strafvollstreckung erfolgt durch die Staatsanwaltschaft auf Grund einer von dem Urkundsbeamten der Geschäftsstelle zu erteilenden, mit der Bescheinigung der Vollstreckbarkeit versehenen, beglaubigten Abschrift der Urteilsformel.]

¹²⁶ ชนิญญา (รัชณี) ชัยสุวรรณ, “การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), น. 24.

¹²⁷ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม, มาตรา 24.

2.3.1 วิธีพิจารณาความอาญาที่ดี

การดำเนินคดีอาญาย่อมกระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล แม้การกระทำความผิดอาญาจะเป็นการกระทำที่กระทบต่อสังคมโดยรวมก็ตาม แต่ในการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหา ก็จะต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องคำนึงถึงหลักการแบ่งแยกอำนาจอริปไตย มาตรการต่าง ๆ ในการดำเนินคดีอาญาจะต้องคำนึงถึง “หลักนิติรัฐ” (Prizipder Rechtsstaatlichkeit/ principle of legal state) ประการแรกจึงต้องมี “ความเป็นเสรีนิยม” การพิจารณาคดีอาญาจะต้องกระทำโดยเปิดเผย การกระทำโดยเปิดเผยในการพิจารณาคดีนี้แสดงถึงความโปร่งใสอันเป็นหลักการของประชาธิปไตย ฉะนั้น วิธีพิจารณาความอาญาที่ดีจะต้องมี “ความเป็นประชาธิปไตย” ในประการต่อมาด้วย การดำเนินคดีอาญาที่ทำให้คนไม่สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อีกนั้น ในปัจจุบันในนานอารยประเทศเห็นกันว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง วิธีพิจารณาความอาญาที่ดีจึงต้องมีลักษณะที่เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อีก ต้องเป็น “การกระทำเพื่อสังคม” อีกประการหนึ่งด้วย¹²⁸

2.3.2 การควบคุมตัวระหว่างคดี

“การควบคุมตัวระหว่างคดี” ในที่นี้ หมายถึงการ “ควบคุม” และการ “ขัง” มาตรา 2 (21) นิยามคำว่า “ควบคุม” ว่า “ควบคุม” หมายความว่า การควบคุมหรือกักขังผู้ถูกจับโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในระหว่างสืบสวนและสอบสวน และมาตรา 2 (22) นิยามคำว่า “ขัง” ว่า “ขัง” หมายความว่า การกักขังจำเลยหรือผู้ต้องหาโดยศาล

ในการดำเนินคดีอาญาอาจมีความจำเป็นต้องมีการสอบปากคำผู้ต้องหา¹²⁹ ในการฟ้องต้องมีตัวผู้ต้องหาส่งศาล¹³⁰ ในการดำเนินคดีในศาลต้องกระทำต่อหน้าจำเลย¹³¹ เหล่านี้เกี่ยวข้องกับ “การควบคุมตัวระหว่างคดี” โดยตรง กรณีจึงมีความจำเป็นที่รัฐต้องเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐมิใช่เอาตัวไว้เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ แต่ต้องเป็นการเอาตัวไว้เพราะความจำเป็นในการดำเนินคดี¹³²

จุดมุ่งหมายและความสำคัญของการควบคุมตัวระหว่างคดี

การดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันแม้ผู้ถูกกล่าวหาจะเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt/procedural subject) แต่การใช้ “มาตรการบังคับ” (Zwangsmassnahmen/compulsory measures)

¹²⁸ คณิต ฒ นคร, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 7*, น. 46-47.

¹²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 120.

¹³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 165.

¹³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 172.

¹³² คณิต ฒ นคร, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 115*; คณิต ฒ นคร, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 115*; 51-67.

ของรัฐกับผู้ถูกกล่าวหาที่ยังมีความจำเป็น เพราะหากรัฐไม่อาจใช้ “มาตรการบังคับ” กับผู้ถูกกล่าวหาได้เลยแล้ว การดำเนินคดีอาญาของรัฐก็ย่อมไม่อาจกระทำได้หรือยากต่อการที่รัฐจะดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหา

การควบคุมตัวระหว่างคดีกับการเรียกและการจับเป็นเรื่องเดียวกันเพราะกรณีมีความจำเป็นต้องได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อการอย่างไรอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น เพื่อสอบสวนปากคำผู้ต้องหาและเมื่อได้ทำการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาที่ได้เรียกมานั้นเรียบร้อยแล้ว ตามปกติก็ต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไปและการที่ต้องจับกุมบุคคลใดบุคคลหนึ่งก็เพราะกรณีอาจมีความจำเป็นต้องเอาตัวบุคคลผู้ถูกจับกุมนั้นมาไว้ในอำนาจรัฐและเมื่อความจำเป็นต้องเอาตัวบุคคลผู้นั้นไว้ในอำนาจรัฐไม่มีหรือหมดไปในภายหลังก็ต้องปล่อยตัวบุคคลผู้นั้นไป

การเรียกและการจับหาใช่เหตุที่ก่อให้เกิดอำนาจควบคุมตัวระหว่างคดีแก่เจ้าพนักงานหรือศาล โดยอัตโนมัติไม่ แต่การควบคุมตัวระหว่างคดีต้องเกิดจากความจำเป็นไม่ควบคุมหรือขังผู้ต้องหาไว้ในระหว่างการดำเนินคดีและการพิพากษาคดี การดำเนินการคดีของเจ้าพนักงานหรือการพิจารณาคดีและการพิพากษาคดีของศาล แล้วแต่กรณี จะไม่อาจกระทำได้เท่านั้น ซึ่งตามปกติกรณีย่อมมีความจำเป็น โดยนัยดังกล่าวเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนีหรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะไปก่ออันตรายประการอื่น¹³³

การควบคุมตัวระหว่างคดี คือ การจำกัดเสรีภาพในร่างกายหรือเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของผู้ถูกกล่าวหาเพื่อเป็นประกันสำหรับรัฐใน “การดำเนินคดีชั้นกำหนดคดี” (Erkenntnisverfahren/verification stage) หรือเป็นหลักประกันสำหรับรัฐใน “การดำเนินคดีชั้นบังคับคดี” (Vollstreckungsverfahren/executor stage) หรือเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับรัฐมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ

- (1) เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปได้โดยเรียบร้อย
- (2) เพื่อประกันการมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย และ
- (3) เพื่อประกันการบังคับโทษ¹³⁴

2.3.3 การบังคับคดีอาญากับการบังคับโทษทางอาญา

“กฎหมายว่าด้วยการบังคับคดีอาญา” (Strafvollstreckungsrecht/law on execution of the criminal penalty) เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 6 หมวด 1 อันว่าด้วย “การบังคับตามคำพิพากษา” “การบังคับคดีอาญา”

¹³³ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 115*; คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 115*; 51-67 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 66.

¹³⁴ คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7*, น. 357.

(Strafvollstreckung/execution of the criminal penalty) ต่างจาก “การบังคับโทษอาญา” (Strafvollzug/penal administration)

“การบังคับคดีอาญา” (Strafvollstreckung/execution of the criminal penalty) เป็นกระบวนการที่กระทำไปเพื่อให้มีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุด ตลอดทั้งการวินิจฉัยสั่งการอันเนื่องมาจากการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วด้วย¹³⁵ “การบังคับคดีอาญา” (Strafvollstreckung/execution of the criminal penalty) ไม่หมายเฉพาะการดำเนินการตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดให้ลงโทษประหารชีวิต จำคุก หรือกักขังเท่านั้น แต่รวมถึงการดำเนินการตามคำพิพากษาที่ถึงที่สุดให้ลงโทษปรับและอื่น ๆ ด้วย เช่น วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น¹³⁶

“การบังคับโทษอาญา” (Strafvollzug/penal administration) เป็นมาตรการในการดำเนินการเกี่ยวกับโทษจำคุกและโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่เป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคล¹³⁷ และในประเทศไทยเรายังมีโทษประหารชีวิตอยู่ การดำเนินการเกี่ยวกับโทษประหารชีวิตก็เป็น “การบังคับโทษอาญา” “การบังคับโทษอาญา” (Strafvollzug/penal administration) ต้องเป็นไปตาม “กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ” (Strafvollzugsrecht/penalty law หรือ prison law) ที่สำคัญของไทยเรา คือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวงซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวและบทบัญญัติในภาค 7 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันว่าด้วย อกัษโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นโทษและลดโทษ ก็เป็นบทบัญญัติของ “กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ”¹³⁸ ในปัจจุบันได้กลายเป็นเรื่องสากลไปแล้ว¹³⁹ ปัจจุบันได้มีการตราพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560¹⁴⁰ เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560

¹³⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 245.

¹³⁶คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7*, น. 43.

¹³⁷vgl. etwa Claus Roxin, *Strafverfahrensrecht*, 24. Auflage, München 1995, S. 430-431.

¹³⁸คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7*, น. 45.

¹³⁹“Standard Minimum Rule for Treatment of Prisoners,” (อ้างถึงใน ธานี วรภัทร์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7*, น. 48-67.

¹⁴⁰ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560 โดยพระราชบัญญัตินี้ มีทั้งสิ้น 78 มาตรา.

2.3.4 เป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา

“การดำเนินคดีอาญา” คือ การตรวจสอบความจริงของเรื่องที่กำลังกล่าวหาเพื่อจักได้ชี้ขาดเรื่องที่กำลังกล่าวหาเป้าหมายก็คือ “การชี้ขาดเรื่องที่กำลังกล่าวหา” ดังนั้น “การชี้ขาดคดีอาญา” ต้องอาศัยความจริงและต้องเป็นความจริงแท้ของเรื่องและได้มาโดยชอบด้วยกระบวนการ¹⁴¹ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่แยกการดำเนินคดีอาญาของเจ้าพนักงานและการดำเนินคดีของศาลออกจากกัน การชี้ขาดคดีอาญาจึงแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ “การชี้ขาดเรื่องที่กำลังกล่าวหาในชั้นเจ้าพนักงาน” กับ “การชี้ขาดเรื่องที่กำลังกล่าวหาในชั้นศาล”

“การชี้ขาดเรื่องที่กำลังกล่าวหาในชั้นเจ้าพนักงาน” คือ การตั้งคดีของพนักงานอัยการ “การชี้ขาดเรื่องที่กำลังกล่าวหาในชั้นศาล” คือ การพิพากษาคดี การชี้ขาดคดีอาญาต้องอาศัยความจริงอย่างเดียวกันเท่านั้นและจะต้องเป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังกล่าวหาเท่านั้น การเคยกระทำความผิดมาก่อนจะยกเอามาเป็นเหตุชี้ขาดคดีหลังไม่ได้¹⁴²

กฎหมายเก่ามีการตรวจสอบค้นหาความจริงจากผู้ถูกกล่าวหาโดยการทรมานร่างกายได้ด้วย เช่น การพิจารณาจารีตนครบาล โดยอนุญาตให้ผู้พิพากษาใช้อำนาจด้วยเครื่องเข็มนเพื่อให้ผู้ต้องหา รับสารภาพได้¹⁴³ ดังนั้น ตามกฎหมายเก่าผู้ถูกกล่าวหาจึงเป็น “กรรมในคดี (Prozessobjekt/procedural object) มีสภาพไม่ต่างอะไรกับวัตถุชิ้นหนึ่งเพราะผู้ถูกกล่าวหาแทบจะไม่มีสิทธิใด ๆ เลย ในปัจจุบันกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของนานาอารยประเทศ รวมทั้งประเทศไทยได้ให้สิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหาในอันที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และมีบทบัญญัติห้ามการตรวจสอบค้นหาความจริงในลักษณะที่มีชอบ¹⁴⁴ ดังนั้น ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบัน “ผู้ถูกกล่าวหา” จึงเป็น “ประธานในคดี” (Prozesssubjekt/procedural subject) ที่มีสิทธิต่าง ๆ ในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่¹⁴⁵

¹⁴¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 134/4 วรรคสาม มาตรา 135 และมาตรา 226.

¹⁴²ฎีกาที่ 305/2478 (ธรรมสาร หน้า 453): คำรับสารภาพของจำเลยในคดีเรื่องก่อน ศาลจะฟังลงโทษจำเลยในคดีเรื่องหลังหาได้ไม่.

¹⁴³พระราชบัญญัติยกเลิกวิธีพิจารณาโจรสืบตามจารีตนครบาล รัตน โกสินทร์ศก 115 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 13 วันที่ 4 มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก 115, น. 573.

¹⁴⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 134/4 วรรคสาม มาตรา 135 และมาตรา 226.

¹⁴⁵คณิต ณ นคร, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 7*, น. 46.

2.4 วัตถุประสงค์ของการลงโทษ

การลงโทษ คือ การปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ได้รับการปฏิบัตินั้น ต้องได้รับผลร้าย จากการที่บุคคลผู้นั้นได้ฝ่าฝืนแนวปฏิบัติอันเป็นกติกาสังคม รัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายนั้น ๆ การลงโทษเป็นรูปแบบหนึ่งของการป้องกันสังคมจากผู้กระทำความผิด แบ่งออกเป็น “การป้องกันทั่วไป” (General Prevention/Generalprvention) และ “การป้องกันพิเศษ” (Special Prevention/Spezialprvention) มาตรการบังคับทางอาญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการป้องกันทั่วไป (General Prevention/Generalprvention) คือ การลงโทษตามบทบัญญัติมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ การประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ทรัพย์สัน เป็นมาตรการบังคับทางอาญาที่ใช้ข่มขู่มิให้บุคคลอื่นกระทำความผิดหรือเป็นแบบอย่างซึ่งบังคับจิตใจของบุคคลทั่วไปที่คิดจะกระทำความผิดอย่างเดียวกันให้งดความคิดนั้น ๆ ในขณะที่วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นมาตรการบังคับทางอาญาซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการป้องกันพิเศษ (Special Prevention/Spezialprvention) วิธีการเพื่อความปลอดภัยใช้เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกลับมาก่อทำความผิดซ้ำอีกและเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดที่อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชีวิตหรือทรัพย์สินของผู้อื่นอันอาจเกิดขึ้นในอนาคต เป็นทางเลือกที่ศาลสามารถมีคำสั่งใช้ควบคู่ไปกับการลงโทษเพื่อตอบสนองต่อภารกิจหลักในการคุ้มครองสังคมและป้องกันการกระทำความผิดของกฎหมายอาญา

กฎหมายอาญาคู่ขนาน (Zweispuriges Strafrecht) ไม่มุ่งเน้นเพียงแต่การใช้ “โทษ” เป็นมาตรการบังคับทางอาญาเพื่อลงโทษแก่บุคคลที่กระทำความผิด แต่ให้โอกาสบุคคลที่จะแก้ไขพฤติกรรมเสียให้กลับเป็นคนดีจะกลับคืนสู่สังคมโดยการเลือกใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยเป็นมาตรการป้องกันพิเศษอีกประการหนึ่ง โดยนำมาบังคับใช้แทนมาตรการลงโทษทางอาญาหรือใช้ควบคู่กัน ไปเพื่อการดำเนินคดีอาญาและการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ประการของกฎหมายอาญา ได้แก่

1. “การป้องกันทั่วไป” (General Prevention/Generalprvention) กล่าวคือ ลงโทษการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมายเพื่อให้ผู้กระทำความผิดทราบว่าได้กระทำในสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับและให้บุคคลอื่นเห็นว่าหากมีการ กระทำเช่นนี้เกิดขึ้น การกระทำนั้นก็จะไม่เป็นที่ยอมรับ บุคคลย่อมจำเป็นต้องได้รับโทษจากการกระทำที่ผิดต่อกฎหมาย

2. “การป้องกันพิเศษ” (Special Prevention/Spezialprvention) กล่าวคือ เป็นการป้องกันมิให้ผู้ที่เคยกระทำความผิดกลับมาก่ออันตรายต่อสังคมอีกในอนาคต โดยการใช้มาตรการฟื้นฟูและป้องกันประเภทต่าง ๆ

วัตถุประสงค์ของการลงโทษที่สำคัญมีดังต่อไปนี้¹⁴⁶

1. การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน (Retribution)
2. การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่
3. การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation)
4. การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิด (Incapacitation)

1. การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน¹⁴⁷ (Retribution) การลงโทษจะเป็นไปเพื่อความยุติธรรม ผู้ใดกระทำความผิดก็จะต้องได้รับโทษเป็นการทดแทนหรือการกระทำความผิดเป็นกรรมชั่ว เมื่อผู้ใดกระทำความผิดก็ต้องชดใช้กรรมของตนโดยการรับโทษ นักปรัชญาชาวเยอรมัน Immanuel Kant ได้ให้เหตุผลสนับสนุนความคิดตามทฤษฎีนี้ และยังมีความคิดว่า ถ้าสังคมไม่ลงโทษผู้กระทำความผิดก็เท่ากับสังคมสนับสนุนให้กระทำความผิดและท่านได้กล่าวไว้ในหนังสือ *Philosophy of Law* ว่า “จะใช้การลงโทษเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้ ไม่ว่าจะเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ลงโทษเองหรือแก่สังคมเป็นส่วนรวมก็ตาม การลงโทษในทุกกรณีจะต้องเนื่องมาจากการเหตุว่าบุคคลที่ถูกลงโทษได้กระทำความผิดเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเป็นการไม่บังควรที่จะปฏิบัติต่อบุคคลหนึ่งเพียงเพื่อจะเป็นเครื่องมือให้บังเกิดผลแก่บุคคลอื่น ทุกคนมีสิทธิในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ในอันจะไม่ถูกปฏิบัติเช่นนั้น” ความผิดที่ได้กระทำและโทษที่ได้รับจะต้องเป็นสัดส่วนที่เหมาะสมกัน

การที่รัฐเข้ามารับหน้าที่ลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นการทดแทนก็เพื่อป้องกันมิให้มีการแก้แค้นกันเอง ทำให้สังคมวุ่นวายเพราะจะมีการแก้แค้นกันเองโดยไม่สิ้นสุดซึ่งแสดงถึงความไร้ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ขณะเดียวกันก็เพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าให้ได้รับความเป็นธรรม โดยการลงโทษผู้กระทำความผิดให้ได้รับผลร้ายที่สาสมและทดแทนกันอย่างยุติธรรม เป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชนส่วนใหญ่ในทุกสังคม แม้ว่าปัจจุบันเริ่มที่จะลดความสำคัญลงเพราะสังคมมีเหตุผลหรือวัตถุประสงค์อื่นในการที่จะใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดมากขึ้น ประกอบกับมีจุดอ่อนหลายประการคือ¹⁴⁸

1) การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้พิจารณาถึงประโยชน์ในอนาคต คือไม่ได้พิจารณาถึงว่าการลงโทษนั้นจะมีผลในการป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีกหรือไม่ มิได้ทำให้เกิดผลกลับคืนมาเชิงความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมในอนาคต

¹⁴⁶ อุททิศ แส่น โภคิก, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 14*.

¹⁴⁷ See Clemens Bartollas, *supra note 15*, pp. 71-72.

¹⁴⁸ นที จิตสว่าง, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 16*, น. 24-25

2) การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนไม่ได้คำนึงถึงความจำเป็นของสังคม แต่คำนึงถึงความเหมาะสมของโทษกับความผิดที่กระทำ ฉะนั้นเมื่อได้ลงโทษผู้กระทำตามอัตราโทษแล้ว ก็ต้องปล่อยตัวออกมาทั้ง ๆ ที่ยังเป็นอันตรายต่อสังคมอยู่หรือกรณีการตัดมือผู้กระทำผิดสังคมจะไม่ได้อะไรนอกจากคนพิการที่สังคมจะต้องเป็นภาระเลี้ยงดูต่อไป

3) เป็นการยากมากที่จะวัดขนาดความรุนแรงของโทษกับความผิดว่ามีความเท่าเทียมกันจริงหรือไม่ เพราะในสภาพความเป็นจริง สังคมยังไม่สามารถมีมาตรการใด ๆ ที่จะลงโทษให้ได้ สัดส่วนกับความผิดอย่างแท้จริงได้

ด้วยเหตุนี้ทำให้วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนลดความสำคัญลง ในปัจจุบันยังคงมีอยู่ ทั้งนี้เพราะยังสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไป¹⁴⁹

2. การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่¹⁵⁰ มีหลักการว่า การลงโทษจะคำนึงถึงแต่เพียงผลของการลงโทษต่อตัวผู้กระทำความผิดเท่านั้นไม่ได้ แต่ต้องคำนึงถึงผลต่อประชาชนทั่วไปด้วย เพื่อประโยชน์ 2 ประการ คือ

1) มีผลแก่ตัวผู้กระทำความผิดทำให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษมีความเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำอีก

2) เป็นตัวอย่างให้กับคนทั่วไปเห็นว่าเมื่อกระทำความผิดแล้วจะต้องได้รับโทษเพื่อคนทั่วไปจะได้ทราบจะได้เกรงกลัวไม่กล้าไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นบ้าง ทำให้เกิดความยับยั้งชั่งใจ

การข่มขู่ทำให้เกิดความกลัวที่ทำให้หลายคนไม่กล้ากระทำความผิด ยังมีผลทำให้คนทั่วไปคิดว่าการกระทำความผิดเป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยงมีผลในการข่มขู่และยังจะต้องทำให้การลงโทษนั้น เรย์ เจฟฟอรีซ์ กล่าวไว้ว่าจะต้องมีความแน่นอน รวดเร็ว เสมอภาคและโทษที่เหมาะสม กล่าวคือ มีลักษณะ 4 ประการ¹⁵¹

1) การลงโทษต้องมีความแน่นอนในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วจะต้องทำให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสหลุดรอดจากการถูกจับกุมลงโทษไปได้ยากซึ่งจะมีผลในการข่มขู่และยังยั้งให้คนทั่วไปและผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าเสี่ยงกระทำความผิดขึ้นผิดอีกเพราะทำผิดแล้วต้องถูกจับก็ไม่คุ้มค่า

2) การลงโทษจะต้องสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็ว เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว จะต้องสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างรวดเร็วให้ “เห็นผลทันตา” จึงจะทำให้

¹⁴⁹ธานี วรภัทร์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4*, 31-35

¹⁵⁰Stephen Livingstone and Tim Owen, *supra note 15*, pp. 415, 416; Clemens Bartollas, *supra note 15*, pp. 28-29.

¹⁵¹นัทธี จิตสว่าง, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 16*, น. 26-27.

ผู้กระทำผิดและคนทั่วไปเห็นเป็นตัวอย่างว่าเมื่อกระทำผิดแล้วจะได้รับผลร้ายเช่นไร ดังนั้น หากเป็นกรณีการกระทำผิดในคดีที่สะท้อนขวัญประชาชนหรือคดีที่ประชาชนให้ความสนใจ กระบวนการยุติธรรมโดยตำรวจ อัยการ ศาล อาจารย์ร่วมมือกันในการเร่งดำเนินคดีเพื่อให้ผู้ต้องหา ได้รับการพิจารณาตัดสินโดยเร็วก็จะทำให้การลงโทษมีผลในการข่มขวัญยับยั้งมากขึ้น

3) การลงโทษต้องมีความเสมอภาค โดยจะต้องถูกลงโทษเท่าเทียมกันไม่มีการเลือกปฏิบัติ ซึ่งจะมีผลให้ผู้กระทำผิดหรือผู้ที่คิดจะทำผิดไม่มีโอกาสแก้ตัวหรือหาทางหลีกเลี่ยงหรือหาข้อยกเว้นจากการถูกลงโทษถ้าทำผิด บางคนมีข้อยกเว้นก็จะทำให้การลงโทษไม่ศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ต่างหาช่องทางที่จะหลบหนีหรือหาข้อยกเว้นที่ไม่ต้องรับโทษทำให้ไม่มีความเกรงกลัวต่อโทษ

4) การลงโทษจะต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและตัดเทียบกับความผิด หากบทลงโทษเบาเกินไปไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำผิดก็จะทำให้ผู้กระทำผิดและคนทั่วไปไม่เกิดความเกรงกลัว และคุ้มค่าที่จะเลี่ยงกระทำผิด แต่หากบทลงโทษหนักเกินไปก็จะทำให้ผู้กระทำผิดพยายามปกปิดการกระทำผิดของตนเอง โดยการ ทำร้ายเหยื่อหรือทำให้เหยื่อได้รับผลร้ายมากขึ้น ดังนั้น โทษจึงต้องมีความเหมาะสมและตัดเทียบกับการกระทำผิดจึงจะมีผลในการข่มขวัญยับยั้ง

3. การลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไข¹⁵² (Rehabilitation) มีแนวคิดว่าการลงโทษตาม ทฤษฎีปรับปรุงแก้ไขประสงค์เพียงเพื่อจะป้องกันไม่ให้บุคคลที่ใดกระทำผิดมาแล้วกลับมากระทำผิดซ้ำอีก พยายามหาทางให้ผู้ที่ได้กระทำผิดมาแล้วเกิดความยับยั้งไม่กระทำผิดซ้ำขึ้นอีก ประกอบกับเห็นว่า การลงโทษเพื่อการข่มขู่ไม่มีผลเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้กระทำผิดที่ได้รับโทษแล้วกลับใจไม่กระทำผิดซ้ำอีก ไม่ช่วยให้ผู้กระทำผิดมีความสามารถที่จะกลับตัวเป็นคนดีได้เลย

4. การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำผิดได้อีก¹⁵³ (Incapacitation) เป็นวัตถุประสงค์หรือแนวคิดที่ทำให้ผู้กระทำความผิดหมดโอกาสกระทำความผิด โดยประสงค์ จะกำจัดผู้กระทำความผิดให้ออกไปจากสังคมอย่างถาวรหรือชั่วคราวก็ตามอันเป็นการป้องกันให้ คนในสังคมอยู่ได้อย่างปลอดภัย ไม่ต้องหวาดระแวงภัยจากบุคคลนั้น ๆ อีกต่อไป

วัตถุประสงค์ของการลงโทษเป็นพื้นฐานสำคัญในการลงโทษทางอาญา โดยในการ นำไปใช้นั้นจะเน้นหนักไปในทางใดก็จะเป็นไปตามลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ศาสนาและแนวนโยบายแห่งรัฐ หากพิจารณาประวัติการลงโทษทางอาญา

¹⁵²Stephen Livingstone and Tim Owen, *supra* note 15, p. 452; Clemens Bartollas, *supra* note 15, pp. 52-54

¹⁵³Clemens Bartollas, *supra* note 15, pp. 71-75; Joan Petersilia, *supra* note 20, pp. 64-65.

ตั้งแต่อดีตของประเทศไทย ในยุคสุโขทัย อยุธยาจนถึงปัจจุบัน พบว่ามีการนำทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้ อย่างเห็นได้ชัดเจน ปรากฏในโทษและวิธีการบังคับโทษในทางอาญา

วิธีการลงโทษที่สนองต่อวัตถุประสงค์นี้และใช้กันแพร่หลายในปัจจุบันก็คือการจำคุก โดยการกันผู้กระทำผิดออกไปจากสังคมให้สังคมปลอดภัย แต่เป็นวิธีที่แยกผู้กระทำผิดออกจากสังคมได้เป็นการชั่วคราว ผู้กระทำผิดยังคงต้องกลับมาอยู่ในสังคม ในท้ายที่สุดแม้จะเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิตซึ่งต่อมาก็จะมีการลดโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ จนที่สุดแล้วก็สามารถออกจากเรือนจำกลับเข้าสู่สังคมได้อีก และเมื่อกลับมาแล้วผู้กระทำผิดอาจมีความ โกรธแค้นสังคมมากยิ่งขึ้น เป็นผลต่อเนื่องจากการลงโทษที่เขาได้รับหรือการอยู่ในเรือนจำนาน ๆ ทำให้บุคคลนั้นปรับตัวเข้ากับสังคมยากขึ้น ประกอบกับโดยทั่วไปสังคม ไม่ยอมรับบุคคลที่ผ่านการรับโทษจำคุกมาแล้ว คนเหล่านี้จึงมีตราบาปเป็นคนที่ถูก¹⁵⁴

2.5 วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก

2.5.1 หลักทั่วไปในการบังคับโทษจำคุก

“โทษจำคุก” หมายความว่า โทษจำคุกที่มีกำหนดระยะเวลาและโทษจำคุกตลอดชีวิต ประเทศไทยเรามีบัญญัติกำหนดขึ้นต่ำเอาไว้แต่ปล่อยให้เป็นเรื่องของการตีความและคงต้องตีความว่าศาลจะลงโทษจำคุกต่ำกว่า 1 วันหรือเป็นชั่วโมงไม่ได้¹⁵⁵ อย่างไรก็ตามเพื่อความชัดเจนของกฎหมายกรณีชอบที่จะบัญญัติทำนองเดียวกับประมวลกฎหมายอาญาของออสเตรเลีย¹⁵⁶ ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น กฎหมายค่านึงถึงผลเสียของการลงโทษจำคุกระยะสั้นอย่างมาก ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันในปัจจุบันจึงบัญญัติว่า โทษจำคุกนั้นต้องจำคุกอย่างน้อยหนึ่งเดือน¹⁵⁷ โทษจำคุกเป็นโทษที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดที่จะทำให้ผู้ต้องโทษกลับตนเป็นคนดีตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ ดังนั้น การระวางโทษขึ้นต่ำน้อยมากจึงไม่สอดคล้องกับหลักทัณฑ์

¹⁵⁴ นที จิตสง่า, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 16*, น. 29.

¹⁵⁵ จิตติ ดิงศภัทย์, *กฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 1*, พิมพ์ครั้งที่ 7, ตอน 2 พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งนิติบัณฑิตยสภา กรุงเทพมหานคร, 2525), หัวข้อ 379.

¹⁵⁶ ประมวลกฎหมายอาญาออสเตรเลีย มาตรา 18 วรรคสอง บัญญัติไว้ชัดเจนว่า “ต้องจำคุกอย่างน้อยหนึ่งวัน” ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันเดิมก็บัญญัติเช่นเดียวกันกับของออสเตรเลีย (อ้างถึงใน คณิต ณ นคร, *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*, น. 375).

¹⁵⁷ ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน, มาตรา 38; *เพ็งอ้าง*.

วิทยา เพราะกรณีจะไม่สามารถใช้การปฏิบัติ (treatment) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹⁵⁸ โทษจำคุกสูงสุดตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยเราเดิมคือ 20 ปี¹⁵⁹ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันในกรณีที่มีการเพิ่มโทษหรือกรณีความผิดหลายกระทบบอาจจำคุกได้สูงสุดถึง 50 ปี¹⁶⁰ ทำให้ประมวลกฎหมายอาญาของเราที่เคยทันสมัยมากในส่วนนี้กลายเป็นประมวลกฎหมายอาญาที่ล้าสมัยไป¹⁶¹ ความผิดที่กฎหมายกำหนดให้ลงโทษจำคุกและปรับด้วยนั้น ถ้าศาลเห็นว่าสมควรจะลงแต่โทษจำคุกก็ได้¹⁶² ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจที่จะลงโทษจำคุกอย่างเดียวได้

1. การบังคับโทษจำคุก แบ่งออกเป็น การบังคับโทษจำคุกโดยรัฐ และการบังคับโทษโดยเอกชน

1) การบังคับโทษโดยรัฐ ในการดำเนินการบังคับโทษจำคุกนั้นจะถือว่ารัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเป็นการอำนวยความสะดวกของรัฐในชั้นบังคับโทษทุกองค์ควรต้องร่วมมือกันในการบังคับโทษจำคุกเพื่อให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล ทุกฝ่ายจึงต้องกระตือรือร้นในการช่วยกันดำเนินการบังคับโทษขององค์กรของรัฐต้องมีความเป็นภาวะวิสัย

2) การบังคับโทษโดยเอกชน ตามหลักการทั่วไปการบังคับโทษถือเป็นอำนาจของรัฐเท่านั้น แต่ปรากฏในบางประเทศที่ใช้โอกาสภาคเอกชนเข้ามาช่วยบริหารจัดการราชทัณฑ์ได้ เช่น เรือนจำเอกชน งานด้านรักษาความปลอดภัย อาหาร การฝึกงาน การศึกษา ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อแบ่งเบาภาระของภาครัฐ เช่น ประเทศอังกฤษ เป็นต้น

2. หลักเกณฑ์วิธีการบังคับโทษ

1) หลัก “ความยินยอมและความร่วมมือในการบังคับโทษ” กล่าวคือ ความยินยอมและความร่วมมือเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การแก้ไขได้ ผู้ต้องโทษต้องร่วมมือในการกำหนดการบำบัดของตนเองและในการบรรลุซึ่งจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษด้วยความพร้อมของผู้ต้องโทษสำหรับการบำบัดจะต้องได้รับการปลุกเร้าและส่งเสริมให้เกิดขึ้น¹⁶³ การบังคับโทษที่ได้ผลจึงต้องสามารถที่จะกระตุ้นให้ผู้ต้องโทษเกิดแรงบันดาลใจในการเข้าร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการที่

¹⁵⁸ หยุต แสงอุทัย, กฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น. 178.

¹⁵⁹ ประมวลกฎหมายอาญาออสเตรเลีย, มาตรา 18 วรรคสอง กำหนดโทษจำคุกสูงสุดไว้เพียง 15 ปี.

¹⁶⁰ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 51 และ มาตรา 91.

¹⁶¹ คณิต ณ นคร, “ประมวลกฎหมายอาญากับการแก้ไขเพิ่มเติมในรอบสามสิบปี,” รพี 30, น. 68.

¹⁶² ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 20.

¹⁶³ StvollzG. § 2(1).

จะบำบัดตนเอง การวางแผนบำบัดจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรึกษากับผู้ต้องโทษด้วย¹⁶⁴ ผู้ต้องโทษจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ถ้าไม่สามารถสร้างความร่วมมือได้ความเปลี่ยนแปลงก็จะไม่เกิดขึ้นการบังคับโทษก็ไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ได้

2) หลัก “วาจา” กล่าวคือ ในการสื่อสารกันด้วยวาจาเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเข้าใจระหว่างเจ้าพนักงานกับผู้ต้องโทษถึงสถานะและสภาพการณ์ สิทธิหน้าที่ตลอดทั้งบทบาทและภารกิจต่าง ๆ ที่ต้องกระทำในระหว่างการบังคับโทษจำคุก ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในทำให้อุทราผล วัตถุประสงค์ ทำให้ผู้ต้องโทษซึ่งมีฐานะเป็น “ประชาชน” ของการบังคับโทษ สามารถเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนว่าจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ จะยินยอมหรือคัดค้านหรือไม่อย่างไร ผู้ต้องโทษต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิและหน้าที่ของเขา¹⁶⁵ ในการวางแผนบำบัดจะต้องมีการปรึกษาร่วมกับผู้ต้องขังด้วย¹⁶⁶ เพราะการสื่อสารสามารถสร้างความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ

3) หลัก “เปิดเผย” กล่าวคือ การดำเนินการบังคับโทษผู้ต้องขังต้องกระทำโดยเปิดเผยซึ่งเป็นหลักที่สืบเนื่องมาจากหลักนิติรัฐอันเป็นการแสดง “ความเป็นประชาธิปไตย” และเป็นคุณลักษณะของการบังคับโทษจำคุกที่ดีประการหนึ่ง การดำเนินการกระบวนการต่าง ๆ ในทุกขั้นตอนที่เกิดขึ้นในเรือนจำหรือทัณฑสถานต้องมีความเป็นภาวะวิสัยที่สามารถตรวจสอบได้ การบังคับโทษจำคุกต้องเปิดโอกาสให้ภาคสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อเปิดโอกาสให้ภาคสังคมได้ตรวจสอบ ได้ควบคุมการทำงานของเรือนจำในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

4) หลัก “ฐานข้อมูลส่วนบุคคล” กล่าวคือ การบังคับโทษจำคุกที่กระทำกับผู้ต้องโทษจะต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ของผู้ต้องโทษและบุคคลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตของเขาความเป็นมาแห่งชีวิต ความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องโทษ ตลอดทั้งข้อหาและฐานความผิดที่ผู้ต้องโทษ การกระทำทั้งหลายที่กระทำความคิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ และคำพิพากษาของศาลทุกชั้นศาล เพราะจะนำไปสู่การเจรจาหารือกับผู้ต้องโทษและใช้ในการกำหนดวางแผนการบังคับโทษรายบุคคลและแผนบังคับโทษแบบกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹⁶⁷ 2.5.2 วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก

วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษจำคุกจะไม่เหมือนกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่มุ่งที่จะลงโทษให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นหลัก หากแต่วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษเป็นการพัฒนาจากแนวคิดการลงโทษในอดีตเข้ามาสู่แนวคิด

¹⁶⁴StvollzG. § 6(3).

¹⁶⁵StvollzG. § 5(3)

¹⁶⁶StvollzG. § 6(3).

¹⁶⁷ธานี วรภัทร์, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 4*, น. 88-90.

ยุคใหม่ที่มีความเป็นเสรีนิยมในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากขึ้น มุ่งที่จะปรับเปลี่ยน บำบัดฟื้นฟูหรือแก้ไขพฤติกรรมของบุคคลที่บกพร่องในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นเหตุให้กระทำผิดกฎหมายอาญาอันเป็นกติกาสังคม ถึงขนาดไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนในสังคมปกติได้ วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่สำคัญมีดังต่อไปนี้คือ

1. เพื่อให้มีการดำรงชีวิตอนาคตโดยปราศจากการกระทำผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

2. เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม

1. เพื่อให้มีการดำรงชีวิตอนาคตโดยปราศจากการกระทำผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม¹⁶⁸ มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำผิดและให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นข้อที่สำคัญที่สุดและตรงกับความเป็นจริงในการบังคับโทษในทัศนสถานที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดครบระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะต้องออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ดังนั้น ในหลายประเทศในโลก เช่น ประเทศญี่ปุ่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศอังกฤษ เป็นต้น ต่างก็มีกฎหมายและหรือแนวนโยบายในการลงโทษจำคุกที่จะต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายกับบุคคลในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญอยู่บนพื้นฐานของการบังคับโทษ หลักความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำเพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง หากการจำคุกทำลายบุคลิกภาพของคนให้เสียไป การฟื้นฟูก็จะทำไม่ได้ผล สุดท้ายสังคมก็จะได้รับความเสียหายอีกต่อไป

การลงโทษอย่างมีเหตุผลที่เป็นภาวะวิสัยย่อมไม่ลงโทษเพียงเนื่องจากว่าได้มีการกระทำผิดขึ้นเท่านั้น เพราะสิ่งใดที่เกิดขึ้นแล้วไม่อาจแก้ไขให้กลับเป็นดังเดิมได้ แต่การลงโทษโดยคำนึงถึงอนาคตหรือการมองไปข้างหน้าเพื่อให้ทั้งผู้กระทำความผิดเองและผู้ที่รู้เห็นว่าผู้กระทำความผิดถูกลงโทษไม่กระทำความผิดขึ้นอีก¹⁶⁹ เป็นสิ่งที่สำคัญ โดยสรุปมีหลักเกณฑ์พื้นฐานการบังคับโทษที่ต้องนำมาใช้ดังนี้¹⁷⁰

¹⁶⁸Strafvollzugsgesetz. 1967. § 2 Aufgaben des Vollzuges. Im Vollzug der Freiheitsstrafe soll der Gefangene fähig werden, künftig in sozialer Verantwortung ein Leben ohne Straftaten zu führen (Vollzugsziel). Der Vollzug der Freiheitsstrafe dient auch dem Schutz der Allgemeinheit von weiteren Straftaten.

¹⁶⁹See Clemens Bartollas, *supra* note 15.

¹⁷⁰Strafvollzugsgesetz. 1967. § Gestaltung des Vollzuges (1) Das Leben im Vollzug soll den allgemeinen Lebensverhältnissen soweit als möglich angeglichen werden. (2) Schädlichen Folgen des

1. หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำ กล่าวคือ รัฐจะต้องพยายามบริหารจัดการต่าง ๆ ให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำมีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ มิฉะนั้นจะทำให้ผู้ได้รับโทษจำคุกเสียบุคลิกภาพหรือวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของตน ในการอยู่ร่วมกันกับสังคมภายนอกไป ทำให้ไม่สามารถกลับคืนสู่สังคมได้เป็นการทำลายวัฒนธรรมการใช้ชีวิตปกติของมนุษย์

2. หลักการหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ หมายความว่า มาตรการหรือกลไกต่าง ๆ ในการลงโทษและบังคับโทษต้องหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ อันเป็นการทำลายบุคลิกลักษณะของความเป็นมนุษย์ไป เช่น การไม่ให้เกิดวัฒนธรรมคุกโดยไม่จำเป็นที่จะเป็นผลมาลายุติกรรมของผู้ต้องขัง การตัดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกคุก การลงโทษด้วยวิธีทารุณโหดร้ายภายในเรือนจำ เป็นต้น เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าคุณค่าหรือต่ำกว่าคนอื่นทั่วไป เช่น การเรียกชื่อหรือการใช้สรรพนามต่าง ๆ ในการเรียกผู้ต้องขัง เป็นต้น

3. พยายามที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ประสพกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของคน ๆ นั้น กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดถูกคุมขังในเรือนจำย่อมเสื่อมเสียฐานะและชื่อเสียงในสายตาของคนทั่วไปทำให้โอกาสที่จะกลับตัวเป็นคนดีลดน้อยลง ประกอบกับในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกครั้งแรกหรือความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ผู้กระทำความผิดจะต้องมาอยู่ปะปนกับผู้กระทำความผิดที่เป็นอาชญากรอาชีพ ซึ่งมีอิทธิพลที่สามารถครอบงำบุคคลอื่นได้ง่าย เพราะคนเราชอบซึมซับความเลวได้ง่ายกว่าสิ่งที่ดี ๆ ทำให้ผู้ที่พอจะกลับตัวได้หมดโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วเป็นพฤติกรรมที่ดี อันเป็นสิ่งที่คนในสังคมส่วนใหญ่พึงประสงค์ไม่ได้ ได้แก่

1) การปล่อยตัวผู้กระทำความผิดโดยไม่ลงโทษจำคุก โดยพยายามใช้บทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษหรือพยายามใช้โทษปรับ เป็นหลักในการเลี่ยงไม่ใช้โทษจำคุกโดยไม่จำเป็นโดยเฉพาะโทษจำคุกระยะสั้น

2) การปล่อยตัวก่อนรับโทษจำคุกครบกำหนด เป็นอำนาจของเจ้าพนักงานที่จะพิจารณาปล่อยตัว หากเห็นว่าความเหมาะสมในอันที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมของผู้นั้นจะเสื่อมทรามลงหากจำคุกอยู่ในเรือนจำต่อไปและการปล่อยตัวผู้นั้นออกมาไม่เป็นอันตรายต่อสังคม

3) การแยกประเภทนักโทษ เช่น แยกนักโทษโดยพิจารณาจากอายุ แยกผู้ที่กระทำความผิดครั้งแรกออกจากพวกที่กระทำความผิดมาแล้วหลายครั้ง เป็นต้น

4) หลักการคืนคนดีสู่สังคม การบังคับโทษมุ่งผลสำเร็จในการสร้างจิตสำนึกความรู้ผิดชอบชั่วดี ให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่ต้องโทษให้ได้

การบังคับโทษต้องพยายามมุ่งยกระดับสามัญสำนึกและพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำ ความผิดให้ขึ้นมาสู่ระดับคนปกติ โดยหลักการที่ว่ามนุษย์เป็นประติษฐกรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้น เป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้ และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยและพฤติกรรมได้ จึงต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคล ต้องแสดงผลลัพธ์ของ ความคิดและการกระทำรวมทั้งผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจสำหรับความเป็นไปได้ที่จะหาเลี้ยงชีพ เพื่อชดเชยจุดอ่อนหรือสิ่งบกพร่องของแต่ละคน ซึ่งการบำบัดปรับปรุงแก้ไขนี้นักโทษแต่ละคน จะไม่เหมือนกัน มีวิธีการวิเคราะห์หาสาเหตุและวางแผนการบังคับโทษเป็นราย ๆ ไป ยังผลสุดท้าย ให้เกิดคือเมื่อนักโทษพ้นโทษแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก¹⁷¹

2. เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม¹⁷² เป็นภารกิจเดียวกับภารกิจของกฎหมายอาญา ดังนั้น เมื่อปรากฏเป็นที่แน่ชัดแล้ว โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิด และศาลได้พิพากษาลงโทษจำคุกแล้ว ส่วนของการบังคับโทษก็จะจำกัดเสรีภาพของนักโทษผู้นั้น เพื่อเข้าสู่มาตรการในการแก้ไขในรูปแบบต่าง ๆ ตามระยะเวลาที่สมควร โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัย ต่าง ๆ เกี่ยวกับความบกพร่องของนักโทษเป็นราย ๆ ไป ให้เป็นไปตามแผนการบังคับโทษ เมื่อบำบัดรักษาเป็นปกติดีแล้วจึงปล่อยบุคคลนั้นกลับเข้าสู่สังคม วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ จึงเป็นการคุ้มครองสังคมได้อย่างแท้จริง ถ้าหากได้กระทำอย่างมีประสิทธิภาพ ไร้อันตรายต่อการ แก้ไขผู้กระทำผิดในปัจจุบัน แม้จะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แต่ก็ยังเป็นที่ยสงสัยว่าจะได้รับผลตาม วัตถุประสงค์เพียงไรเพราะการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดจะมีอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ¹⁷³

1. ผู้กระทำผิดได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้ว โดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลาให้มี บุคลิกลักษณะเช่นนั้นมาเป็นเวลานาน แต่ใช้เวลาในเรือนจำไม่นานในการที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้ฟื้นคืน จิตสำนึกที่ดีกลับมา และปรับตัวเข้ากับคนโดยทั่วไปในสังคมนั้นทำได้ยาก

2. การลงโทษเพื่อการแก้ไขนั้นจะขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมน่าผู้กระทำผิด ไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนปกติทั่วไป ซึ่งเป็นไปตามหลักของเบนเทม (Bentham) ที่ว่า “หลักการได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่า” (Principle of less eligibility) ทั้งนี้เพราะคนโดยทั่วไปจะเห็น ว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนทั่วไป เช่น ได้รับการอบรม แก้ไขฝึกวิชาชีพ สวัสดิการ อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดการศึกษา การหางาน

¹⁷¹Clemens Bartollas, *supra* note 15.

¹⁷²Joan Petersilia, *supra* note 20.

¹⁷³นที จิตสว่าง, *อ้างแล้ว เจริญธรรม* ที่ 16, น. 30-31.

3. การแก้ไขฟื้นฟูเหมาะสมสำหรับผู้กระทำผิดบางประเภทเท่านั้น เช่น ผู้กระทำผิดครั้งแรกซึ่งได้กระทำผิดไปเพราะอารมณ์ชั่ววูบหรือโดยพลั้งพลาดหรือทำไปเพราะความจำเป็น การแก้ไขฟื้นฟูไม่ให้เกิดซ้ำขึ้นอีกย่อมมีทางทำสำเร็จได้มาก แต่สำหรับผู้กระทำผิดที่เคยกระทำผิดและถูกลงโทษมาหลายครั้งแล้วหรือพวกอาชญากรอาชีพหรือพวกทำผิดติดนิสัย โอกาสที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้กลับตัวจะยอมเป็นไปได้น้อย การแก้ไขฟื้นฟูจึงไม่สามารถจะทำให้ผู้กระทำผิดกลับตัวได้ทุกกรณีไป

2.5.3 องค์การและบุคคลที่เป็นประธานในการบังคับโทษ

1. นักโทษ บุคคลที่ต้องถูกบังคับโทษจำคุกหรือผู้ต้องขัง หมายถึง

1) นักโทษเด็ดขาด ได้แก่ บุคคลที่ถูกขังตามหมายจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด และบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ขอด้วยกฎหมายให้ลงโทษ¹⁷⁴ คำว่า “คำสั่งที่ขอด้วยกฎหมายให้ลงโทษ” หมายถึง ในกรณีคนฝากควบคุมในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 4 (5)

2) คนต้องขัง หมายถึง บุคคลที่ถูกขังตามหมายขังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3) คนฝาก หมายถึง บุคคลที่ถูกฝากไว้ควบคุมไว้ในเรือนจำโดยไม่มีหมายอาญา แต่คุมขังไว้ด้วยเหตุอื่น เช่น วิกจริต ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 8 นอกจากนั้นตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ยังมีบทบัญญัติคำว่า “นักโทษพิเศษ” ซึ่งก็คือนักโทษเด็ดขาดที่มีการส่งไปอยู่ในทัณฑนิคม อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์¹⁷⁵

2. เจ้าพนักงานบังคับโทษ (Vollzugsbedienstete/officials of execution) เจ้าพนักงานบังคับโทษเป็นผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติการกิจของเรือนจำ/ทัณฑสถาน เมื่อมีเหตุผลพิเศษอาจมีการมอบหมายภารกิจให้เจ้าพนักงานอื่นปฏิบัติได้หรือให้บุคคลในตำแหน่งหน้าที่อื่นหรือบุคคลที่มีหน้าที่ตามสัญญาปฏิบัติก็ได้ จัดผู้ทำงานที่เหมาะสม มีกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มงานทั่วไป กลุ่มธุรการและกลุ่ม โรงงาน กลุ่มจิตวิทยา กลุ่มแพทย์ กลุ่มครู นักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์¹⁷⁶ (StvollzG. § 155.) เป็นต้น¹⁷⁷

¹⁷⁴พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522, มาตรา 3.

¹⁷⁵พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 4(6) มาตรา 47 ถึงมาตรา 57.

¹⁷⁶StvollzG. § 155.

¹⁷⁷ธานี วรภัทร์, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 4*, น. 90-91.

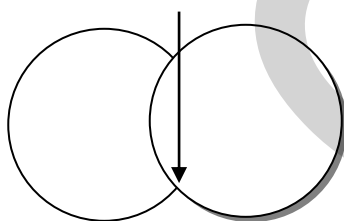
2.5.4 ความสัมพันธ์และความขัดกันของวัตถุประสงค์การลงโทษและการบังคับโทษ

1. ความสัมพันธ์และความขัดกันของเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ¹⁷⁸ การแก้ไขนั้นขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนทั่วไป ตามหลักที่เรียกว่า “หลักการได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่า” (Principle of less eligibility) โดยคนในสังคมทั่วไปจะเห็นว่าไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนทั่วไป เช่น ผู้กระทำผิดจะได้รับการอบรมแก้ไขฝึกวิชาชีพ สวัสดิการ อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดการศึกษา การหางาน คนทั่วไปในสังคมอีกจำนวนมากไม่ได้รับการบริการ ความรู้สึกของคนทั่วไปเห็นได้ว่าขัดกับหลักของการแก้ไขฟื้นฟูตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ

พัฒนาการความสัมพันธ์ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษ เดิมมุ่งเน้นการลงโทษโดยการแก้แค้นทดแทนการข่มขู่ การตัดโอกาสกระทำผิดและการแก้ไขฟื้นฟู เน้นการแก้แค้นให้สาสมที่ผู้ผิดได้กระทำต่อเหยื่อ แต่จากวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟูซึ่งเดิมเป็นวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายของการลงโทษได้รับความสนใจและนำมาใช้ก่อนข้างน้อยเพราะมีความเชื่อว่าไม่น่าจะทำได้ แต่เนื่องจากผลของการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้ออื่น ๆ ที่ผ่านมาทำให้เกิดผลร้ายต่อสังคมที่เห็นได้ชัดเพราะความเป็นอาชญากรของผู้กระทำผิดมิได้หมดไปและยังเป็นการเพิ่มจำนวนอาชญากรมืออาชีพนามากยิ่งขึ้น แท้จริงแล้วการแก้ไขฟื้นฟูปรับแก้พฤติกรรมผู้กระทำผิดควรจะต้องเป็นเรื่องหลักในการนำมาใช้ก่อนวัตถุประสงค์ข้ออื่น ซึ่งจะทำให้เกิดศักยภาพที่เป็นผลได้จริง เป็นไปตามภารกิจของกฎหมายอาญา วิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายบังคับโทษ คือสามารถปกป้องคุ้มครองสังคมและสร้างความสงบสุขให้กับสังคมอย่างแท้จริงได้

วัตถุประสงค์ของการลงโทษ

วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ

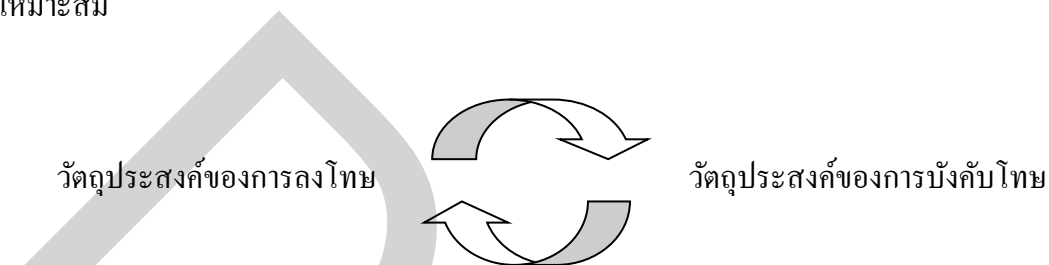

เพื่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิด

จากภาพ เป็นการแสดงพัฒนาการด้านความคิดและในทางปฏิบัติในการบังคับโทษจำคุกที่มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจะเป็นหลักประกัน

¹⁷⁸ธานี วรภัทร์, “กฎหมายบังคับโทษในประเทศไทย: การบังคับโทษจำคุก,” วิทยานิพนธ์ดุสิตวิทยานิพนธ์คดี คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2552).

ให้กับสังคมได้ว่า เพื่อให้ผู้ที่การพิสูจน์ความจริงแล้วว่ากระทำผิดจริงเมื่อได้ผ่านกระบวนการบังคับโทษจำคุกแล้ว ภายหลังต้องสามารถที่จะดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำผิดได้ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมอันเป็นการคุ้มครองสังคมได้อย่างแท้จริง ดังนั้น ในการปรับปรุงแก้ไขบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย บุคคลที่จะต้องได้รับหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานทางกฎหมายได้รับความคุ้มครองในเรื่องสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในระดับที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษเป็นสิ่งที่ต้องนำมาใช้ผสมผสานร่วมกันอย่างเหมาะสมสำหรับการบังคับโทษจำคุก ภารกิจของงานราชทัณฑ์ต้องยึดถือวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษไว้เป็นหลักการอันสำคัญก่อนและการตรากฎหมายต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ

เป้าหมายสุดท้ายของการบังคับโทษจำคุกคือสามารถที่จะเปลี่ยนอาชญากรให้ปรับปรุงแก้ไขตัวเองและทัศนคติให้มีความคิดอย่างเป็นคนปกติมากที่สุดก่อนปล่อยผู้นั้นออกสู่สังคมภายนอกเรือนจำและคาดว่าจะไม่มีการกระทำผิดซ้ำอีก

2. การขัดกันของเป้าหมาย กล่าวคือ วัตถุประสงค์ของการลงโทษมุ่งกระทำต่อตัว “ผู้ต้องโทษ” ที่ต้องโทษจำคุกเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน ช่มชู้ และตัดโอกาสกระทำผิดและเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขซึ่งเป้าหมายเพื่อการปรับปรุงแก้ไขอยู่ในสัดส่วนของเป้าหมายที่น้อยมาก มิได้เป็นเป้าหมายหลักทิศทางจึงเน้นไปในด้านการกระทำในลักษณะแก้แค้นทดแทนเพื่อให้เหยื่อหรือสังคมรู้สึกได้ว่าโทษจำคุกเป็นวิธีการที่แก้แค้นได้สาสมกับที่ได้กระทำผิด สมดุลทางความรู้สึกของการกระทำชั่วมกับโทษที่ได้รับการลงโทษจำคุกในอดีตจึงเน้นการทรมานทำให้ผู้ต้องโทษลำบาก อดข้าวอดน้ำ ต้องทำงานหนัก หวาดกลัวถูกตัดขาดจากสังคมภายนอก มีสภาพชีวิตที่ตกต่ำกว่าคนทั่วไป ภาพการติดคุกจึงเหมือนกับตกรกใน โลกมนุษย์ ผู้ต้องโทษจำคุกจึงอยู่ในสถานะเป็นเพียง “กรรมของการบังคับโทษ” เท่านั้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นเป้าหมายที่ต้องตอบสนองความรู้สึกและความต้องการของคนในสังคม แต่ไม่ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษและยังก่อปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคมในทางลบในลำดับต่อมา

วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุกมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถที่จะดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคมอันเป็นการคุ้มครองสังคมอย่างยั่งยืน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ตามความจริงที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดตามระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะต้องออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ดังนั้น การบังคับโทษจำคุกจึงต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติหรือคุณลักษณะประจำตัวของคนคนนั้นและต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ หลีกเลี่ยงผลเสียหายจากการบังคับโทษต้องทำให้มีความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำให้มากที่สุดเพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสดับเข้าสู่สังคม ผู้ที่ถูกบังคับโทษจำคุกจะต้องได้รับความคุ้มครองหรือมีหลักประกันการบังคับโทษจากกฎหมายในการบังคับโทษจำคุกตามกฎหมายจึงยกระดับผู้ต้องโทษจำคุกเป็น “ประธานของการบังคับโทษ” ซึ่งแตกต่างจากวัตถุประสงค์ของการลงโทษ¹⁷⁹

2.6 การบังคับโทษ

กฎหมายบังคับโทษ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและเป็นส่วนหนึ่งของสาขากฎหมายอาญา ความหมายของกฎหมายอาญา แยกพิจารณาเป็น 2 แบบคือ

1. กฎหมายอาญาในความหมายอย่างแคบ คือ กฎหมายอาญาสารบัญญัติ
2. กฎหมายอาญาในความหมายอย่างกว้าง จะหมายถึง กฎหมายอาญาสารบัญญัติหรือกฎหมายอาญา (Criminal Law) กฎหมายอาญาวิธีบัญญัติหรือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Criminal Procedure Law) ซึ่งกฎหมายสำหรับวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินคดี กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษหรือกฎหมายราชทัณฑ์ (Strafvollzugsrecht/Prison Law)

“การบังคับโทษ” (Penalty) มีการให้นิยามความหมายตาม Black’s Law Dictionary.¹⁸⁰ ไว้ว่า “การบังคับโทษ” เป็นการลงโทษที่มีการกำหนดโทษผู้กระทำความผิดโทษจำคุกในเรือนจำหรือการปรับและวิธีอื่น ๆ รวมถึงการลงโทษเป็นจำนวนเงินที่พิจารณาตามความเสียหายของแต่ละความผิดที่ได้กระทำกับรัฐหรือพลเรือน เป็นเรื่องของการทดแทนชดเชยให้กับคุณประโยชน์ที่ได้รับความเสียหายและสูญเสียจากการกระทำอาชญากรรมที่เกิดขึ้น

¹⁷⁹ธานี วรภัทร์, *อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 4*, น. 43-46.

¹⁸⁰Bryan A Garner, *Black’s Law Dictionary*, 8 Edition. (USA.: Tomson, 2004), p. 1168.

“การบังคับโทษจำคุก” เป็นมาตรการในการดำเนินการเกี่ยวกับโทษจำคุกและโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่เป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคล¹⁸¹ ต้องเป็นไปตาม “กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ” (Strafvollzugsrecht หรือ Prison law) กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุกของประเทศไทยที่สำคัญคือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวงซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจพระราชบัญญัติดังกล่าว¹⁸² ปัจจุบันได้มีการตราพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มีผลบังคับใช้ 19 พฤษภาคม 2560

Prof. Dr. Torsten Verrel¹⁸³ กล่าวว่า “Strafvollzug หรือ Execution of sentences Law StVollzG หรือกฎหมายบังคับโทษจำคุกเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องทัณฑวิทยา เป็นส่วนสำคัญที่เกี่ยวกับการจัดการกับผู้ต้องโทษไม่ให้กลับมากระทำความผิดอีก ที่มุ่งเน้นเฉพาะการดำเนินการกับผู้กระทำความผิดภายในเรือนจำเป็นหลัก”

“โทษ” ถ้าพิจารณาลักษณะภายนอกของโทษ จะหมายถึง ผลร้ายที่ผู้กระทำได้รับเนื่องจากผลร้ายที่เขาได้ก่อให้เกิดขึ้น¹⁸⁴ (Malum passionis quod infligitur ob malum actionis) นอกจากนี้ “โทษ” ยังเป็นลักษณะของการสนองตอบทางสังคมว่าโทษจะต้องเกิดขึ้นกับบุคคลเมื่อมีการกระทำผิดกฎหมาย โดยจะต้องถูกกำหนดและใช้โดยผู้ที่มีอำนาจต้องเป็นผลร้ายต่อผู้กระทำผิดซึ่งแสดงถึงการดำเนินผู้กระทำผิด¹⁸⁵ ดังนั้น โทษจะต้องก่อให้เกิดผลร้ายหรือความเจ็บปวดหรือผลอย่างอื่นที่ก่อให้เกิดความไม่พอใจ เพื่อตอบแทนความผิดแก่ผู้กระทำความผิดหรือสงสัยว่าเป็นผู้กระทำผิด ผู้กำหนดโทษต้องเป็นเจ้าพนักงานที่กฎหมายให้อำนาจลงโทษซึ่งนอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติแล้วก็จะไม่ใช่โทษและรัฐเท่านั้นที่จะเป็นผู้ลงโทษตามกฎหมายดังที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย มาตรา 2 ความว่า “มาตรา 2 บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”¹⁸⁶

¹⁸¹ vgl. Etwa Claus Roxin. Strafrechtslehre, 49. Auflage, pp. 430,431.)

¹⁸² คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549), น. 46.

¹⁸³ Geschäftsführender Direktor. Kriminologisches Seminar, Der Universität Boon. 9 September 2009.

¹⁸⁴ Walter Moberly, *The Ethics of Punishment*, (London: Faber and Faber, 1968), p. 35.

¹⁸⁵ Alf Ross, On Guilt, *Responsibility and Punishment*, (London: Stevens & Sons Limited, 1975), p. 36.

¹⁸⁶ ธานี วรภัทร์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4*, น. 19-21.

โทษ “จำคุก” เป็นโทษชนิดหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้น อำนาจในการที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดได้ อันเป็นผลให้บุคคลคนหนึ่งจะต้องถูกบังคับโทษจำคุกในเรือนจำต้องต้องมาจากหลักการพื้นฐานของหลักรัฐธรรมนูญและหลักประกันในทางกฎหมายอาญา เมื่อมีบทบัญญัติของกฎหมายอาญากำหนดฐานความผิดและโทษไว้อย่างชัดเจนศาลก็มีอำนาจพิพากษาลงโทษได้¹⁸⁷ สำหรับการบังคับโทษจำคุกนั้น กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ปรากฏในกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและวิธีการบังคับเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพ ค.ศ. 1976 (Strafvollzugsgesetz [StVollzG]/Execution of sentence Law) แก้ไขเพิ่มเติมครั้งล่าสุด ค.ศ. 2001 และใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน ปรากฏสาระสำคัญดังนี้ การบังคับโทษ (Strafvollzug) มีความหมายเช่นเดียวกับ Corrections หรือ Penal System ในภาษาอังกฤษ หมายถึง การลงโทษทางอาญาเพื่อแก้ไขพฤติกรรมที่ผิดให้ถูกต้อง โดยการจำกัดเสรีภาพของบุคคล การบังคับโทษตามกฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีความแตกต่างจากการบังคับโทษในความหมายปกติ (Strafvollstreckung/Execution of sentence) เพราะหมายถึงเฉพาะแต่การบังคับโทษด้วยวิธีการจำกัดเสรีภาพของบุคคลที่กระทำความผิดอาญาไม่รวมถึงมาตรการลงโทษอื่นๆ เช่น โทษปรับ โทษรับทัณฑ์สัน

“กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ” หมายความว่า กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการบังคับโทษ และการบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพ ซึ่งเป็นคำแปลจากชื่อกฎหมายโดยตรง StVollzG¹⁸⁸

“การบังคับโทษ” คือ ส่วนหนึ่งของเครื่องมือทางกฎหมายว่าด้วยการดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล อันเกี่ยวข้องกับวิธีการจำกัดเสรีภาพของบุคคลไว้ในเรือนจำ¹⁸⁹ “การบังคับโทษ” คือ การจำกัดเสรีภาพจากการกระทำความผิดอาญา คือวิธีการและขั้นตอนของการจำกัดเสรีภาพจากการกระทำความผิดอาญาและการเข้าสู่รูปแบบของการบังคับโทษตามคำพิพากษาของศาลตลอดจนถึงการปล่อยตัวผู้ต้องขังหลังพ้นกำหนดโทษ มีองค์ประกอบ 4 ประการ ต่อไปนี้

1) การบังคับโทษจำคุก จำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะแต่การจำกัดเสรีภาพบุคคลจากการกระทำความผิดอาญา

¹⁸⁷See. Bernd Schüneman, *Nulla poena sine lege?*, (Berlin : Waltwe de Gruyter, 1978).

¹⁸⁸Gesetz über den Vollzug der Freiheitsstrafe und der freiheitsentziehenden Maßregeln der Besserung und Sicherung.

¹⁸⁹Gotz Dieter, Haensch Gunther, Wellmann Hans: *Glossar Deutsch als Fremdsprache*. (พจนานุกรม Langenscheidt) 2006.)

2) การบังคับโทษจำคุกไม่ได้เป็นเพียงโทษจำกัดเสรีภาพ แต่รวมถึงวิธีการเพื่อความปลอดภัยว่าด้วยการจำกัดเสรีภาพภายใต้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันด้วย

3) การบังคับโทษจำคุกต้องประกอบด้วยกระทำความผิดอาญา

4) การบังคับโทษจำคุกต้องเป็นไปภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและกฎหมายอาญา ตามคำนิยามจากหนังสือ Strafvollzug¹⁹⁰

“การบังคับโทษจำคุก” คือ ขั้นตอนการจำกัดเสรีภาพอันเป็นกระบวนการตามคำตัดสินของศาล ทั้งในความหมายของโทษจำกัดเสรีภาพและวิธีการเพื่อความปลอดภัยว่าด้วยการจำกัดเสรีภาพ เป็นการทำให้บทลงโทษตามกฎหมายเกิดขึ้นจริง¹⁹¹

“กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ” คือ กฎหมายว่าด้วยมาตรการลงโทษซึ่งบัญญัติถึงการบังคับโทษจำกัดเสรีภาพในเรือนจำเป็นอำนาจของรัฐ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจึงถือเป็นกฎหมายปกครองพิเศษ มีความแตกต่างจากกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษมาตรการอื่น ๆ เพราะจะมีบทบัญญัติเป็นการเฉพาะถึงวิธีการและขั้นตอนการจำกัดเสรีภาพ¹⁹² อาจกล่าวได้ว่าการบังคับโทษตามแนวของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีความสอดคล้องกับกฎหมายบังคับโทษจำคุกของประเทศไทย เนื่องจากแนวทางของกฎหมายเยอรมันมุ่งเน้นในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามแนวแห่งรัฐธรรมนูญจึงใช้คำว่า “การบังคับโทษจำกัดเสรีภาพ” แทน “การบังคับโทษจำคุก” และแบ่งแยกกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและวิธีการบังคับโทษเพื่อความปลอดภัยที่จำกัดเสรีภาพออกจากกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษมาตรการอื่น ๆ¹⁹³

2.6.1 หลักการพื้นฐานของกฎหมายบังคับโทษจำคุกที่ดี

กฎหมายบังคับโทษจำคุกที่ดี จะต้องมีความลักษณะที่เป็นไปเช่นเดียวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีด้วยเพราะการบังคับโทษเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากล่าวคือ ต้องมีความ “เป็นเสรีนิยม” มีความ “เป็นประชาธิปไตย” และต้อง “กระทำเพื่อสังคม” กล่าวคือ ความเป็นเสรีนิยมนั้นจะต้องยกระดับผู้ต้องโทษให้เป็นประธานของการบังคับโทษ มีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้ต้องโทษ¹⁹⁴ ความเป็นประชาธิปไตยนั้นต้อง

¹⁹⁰Gunther Kaiser, Heiz Schoch: Strafvollzug. 5, neu bearbeitete Auflage. C.F. Muller Verlag, Heidelberg 2003.

¹⁹¹Bringewat Peter: Grundbegriffe des Strafrecht. 2 Auflage. Baden-Baden, 2008.

¹⁹²Johannes Feest (Hrsg.): Kommentar zum Strafvollzugsgesetz (AK-StVllzG). 5. Auflage. Luchterhand, Neuwied 2006.

¹⁹³ธานี วรภัทร์, *อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 4*, น. 21-23.

¹⁹⁴ธานี วรภัทร์, *อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 178*, น. 2552.

ให้ความเสมอภาคอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจความยินยอมและความร่วมมือระหว่างกันทุกฝ่าย ความ “โปร่งใส” กล่าวคือ มีความเป็นภาวะวิสัยในทุกขั้นตอนและสามารถตรวจสอบได้จากการตรวจสอบทั้งภายในและภายนอกองค์กรและจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเสมอ ประกอบกับเนื้อหาของกฎหมายและการดำเนินการบังคับโทษจะต้องไม่นำไปสู่การทำลายลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลหรือวัฒนธรรมเดิมในการดำรงชีวิตของผู้ต้องโทษจำคุกตามหลักที่ว่า “ภายในเรือนจำกับภายนอกเรือนจำต้องไม่แตกต่างกันมาก” ต้องทำให้เกิดความแตกต่างกันให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ และต้องไม่กำหนดให้กระบวนการบังคับโทษไปทำลายความเป็นมนุษย์หรือลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น การทรมานด้วยวิธีการทรมานโหดร้ายทางร่างกายและจิตใจ การกระทำทางกายหรือด้วยวาจาอันเป็นการลดฐานะของบุคคล ภาคสังคมต้องมีโอกาสเข้าไปมีบทบาทเข้าร่วมมือด้วยในการจัดการบังคับโทษภายใต้การนำของภาครัฐตั้งแต่ในเรือนจำจนถึงภายหลังการปล่อยตัวผู้ต้องโทษในลักษณะที่ทำให้กำแพงเรือนจำไม่สามารถกีดกันผู้ต้องโทษกับสังคมภายนอกออกจากกันได้หรือทำให้มีความรู้สึกของสังคมและผู้ต้องโทษเหมือนกับว่าอยู่กันคนละอาณาจักรหรือคนละโลก¹⁹⁵

2.6.2 ศาสตร์ว่าด้วยการบังคับโทษ

การบังคับโทษเป็นศาสตร์อย่างหนึ่ง มีองค์ความรู้เฉพาะที่มีการศึกษาอย่างต่อเนื่องและพัฒนาการเป็นกฎหมายหรือเป็นหลักการที่แฝงอยู่ในกฎหมาย ดังเช่นปรากฏในวิชากฎหมายบังคับโทษในคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Boon University, Heidelberg University, Freiburg University) ที่มีวิชากฎหมายบังคับโทษโดยเฉพาะและมีประมวลกฎหมายบังคับโทษปรากฏเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน (Strafvollzugsgesetze, StVollzG) มีกฎหมายบังคับโทษที่มีเฉพาะของแต่ละมลรัฐ เช่น Bayen, Hambueg, Niedersachsen เป็นต้น

สภาพของศาสตร์ในการบังคับโทษลักษณะที่เป็นสหศาสตร์ เนื่องจากการบังคับโทษจะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษหรือไม่ต้องใช้ความรู้ในหลายแขนงมาประกอบกัน การบังคับโทษจำคุกและกฎหมายบังคับโทษจำคุกมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีเหตุมีผลของวิชาการและทางปฏิบัติที่มีระบบและระเบียบที่เป็นวิทยาศาสตร์ มีหลักการแนวคิดทฤษฎีที่เป็นนามธรรมและสิ่งที่เป็นรูปธรรม คือกฎหมายที่สอดคล้องกับสมการทางความคิดทั้งหลายที่เกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุก อันนำไปสู่การปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันและผลของการดำเนินการอันเป็นปรากฏการณ์หรือปฏิกิริยาที่ปรากฏภายหลังดำเนินการบังคับโทษจำคุกผ่านพ้นระยะเวลาที่กำหนดแล้ว ต้องสามารถประเมินผลได้ตามตัวชี้วัดที่อาจกำหนดขึ้นได้ ยกตัวอย่างเช่นการบังคับโทษจำคุกมิได้หมายความว่าเอาคนไปขังเพื่อจำกัดเสรีภาพของเขาเท่านั้น แต่จะต้องมีการปรับ

¹⁹⁵ธานี วรภัทร์, *อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 4*, น. 23-24.

พหุคตินี้สยโดยการสร้างจิตสำนึกให้รู้สึกและรับรู้ได้ในความถูกต้องความคิดให้เกิดขึ้นได้เพื่อให้ผู้ต้องขังผู้นั้นมีการดำรงชีวิตอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม ดังที่ปรากฏทั่วไปในหลาย ๆ ประเทศ เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น ประเทศอังกฤษ เป็นต้น ในส่วนของกฎหมายจะเป็นส่วนสำคัญที่เป็นแกนนำในการบังคับโทษจำคุก ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพราะกฎหมายบังคับโทษจำคุกที่ดี ต้องมีบทบัญญัติที่สามารถถ่ายทอดหลักการแนวคิดทฤษฎี อันเป็นวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษออกมาเป็นภาษาอังกฤษและสื่อสารถึงผู้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องแท้จริงเข้าใจตรงกันทุกฝ่าย จะเห็นได้ว่าการบังคับโทษนั้นมีผลกระทบต่อผู้ถูกบังคับโทษมากนั่นเอง กฎหมายแต่เพียงอย่างเดียวก็ไม่สามารถทำได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ต้องอาศัยศาสตร์อื่น ๆ ด้วย เช่น จิตวิทยา สังคมศาสตร์ แพทย์ รัฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ บริหารจัดการ ฯลฯ ดังนั้นการบังคับโทษนอกจากการเป็นศาสตร์อย่างหนึ่งแล้วยังเป็นศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นสหศาสตร์ด้วย¹⁹⁶ (Interdisciplinary)

2.6.3 มาตรการบังคับและการควบคุมการใช้มาตรการบังคับ

“มาตรการบังคับ” (Zwangsmassnahmen/compulsory measures) เป็นเครื่องมือในการดำเนินคดีอาญาที่สำคัญและเป็นเครื่องมือในการดำเนินคดีอาญาที่จำเป็นต้องมีเพราะหากขาดมาตรการบังคับโดยสิ้นเชิงแล้วการดำเนินคดีอาญาก็ย่อมไม่อาจกระทำได้¹⁹⁷ มาตรการบังคับโดยทั่วไป การดำเนินคดีอาญาจำเป็นต้องก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ บุคคลที่อาจถูกกระทบกระเทือนจากการดำเนินคดีอาญาอาจเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลอื่น อย่งไรก็ตาม การก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนี้จะต้องมีขอบเขต การจำกัดอำนาจรัฐเกี่ยวกับ “มาตรการบังคับ” (Zwangsmassnahmen/compulsory measures) เป็นผลสืบเนื่องมาจากการต่อสู้กับระบบรัฐตำรวจของพวกเขาเสรีนิยม

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีประการหนึ่งก็จะต้องมี “ความเป็นเสรีนิยม” และจะมีมากน้อยเพียงใดนั้นอาจพิจารณาได้จากบทบัญญัติเกี่ยวกับ “มาตรการบังคับ” (Zwangsmassnahmen/compulsory measures) จะเห็นได้ว่าการปฏิรูปการเมืองและกระบวนการยุติธรรมโดยการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยเรายังมีความเป็นเสรีนิยมน้อยมาก ดังจะเห็นได้จากการจับขังในประเทศไทยเราอาจกระทำได้โดยเจ้าพนักงานโดยลำพัง โดยศาลหรือผู้พิพากษามีได้มีส่วน

¹⁹⁶ธานี วรภัทร์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4*, น. 24-25.

¹⁹⁷คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7*, น. 226.

เข้ามาเกี่ยวข้องและแม้ว่าจะได้มีความพยายามในอดีตที่จะควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าพนักงาน โดยการกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องขออนุมัติจากพนักงานฝ่ายปกครองในการออกหมายจับ¹⁹⁸ แต่ก็ยังเป็นหลักประกันที่ออกจะเลือนลอยอยู่มากเพราะกรณีเป็นเพียง “การตรวจสอบภายใน” (responsibility) คือ เป็นการตรวจสอบระหว่างเจ้าพนักงานด้วยกันเองเท่านั้น ไม่ใช่ “การตรวจสอบภายนอก” (accountability) เป็นระยะเวลาที่นานมากด้วย กล่าวคือ เดิมทีเดียวเจ้าพนักงานมีอำนาจควบคุมผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวนไว้จนถึงสิบห้าวัน¹⁹⁹ แล้วต่อมาได้แก้ไขลดลงเหลือไม่เกินเจ็ดวัน²⁰⁰ และที่สุดได้แก้ไขให้ลดเหลือไม่เกินสามวัน²⁰¹ การที่เจ้าพนักงานมีอำนาจมากแสดงว่าประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์รัฐมีความไม่สมดุลกัน กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องของความขัดแย้งกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์รัฐอยู่โดยตลอด ประโยชน์ส่วนบุคคลก็คือสิทธิและเสรีภาพ ส่วนประโยชน์รัฐก็คือความสงบเรียบร้อยภายในรัฐ ซึ่งจะต้องทำให้ประโยชน์ทั้งสองเกิดความพอดีสมดุลกัน เพราะมิฉะนั้นแล้วถ้ารัฐไม่อ่อนแอ

¹⁹⁸ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523, คู่มือตำรวจ, เล่ม 1, น. 204-207.

¹⁹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 เดิม “มาตรา 87 ห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกว่าจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี ในกรณีซึ่งเป็นความผิดลหุโทษจะควบคุมผู้ถูกจับไว้ได้เท่าเวลาที่จะถามคำให้การและที่จะรู้ตัวว่าเป็นใครและที่อยู่ของเขาอยู่ที่ไหน เว้นแต่เจ้าพนักงานจะเห็นว่าถ้าปล่อยไปจะหลบหนี

ห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกว่าสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับมาถึงที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ แต่มิได้นับเวลาเดินทางที่นำตัวผู้ถูกจับมาศาลรวมเข้าในกำหนดเวลาที่สอบแปดชั่วโมงนั้นด้วย ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นจะยืดเวลาเกินกว่าสี่สิบแปดชั่วโมงก็ได้เท่าเหตุจำเป็น แต่มิให้เกินสิบห้าวัน

ถ้าเกิดความจำเป็นที่จะควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกำหนดเวลาในวรรคก่อนเพื่อให้การสอบสวนเสร็จสิ้น ให้ส่งผู้ต้องหาศาล ให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายขังผู้ต้องหาไว้

ในกรณีความผิดอาญาที่ได้กระทำมิอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังได้หนึ่งเดือนมีกำหนดไม่เกินสิบห้าวัน

ในคดีอย่างอื่นศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติด ๆ กันได้ แต่คราวหนึ่งต้องไม่เกินสิบห้าวันและรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินสามเดือนเป็นอย่างช้า

ในกรณีที่กำหนดการสั่งขังหมดไปให้ศาลออกหมายปล่อยผู้ต้องหา เว้นแต่พนักงานอัยการได้ฟ้องผู้ต้องหาหรือพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนได้ขอให้ขังต่อไปอีก.

²⁰⁰ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2490 มาตรา 3 ราชกิจจานุเบกษา ตอนที่ 3 หน้า 118 ลงวันที่ 14 มกราคม 2490.

²⁰¹ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2539 มาตรา 4 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 113 ตอนที่ 61 ก ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539.

คนในรัฐก็จะตกเป็น “กรรม” (Objekt/object) ไป ชื่อเรียกร้องให้มีการปรับปรุงบทบัญญัติเรื่องการใช้ “มาตรการบังคับ” (Zwangsmassnahmen/compulsory measures) เพิ่งได้รับการตอบรับเป็นรูปธรรม เมื่อได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 กล่าวคือ เกี่ยวกับการจับและการควบคุมหรือขัง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ตามมาตรา 237²⁰² จะเห็นได้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยเราก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นั้นหาได้ล้ำสมัยเกินไปนักไม่ แต่ความล้ำสมัยคือการศึกษากฎหมายที่ขาดทฤษฎีและนักกฎหมายที่ยังมีทัศนคติในทางอำนาจนิยมอันเป็นรากเหง้าของระบบรัฐตำรวจต่างหากบัดนี้ได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในเรื่องการจับและการค้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว กรณีจึงกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาในขณะนี้มีความเป็นเสรีนิยมจนน่าพอใจและนับว่าเป็น โชคดีของประชาชนเป็นอย่างยิ่งที่ “การตรวจสอบภายนอก” (accountability) เกี่ยวกับการจับ การขังและการค้น ได้มีผลบังคับสมบูรณ์ก่อนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยการยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 เพราะ มิฉะนั้นแล้ว “มาตรการบังคับ” (Zwangsmassnahmen/compulsory measures) จะกลับไปสู่ระบบรัฐตำรวจตามเดิม²⁰³ ชนิดของบ “มาตรการบังคับ” (Zwangsmassnahmen/compulsory measures) มีอยู่หลายประการ คือ “การเรียก” (Ladung/summons) “การจับ” (Festnahme/arrest) “การนำตัว” (Vorführung/bringing to appear) “การควบคุม” (Haft/keep on custody) “การขัง” (Untersuchungshaft/detention) และ “การค้น” (Durchsuchung/ search) ซึ่งมาตรการบังคับบางชนิด ได้แก่ การจับ การนำตัว การขังและการค้นเป็นมาตรการที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลรุนแรงมากเพราะเป็นมาตรการบังคับที่กระทบถึงเสรีภาพในการเคลื่อนไหวหรือเสรีภาพในร่างกายและเสรีภาพในเคหสถานของบุคคล²⁰⁴

2.7 วิวัฒนาการการลงโทษผู้ต้องขังในเรือนจำของประเทศไทย

2.7.1 วิวัฒนาการการลงโทษ การลงโทษหรือวิธีการลงโทษผู้กระทำความผิดแบ่งออกได้เป็น 2 สมัย คือการลงโทษสมัยโบราณและการลงโทษในสมัยปัจจุบัน กล่าวคือ การลงโทษสมัยโบราณมุ่งลงโทษเนื้อตัวร่างกายผู้กระทำความผิดด้วยวิธีทารุณตามลักษณะความหนักเบาของการกระทำ ความผิด

²⁰²รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 237.

²⁰³ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 7*, น. 267-271.

²⁰⁴ *เพ็ญอ้าง*, น. 271.

การลงโทษสมัยโบราณ โทษที่ทำอันตรายต่ออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย หมายถึง การลงโทษที่ไม่ถึงขั้นประหารชีวิตหรือจำกัดอิสระเสรีภาพแต่เป็นการกระทำให้เกิดอันตราย เกิดความเจ็บปวดแก่เนื้อตัวร่างกายของผู้ที่ถูกลงโทษ แบ่งออกได้ดังนี้

1. การโบยตี เจียน ทวน
2. การเอามะพร้าวห้ำยัดปาก
3. การตัดอวัยวะบางส่วนของร่างกาย เช่น ตัดปากแหะปาก ตัดหู ควักตา ตัดตีน ลินมือ ตัดนิ้วมือ ปอกเล็บ

4. การลงตราประทับ

1. โบายตี เจียน ทวน เป็นกิริยาที่มีความหมายใกล้เคียงกันมากหรือเกือบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โบายคือตี ตีคือโบาย เจียนคือการตีด้วยหวาย ทวนคือการตีด้วยลวดหนัง²⁰⁵ ต่างเป็นการที่ทำต่อร่างกายให้เกิดความปวดร้าวทั้งนั้น (กรมหลวงราชบุรี “สำหรับกฎหมายลักษณะวิเวท มาตรา 43 ในกฎหมายราชบุรี เล่ม 1 หน้า 94 และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับการตีเจียนแลทวนอันเป็นชนิดของทางอาญาที่ใช้ลงแก่ผู้กระทำผิด...)²⁰⁶ การลงโทษโบายตี เจียนหรือทวน ในสมัยโบราณถือว่าเป็นโทษทางอาญาเหมือนกับโทษทางอาญาสถานอื่น เช่น โทษประหารชีวิต โทษจำคุก จำตร จำระวางและอื่น ๆ ในพระอัยการอาชาหลวงได้บัญญัติถึงลักษณะความผิดและโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้มีประการต่าง ๆ ตั้งแต่โทษ 10 สถานจนถึงโทษ 3 สถาน มีโทษให้ทวนด้วยลวดหนังหรือไม้หวายรวมอยู่ด้วย²⁰⁷ ในส่วนที่เกี่ยวกับเรือนจำและผู้ต้องขัง มีหลักฐานดังต่อไปนี้

(1) ข้อบังคับสำหรับคุมขังนักโทษในกรมพระนครบาล ร.ศ. 110 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโทษเจียน มีบัญญัติไว้ดังต่อไปนี้คือ

“ข้อ 433 การลงอาญาในคุกนั้น ให้มีกำหนด 5 อย่างดังนี้ (ก) เจียน อย่างหนึ่ง”

“ข้อ 437 ...การลงอาญาเจียน...ไม่ควรกระทำก่อนแพทย์ใหญ่ได้ตรวจตัวนักโทษเมื่อแพทย์ใหญ่ตรวจเห็นว่าไม่มีโรคที่จะเป็นอันตรายแก่นักโทษแต่การลงอาญาก็ให้แพทย์ใหญ่ลงคำอนุญาตในสมุดจดหมายเหตุการณลงอาญาด้วยเป็นสำคัญก่อนแล้วจึงให้ลงอาญา แต่ถ้าแพทย์ใหญ่เห็นไม่สมควรก็ใช้ชี้เหตุลงในจดหมายเหตุด้วย)

“ข้อ 446 การลงอาญาเจียนนั้น ให้ลงอาญาโดยเหตุแปลประการดังกล่าวต่อไปนี้

(ก) ขัดขืนคำสั่ง อย่าง 1

²⁰⁵ ประวัติดการราชทัณฑ์ 200 ปี, กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, โรงพิมพ์ราชทัณฑ์เรือนจำคลองเปรม, น. 208-209.

²⁰⁶ เพิ่งอ้าง, น. 211.

²⁰⁷ เพิ่งอ้าง, น. 211.

- (ข) กระทำของหลวงเป็นอันตราเสียไป อย่าง 1
- (ฅ) ขโมย อย่าง 1
- (ค) กระทำร้ายแต่เจ้าพนักงานหรือนักโทษ อย่าง 1
- (ค) กระทำการประทุษร้าย อย่าง 1
- (ฅ) พยายามที่จะหนีคุก อย่าง 1
- (ง) ยุยงให้นักโทษหนีคุก อย่าง 1
- (จ) คือคั้งเมื่อทำโทษอย่างอื่น ๆ แล้วยังไม่หาย อย่าง 1

แลโทษที่ลงอาญาเขียนทุกอย่าง เว้นเสียแต่โทษที่ทำร้ายเจ้าพนักงานกับนักโทษด้วยกัน นั้นแล้วถ้าเป็นผู้หญิงให้ยกเสียไม่ต้องเขียนให้ลงอาญาอย่างอื่นแทน”

“ข้อ 447 การลงอาญาเขียนนั้นให้ใช้หวายสิ่งเดียวให้เขียนแต่เฉพาะหลัง มิให้สูงถึง สิบกแลมิให้ปลายหวายพาดถึงชายโครง กำหนดอาญาเขียนอย่างน้อยมิให้ต่ำกว่า 5 ที อย่างมากมิให้ เกินกว่า 20 ที แลห้ามมิให้เขียนนักโทษที่ต้องรับอาญาเขียนแล้วภายใน 15 วันซึ่งนับมาแต่วันลง อาญาเขียนครั้งก่อน”

“ข้อ 448 การลงอาญาเขียนนั้น ให้กระทำต่อหน้าเจ้ากรม ปลัดกรม พร้อมกันในที่ ชุมนุมนักโทษทั้งหลายนั้นด้วย” สังเกตได้ว่า การเขียนนักโทษตามข้อบังคับนี้มีเงื่อนไขหลายอย่าง เช่น ต้องเขียนด้วยหวาย ต้องให้แพทย์ตรวจอนุญาตก่อน แลต้องเขียนในที่ประชุมนักโทษและเจ้า พนักงานผู้ใหญ่และความคิดที่จงลงโทษเขียนต้องอยู่ในกรณีทีระบุไว้ในข้อ 446 รวมไปถึงการลัก ทรัพย์แลทำร้ายร่างกายเจ้าพนักงานหรือนักโทษอื่นซึ่งเป็นการกระทำผิดทางอาญาด้วย²⁰⁸

(2) ข้อบังคับเรือนจำสำหรับคุมขังนักโทษตามหัวเมือง ร.ศ. 118 ข้อบังคับนี้ผ่านที่ ประชุมเทศาภิบาล มีตราใหญ่กระทรวงมหาดไทยลงวันที่ 28 พฤศจิกายน ร.ศ. 118 ข้อที่เกี่ยวกับการ ลงอาญานักโทษมีดังนี้ การลงอาญานักโทษ

ข้อ 78 อาญาสำหรับลงแก่นักโทษ ซึ่งมีความคิดในระหว่างขัง มีอยู่ 3 สถานคือ ประเภท อาญาสถานที่ 1 เอาตัวล้ามโซ่ไว้ไม่เกิน 7 วัน สถานที่ 2 โขยไม่เกิน 30 ที สถานที่ 3 เพิ่มทาทตาม กระบิลเมือง โทษสถานที่ 1 และ 2 นั้น ผู้ว่าราชการเมืองมีอำนาจที่จะลงได้

ข้อ 80 นักโทษคนใดจงใจในทำให้ของหลวงหรือของผู้หนึ่งผู้ใดเสียหายด้วยในปองร้าย หรือวิวาท ทุบตีผู้อื่นไม่ถึงสาหัส ต้องระวางโทษให้โบยนักโทษคนนั้นตามควรแก่โทษานุโทษ ไม่เกิน 30 ที

²⁰⁸ เที่ยงอ้าง, น. 213-214.

ข้อ 81 นักโทษคนใดกระทำความผิดโทษหนักกว่าที่กล่าวมาแล้วประการใด ๆ ศาลมีอำนาจที่จะตัดสินให้ลงโทษเพิ่มเติมแก่นักโทษตามควรแก่โทษานุโทษ

คำสั่งที่จะลงอาญา ข้อ 82 ถ้านักโทษคนใดมีความผิด ให้พริ้งพริ้วนำความเสนอต่อผู้ว่าราชการเมือง ถ้าความผิดอยู่ในระวางโทษที่ผู้ว่าราชการเมืองมีอำนาจจะตัดสินได้ ให้ผู้ว่าราชการเมืองพิจารณาเอาความจริง เมื่อเห็นว่านักโทษมีความผิดก็ให้ตัดสินลงอาญาตามควรแก่โทษานุโทษ แลให้จกคดีนั้นลงไว้ในสมุดจดหมายเหตุทุกครั้ง ถ้าคดีควรถึงให้ศาลพิพากษา ก็ให้ผู้ว่าราชการเมืองสั่งพริ้งพริ้วหรือผู้หนึ่งผู้ใดเป็น โจทก์ร้องต่อศาลให้พิจารณาแลพิพากษาตามกระบวนการความ ดังเหตุได้ว่า ข้อบังคับนี้เลือกคำว่า “โทษ” มาใช้

(3) พระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 มาตราที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

“มาตรา 7 ให้เสนาบดีเจ้าหน้าที่มีอำนาจตั้งข้อบังคับการปกครองเรือนจำและการที่นักโทษจะทำงานแลตั้งข้อบังคับนักโทษและคนต้องขังได้ ถ้านักโทษผู้ต้องขังทำผิดแล้วให้มีอำนาจบ่งโทษให้ข้อบังคับนั้นได้ แต่ห้ามไม่ให้เขียนเกินกว่า 30 ที ขังไม่เกิน 6 เดือน จำคุกไม่เกิน 12 ชั่วโมง เพิ่มโทษตรวนพวงคอไม่เกินกว่า 2 ชั้น”

“มาตรา 8 ผู้บัญชาการเรือนจำที่อำนาจที่จะชำระโทษคนต้องจำ ตามข้อบังคับคดีดังกล่าวมาในมาตรา 7 ได้ เว้นไว้แต่ในหนังสือตั้งจะมีข้อห้ามหรือผ่อนอำนาจให้น้อยลงมาให้มีอำนาจตามหนังสือตั้งนั้น”

“มาตรา 9 คนที่ต้องจำคุกหมายหนึ่การควบคุม โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้วให้มีโทษจำคุกไม่เกินกว่า 6 ปีลงมาหรือเขียนไม่เกิน 30 ที ตามแต่ศาลจะเห็นควร”

เขียนเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่งตามมาตรา 9 แลเสนาบดีผู้บังคับบัญชาการเรือนจำมีอำนาจตั้งข้อบังคับวางโทษขังแลเขียนได้ตามมาตรา 7 ส่วนอำนาจผู้บัญชาการเรือนจำตามมาตรา 8 ที่จะชำระแลทำโทษได้ตามอำนาจข้อบังคับที่เสนาบดีตั้งไว้ เว้นแต่หนังสือแต่งตั้งให้เป็นผู้บัญชาการจะจำกัดอำนาจให้น้อยลงอำนาจจึงเป็นไปตามหนังสือตั้ง ทั้งนี้ย่อมทำให้เป็นที่เข้าใจว่าเสนาบดีมีอำนาจกำหนดลักษณะความผิดแลโทษที่จะลง “แก่นักโทษและคนต้องขัง” ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจในการพิจารณาข้อเท็จจริงแลชี้ขาดลงโทษอาญาซึ่งเป็นอำนาจตุลาการ เว้นแต่กรณี
หนี²⁰⁹

(4) ข้อบังคับเรือนจำกองมหันตโทษ ร.ศ. 121 ซึ่งเสนาบดีเจ้าหน้าที่ออกตามอำนาจในพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 ข้อที่เกี่ยวกับเขียนมีดังนี้

“ข้อ 1 เมื่อนักโทษผู้ใดได้กระทำความผิดตามข้อที่ได้กล่าวต่อไปนี้ให้มีโทษ

²⁰⁹ เพิ่งอ้าง, 213-216.

1. จงใจแกล้งไม่ทำตามข้อบังคับของคุณ
2. ทู่เถียงกัน
3. แสดงกิริยาซึ่งไม่เป็นการเคารพต่อเจ้าพนักงานคุณ
4. มีของ, รับของ, หรือแลกเปลี่ยนของซึ่งมีข้อบังคับห้าม
5. พุดเท็จและกระทำพยานเท็จ
6. ฟ้องร้องโดยไม่มีมูล
7. พุดจาสนทนาในสิ่งซึ่งห้ามกับคนภายนอกหรือหญิงในคุก
8. จงใจเกียจคร้านหรือละทิ้งการงาน
9. แกล้งทำการงานให้เสีย
10. แกล้งทำทรัพย์สินสิ่งของ ๆ คุกให้เป็นอันตราย
11. ไม่นุ่งห่มตามสั่ง ไม่รักษาร่างกายให้สะอาด ไม่ตัดผมหรือไม่เช็ดถูอักษรแห่งเครื่องหมายที่ป้ายให้สะอาด
12. ไม่ยอมรับประทานอาหารหรือแกล้งให้อาหารของคุณเสีย
13. ขยิบฉวยลอบลักแลกเปลี่ยนหรือลอบขายอาหารของคุณ
14. ทำอาหารขึ้นหรือรับมาจากนอกคุก แลแจกจ่ายอาหารนั้นซึ่งนอกจากที่คุกดได้จัดให้
15. ขูดแก้เครื่องหมาย, สำนวน, บัญชีหรือหนังสือ
16. ทำลายเครื่องหรือสิ่งของในคุก
17. ทำสิ่งของที่ไม่ได้อนุญาตให้ทำ
18. แกล้งทำเป็นป่วย
19. ไม่ยอมหรือไม่ประพฤติตามข้อบังคับของโรงพยาบาล
20. ลอบลักเอาทรัพย์สินสิ่งของ ๆ คุกหรือของนักโทษอื่นไป
22. สูบบุหรี่ระหว่างเวลาทำการงานหรือสูบบุหรี่ในที่ใด ๆ ที่มีข้อบังคับห้าม
23. สูบหรือมียาฝิ่นแลกัญชา
24. เล่นหรือมีเครื่องมือไว้สำหรับเล่นการพนันต่าง ๆ
25. ไปอยู่ในที่ใด ๆ ที่ไม่ได้บอกให้ไปหรือไปจากที่ของตนโดยไม่ได้รับอนุญาต
26. ทำการอุจาดหรือไปในที่ถ่ายปัสสาวะเมื่อไม่จำเป็นและไปอยู่ในที่นั้นนาน ๆ
27. ไม่ยอมเดินเข้าแถวหรือขาดแถว
28. คบคิดกันจะหนีหรือทำร้ายแก่เจ้าพนักงานคุณหรือนักโทษหรือช่วยจัดแจงให้หนีหรือช่วยทำร้ายแก่เจ้าพนักงานแลนักโทษ

29. เพิกเฉยเสียหรือไม่ยอมบอกเหตุที่เกิดขึ้นเมื่อคนรู้ เช่น เพลิงไหม้หรือเกิดมีพวกคบคิดกันจะหนีหรือเตรียมการจะหนีหรือจะทำร้ายนักโทษหรือเจ้าพนักงานคุกหรือเตรียมการจะทำร้ายนักโทษหรือเจ้าพนักงานคุก

30. ให้สินบนหรือรับสินบนอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อจะรับจากหรือให้แก่ักโทษหรือเจ้าพนักงานในคุก

ข้อ 2 ผู้บัญชาการต้องตรวจนักโทษผู้ที่ทำผิดในโทษต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ข้างบนและจะต้องตัดสินใจทำโทษสถานใดสถานหนึ่งหรือหลายสถานก็ได้ตามควรแก่ความผิดคือ

สถาน 1 ให้มีคำตักเตือนด้วยหนังสือ

สถาน 2 เปลี่ยนให้ทำงานอื่น

สถาน 3 ริบอำนาจที่จะได้รับรางวัลตามข้อบังคับ

สถาน 4 จำขังแยกให้อยู่ต่างหาก

สถาน 5 จำชื่อ

สถาน 6 เขียน

สถาน 7 สั่งให้ศาลเพิ่มโทษ

ข้อ 8 โทษเขียนนั้นจะต้องเขียนด้วยหาวยโต 3/8 แห่งนี้วอังกฤษ ครั้งหนึ่งไม่เกิน 30 ที่นักโทษที่จะเขียนจะต้องให้หมอตระวจุกก่อน เมื่อได้ตรวจเห็นจนทนโทษนี้ได้หมดก็ต้องมาอยู่ในที่นั้นเมื่อเวลาทำโทษ ถ้านักโทษต้องโทษเขียนหนัก 2 อีกจะนี้ ก็จะยังไม่เขียนจนแผลเก่านั้นหายดี

ข้อ 9 การทำโทษจะทำ 2 อย่างที่เดียวก็ได้ แลโทษทั้งหลายจะต้องรวมเข้ากับโทษที่ต้องเลิกการลดหย่อนโทษสำหรับวันนั้น

ข้อ 10 นักโทษผู้หญิงแม้จะมีโทษผิดอย่างใด ๆ ก็จะไม่ต้องถูกเขียน

ข้อ 11 นักโทษที่มีอายุต่ำกว่า 16 ปี เมื่อผู้บัญชาการเห็นว่าจำเป็นจะต้องลดโทษเขียนแล้วก็จะเขียนด้วยหาวยเล็ก ๆ

ข้อ 12 จำพวกโทษเล็กน้อย นอกจากโทษลบชื่อขายแลกเปลี่ยนหรือช้อนของที่ต้องห้ามหรือลักขโมยอาหารก็ดี ผู้นั้นจะไม่ต้องรับโทษเขียน เว้นไว้แต่โทษหนักร้ายแรงแต่อย่างไรก็ดีโทษเขียนนั้นจะเขียนไม่น้อยกว่า 12 ที่

ข้อ 13 การทำโทษนั้นจะไม่ทำพักเป็นตอน ๆ โทษที่เขียนนั้นจะต้องให้เจ้าพนักงานคุกเป็นผู้เขียนและจะต้องมีเจ้าพนักงานเขียนผู้ที่เข้าใจให้พอกับการที่จะลงโทษด้วย

ข้อ 14 เมื่อจะทำโทษนักโทษคนใดด้วยเขียนก็ดี ใส่ชื่อก็ดี ให้เรียกบรรดาพวกนักโทษมาประชุมที่สนามกลางแล้วให้อ่านคำตัดสินโทษนั้นให้ฟังด้วยเสียงดัง

ข้อ 15 ผู้บัญชาการจะต้องตรวจตราให้เจ้าพนักงานได้จัดบัญชีทำโทษในวันที่ทำโทษ มิให้ค้างค้ำงได้ และต้องให้มีสารบาญในบัญชีทำโทษนั้นด้วย การที่จะลงบัญชีทั้งหมดผู้บัญชาการ จะต้องลงชื่อไว้เป็นสำคัญ

ข้อ 16 เมื่อผู้บัญชาการเห็นว่า นักโทษมีความผิดอันร้ายแรงซึ่งจะทำโทษตามข้อบังคับ ของคุกไม่เป็นที่เพียงพอ ผู้บัญชาการจะขอให้ศาลเพิ่มโทษอีกก็ได้

จะเห็นได้ว่าการเขียนตามข้อบังคับนี้มีเงื่อนไขหลายอย่างดังที่กำหนดไว้ในข้อ 8 ทั้งชนิดและความผิดที่จะลงโทษ แต่บุคคลจะรับโทษนั้นได้มียกเว้นไว้สำหรับหญิงแลเด็กหญิง เป็นอันแลจะไม่เขียน เด็กใช้ห่วยเล็กถ้าจำเป็นต้องเขียน อนึ่งไม่ได้กำหนดโทษจำอย่างจำคุกไว้ นอกจากจำขังแยกหรือจำชื่อ²¹⁰

(5) กฎข้อบังคับสำหรับเรือนจำหัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ ร.ศ. 128

ข้อที่เกี่ยวกับการลงโทษมีตราไว้ในข้อ 58 แต่ให้ปฏิบัติตามตารางท้ายข้อบังคับ ตาราง ปรากฏโทษชนิดอื่น ๆ มิได้ตรวนขนาดใหญ่ ล่ามโซ่ เดี่ยวหรือคู่ เป็นต้นโทษเขียนไม่ได้กำหนดไว้

โทษเขียนได้มีห้องตามของกระทรวงมหาดไทยตั้งยกเลิกไปครั้งหนึ่ง แต่ต่อมา เมื่อ พ.ศ. 2456 มณฑลภูเก็ตได้ยกเรื่องโทษเขียนขึ้นหารือในที่ประชุมกระทรวงมหาดไทยว่า การยกเว้นทำโทษ โขยนักโทษเวลานั้นนักโทษกำเรบขึ้น ด้วยนักโทษไม่ได้เกรงต่อการทำโทษด้วย ทัศนกรรม ผู้คุมต้องเกรงกลัวนักโทษ ๆ ชกต่อเยอาโก้ไม่กล้าต่อสู้เป็นเหตุดังนี้หลายครั้ง จนผู้คุม ออกจะกลัวนักโทษ เมื่อผู้คุมเกรงกลัวนักโทษเสียแล้วการควบคุมคงต้องเป็นการหละหลวมอยู่ นั้นเอง เพราะฉะนั้นเห็นควรเพิ่มอำนาจให้ผู้บัญชาการเรือนจำแลพธำมรงค์มีอำนาจดังนี้คือ

1. ควรให้ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจ โขยนักโทษได้อย่างมากไม่เกิน 20 ที

2. ควรให้พธำมรงค์ทำทัศนกรรมนักโทษได้ แต่ที่จะกะอำนาจให้พธำมรงค์ทำ ทัศนกรรมแก่นักทาได้อย่างไร เพียงไรนั้น มณฑลจะทำเป็นข้อบังคับขึ้นที่ประชุมจะเห็นประการใด

ที่ประชุมเห็นว่า ควรถอนท้องตราที่สั่งว่าให้เลิกเขียนนักโทษเสีย คงให้เป็นไปตาม ข้อบังคับเรือนจำเดิม แลที่ประชุมมีความเห็นต่อไปว่า...การยกเลิกโทษเขียนในฐานะเป็นโทษอาญา

เขียนกฎหมายเก่าได้จัดไว้เป็นโทษอันจะพึงลงแก่ผู้กระทำผิดทางอาญาชนิดหนึ่งใน กฎหมายและข้อบังคับเรือนจำคงเจริญรอยตามความคิดดังกล่าวจนกระทั่งได้มีข้อบังคับเรือนจำกอง มหันตโทษ ร.ศ. 121 การเขียนตามข้อบังคับจึงถูกจำกัดให้อยู่แต่ในเรื่องการกระทำผิดข้อบังคับ ของเรือนจำยิ่งขึ้นและกำหนดให้เป็นอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารการ

²¹⁰ เห่งอ้าง, 217-220.

เรือนจำ ฉะนั้นจะได้พิจารณาต่อไปถึงกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ในกฎหมายนี้มีข้อที่เกี่ยวกับปัญหาบัญญัติไว้ในมาตรา 7 และ 12

มาตรา 7 บัญญัติว่า “บุคคลควรรับอาญาต่อเมื่อมันได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งอยู่ในเวลากระทำนั้น บัญญัติว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้

และอาญาที่จะใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นก็มิควรใช้อาญาอย่างอื่นนอกจากอาญาที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมาย”

มาตรา 12 บัญญัติว่า “อาญาสำหรับลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ท่านกำหนดไว้เป็นหกสถานดังนี้

สถานหนึ่ง ให้ประหารชีวิต

สถานหนึ่ง ให้จำคุก

สถานหนึ่ง ให้ปรับ

สถานหนึ่ง ให้อยู่ภายในเขตที่อันมีกำหนด

สถานหนึ่ง ให้ริบทรัพย์

สถานหนึ่ง ให้เรียกประกันทานบน

สังเกตได้ว่า เฉียนไม่เป็นโทษทางอาญาตามกฎหมายลักษณะอาญาและเมื่อกฎหมายนี้มาตรา 3 บัญญัติให้ยกเลิกกฎหมายเก่า ๆ ที่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายนี้แล้ว ศาลก็ลงโทษเฉียนตามกฎหมายไม่ได้ต่อไปและในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันก็ได้กำหนดให้โทษเฉียนเป็นเป็นโทษสำหรับการลงอาญาแต่อย่างใด

โทษเฉียนเป็นโทษทางวินัยของเรือนจำ โทษเฉียนแม้จะถูกยกเลิกไปในฐานะเป็นโทษทางอาญาแล้วก็ตาม แต่โทษเฉียนก็ยังเป็นโทษวินัยของทางเรือนจำอยู่ กล่าวคือ หากนักโทษกระทำความผิดระเบียบวินัยของเรือนจำก็อาจถูกลงโทษเฉียนได้ กฎหมายที่ได้บัญญัติเรื่องโทษเฉียนไว้ในฐานะที่เป็นโทษทางวินัยของเรือนจำคือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำความผิดวินัย ให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยถ่องแท้แล้วลงโทษสถานหนึ่งสถานใดดังต่อไปนี้ ... (8) เฉียนคราวหนึ่งไม่เกินยี่สิบทีในความควบคุมของแพทย์ แต่ห้ามเฉียนความต่อไป เว้นแต่จะล่วงพ้นเวลาสามสิบวันจากวันเฉียนคราวที่แล้ว ถ้าผู้ต้องขังเป็นหญิงห้ามเฉียน” ความผิดที่จะลงโทษเฉียน คือ

1. สมคบกับผู้อื่นก่อความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น
2. พยายามหรือทำร้ายเจ้าพนักงาน
3. พยายามหลบหนี
4. ขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชาซึ่งหน้า

5. จงใจก่อความเสียหายให้แก่ผู้อื่น หรือกิจการของเรือนจำและได้เกิดความเสียหายขึ้น

ในกรณีที่ผู้ต้องขังซึ่งจะต้องรับโทษเป็นคนลักษณะคือด้าน โดยได้เคยรับโทษทางวินัยของเรือนจำมากกว่า 2 ครั้ง แล้วยังประพฤติผิดอีกและโทษความผิดทั้ง 3 ครั้ง อยู่ในกำหนด 9 เดือน นับแต่วันต้องโทษครั้งแรกหรือขัดคำสั่งเจ้าพนักงานเรือนจำโดยจงใจมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง ภายในกำหนด 6 เดือน นับแต่วันต้องโทษครั้งก่อน หรือปรากฏว่าเป็นคนเคยต้องคำพิพากษาให้จำคุก นอกจากฐานประมาทและลหุโทษมากกว่า 3 ครั้งแล้ว และได้ประพฤติผิดวินัยมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง ภายใน 6 เดือน นับแต่วันต้องโทษทางวินัยครั้งก่อน ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจสั่งให้ลงโทษเขียนและเพิ่มโทษสถานอื่นตามที่เห็นสมควร²¹¹

วิธีการเขียน การลงโทษเขียนตามกฎหมายราชทัณฑ์นี้ พึงลงได้เฉพาะแต่นักโทษเด็ดขาดเท่านั้นและให้คำนึงถึงลักษณะความผิดที่เกิดขึ้นและลักษณะของบุคคลที่จะรับโทษและสภาพการณ์แห่งเรือนจำและต้องเขียนรวดเดียวสำหรับความผิดที่จะต้องเขียนนั้น ปกติผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้แทนซึ่งเป็นข้าราชการตั้งแต่ชั้นหรือเทียบชั้นประจำแผนกขึ้นไปมาเป็นประธาน

ผู้ทำการเขียนจะต้องเป็นเจ้าพนักงานเรือนจำและต้องไม่เคยมีสาเหตุอยู่กับผู้จะต้องรับโทษเป็นการส่วนตัว ผู้ทำการเขียนจะต้องบันทึกข้อไม่มีสาเหตุนี้ไว้เป็นหลักฐานการเขียนนั้นให้คว่ำเขียนและเขียนที่ขอท่อนบน พยายามอย่าให้ซ้ำแนวกันให้ใช้หวายเขียนและหวายนั้นต้องมีขนาดวัดผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร เมื่อแพทย์เห็นว่า ผู้รับโทษรับการเขียนไม่ได้ให้แจ้งต่อประธานและประธานต้องสั่งพักการเขียนทันที เมื่อเขียนแล้วให้แพทย์ตรวจร่างกายผู้รับโทษและหากเห็นสมควรให้ใส่ยาและสั่งรักษาพยาบาล

โทษเขียนแม้จะมีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และยังไม่มีการยกเลิกก็ตาม แต่โดยพฤตินัยนั้น กรมราชทัณฑ์มิได้ใช้โทษเขียนลงแก่นักโทษมานานแล้ว คืออย่างน้อยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491 คือกระทรวงมหาดไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่ากระทรวงมหาดไทย ได้วางนโยบายเกี่ยวกับโทษเขียนไว้ ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ 156/2491 ลงวันที่ 5 มิถุนายน 2491²¹² กรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงมหาดไทยตลอดมาจนปัจจุบัน โทษเขียนแม้ในทางพฤตินัยก็ได้ใช้โทษนี้แล้ว²¹³

²¹¹ เพิ่งอ้าง, น. 217-222.

²¹² เพิ่งอ้าง, น. 223.

²¹³ เพิ่งอ้าง, น. 224.

2. โทษเอามะพร้าวห้าวยัดปาก โทษประเภทนี้มักจะไม่นิยมใช้กันมากนักไม่เหมือนโทษประเภทอื่น เช่น ฟันคอริบเรื้อน ตัดปาก ตัดหู ตัดมือ ตัดตีน ทวนด้วยลวดหนั่ง จำคุก จำตรปรับไหม เป็นต้น ความผิดที่จะถูกลงโทษ คือความผิดฐานเป็นคนโลภ เป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูงทำตนให้สูงเกินกว่าฐานะและศักดิ์ศรีที่ตนมีอยู่ ไม่จดจำพระราชนิมของพระเจ้าอยู่หัว เจรจาด้วยถ้อยคำที่ไม่ควรเจรจาโดยใช้ราชาศัพท์ไม่ถูกต้องแก่กาลเทศะ เอาสิ่งของที่มิควรประดับมาทำเป็นเครื่องประดับคน²¹⁴ วิธีในการเอามะพร้าวห้าวยัดปากกฎหมายมิได้อธิบายละเอียดไว้ แต่เมื่อพิจารณาถึงมะพร้าวห้าวเป็นผลไม้ที่มีขนาดใหญ่โตกว่าปากมนุษย์แม้จะปลอดเปลือกแล้วก็ยังโตอยู่ การเอาไปยัดปากผู้กระทำความผิดต้องพระราชอาญาจะต้องทำให้ปากฉีกขาดโดยไม่ต้องสงสัยหรือมิฉะนั้นก็คงจะแหะกระพุ้งแก้มทั้งสองข้างให้ฉีกขาดเสียก่อนจึงจะเอามะพร้าวห้าวยัดเข้าไปได้ มีพระไอยการอาชาหลวงมาตรา 128 บัญญัติไว้ “สรรพทรัพย์สินของบันดาจะเข้าพระคลังหลวงแลมีผู้ห้ามทัดทานขัดขวางป้องกันให้เสียพระราชทรัพย์พระเจ้าอยู่หัวไป ท่านว่า เลมิด ให้แหะปากมันเสียเอามะพร้าวห้าวยัดปากจุกปากประจานอยู่ให้ดูเยี่ยงกัน”²¹⁵

3. โทษตัดอวัยวะบางส่วนจากร่างกาย การลงโทษทรมานร่างกาย ได้แก่การตัดอวัยวะบางส่วนจากร่างกายวิธีนี้ใช้มานานแล้วเกี่ยวกับหลักการลงโทษด้วยวิธีตาต่อตา ฟันต่อฟัน ก่อให้เกิดความเจ็บปวดหรือความชอกช้ำเป็นสองเท่าของความผิดที่ตนทำให้เกิดความบาดเจ็บแก่ผู้อื่นและเพื่อสร้างตัวอย่างไม่ให้คนกระทำความผิดขึ้นอีกเพราะเป็นการให้บทเรียนด้วยของจริงทำให้เกิดความเกรงกลัว

การลงโทษโดยวิธีการตัดอวัยวะบางส่วนนี้แม้ในประเทศอื่น ๆ ในสมัยโบราณก็ได้ใช้กันอย่างแพร่หลาย เช่น ประเทศอังกฤษ พระเจ้าวิลเลียมมหาราชได้ตราเป็นกฎหมายไว้ว่า “เราขอตราเป็นกฎหมายไว้ว่าในการกระทำความผิดนั้นผู้กระทำจะไม่ถูกฆ่าหรือแขวนคอ แต่จะถูกตัดลูกอ้นทะ เท้าและมือออก เพื่อให้ส่วนของร่างกายที่เหลืออยู่ได้เป็นเครื่องหมายอยู่ตลอดชีวิตอันเป็นการแสดงให้เห็นถึงอาชญากรรมและการกระทำอันชั่วร้ายทั้งปวงของบุคคลนั้น ๆ ”

ประเทศไทยสมัยโบราณก็ได้มีการลงโทษ โดยการตัดอวัยวะบางส่วนเช่นเดียวกัน อวัยวะที่ถูกตัดได้แก่ ปาก หู จมูก สัน คิ้วตา ตัดตีนส้นมือ ตัดนิ้วมือและปอกเล็บ เป็นต้น²¹⁶ โทษตัดปาก แหะปาก และเจาะปาก เป็นการลงโทษบุคคลผู้ใช้ปากในทางที่ผิด การใช้วาจามาก ๆ เป็นเหตุให้เกิดการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นรัฐจึงต้องตรากฎหมายมาควบคุม “ปาก” ของพลเมือง

²¹⁴ เพ็งอ้าง, น. 226.

²¹⁵ เพ็งอ้าง, น. 226.

²¹⁶ เพ็งอ้าง, น. 227-228.

ลักษณะความผิดที่จะลงโทษประเภทนี้ อาทิ ไปปฏิบัติราชการใด ๆ โดยมีคำสั่งก่อน พระเจ้าอยู่หัวมิได้ตรัสใช้ก็ถือว่าใช้ กดขี่ข่มเหงราษฎรเก็บเอثرพ์สมบัติของเขา เจรจาหยาบช้ำต่อพระเจ้าอยู่หัว ประมาทหมิ่นพระราชบัญญัติ พระบันทูล พระบรมราชโองการ ขัดพระบรมราชโองการ กล่าวคำพรางคดีจริงว่าไม่จริง เท็จว่าจริงและการอำพรางนั้นได้กล่าวอำพรางต่อท้าวพญา พระเจ้าอยู่หัวตรัสใช้โดยราชกิจใด มิได้สอบสวนให้ถ่องแท้ เอาคำมีจริงมาเพ็ดทูลค่าผู้มีบันดาศักดิ์ ยุยงส่งเสริมให้ผู้อื่นเขียนบัตรสนเท่ห์ เป่าปี่ขลุ่ย ตีทับ โทน ฆ้อง กลอง ทะเลาะ ได้เถียง โห่ร้องนี่นั่นในเวลาพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกคล้องช้าง ชาววัง ชาวสนมและตำรวจใน มีหน้าที่งานชั้นหมากแต่มิได้งานหรืองานไม่ถูกกาลเทศะเป็นต้น²¹⁷ โทษตัดหู มักกระทำควบคู่ไปกับการลงโทษตัดอวัยวะอื่น ๆ ของร่างกาย เช่น การตัดปาก ตัดมือ ตัดตีน ตัดจมูก เป็นต้น ลักษณะความผิดที่จะลงโทษตัดหู เช่น ตามมาตรา 7 มาตรา 8 แห่งพระไอยการอาชาหลวง²¹⁸ (พระไอยการอาชาหลวง มาตรา 7 ผู้ใดทะนงองอาจบียากถ้าว เจรจาหยาบช้ำต่อพระเจ้าอยู่หัว ประมาทหมิ่นพระราชบัญญัติแลพระบันทูลราชโองการ ท่านว่าผู้นั้นเลมิดพระราชอาษาพระเจ้าอยู่หัว ท่านให้ลงโทษ 8 สถาน สถานหนึ่ง ให้ตัดปาก ...) มาตรา 8 มีพระบรมราชโองการตรัสตั้งประการใด ชอบให้รับพระราชโองการอย่างให้ขัด ถ้าผู้ใดมีฟังมิได้รับพระราชโองการ มิได้ทำตามพระเจ้าอยู่หัวสั่ง ท่านให้ลงโทษ 8 สถาน สถานหนึ่ง ให้ตัดปาก ...) ²¹⁹

โทษควักตา เป็นโทษอาญาประเภทหนึ่งที่ใช้กันอยู่ในสมัยโบราณ โทษประเภทนี้มักไม่ค่อยใช้กันอย่างพรวดเพื่อมากนักทำนองเดียวกับโทษตัดหู ปรากฏอยู่ในกฎหมายเทียรบาล มาตรา 66 ลักษณะความผิดที่จะลงโทษประเภทนี้คือกรณีที่นายประตูไม่ตรวจตราดูแลให้ดีปล่อยปละละเลยให้กระบดที่ปลอมตัวมาจากเมืองอื่นหรือราชศัตรูหรือสุนัข ม้า โค กระบือ เข้าไปในพระราชวังไปถึงหน้าพระที่นั่งหรือบนพระโรง นายประตูหรือว่านายทวารบาลจะถูกลงโทษควักตา²²⁰

โทษตัดมือ ในที่นี้หมายถึงโทษตัดมือ ตัดนิ้วมือและการปอกเล็บ เนื่องจากนิ้วมือเป็นหนึ่งของมือ เล็บมือเป็นส่วนหนึ่งของนิ้วมือ ใช้คู่กันกับการตัดตีน เรียกว่า “ตัดตีนสินมือ” โทษตัดมือในสมัยโบราณนิยมใช้กันมากคงจะเห็นได้จากพระไอยการต่าง ๆ การตัดมืออาจตัดข้างเดียวหรือทั้งสองข้าง การตัดนิ้วมืออาจตัดหมดทั้งสิบนิ้วหรือตัดเพียงกึ่งหนึ่งคือ 5 นิ้วหรือ 2 นิ้ว การตัดนิ้วมือ

²¹⁷ เพิ่งอ้าง, น. 228.

²¹⁸ เพิ่งอ้าง, น. 230.

²¹⁹ เพิ่งอ้าง, น. 229.

²²⁰ เพิ่งอ้าง, น. 230.

อาจตัดเพียง 1 ข้อของทุกนิ้วก็ได้ การลอกเล็บก็ทำนองเดียวกัน การตัดนิ้วมือกฎหมายได้วางระบบให้มีการไล่โทษตัดนิ้วมือไว้ด้วย

ลักษณะความผิด มีอยู่หลายประเภทล้วนแต่เป็นความผิดที่เกิดขึ้นเพราะใช้มือทำ เช่น

1. ฟันแทงฆ่าผู้อื่นให้ตัดดินสินมือแล้วประจาร
2. แปลงตราพระราชสีห์ ตราพระคชสีห์ ตราจตุสดมภ์ ควักแคะตราดังกล่าว รวมทั้ง

ปลอมตราที่ใช้ตามพระธรรมนูญแจ้งไปยังกรรมการด้วยกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง

3. แย่งชิงเอาทรัพย์สิ่งของที่เขานำมาถวายพระเจ้าแผ่นดินหรือทำให้ของนั้นแตกหักเสียหาย

4. แปลงข้อความในสารบัญชาหรือกรมทนต์
5. คুমสมรรถพรรคพวกเข้าจับไล่ คีดำ ฆ่าฟันเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติราชการ
6. ปีนข้ามพนักที่ปูพรม ปูเรือนไว้ในโรงศาล เกษชาชาและพลับพลา
7. ชกตีต่อยกันในวัง
8. วิวาทตีค่าฟันแทงสมณพราหมณ์ บิคามารดา ปูย่า ตายายของตน ได้รับบาดเจ็บสาหัส
9. เป็นโจรลักเอาทรัพย์สิ่งเครื่องประดับประดาของเด็ก
10. เป็นโจรตัดพกลอบลัก คีชิงเอาทรัพย์ของผู้อื่นทั้งในทางน้ำและทางบก
11. เป็นโจรทำร้ายเจ้าบ้านเจ้าเรือน
12. เป็นโจรขวางบ้านเรือนผู้อื่น จนเจ้าบ้านเจ้าเรือนได้รับบาดเจ็บ
13. ลอบวางเพลิงเผาตลาด ศาลา รั้ว ไร่ อ้อย ลอมฟาง ลอมข้าวและสะพาน เป็นต้น²²¹

โทษตัดดิน มักใช้ควบคู่ไปกับการลงโทษตัดมือ กฎหมายเก่าใช้ถ้อยคำว่า “ตัดดินสินมือ” คือตัดทั้งดินสินทั้งมือ ลักษณะความผิดที่จะลงโทษตัดดินได้แก่ การฉ้อโกง การปล้นกำแพง วังด้านนอก การทุ่มชัตพระราชวังด้วยไม้ค้อน ก้อนดิน ก้อนอิฐ ก้อนศิลา ผลักใดผู้คนในพระราชวัง บนโรง บนศาล ในจวน ในทำเนียบ สมคบกับโจร ตัดพกลอบลัก คีชิงเอาทรัพย์ราษฎรนาเรือหรือทางบก เป็นต้น²²²

4. การลงตราประทับ ในประเทศไทยใช้วิธีการสัก สักที่หน้า แก้ม หน้าผาก ออกหรือมือ เป็นต้น สิ่งที่สำคัญคือข้อความที่เกี่ยวกับการกระทำผิด บางคราวสักรูปสิ่งของที่ตนได้กระทำผิด เช่น คนตีพ่อแม่ก็จะสักคำว่า “ตีพ่อแม่” หรือโจนชัตบ้านเรือนก็สักคำว่า “ชัตเรือน” ลักษณะความผิดที่ไล่ลงโทษสักตามกฎหมายโจรห้าเส้น ร.ศ. 1199²²³ การลงโทษสักเพื่อมิให้ศาลรับฟ้องใน

²²¹ เที่ยงอ้าง, น. 230-231.

²²² เที่ยงอ้าง, น. 237.

²²³ เที่ยงอ้าง, น. 237-238.

เมื่อได้เห็นรอยสักของคน ๆ นั้นปรากฏตามพระราชบัญญัติ จ.ศ. 1155 กฎหมายกำหนดให้สักได้ ณ ที่หลายแห่งในร่างกาย เช่น ตามความในกรมศักดิ์ 9 มาตรา 2 ว่า “ไพร่หลวงทั้งปวง ซึ่งมีสัก หมายถึงหมุกรมนั้นแล้ว แลผู้บังอาจฆ่าฟันแทงทาบองตีให้ตายด้วยมือ ด้วยไม้ ด้วยเหล็ก ให้พิศค่าตัวหมุนั้นไว้โดยสักหมายจงทุกหมู่ ทุกกรม²²⁴

2.7.2 การปฏิบัติต่อผู้ต้องราชทัณฑ์

1. การปฏิบัติต่อนักโทษ การลงโทษในสมัยโบราณมีวัตถุประสงค์ในทางแก้แค้น เพื่อให้สาสมแก่ความผิดจึงได้มีการลงโทษกันอย่างรุนแรง มีการตัดตีน สิ้นมือ เจาะปาก แหวะปาก เขี่ยน โขย ตี เป็นต้น สำหรับการลงโทษจำคุกก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ ผู้ถูกลงโทษจำคุกจะได้รับการปฏิบัติในลักษณะที่โหดร้าย ทารุณ ขาดศีลธรรมและมนุษยธรรมไม่แพ้การถูกลงโทษ ในลักษณะอื่น รัฐไม่ได้เข้าไปอุดหนุนค่าจุนในเรื่องอาหารการกิน เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นเรื่องที่ญาติพี่น้องของนักโทษจะต้องเลี้ยงดูอุปการะส่งเสียกันเอง ผู้ใดไม่มีญาติพี่น้องก็จะถูกควบคุมตัวออกไปหาขอทานชาวบ้านกิน ระหว่างที่ถูกจำคุกก็จะถูกจองจำเครื่องพันธนาการอยู่ตลอดเวลา ที่อยู่อาศัยก็มิได้รับการเอาใจใส่ดูแลให้ถูกสุขลักษณะ นักโทษยังต้องเสียค่าธรรมเนียมให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐอีกด้วย นักโทษย่อมได้รับความทุกข์ยาก ออดอยากหิวโหย จนมีผู้กล่าวกันว่าคุกตระวางในสมัยก่อนก็คือนรกในเมืองมนุษย์ การปฏิบัติต่อนักโทษในทางที่ขาดศีลธรรมและมนุษยธรรมหาใช่มีแต่ในประเทศเราไม่แม้แต่ในประเทศอื่น ๆ ก็ได้ปฏิบัติทำนองเดียวกัน แต่การปฏิบัติต่อนักโทษก็ได้คลี่คลายวิวัฒนาการในทางดีเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันแนวความคิดในการลงโทษได้เปลี่ยนไปในทางแก้ไขยิ่งกว่าการแก้แค้น²²⁵

การปฏิบัติต่อนักโทษในสมัยก่อนจนถึงกาลปัจจุบัน ตามลำดับดังต่อไปนี้

(1) ค่าธรรมเนียมนักโทษ “นักโทษต้องเสียค่าธรรมเนียม” การรับตัวนักโทษมีอัตราวางไว้เก็บเมื่อเข้ามาต้องโทษและเมื่อพ้นโทษ ปรากฏหลักฐานในกฎหมายตราสามดวงพระราชกำหนดเก่า 25 กฎ “ค่าธรรมเนียมนักโทษ” กฎนี้ให้ไว้ ณ วันอังคาร ขึ้น 12 ค่ำ เดือนหก ปีกุน จุลศักราช 1093 ในรัชกาลขุนหลวงสรศักดิ์²²⁶ การที่ให้เจ้าพนักงานเรือนจำ (คุก-ตระวาง) ในพระนครและหัวเมืองเรียกเก็บเอาเงินค่าธรรมเนียมนักโทษ สันนิษฐานได้ว่ามีการใช้เรียกเก็บเงินกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ และได้เลิกเรียกเก็บเงินค่าธรรมเนียมนักโทษ เมื่อรัตนโกสินทร์ศก 110 (พ.ศ. 2434) ซึ่งได้มีข้อบังคับสำหรับคุมขังนักโทษในกรม

²²⁴ เพ็งอ้าง, น. 238.

²²⁵ เพ็งอ้าง, น. 479.

²²⁶ เพ็งอ้าง, น. 479-480.

พระนครบาลและข้อบังคับเรือนจำสำหรับคุมขังนักโทษตามหัวเมืองในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา²²⁷

(2) เครื่องพันธนาการ ลงทัณฑ์และทรมานต่อผู้กระทำผิดหรือนักโทษ

พันธนาการ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ได้ให้คำแปล “การจองจำ” และคำว่า “ทัณฑ์” ในพจนานุกรมฉบับเดียวกันได้ให้คำแปลว่า “อาชญา” การใช้เครื่องพันธนาการเป็นเครื่องลงโทษ เครื่องทรมานและเครื่องจองจำป้องกันการหลบหนีของนักโทษใช้กันอย่างแพร่หลาย ตั้งแต่สมัยต้นกรุงศรีอยุธยา แบ่งออกได้ 3 ชนิดคือ เครื่องพันธนาการ 1 เครื่องทรมานเกี่ยวกับจารีตนครบาล 1 เครื่องลงทัณฑ์เกี่ยวกับการประหารชีวิต

1. เครื่องพันธนาการ ซึ่ง ได้แก่ ตรวน เป็นภาษาของราชทัณฑ์ คนสามัญเรียกว่าโซ่ที่ปลายตรวน (โซ่) ทั้ง 2 ข้างมีวงแหวนติดอยู่เพื่อใช้สวมข้อเท้าหรือข้อมือ ระยะห่างวงแหวนข้างหนึ่งถึงอีกข้างหนึ่งยาวที่สุด 65 เซนติเมตร ส่วนเส้นผ่านศูนย์กลางมีแตกต่างกันหลายขนาด ใช้สำหรับลงทัณฑ์ผู้กระทำความผิดวินัยของเรือนจำ การใช้ตรวนขนาดใหญ่อาจใช้ไม่เหมือนกันทุกเรือนจำ บางแห่งอาจใช้กับผู้ต้องขังที่มีโทษอุกฉกรรจ์หรือโทษประหารชีวิต บางแห่งใช้กับผู้ต้องขังที่ชั่วร้าย²²⁸

ตรวนขานกยาง ลักษณะคือมีเหล็ก 2 ท่อน ตรงกลางมีวงแหวนไม่ใหญ่นักเพื่อเชื่อมให้เหล็ก 2 ท่อนติดกัน ปลายมีวงแหวนสำหรับใส่ข้อเท้านักโทษ สำหรับลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำความผิดวินัยของเรือนจำ ผู้ต้องขังคดีอุกฉกรรจ์หรือชั่วร้ายหรือก่อการวิวาทหรือพยายามแหกหักหลบหนีเรือนจำเพื่อเป็นการป้องกันและให้เข็ดหลาบ²²⁹

ตรวนขาถ่าง เป็นเหล็กหนึ่งท่อนขวางระหว่างแข้งและปลายมีวงแหวนสำหรับใส่ข้อเท้าของผู้ต้องขังทั้ง 2 ข้าง²³⁰

โซ่พวงคอ มีห่วงหรือวงแหวนสำหรับสวมผู้ต้องขังและมีโซ่ล่ามมาที่ข้อเท้า ปลายโซ่มีวงแหวนสวมสำหรับคล้องติดกับตรวนที่เท้าอีกทีหนึ่ง ใช้ใส่ผู้ต้องขังคดีอุกฉกรรจ์และนักโทษประหารชีวิตเพื่อป้องกันการหลบหนี²³¹

²²⁷ เพ็ญอึ้ง, น. 483-484.

²²⁸ เพ็ญอึ้ง, น. 486-487.

²²⁹ เพ็ญอึ้ง, น. 489.

²³⁰ เพ็ญอึ้ง, น. 490.

²³¹ เพ็ญอึ้ง, น. 490.

เหล็กร้อย ใช้กับผู้ต้องขังในสมัยโบราณเฉพาะที่ถือว่าตัวร้าย ๆ หรือผู้ร้ายสำคัญ เพื่อป้องกันการหลบหนีหรือก่อการร้ายเมื่อเวลาขึ้นเรือนขังเพื่อหลับนอน²³²

เหล็กครอบเอว มีลักษณะโค้งเป็นรูปวงกลม พอสวมใส่ที่เอวได้ ปลายมีรูทั้ง 2 ข้าง เพื่อใช้ตะปูหรือเหล็กสอดเข้าไปทั้งสองข้าง จะใช้กับผู้ต้องขังที่มีโทษอุกฉกรรจ์หรือผู้ร้ายแน่นอน เพื่อเป็นการทรมานให้เจ็บปวดหรือล้าเมื่อยกับเสาเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือก่อการร้าย²³³

เหล็กครอบข้อเท้า สำหรับสวมข้อเท้าผู้ต้องขังเวลานอน แล้วใช้เหล็กยาวร้อย เพื่อตรึงให้อยู่กับที่เป็นการทรมานและป้องกันการหลบหนี ใช้กับผู้ต้องขังที่ประพฤติฝ่าฝืนระเบียบ ข้อบังคับของเรือนจำอยู่เนื่อง ๆ หรือใช้กับผู้ต้องขังคดีอุกฉกรรจ์หรือใช้สำหรับลงโทษผู้ประพฤติ ผิดวินัยเรือนจำ²³⁴

ตะโหงก เป็นเครื่องพันธนาการชนิดหนึ่งทำด้วยไม้มีลักษณะคล้ายข้อต่อแต่สวมที่คอ และยาวกว่าข้อราว 3 เท่า มักใช้แก่นักโทษที่มีโทษหนักและมีพยศคือหรือผู้ร้ายสำคัญที่ เจ้าพนักงานจับตัวได้จะถูกส่งไปยังที่คุมขังป้องกันการหลบหนีระหว่างทาง²³⁵

กั้งหรือคั้ง เป็นเครื่องพันธนาการมีลักษณะเป็นไม้กระบอก (ไม้ไผ่) ที่ร้อยโซ่หรือ เชือกเข้ากลางกระบอก ให้โผล่ออกทางปลาย 2 ข้างของกระบอก ใช้เป็นเครื่องพันธนาการจองจำแก่ ผู้ที่ถูกกล่าวหาในคดีอาญาและนักโทษในเวลาที่ยังคนเหล่านั้นจากที่หนึ่งไปแห่งหนึ่ง จนถึงสมัย กรุงรัตนโกสินทร์และทางมหาดไทยได้สั่งให้เลิกใช้ ตะโหงกและกั้ง เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2456²³⁶

ข้อ มี 2 ชนิดคือ ข้อมือและข้อเท้า ใช้จองจำนักโทษสมัยโบราณ ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง รูปร่างคล้ายเสาสีเหลี่ยมขามพอสมควร ตัวไม้เจาะเป็นช่องทะลุตลอดขนาดพอให้เท้าทั้งสองสอด เข้าไปได้ ปลายเท้าโผล่อีกข้างหนึ่ง มีลิ้มตอกบังคับระหว่างกลางไม่ให้ดึงเท้ากลับออกมาได้ เครื่อง จองจำชนิดนี้ของกรมราชทัณฑ์ไม่มีเหลืออยู่แล้ว²³⁷

กา เป็นเครื่องพันธนาการชนิดหนึ่งใช้ใส่ที่คอผู้ต้องหาในคดีอาญาหรือนักโทษสมัย โบราณ ทำด้วยไม้ไผ่หรือไม้เนื้อแข็ง ทำเป็นวงกลมตรงกลางสำหรับสวมคอ แยกกันออกเป็น

²³² เพ็งอึ้ง, น. 492

²³³ เพ็งอึ้ง, น. 493.

²³⁴ เพ็งอึ้ง, น. 494

²³⁵ เพ็งอึ้ง, น. 494.

²³⁶ เพ็งอึ้ง, น. 496

²³⁷ เพ็งอึ้ง, น. 497-498.

2 ท่อน นำมาประกอบกัน โดยมีสลักยึดหัวท้าย สันนิษฐานว่าในสมัยโบราณ โลหะที่นำมาใช้ทำโช่
ตรวจงหาได้ยากจึงได้คิดทำเครื่องพันธนาการจากไม้ขึ้นเพราะหาง่ายและสะดวก

ชื่อและคาใช้เป็นเครื่องลงโทษ เครื่องทรมานและเครื่องพันธนาการป้องกันการหลบหนีของนักโทษ ใช้กันอย่างแพร่หลายตั้งแต่สมัยต้นกรุงศรีอยุธยา ปรากฏหลักฐานใน
กฎหมายพระไอยการอาญาหลวง พุทธศักราช 1895 ในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่
ทอง) และกฎหมายลักษณะโจร ตราขึ้นเมื่อพุทธศักราช 1903 (กฎหมายลักษณะโจรนี้ได้ยกเลิกเมื่อ
พุทธศักราช 2451 โดยกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127) และกฎหมายอื่นอีกหลายฉบับ เช่น
กฎหมายเทียบบาล ตราขึ้นเมื่อพุทธศักราช 1999 ในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระอัยการ
ตระลาการว่าด้วยการพิจารณาอรรถคดี ตราขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา (พ.ศ. 2236) และ
กฎ 36 ข้อ ตราขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2190)²³⁸

2. เครื่องทรมาน ส่วนมากเกี่ยวกับจารีตนครบาลปรากฏหลักฐานในกฎหมายตราสาม
ดวง เช่น พระอัยการลักษณะตระลาการ พุทธศักราช 2236 กฎ 36 ข้อ พุทธศักราช 2190 ซึ่งได้ปฏิบัติ
กันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ “จารีตนครบาล” คือวิธีการไต่สวนจำเลย
หรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาแผ่นดินด้วยการทรมานต่าง ๆ ให้เกิดความทุกข์ทรมานเจ็บปวด
เพื่อได้รับสารภาพ เช่น ดอกเล็บ บีบเล็บ บีบขมับ ขึ้นขาหย่าง²³⁹ เครื่องทรมานมีหลักฐานปรากฏ
บัญชีของพิพิธภัณฑการราชทัณฑ์ ดังนี้

ไม้บีบเล็บ ลักษณะเป็น ไม้เนื้อแข็งสองอัน ปลายสองข้างเป็นปุ่มและเรียวยาวไป
ตอนกลางโปร่ง ยึดปลายข้างหนึ่งไว้ด้วยเชือก เมื่อบีบลงตรงเล็บผู้ที่ถูกสอบสวนแล้วก็เอาเชือกรัด
ขันปลายอีกด้านหนึ่งให้แน่นเสร็จแล้วใช้หมอน ไม้เนื้อแข็งทุบลงไป ใช้สำหรับทรมานผู้ร้าย เมื่อเวลา
ไต่สวนเพื่อให้การตามความเป็นจริง ประเทศจีนสมัยโบราณก็มีวิธีทรมานด้วยวิธีบีบนิ้วเหมือนกัน
มักใช้ทำโทษหญิงซึ่งทำผิดล่วงมรรยาทของหญิง²⁴⁰

ไม้บีบขมับ ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ยาวประมาณ 70 เซนติเมตร มีสองอันปลายข้างหนึ่ง
ใช้เชือกผูกไว้ (ไม่ติดกันนัก) ปลายอีกข้างมีเชือกขันตรงกลางมีปุ่ม 2 ปุ่มสำหรับใส่ตรงขมับทั้ง
สองข้าง แล้วค่อขันเชือกให้แน่น พระยาราชเสนาเรียกเครื่องทรมานดังกล่าวว่า “กิมบีบขมับ”
ใช้สำหรับกดขมับให้เจ็บปวดเมื่อผู้ต้องหาไม่รับตามความสัตย์จริงหรือตามหลักฐานแห่งการกระทำ

²³⁸ เฝิงอ๋าง, น. 498-499.

²³⁹ เฝิงอ๋าง, น. 509-511.

²⁴⁰ เฝิงอ๋าง, น. 511-512.

ผิดร้ายของผู้นั้น เล่ากันว่า ผู้ร้ายหรือผู้ต้องคดีที่ไม่ยอมรับสารภาพโดยแก๊งอำพรางหรือบางคนที่ไม่ได้กระทำผิดจริงตามข้อหาแต่ถูกผู้ร้ายซัด ไม่ยอมรับจึงถูกบีบขมับจนลูกตาลนก็มี²⁴¹

ไม้ตอกเล็บ พระยาราชเสนาเล่าไว้ว่า “ ทำด้วยไม้ไผ่แก่ ๆ 2 ซีก หนาซีกละประมาณ 1.5 ซม. ยาวราว 22 ซม. ปลายมนเหมือนแกเปิด เป็นรูปเล็บมือสำหรับตอกเข้าในระหว่างใต้เล็บมือกับปลายนิ้วของผู้ถูกถามคำให้การ เมื่อไม่ยอมให้ถ้อยคำตามความสัตย์จริงทำนองเดียวกับเครื่องบีบขมับ การทรมานทั้ง 2 อย่างนี้ได้เลิกใช้มาหลายสิบปีแล้วยังคงมีแต่การเขียนถามเท่านั้น”²⁴²

ไม้ขาหย่าง เป็นไม้สามท่อน ขาวท่อนละประมาณ 1.60 ม. กลมทั้ง 3 อันปลายมีเหล็กแหลมหุ้มสำหรับเสียบลงในดินให้แน่น ปลายอีกข้างมีเชือกมัดรวมกันทั้ง 3 ท่อน แล้วเอาตัวผู้ร้ายขึ้นไปนั่งไว้เฉย ๆ ข้างบนที่มีเชือกมัด ปรากฏตามกฎหมายลักษณะโจรฯ มาตรา 69 และมาตราอื่น ๆ อีกหลายมาตรา ตามหลักฐานกล่าวว่าทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2390²⁴³

หีบทรมาน ทำด้วยไม้เนื้อแข็งมีลักษณะคล้ายหีบศพ กว้างประมาณ .40 เมตร ยาวประมาณ 1.70 เมตร สูงประมาณ .20 เมตร มีฝาปิด มีรูเจาะระไว้ 2 รู เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณครึ่งนิ้วสำหรับไว้หายใจ เมื่อเอาผู้ร้ายเข้าไปนอนในหีบปิดฝาแล้วจะพลิกหรือตะแคงตัวไม้ได้ ร้อนและอึดอัดแทบขาดใจตาย ไม่เห็นเดือนเห็นตะวัน หีบทรมานไม้ใช้แต่ให้นอนอย่างเดียวอาจใช้ในทำขึ้นก็ได้เพื่อความมุ่งหมายสองประการคือใช้ใส่ผู้ร้ายเป็นการทรมานเมื่อเวลาได้สวนคดีอย่างหนึ่งและใช้เป็นการลงโทษไปในตัวด้วย²⁴⁴

ท่านเจ้าคุณราชเสนาบอกว่า การใช้เครื่องทรมานหรือจารีตนครบาลเป็นอาญาบังคับใจคนให้จำใจต้องทนสาบานให้การเท็จโดยตัวมิได้กระทำผิดจริงหากแก้ยอมจำนนด้วยถูกซัดจากผู้ร้ายหรือผู้เป็นปรปักษ์ หาหลักฐานยืนยันมากปากกว่าก็ต้องยอมให้การรับผิดเอาตัวรอดทรมานไปคราวหนึ่งเพราะสุดแสนจะทนความเจ็บปวดได้ บางคนคิดแก้แค้นในโอกาสที่จะหาได้ต่อไปเป็นภาวะอันชั่วร้ายทำลายความยุติธรรมและมนุษยธรรมอย่างน่าอนาถ

เครื่องพันธนาการจองจำและเครื่องมือทรมานต่าง ๆ ที่ใช้แก่ผู้ต้องพระราชอาญาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยกรุงธนบุรีและในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก่อนรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ไม่ได้กำหนดลักษณะ ขนาดและกฎเกณฑ์ไว้แล้วแต่ผู้มีอำนาจในการคุกการระวางจะกำหนดใช้ตามความเหมาะสมแก่สถานะภาพหรือพระราชกำหนดกฎหมายในสมัยนั้น ๆ ตลอดมา

²⁴¹ เพิ่งอ้าง, น. 512-513.

²⁴² เพิ่งอ้าง, น. 523.

²⁴³ เพิ่งอ้าง, น. 523

²⁴⁴ เพิ่งอ้าง, น. 514.

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพสกนิกรทั้งปวงได้เคารพสักการะยกย่องเทิดทูนบูชาและถวายพระนามพระองค์ท่านว่า พระปิยมหาราช เหตุการณ์บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงในทางดีงามเจริญรุ่งเรืองขึ้น โดยที่พระองค์ท่านได้นำขนบธรรมเนียมและวิธีการปกครองแบบตะวันตกมาปรับปรุงแก้ไขทั้งสถานที่และวิธีการต่าง ๆ ด้วยทรงพระราชดำริเห็นว่า “การคุก การตระวางเป็นการสำคัญของประเทศ สมควรจะได้จัดสร้างสถานที่และจัดระเบียบเป็นปึกแผ่น” จึงได้เลิกจารีตนครบาลนั้นเสีย ปรากฏหลักฐานรายงานการประชุมเทศาภิบาลเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน ร.ศ. 115 (พ.ศ. 2439) พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าระพีพัฒนศักดิ์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมและทรงเป็นข้าหลวงพิเศษจัดการศาลยุติธรรมทั่วพระราชอาณาจักร ให้มิสเตอร์เล็คแพ็คตริก ที่ปรึกษากฎหมายของกระทรวงยุติธรรมเข้าประชุมว่า การชำระความผู้ร้ายนั้นถ้าเว้นการชำระอย่างจารีตนครบาลได้จะดี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบรายงานการประชุมเทศาภิบาลเรื่องนี้เป็นที่ชอบด้วยพระราชประสงค์ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติยกเลิกวิธีไต่สวน โจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาล โดยพลันในปี ร.ศ. 115 พ.ศ. (2439) และโปรดเกล้าฯ ให้ใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญามีโทษหลวงสำหรับใช้ไปพลาง ร.ศ. 115 เป็นหลักปฏิบัติการไต่สวนคดีอันเป็นที่ชอบด้วยทำนองคลองธรรม

ต่อมาในปีรัตนโกสินทร์ ศก 120 มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ทรงพระราชดำริเห็นเป็นการสมควรที่จะให้มีพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำไว้เป็นกฎหมายสำหรับแผ่นดินเพื่อให้เสนาบดีเจ้าหน้าที่ได้มีโอกาสจัดการเรือนจำให้เป็นระเบียบเรียบร้อยยิ่งขึ้น เสนาบดีเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสนาบดีกระทรวงนครบาล เสนาบดีกระทรวงกลาโหมและเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ ตามความในมาตรา 7 บัญญัติว่า “ให้เสนาบดีเจ้าหน้าที่มีอำนาจตั้งข้อบังคับการปกครองเรือนจำและการที่นักโทษจะทำงานและตั้งข้อบังคับนักโทษและคนต้องขังได้ ถ้านักโทษ ผู้ต้องขัง ทำผิดแล้วให้มีอำนาจบ่งโทษในข้อบังคับนั้นได้ แต่ห้ามมิให้เข็มนเกินกว่า 30 ที ขังไม่เกินกำหนด 6 เดือน จำข้อคาไม่เกิน 12 ชั่วโมง เพิ่มโทษตรวนพวงคอไม่เกินกว่า 2 ชั้น”

ข้อบังคับเรือนจำมหันตโทษ ร.ศ. 121 ซึ่งออกโดยเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมได้ให้อำนาจผู้บัญชาการเรือนจำตัดสินทำโทษนักโทษที่กระทำผิดวินัยของเรือนจำโดยให้จำข้อได้เพียงวันละ 12 ชั่วโมงและเมื่อต้องจับโทษจำข้ออีกครั้งหนึ่งจะต้องจำให้พ้นจาก 12 ชั่วโมงที่ได้จำครั้งแรกนั้น นักโทษที่ต้องรับโทษเช่นนี้อย่างไร้ให้ตาคแตกตาคฝน ข้อนั้นจะต้องในที่เปิดเผยแห่งหนึ่งแลนักโทษที่ต้องโทษนี้จะผูกกับเพื่อนนักโทษด้วยกันไม่ได้ แต่จะปล่อยให้เวลารับประทานอาหารมื้อละ 15 นาที

สำหรับนักโทษตามเรือนจำหัวเมืองให้มีข้อบังคับเรือนจำสำหรับคุมขังนักโทษตามหัวเมือง ร.ศ. 118 กำหนดให้ลงอาญาแก่นักโทษซึ่งมีความผิดในระหว่างขังโดยให้เอาตัวล้ามโซ่ติดไว้ไม่เกิน 7 วัน ในกรณีที่นักโทษคนใดละเมิดข้อบังคับสำหรับนักโทษเกียจคร้าน คือดิ่ง ไม่ฟัง คำบังคับเจ้าพนักงานหรือใช้กิริยาวาจาหมิ่นประมาทผู้อื่นต้องระวางโทษให้เอาตัวล้ามโซ่ติดไว้ตามควรแก่โทษานุโทษ ไม่เกินกว่าครั้งละ 7 วัน

ครั้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พุทธศักราช 2461 (ร.ศ. 136) เสนาบดีกระทรวงนครบาล (มหาอำมาตย์เอก เจ้าพวยมราช) ได้มีใบบอกถึงอุปราชแลสมุหเทศาภิบาลมณฑล แลนครบาล 4 จังหวัด ความว่า “ด้วยเครื่องพันธนาการสำหรับจองจำบุคคลที่ต้องคุมขังอยู่ในกองเรือนจำ ตามที่ได้ปฏิบัติกันอยู่แล้วแต่ก่อนนั้น บางอย่างก็เกินการสมควรที่จะจองจำ เช่น ใส่ห่วงคอหรือโซ่ตรวนที่เกินขนาด เป็นการหนัก ๆ เบา ๆ กระทรวงนครบาลจึงได้ร่างกฎข้อบังคับในการนี้ขึ้นใหม่และได้นำความกราบบังคมทูล พระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาททรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ใช้เป็นกฎข้อบังคับสำหรับจองจำต่อไป ฉะนั้น จึงได้ส่งข้อบังคับว่าด้วยเครื่องพันธนาการและการจองจำ บุคคลที่ต้องคุมขังอยู่ในกองเรือนจำ พระพุทธศักราช 2461 มา สำหรับมณฑล ... เพื่อจะได้ส่งไปให้ผู้บัญชาการเรือนจำตามจังหวัดต่าง ๆ ในมณฑลนี้ ... ให้ปฏิบัติจัดการให้เป็นไปตามความในข้อบังคับที่ได้ตราขึ้นไว้ตั้งแต่นั้นไปแลมีใบบอกให้ทราบด้วย” ข้อบังคับว่าด้วยเครื่องพันธนาการและการจองจำบุคคลต้องคุมขังในเรือนจำ (ให้ไว้ ณ วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2461) ได้กำหนดชนิดและขนาดเครื่องพันธนาการ ให้มี 4 อย่างคือ ตรวน (รวมทั้งวงแหวนที่สวมข้อเท้าและสายโซ่เกี่ยวโยงติดกันในระหว่างวงแหวนขาซ้ายและขวา) สายโซ่ที่เกี่ยวโยงกับตรวนให้ได้ขนาดพอเหมาะกะกับตรวน พวงคอ (รวมทั้งโซ่ที่เกี่ยวกับพวงคอด้วย) โซ่หรือเหล็กท่อนสำหรับร้อยประจำห้องขัง เหล็กครอบสำหรับข้อเท้าประจำห้องขัง สวมเข้ากับเหล็กร้อยเครื่องพันธนาการอย่างอื่น นอกจากที่กล่าวเป็นอันไม่ใช่ต่อไป²⁴⁵

2.7.3 การลงอาญาในคุก

“การลงอาญาในคุก” ปัจจุบันคือ การลงโทษฐานผิดวินัยเรือนจำ นักโทษที่เข้าไปรับพระราชอาญาอยู่ในคุกในตารางหรือในเรือนจำ จะต้องประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบแห่งระเบียบวินัยหรือข้อบังคับเรือนจำ ถ้าทำผิดระเบียบวินัยจะต้องถูกลงอาญาในคุก การลงอาญาในคุกในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ปฏิบัติอย่างไรไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่เมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 ย้ายนักโทษจากคุกวัดโพธิ์มาอยู่ที่เรือนจำใหม่ เรียกว่ากองเรือนจำมหันตโทษ มาถึงยุคนี้ได้มีการยกเลิกธรรมเนียมเก่า ๆ ไปหลายประการและได้วางระเบียบแผนขึ้นใหม่เพื่อก้าวไปสู่ระบบการราชทัณฑ์

²⁴⁵ เฝิงอ๋าง, น. น. 514-520.

สมัยใหม่ เมื่อ ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434) คอมมิวนิสต์กรมพระนครบาลได้ออกข้อบังคับสำหรับคุมขังนักโทษในกรมพระนครบาลขึ้นในข้อบังคับนี้ได้กำหนดการลงอาญาในคุกไว้ดังต่อไปนี้

1. ลดคะแนน
2. ทำงานที่หนัก
3. ขังห้องคนเดียว
4. จำตรวนมือ
5. เหมียน

การลงโทษลดคะแนน เป็นอาญาที่ลงแก่นักโทษจำพวกที่มีคะแนนแล้วคือความผิดเล็กน้อย เช่น ทำงานไม่ได้ตามพิภคที่กำหนดไว้บ่อย ๆ

การทำงานหนัก ได้กำหนดไว้ให้ต่อยศิลาคือการทูปหินในปัจจุบัน ให้ลงโทษแก่นักโทษประเภทเกียจคร้านหรือหัวดี้อ ก่อนจะลงโทษจะต้องให้แพทย์ตรวจร่างกายเสียก่อน การลงโทษจะลงโทษนานเท่าใดนั้นสุดแต่เจ้ากรม (ผู้บัญชาการเรือนจำ) จะกำหนด

การขังห้องคนเดียว การขังห้องคนเดียวมี 2 ประเภท คือ ขังห้องมีดอย่างหนึ่งกับขังห้องที่ไม่มีดอย่างหนึ่ง การขังห้องมีดจะขังได้ไม่เกิน 7 วันและกำหนดให้เปิดห้องขังมีดให้นักโทษออกนอกห้องวันละ 2 เวลา คือให้อาบน้ำและบริโภคอาหารในตอนเช้าครึ่งหนึ่งเวลาเย็นครึ่งหนึ่งเวลาเปิดออกมาให้พักตากอากาศครั้งละครึ่งชั่วโมง การขังห้องไม่มีดนั้นอาจจัดทำงานด้วย

จำตรวนมือ มีวิธีการอยู่ 3 อย่างคือ มัดมือไว้ข้างหน้าอย่างหนึ่ง มัดมือไปหลังอย่างหนึ่ง ยืนมัดมือโยงอย่างหนึ่ง การมัดมัดไว้ข้างหน้าห้ามมิให้มัดไว้เกิน 12 ชั่วโมง การมัดมือไปหลังห้ามมิให้เกิน 6 ชั่วโมง ยืนมัดมือโยงห้ามมิให้เกิน 5 ชั่วโมง มือที่มัดนั้นห้ามมิให้มัดสูงเกินขึ้นไปกว่าบ่าของผู้ถูกมัด การจำตรวนมือนี้ถ้าลงโทษติด ๆ กันทุกวัน ห้ามมิให้ทำเกินกว่า 4 วัน และการลงโทษด้วยการเหมียน

ในหัวเมืองซึ่งการคุกการตระรางได้ขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทยก็ได้ปรับปรุงคุกหัวเมืองเพื่อให้ก้าวไปสู่การราชทัณฑ์ระบบใหม่เช่นเดียวกัน โดยได้ออกข้อบังคับเรือนจำสำหรับคุมขังนักโทษตามหัวเมือง ร.ศ. 118 (พ.ศ. 2442) ในข้อบังคับได้กำหนดอาญาไว้ 3 สถานคือ

1. เอาตัวล้ามโซ่ติดไว้ไม่เกิน 7 วัน
2. โขยไม่เกิน 30 ที
3. เพิ่มเติมโทษตามกระบิลเมือง

การล้ามโซ่ เพราะนักโทษได้กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ คือ

1. ละเมิดข้อบังคับ
2. เกียจคร้านคือดิ่งไม่ฟังบังคับเจ้าพนักงาน

3. ใช้กิริยาจาหมั่นประมาทผู้อื่น

4. จงใจทำความรำคาญแก่ผู้อื่น

การลงโทษโดย เพราะนักโทษ

1. จงใจทำให้ของหลวงหรือของผู้หนึ่งผู้ใดเสียหายด้วยใจปองร้าย

2. วิวาททู่ตีผู้อื่นไม่ถึงสาหัส

การเพิ่มโทษ จะต้องส่งตัวให้ศาลตัดสิน การลงโทษสถานที่ 1 และที่ 2 เป็นอำนาจของ
ผู้ว่าราชการเมือง ส่วนประเภทที่ 3 ต้องมีคำพิพากษาของศาล

การลงโทษฐานผิดวินัยเรือนจำหรือการลงอาญาในคุกปัจจุบันมีอยู่ 9 สถาน²⁴⁶คือ

1. ภาคทัณฑ์

2. งดการเลื่อนชั้น โดยมีกำหนดเวลา

3. ลดชั้น

4. ตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อไม่เกินสามเดือน เว้นไว้แต่ในกรณี
ที่ระบุไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

5. ลดหรืองดประโยชน์และรางวัลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนบางอย่าง

6. ขังเดี่ยวไม่เกินสามเดือน

7. ขังห้องมืดไม่มีเครื่องหลับนอนไม่เกินสองวันในสัปดาห์หนึ่ง โดยความเห็นชอบ
ของแพทย์

8. เข้มยอคราวหนึ่งไม่เกินยี่สิบทีในความควบคุมของแพทย์ แต่ห้ามเข้มยอคราวต่อไป
เว้นแต่ละ่วงพ้นเวลาสามสิบวันจากวันเข้มยอคราวที่แล้ว ถ้าผู้ต้องขังหญิงห้ามเข้มยอ

9. ตัดจำนวนวันที่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกตามมาตรา 32 (6)²⁴⁷

2.7.4 การจัดระบบแยกขังและการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง นับเป็นมาตรการจำเป็นที่จะช่วย
ให้การกลั่นกรองและการกำหนดวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับ
หลักทัณฑวิทยาแผนใหม่ การแยกขังและการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเป็นกระบวนการปฏิบัติที่
แตกต่างกันอย่างชัดเจน ทั้งโดยวิธีการและเป้าหมาย²⁴⁸

การแยกขังผู้ต้องขัง (Segregation of Prisoners) หมายถึง การแยกขังผู้ต้องขังออกตาม
ประเภทความผิด ลักษณะความร้ายแรงแห่งอาชญากรรมเพศและอายุ นับตั้งแต่วาระแรกที่ผู้ต้องขัง
ถูกนำตัวเข้ามาควบคุมในเรือนจำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแยกขังผู้กระทำความผิดประเภทให้แยกกัน

²⁴⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 35.

²⁴⁷ ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 205, น. 547-548.

²⁴⁸ ประเสริฐ เมฆมณี, ทัณฑวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์ จำกัด, 2523), น. 279.

อยู่เป็นสัดส่วนไม่ให้ยู่ยวมปะปนกันเพื่อป้องกันการถ่ายทอดนิสัยจากผู้ต้องขังซึ่งมีสันดานเป็น ผู้ร้ายไปสู่ผู้ต้องขังซึ่งมีพฤติกรรมง่ายต่อการชักจูงหรือมีภาวะจิตใจซึ่งอยู่ในสภาพพอที่จะแก้ไขได้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการอบรม การฝึกวิชาชีพและเพื่อความสะดวกในการรักษาความสงบเรียบร้อย การป้องกันการก่อความวุ่นวายหรือการหลบหนีของผู้ต้องขัง²⁴⁹ การแยกขังผู้ต้องขังในประเทศไทย ได้ถือเป็นหลักปฏิบัติมาช้านาน ดังจะเห็นได้จากข้อบังคับเรือนจำสำหรับคุมขังนักโทษตามหัวเมือง ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2442) ได้บัญญัติเกี่ยวกับการคุมขังนักโทษระหว่างพิจารณา กับนักโทษที่พิพากษาแล้วตามข้อ 45 การคุมขังนักโทษชายและหญิง ต้องขังไว้ต่างหากอย่าให้ปะปนกันอยู่ในห้องเดียวกันและอย่างไร้ไปมาถึงกันได้เป็นอันขาดตามข้อ 49 ตามข้อบังคับเรือนจำสำหรับคุมขังนักโทษตามหัวเมือง ร.ศ. 114²⁵⁰ การแยกขังผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทยตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และกฎกระทรวงมหาดไทย (ฉบับที่ 1) ออกตามความในมาตรา 48 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อ 40-45²⁵¹ การแยกประเภทผู้ต้องขังโดยทั่วไป นักทัณฑวิทยา เห็นว่า การแยกขังผู้ต้องขังที่มีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติโดยทั่วไปนั้นจำเป็นจะต้องคำนึงถึงปัจจัย 2 ส่วนประกอบการแยกขังเสมอ คือ ปัจจัยพฤติกรรมของผู้ต้องขังและปัจจัยลักษณะประเภทแห่งความผิด

ในส่วนที่เกี่ยวกับปัจจัยพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ได้แก่การพิจารณาจำแนกลักษณะพฤติกรรมของผู้ต้องขังเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับหลักปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล (The Individualization Treatment of Offenders) ดังเช่น สถาบันสุขภาพจิตแห่งสหรัฐอเมริกา (US National Institute of Mental Health) ได้วิเคราะห์พฤติกรรมผู้ต้องขัง 4 ประเภทดังต่อไปนี้

1. ผู้ต้องขังชอบการสังคม (Pro social Inmates) ได้แก่ผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาทั่วไป เคารพต่อระเบียบวินัยและกฎเกณฑ์ทางสังคม แต่เนื่องจากได้รับภาวะความกดดันในประเภทต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุนำไปสู่การประกอบอาชญากรรม ส่วนมากจะก่ออาชญากรรมประเภทร้ายแรงแบบบันดาลโทสะ เช่นคดีทำร้ายร่างกายหรือฆ่าคนตายด้วยอารมณ์โกรธ เมื่อถูกขังอยู่ในเรือนจำมักจะมีสัมพันธภาพอันดีกับครอบครัวและสังคมภายนอก เห็นออกเห็นในพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่เรือนจำ เว้นแต่จะได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมจากเจ้าพนักงานเรือนจำหรือถูกขู่จากผู้ต้องขัง เนื่องจากไม่สามารถระงับความโกรธหรืออารมณ์แค้นที่ยังหลงเหลืออยู่

²⁴⁹ เติ้งฮ้าง, น. 279-280.

²⁵⁰ เติ้งฮ้าง, น. 280.

²⁵¹ เติ้งฮ้าง, น. 280-281.

2. ผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม (Antisocial Inmates) เป็นผู้กระทำผิดที่จงใจเลียนแบบอย่างอาชญากร เนื่องจากได้ใช้ชีวิตมั่วสุมกับผู้มีพฤติกรรมเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม ตั้งแต่เยาว์วัยหรือมั่วสุมกับกลุ่มผู้กระทำผิดวัยรุ่น โดยอาชีพหรือองค์การอาชญากรรมที่มีอิทธิพล ได้แก่ การปล้น และทำร้ายร่างกายโดยเจตนา มักเกิดจากความขบขี้ขังใจหรือการมีความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์กระด้างกระเดื่องก้าวร้าวต่อผู้อื่น ส่วนใหญ่มักมาจากครอบครัวยากจนและอยู่ในสภาพแวดล้อมอันเลื่อมโทรม ในระหว่างถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำมักมั่วสุม คอยก่อความไม่สงบหรือกระทำการใด ๆ อันขัดต่อระเบียบวินัยของเรือนจำและทัณฑสถาน นับเป็นผู้ต้องขังที่มีสถิติการกระทำผิดซ้ำค่อนข้างสูง (Highly Recists)

3. ผู้ต้องขังแปลกปลอมสังคมหรือมีลักษณะยากต่อการปรับสภาพ (Pseudosocial Inmates) ผู้ต้องขังประเภทนี้เป็นบุคคลที่มีลักษณะพฤติกรรมไม่สามารถปรับสภาพชีวิตของตนเองให้สอดคล้องกับระบบค่านิยมและมาตรฐานความประพฤติโดยทั่วไปได้เนื่องจากมีพฤติกรรมตามใจตนเอง มีกลิ่นฉุนหรือบกพร่องทางอารมณ์ เป็นสาเหตุก่อให้เกิดอาชญากรรมในรูปการขกขอก น้อ โกงและการปลอมแปลง มักมีพื้นฐานมาจากชนชั้นกลางซึ่งประสบปัญหาการประกอบอาชีพ หรือมีภูมิหลังจากครอบครัวแตกแยกหรือการหย่อนยานในระเบียบวินัย

4. ผู้ต้องขังแยกตัวออกจากสังคม (Asocial Inmates) เป็นผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมคือจนยากต่อการแก้ไขและมีสถิติกระทำผิดซ้ำสูงสุด มักจะทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายหรือประทุษร้ายต่อทรัพย์สินและมักจะโน้มเอียงไปในลักษณะวิตถาร เนื่องมาจากความรู้สึกนึกคิดอันผิดปกติที่ฝังแน่นแต่เยาว์วัย ส่วนมากมักจะประสบปัญหาการปรับสภาพชีวิตในวัยเด็กหรือเป็นผู้ที่ถูกบิดา มารดาทอดทิ้งหรืออยู่ในความดูแลของสถานสงเคราะห์หรือบ้านการุณย์ (Foster Home) เป็นผลให้ขาดความอบอุ่น ขาดความไว้วางใจหรือน้อยเนื้อต่ำใจ มักมีพฤติกรรมแปลก ๆ เพื่อเรียกร้องความสนใจในลักษณะผิด ๆ แสดงกิริยาก้าวร้าวรุนแรงฝ่าฝืนระเบียบวินัยเพื่อสนองต่อความต้องการอันฉับพลัน ขาดเหตุผล สร้างความยุ่งยากในการปกครอง หาช่องทางหลบหนี ก่อการจลาจลวุ่นวายและทำร้ายผู้ต้องขังด้วยกันเองหรือเจ้าหน้าที่²⁵²

การแยกขังตามประเภทแห่งความผิด แบ่งได้ดังต่อไปนี้คือ

1. นักโทษการเมือง (Political Offender) เป็นผู้กระทำผิดทางการเมืองสมควรต้องแยกขังต่างหากไปจากผู้ต้องขังประเภทอื่น การแก้ไขผู้ต้องขังประเภทนี้ยากที่จะประสบผลสำเร็จเนื่องด้วยมีพื้นฐานความเชื่อในทางการเมืองในลักษณะเป็นอุดมการณ์ (Ideology) ทั้งในแง่จิตวิทยาสังคม

²⁵² เห่งอ้าง, น. 282-285.

เห็นว่าส่วนมากมีพฤติกรรมลักษณะทำนองหาเหตุผลปล้ำงและสนับสนุนความรู้สึกนึกคิดแบบเข้าข้างตนเอง (Retinalization)

2. ผู้ต้องขังยาเสพติดให้โทษ (The Narcotic Addict Offenders) พิจารณาได้เป็น 2 ลักษณะคือ ประเภทแรกเป็นผู้ต้องขังในคดียาเสพติดให้โทษซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดและมีลักษณะเป็นการก่ออาชญากรรมแบบมุ่งประสงค์ผลกำไรโดยไม่คำนึงถึงพิษและภัยของยาเสพติดที่จะมีต่อสังคมแต่อย่างใด เช่นผู้ผลิตหรือจำหน่าย ถือเป็นอาชญากรที่เป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวงต่อสังคมและเป็นการก่ออาชญากรรมประทุษร้ายต่อชนในชาติอย่างอหิวาต์เหือดเย็นที่สุด ส่วนประเภทที่สองหมายถึงผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติดให้โทษหรือผู้ติดสิ่งเสพติดให้โทษตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ในหลายประเทศได้มีบทบัญญัติให้ส่งตัวไปควบคุมและบำบัดรักษา ณ สถานที่ที่เหมาะสม เช่น เรือนจำ สถานพยาบาลหรือสถานบำบัดยาเสพติด ยังไม่มีข้อยุติที่แน่นอนว่าผู้ต้องขังประเภทนี้ควรอยู่ในฐานะเป็นผู้ป่วยหรืออยู่ในฐานะเป็นผู้กระทำผิดกฎหมายที่ควรถูกการใช้มาตรการลงโทษ²⁵³

การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง (Classification of Prisoners) นับเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้กระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังประสบผลสำเร็จทั้งในด้านการควบคุม การศึกษาอบรมฝึกอาชีพ และการกำหนดหลักเกณฑ์ทางทัณฑปฏิบัติเปรียบได้กับเข็มทิศที่มีต่อนักเดินเรือ กล่าวคือเป็นวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคลด้วยการวิเคราะห์ประวัติและปัญหาทั่วไปของผู้ต้องขัง (Diagnosis) การวางแผนปฏิบัติ (Treatment Planning) และการกำหนดกิจกรรมปฏิบัติ (Treatment Activities) ให้สอดคล้องกับความต้องการความเปลี่ยนแปลงของผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล ประกอบด้วยกระบวนการปฏิบัติรวม 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ดำเนินการศึกษา ตรวจสอบ วิเคราะห์ประวัติผู้ต้องขังเป็นรายบุคคลโดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ เช่น การสืบประวัติ ตรวจสอบทางการแพทย์ ตรวจสอบภาวะจิตใจหรือความสามารถปรับชีวิตความเป็นอยู่ในเรือนจำโดยจิตแพทย์และนักทัณฑวิทยา ความเชื่อทางศาสนา

2. พิจารณาตรวจสอบศึกษารายงานการวิเคราะห์สัมภาษณ์เรื่องราวส่วนบุคคลและทำการศึกษาปัญหาลักษณะนิสัยโดยคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ประกอบด้วยผู้บัญชาการเรือนจำเป็นประธาน กรรมการจากคณะเจ้าหน้าที่ผู้ชำนาญการในแขนงอาชีพต่าง ๆ เช่น นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา จิตแพทย์ แพทย์ พนักงานคุมประพฤติ อนุศาสนาจารย์ เจ้าหน้าที่ฝึกวิชาชีพ รวมตลอดถึงเจ้าหน้าที่ฝ่ายควบคุมหรือรองผู้บัญชาการเรือนจำ

²⁵³ เติ้งฮ้าง, น. 286-287.

3. ดำเนินการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังซ้ำ (Re-Classification of Prisoners) เพื่อกำหนดโครงการปฏิบัติให้สอดคล้องกับความต้องการและความเปลี่ยนแปลงแห่งพฤติกรรมของผู้ต้องขัง เป็นเพื่อประสิทธิผลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามภาวะการเปลี่ยนแปลงและความจำเป็น หลักการมีอยู่ว่าเมื่อผู้ต้องขังมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและมีผลกระทบต่อควบคุมและโครงการปฏิบัติในการปรุงแต่งแก้ไขผู้ต้องขังที่ไม่เหมาะสมให้ถือเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ซึ่งมีส่วนร่วมรับผิดชอบในโครงการจะต้องรายงานประมวลเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไปยังคณะกรรมการจำแนก ลักษณะผู้ต้องขังเพื่อประกอบการพิจารณา

4. การดำเนินการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่มีประสิทธิผลอย่างแท้จริงจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กับแผนการพักการลงโทษและการปลดปล่อย หมายความว่าเป้าหมายหลักมิได้มุ่งเฉพาะประสิทธิผลแห่งการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในระหว่างที่ถูกคุมขังอยู่เท่านั้น แต่การรายงานของคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังนับเป็นเอกสารสำคัญต่อการทะเบียนและการกำหนดแผนงานวิธีปฏิบัติในกิจการราชทัณฑ์ทุกแขนง²⁵⁴

2.7.5 การลงโทษในสมัยปัจจุบัน

แนวความคิดในการลงโทษผู้กระทำความผิดกฎหมายได้ก้าวหน้าพัฒนาไปมากทั้งในด้านวัตถุประสงค์และด้านวิธีการลงโทษ เมื่อวัตถุประสงค์เปลี่ยนไปวิธีการลงโทษก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไป โทษในระบบกฎหมายอาญาในปัจจุบัน ประเทศไทยมีวิธีการลงโทษผู้กระทำความผิดที่ไม่แตกต่างไปจากประเทศอื่น ๆ ซึ่งในปัจจุบันโทษหลัก ๆ ในระบบกฎหมายอาญาของไทยคือโทษตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18 กฎหมายอาญากำหนดโทษ ผู้กระทำความผิดไว้ 5 ประเภทคือ

1. ประหารชีวิต
2. จำคุก
3. กักขัง
4. ปรับ
5. ริบทรัพย์สิน²⁵⁵

โทษตามมาตรา 18 ที่เป็น “โทษหลัก” (Hauptstrafe) คือ โทษประหารชีวิต โทษจำคุก และโทษปรับ ส่วนโทษอื่น ๆ นั้นเป็น “โทษข้างเคียง” (Nebenstrafe) ความแตกต่างระหว่าง “โทษหลัก” (Hauptstrafe) กับ “โทษข้างเคียง” (Nebenstrafe) อยู่ที่ว่า “โทษหลัก” (Hauptstrafe)

²⁵⁴ เติ้งอ๋าง, น. 319-322.

²⁵⁵ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 18.

เป็นโทษที่ลงได้โดยตัวเอง แต่การลง “โทษข้างเคียง” (Nebenstrafe) จะกระทำได้ต่อเมื่อได้มีการพิพากษาลง “โทษหลัก” (Hauptstrafe) แล้วหรือมิฉะนั้นการลง “โทษข้างเคียง” (Nebenstrafe) จะกระทำได้เมื่อกรณีมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ “โทษหลัก” (Hauptstrafe)²⁵⁶

โทษประหารชีวิตในระดับสากล พัฒนาการเกี่ยวกับโทษประหารชีวิต ได้เป็นไปในทิศทางของการยกเลิกโทษประหารชีวิตและหลายประเทศได้ยกเลิกโทษประหารชีวิตไปแล้ว²⁵⁷ ประเทศที่ยกเลิกโทษประหารชีวิตแล้วมีจำนวนทั้งสิ้น 72 ประเทศ ยกเลิกโทษประหารชีวิตบางส่วน 13 ประเทศ มีโทษประหารชีวิตแต่ไม่เคยใช้ 23 ประเทศ มีและใช้โทษประหารชีวิต 90 ประเทศ คู ธาณี วรภัทร์ “การบังคับโทษประหารชีวิตในประเทศ” วารสารวิชาการ สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย เล่มที่ 1 ปีที่ 11 พฤศจิกายน 2547 หน้า 66 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หน้า 73 อ้างจาก คณิต ฌ นคร, กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป, น. 431.²⁵⁸ โทษประหารชีวิตในกฎหมายไทย ในกฎหมายอาญาของไทยโทษประหารชีวิตในความผิดที่ร้ายแรงที่สุดเป็นโทษเด็ดขาดสถานเดียวที่ไม่ให้ดุลพินิจแก่ศาล ได้แก่ความผิดตามมาตรา 289 มาตรา 107 มาตรา 109 ในการลงโทษประหารชีวิต ศาลจะลงโทษได้ก็ต่อเมื่อกฎหมายกำหนดโทษประหารชีวิตไว้ในความผิดฐานนั้น ๆ เท่านั้น เพราะกฎหมายห้ามเพิ่มโทษเป็นประหารชีวิตตามมาตรา 51²⁵⁹ หลักการนี้จึงสอดคล้องกับหลักประกันสิทธิของผู้ที่เผชิญโทษประหารชีวิตของสหประชาชาติ ข้อ 2 และตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 76²⁶⁰ สอดคล้องกับหลักประกันสิทธิของผู้ที่เผชิญโทษประหารชีวิตของสหประชาชาติ ข้อ 3 และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 247 วรรคสอง²⁶¹ บทบัญญัติดังกล่าวก็สอดคล้องกับหลักประกันสิทธิของผู้ที่เผชิญโทษประหารชีวิตของสหประชาชาติ ข้อ 3²⁶²

²⁵⁶คณิต ฌ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร), น. 426-427.

²⁵⁷ประเทศที่ยกเลิกโทษประหารชีวิตแล้วมีจำนวนทั้งสิ้น 72 ประเทศ ยกเลิกโทษประหารชีวิตบางส่วน 13 ประเทศ มีโทษประหารชีวิตแต่ไม่เคยใช้ 23 ประเทศ มีและใช้โทษประหารชีวิต 90 ประเทศ (ธานี วรภัทร์ “การบังคับโทษประหารชีวิตในประเทศ,” วารสารวิชาการ, สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย เล่มที่ 1, ปีที่ 11, น. 66 (พฤศจิกายน 2547) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หน้า 73. (อ้างถึงใน คณิต ฌ นคร, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 256*, น. 431.

²⁵⁸คณิต ฌ นคร, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 256*, น. 431.

²⁵⁹ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 51.

²⁶⁰หลักการนี้จึงสอดคล้องกับหลักประกันสิทธิของผู้ที่เผชิญโทษประหารชีวิตของสหประชาชาติ ข้อ 2 และตามประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 76.

²⁶¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 247.

²⁶²คณิต ฌ นคร, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 256*, น. 432-433.

“โทษจำคุกตลอดชีวิต” เป็นโทษที่เป็นการตัดขาดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม เพื่อความปลอดภัยของประชาชนส่วนรวม แม้ว่าโอกาสการพ้นโทษของผู้กระทำความผิดจะมีอยู่ก็ตามในประเทศที่มีการยกเลิกโทษประหารชีวิต เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โทษจำคุกตลอดชีวิตถือว่าเป็นโทษที่ทดแทนโทษประหารชีวิตที่เดียว การจำคุกผู้กระทำความผิดจนตลอดชีวิตไม่ขัดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้ว่าการจำคุกเป็นเวลานานนั้นจะกระทบต่อบุคลิกภาพของบุคคลอย่างร้ายแรงก็ตาม แต่การลงโทษผู้กระทำความผิดให้จำคุกโดยมีกำหนดเวลา ก็อาจมีผลกระทบต่อบุคลิกภาพของผู้กระทำความผิดได้เช่นเดียวกับการลงโทษจำคุกตลอดชีวิต เมื่อการจำคุกตลอดชีวิตไม่ขัดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แล้วโทษจำคุกตลอดชีวิตจึงไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ “โทษจำคุกตลอดชีวิต” เป็นโทษสถานหนึ่งที่ใช้ลงโทษผู้กระทำความผิด กล่าวคือ เป็นโทษทางเลือกที่ศาลอาจใช้ดุลพินิจได้ตามความเหมาะสม²⁶³

“โทษจำคุก” ในที่นี้หมายถึงโทษจำคุกมีกำหนดเวลา²⁶⁴ กฎหมายอาญาของไทยเราไม่มีการบัญญัติขั้นต่ำเอาไว้ แต่ปล่อยให้เป็นเรื่องของการตีความและคงต้องตีความว่าศาลจะลงโทษจำคุกต่ำกว่า 1 วันหรือจำคุกเป็นชั่วโมงไม่ได้²⁶⁵ ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกฎหมายค้ำถึงผลเสียของ “โทษจำคุกระยะสั้น” อย่างมาก ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันในปัจจุบันจึงบัญญัติว่าโทษจำคุกนั้นต้องจำคุกอย่างน้อยหนึ่งเดือน²⁶⁶

(1) โทษจำคุกเป็นกำหนดระยะเวลา เมื่อกฎหมายได้กำหนดโทษจำคุกและไม่ใช้โทษจำคุกตลอดชีวิต

(2) ระยะเวลาขั้นสูงสำหรับโทษจำคุกที่มีระยะเวลามีกำหนดสิบห้าปี ระยะเวลาขั้นต่ำสุดของโทษจำคุก คือ จำคุกหนึ่งเดียว”

โทษจำคุกเป็นโทษที่มีประสิทธิภาพที่สุดที่จะทำให้ผู้ต้องโทษกลับตนเป็นคนดี²⁶⁷ ฉะนั้นการวางโทษขั้นต่ำน้อยมากจึงไม่สอดคล้องกับหลักทัณฑ์โทษเพราะจะไม่สามารถใช้การปฏิบัติ (treatment) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ²⁶⁸ โทษจำคุกระยะสั้น ในทางวิชาการนักนิติศาสตร์เห็นพ้องต้องกันว่าควรหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกระยะสั้น จึงบัญญัติถึงวิธีการหลีกเลี่ยงการลงโทษ

²⁶³ เพิ่งอ้าง, น. 435.

²⁶⁴ เพิ่งอ้าง, น. 437.

²⁶⁵ จิตติ ดิงศภทัช, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 155, หัวข้อ 379. (อ้างถึงใน คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 256, น. 437).

²⁶⁶ เพิ่งอ้าง, น. 437.

²⁶⁷ หยุด แสงอุทัย, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 158, น. 437.

²⁶⁸ เพิ่งอ้าง, น. 437

จำคุกกระยะสั้น วิธีการหลักแล้วยังมีความแตกต่างกันออกไปประมวลกฎหมายอาญาของไทยบัญญัติไว้ 3 วิธีคือ

- (1) วิธีการให้ศาลมีอำนาจยกโทษจำคุกได้
- (2) วิธีการรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษ และ
- (3) วิธีเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นโทษกักขัง²⁶⁹

“โทษกักขัง” เป็นโทษที่ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติขึ้นใหม่เพราะเป็นโทษที่ไม่อยู่ในกฎหมายลักษณะอาญามาก่อน²⁷⁰ และเป็นโทษที่จำกัดเสรีภาพเช่นเดียวกับโทษจำคุก²⁷¹ ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีก่อนปี ค.ศ. 1975 โทษจำกัดเสรีภาพของบุคคลมีหลายชนิด ทั้งนี้เพราะแนวความคิดในทางกฎหมายอาญาเดิมเป็นแนวความคิดในการแบ่งแยกทัณฑสถาน ออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามความหนักเบาของการแก้แค้นทดแทน การปฏิบัติต่อผู้ต้องโทษ ในทัณฑสถานต่าง ๆ จึงไม่เหมือนกัน ปัจจุบันโทษจำกัดเสรีภาพมีเพียงอย่างเดียวคือ “โทษจำคุก”

ประเทศไทยแม้กฎหมายประสงค์ให้โทษกักขังเป็นโทษที่เบากว่าโทษจำคุกแต่ในทางปฏิบัติเกือบไม่เป็นตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายเพราะสถานที่กักขังของกรมราชทัณฑ์มีน้อยมาก ผู้ต้องโทษกักขังส่วนใหญ่จึงอยู่ในความรับผิดชอบของตำรวจและสถานที่กักขังของตำรวจ โดยทั่วไปมีสภาพที่ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโทษกักขัง²⁷²

“โทษกักขัง” ตามกฎหมายปัจจุบันมิใช่ระวางโทษที่ระบุไว้ในความผิดแต่ละฐาน แต่เป็นโทษที่กฎหมายประสงค์ที่จะให้ใช้แทนโทษจำคุกกระยะสั้น²⁷³ โทษกักขังจึงเป็น “โทษข้างเคียง” (Nebenstrafe)²⁷⁴ ลักษณะนี้เป็นโทษดั้งเดิมของกฎหมายอาญาของทุกประเทศ เนื่องจากบุคคลมีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน โทษปรับเป็นจำนวนเงินจึงกระทบต่อบุคคลไม่เท่าเทียมกัน นักนิติศาสตร์สแกนดิเนเวียจึงได้เสนอโทษปรับลักษณะใหม่ที่เรียกว่า Day-fine ขึ้นมาใช้แทน อาจเรียกว่า “โทษปรับที่กำหนดวันกักขังและกำหนดค่าปรับ” ป็นการกำหนดค่าปรับ

²⁶⁹ เพิ่งอ้าง, น. 440.

²⁷⁰ เพิ่งอ้าง, น. 443.

²⁷¹ คณิต ฅ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 256, น. 443.

²⁷² หุตุต แสงอุทัย, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 158, หัวข้อ 391. (อ้างถึงใน คณิต ฅ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 256, น. 443).

²⁷³ เพิ่งอ้าง, น. 443.

²⁷⁴ คณิต ฅ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 256, น. 443.

โดยคำนวณจากรายได้ของผู้กระทำความผิดและกำหนดวันที่จะต้องถูกกักขังหากไม่ชำระค่าปรับ และโทษปรับดังกล่าวในปัจจุบันได้รับความนิยมนำเพิ่มขึ้น²⁷⁵

โทษริบทรัพย์สิน ตามกฎหมายเก่าของไทย การริบทรัพย์สินเป็นโทษแท้คือริบทรัพย์สินทั้งหมดของผู้กระทำความผิดเป็นของรัฐทั้งสิ้นที่เรียกว่า “ริบราชบาตร” กฎหมายปัจจุบันการริบทรัพย์สินเป็นโทษที่เกี่ยวกับทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิด²⁷⁶ “โทษริบทรัพย์สิน” เป็น “โทษข้างเคียง” (Nebenstrafe) เป็นโทษที่ทำให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่ถูกริบตกเป็นของแผ่นดิน²⁷⁷ การริบทรัพย์สินเป็นโทษที่ทำให้เจ้าของทรัพย์สินต้องเสียทรัพย์สินที่ถูกริบไป นอกจากนี้ยังเป็นการตัดประโยชน์ผู้กระทำความผิดได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมายและการริบทรัพย์สินยังมีลักษณะเป็นมาตรการป้องกันการกระทำความผิดในภายหน้าในบางกรณีด้วย²⁷⁸ “โทษริบทรัพย์สิน” เป็นโทษที่มุ่งถึงตัวทรัพย์สินเป็นสำคัญ ฉะนั้น การที่ศาลจะสั่งริบทรัพย์สินที่ทรัพย์สินที่จะริบจะต้องมีตัวอยู่ไม่ว่าจะได้ยึดมาเป็นของกลางแล้วหรืออยู่ที่ผู้อื่น ถ้าทรัพย์สินที่จะริบไม่มีอยู่ เช่น ถูกทำลายหรือสูญหาย หรือความมีอยู่ไม่ปรากฏก็ย่อมจะสั่งริบไม่ได้²⁷⁹

วิธีการเพื่อความปลอดภัย โดยมีความมุ่งหมายเพื่อป้องกันมิให้คนที่กระทำความผิดนั้นได้กระทำความผิดอีกหรือกระทำความผิดได้ยากขึ้น ในขณะที่เมื่อกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ยังใช้บังคับอยู่ “มาตรการบังคับทางอาญา” (Kriminalstrafe) มี “โทษ” เพียงอย่างเดียว แต่ “มาตรการบังคับทางอาญา” (Kriminalstrafe) ตามประมวลกฎหมายอาญามี 2 มาตรการ คือ “โทษ” และ “วิธีการเพื่อความปลอดภัย” ต่างเป็นมาตรการบังคับทางอาญา หลักกฎหมายอาญาปัจจุบันจึงเป็นกฎหมายอาญาที่เรียกว่า “กฎหมายอาญาคู่ขนาน” (Zweispuriges Strafrecht)²⁸⁰ “วิธีการเพื่อความปลอดภัย” หมายถึง มาตรการบังคับทางอาญา (Kriminalstrafe) ที่ใช้กับผู้กระทำความผิดเพื่อให้สังคมปลอดภัยจากการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดนั้นในอนาคต²⁸¹ วิธีการเพื่อความปลอดภัยมีดังต่อไปนี้

²⁷⁵ เพิ่งอ้าง, น. 446.

²⁷⁶ จิตติ ดึงศักดิ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 155, หัวข้อ 400. (อ้างถึงในคณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 256, น. 452.

²⁷⁷ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 155, 452.

²⁷⁸ เพิ่งอ้าง, น. 452.

²⁷⁹ เพิ่งอ้าง, น. 453.

²⁸⁰ เพิ่งอ้าง, น. 453.

²⁸¹ เพิ่งอ้าง, น. 462-463.

1. กักกัน
2. ห้ามเข้าเขตกำหนด
3. เรียกประกันทัณฑ์บน
4. คุมตัวไว้ในสถานพยาบาล
5. ห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง²⁸²

2.8 วิวัฒนาการเรือนจำหรือทัณฑสถานของประเทศไทย

ระบบเรือนจำและทัณฑสถานในปัจจุบันได้อุบัติขึ้นเมื่อประมาณเกือบ 200 ปี เป็นที่สนใจของนักวรรณคดี นักรัฐศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักนิติศาสตร์ นักปรัชญา ฯลฯ ในลักษณะที่แสดงถึงความโง่เขลาเบาปัญญา ความเห็นแก่ตัว ความโหดร้ายทารุณ ความมีเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ระคนไปกับความรู้สึกในด้านมนุษยธรรม ก่อนที่จะมีเรือนจำหรือทัณฑสถานการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเป็นไปในวิถิต่างโดยข่มขืนอยู่กับผู้มีอำนาจในการปกครองเห็นเป็นการเหมาะสม ปกติมักจะใช้วิธีการลงโทษผู้กระทำผิดแบบทารุณโหดร้ายเพื่อตอบแทนแก้แค้นและก่อให้เกิดความเจ็บปวดสาสมอย่างเป็นส่วนสัดกับความผิดที่เกิดขึ้น เช่น การเข็ญ การตัดอวัยวะ การประจาน การเนรเทศ การประหารชีวิต การปรับ การริบทรัพย์สินและการลงโทษทรมานอื่น

การเปลี่ยนวิธีการลงโทษแบบกระทำทารุณกรรมแก่ผู้กระทำผิดไปสู่ระบบการใช้สถานที่คุมขังมีขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ทางประเทศภาคพื้นยุโรป ต่อมาได้แพร่ขยายและวิวัฒนาการไปสู่ระบบการราชทัณฑ์ในฐานะสถานบ้นป้องกันสังคมในสหรัฐอเมริกาและบรรดาประเทศต่าง ๆ เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 19 สถานที่คุมขังเดิมมีความแตกต่างไปจากตารางและเรือนจำในปัจจุบัน คือ สถานที่คุมขังผู้กระทำความผิดมักจะคุมขังไว้ในอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของผู้มีอำนาจหรือที่อื่นพอจะทำการคุมขังได้ ส่วนมากมักจะคัดแปลงห้องใต้ดิน ปราสาท หอคอยหรือถ้ำเป็นที่คุมขังนักโทษซึ่งมีอยู่เพียง 2 จำพวก คือ ผู้กระทำผิดเกี่ยวกับกบฏ ผู้เป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนาและนักปฏิรูปสังคมพวกหนึ่ง ส่วนอีกพวกหนึ่งได้แก่ผู้กระทำผิดที่ถูกจำขังเพื่อเร่งรัดให้ชำระค่าปรับหรืออื่น ๆ สถานที่คุมขังส่วนใหญ่มักจะก่อสร้างเพื่อควบคุมลงโทษป้องกันการหลบหนี มีสภาพที่สกปรกน่าสะพรึงกลัวเต็มไปด้วยความชั่วร้ายและเป็นบ่อเกิดแห่งโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ

ต่อมาอิทธิพลความเชื่อของคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกซึ่งแพร่ขยายไปทั่วยุโรปที่ว่า การกระทำใด ๆ ของมนุษย์ที่ขัดกับหลักการแห่งคริสต์ศาสนาถือเป็นบาปหรือความชั่วร้ายที่จะต้องแก้ไขด้วยกระบวนการกล่อมเกลาคิดใจโดยให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษควบคุมอยู่ตาม

²⁸²ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 39.

ถ้าฟังเพื่อฝึกสมาธิจิต (Meditation) ชำระล้างจิตใจตนเองจึงเป็นผลให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเองเกิดความเชื่อใหม่ว่าการจำกัดอิสรภาพของผู้กระทำผิดที่มีอยู่เดิมยังไม่เหมาะสม สมควรที่จะใช้วิธีการลงโทษผู้กระทำผิดโดยการแยกจองจำให้อยู่คนเดียวเงียบ ๆ ตามหลักการของคริสต์ศาสนา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้กระทำผิดนั้น ๆ มีโอกาสพิจารณาไตร่ตรองสำนึกถึงผลกรรมที่ได้กระทำลงไปในขณะที่ทำนองเดียวกับนักบวชสำนักบาปเพื่อขจัดรากเหง้าแห่งความชั่วออกจากจิตใจของตนเองให้หันกลับคืนสู่โลกผู้บริสุทธิ์ นับแต่นั้นเป็นต้นมาแนวความคิดเกี่ยวกับกับลงโทษของฝ่ายศาสนจักรกับฝ่ายบ้านเมืองจึงได้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เห็นได้จากความหมายของคำว่า “Penitentiary” ในภาษาอังกฤษ หมายถึง “สถาบันควบคุมผู้กระทำผิดเพื่อการลงโทษและฟื้นฟูแก้ไขให้กลับประพฤติตนเป็นคนดี” ได้แก่เรือนจำและทัณฑสถาน ปัจจุบัน มีที่มาจากความหมายของคำว่า “Poenitentiarus” ภาษาลาติน หมายถึง “สถานที่ควบคุมนักบวชผู้กระทำผิดในยุโรปสมัยกลาง”²⁸³

2.8.1 ประวัติความเป็นมาของคุกหรือตะราง

“คุก” หรือ “ตะราง” ในภาษาอังกฤษว่า “Jail or Goal” เป็นสถาบันลงโทษที่เก่าแก่ที่สุดโดยทั่วไปมักเข้าใจว่าเป็นคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “เรือนจำ” หรือ “Prison” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของ “เรือนจำ” ในลักษณะคล้ายคลึงกับ “คุก” หรือ “ตะราง” โดยนิยามคำว่า “คุก” หมายถึง “ที่คุมขังนักโทษ” และ “ตะราง” หมายถึง “ที่คุมขังนักโทษ เรือนจำ” ซึ่งแท้จริงแล้ว คุกหรือตะรางเกิดขึ้นก่อนเรือนจำเสียอีก ด้วยเหตุนี้ คุกหรือตะรางจึงถือเสมือนหนึ่งต้นกำเนิดของเรือนจำหรือทัณฑสถานทั้งปวง

คุกหรือตะรางถือกำเนิดในประเทศอังกฤษเป็นแห่งแรกในสมัยกษัตริย์เฮนรีที่ 2 ซึ่งครองราชย์ระหว่างปี ค.ศ. 1154-1189 เพื่อใช้สำหรับคุมขังผู้กระทำความผิดรอการพิจารณาคดีของศาลสภาพทั่วไปของคุกสมัยนั้นเต็มไปด้วยความสกปรกและมีบรรยากาศที่เลวร้าย ทั้งในด้านสุขภาพอนามัยและจิตใจ เนื่องจากมีหน้าที่เพียงแต่จำกัดอิสรภาพของผู้ซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลเป็นการชั่วคราวและเมื่อศาลตัดสินความผิดแล้วก็เป็นอันพ้นจากการจำคุกโดยผู้กระทำผิดอาจถูกกลงโทษประหารชีวิต ถูกกลงโทษทัณฑ์แก่เนื้อตัวร่างกาย ถูกเนรเทศ ปรับ ฯลฯ ต่อมาเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสังคมไม่นิยมวิธีการลงโทษในแบบทรมาณอีกต่อไป ซึ่งต่อมาได้พัฒนาไปสู่ระบบเรือนจำหรือทัณฑสถานในปัจจุบัน²⁸⁴

ในปี ค.ศ. 1650 สหรัฐอเมริกาได้นำระบบคุกตะรางของอังกฤษมาใช้โดยปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในสหรัฐอเมริกาและใช้หลักมนุษยธรรมในการปฏิบัติต่อ

²⁸³ ประเสริฐ เมฆมณี, *อั้งเล่ เริงอรรถที่ 248*, น.121-122.

²⁸⁴ *เพ็งอั้ง*, น. 122-123.

ผู้กระทำผิด โดยเฉพาะแนวปรัชญาการลงทัณฑ์ของกลุ่มคริสตศาสนาควอเกอร์ส (Quakers) แห่งเมืองฟิลาเดลเฟียในมลรัฐเพนซิลวาเนีย สหรัฐอเมริกา เห็นว่าควรใช้คุกหรือตะรางเป็นสถานที่คุมขังเพื่อการลงโทษและแก้ไขจิตใจผู้กระทำผิดความผิดพร้อมกันไป เป็นผลให้ระบบคุกตะรางได้พัฒนาไปสู่เป้าหมายการปฏิบัติที่สำคัญหลายประการ ดังนี้

1. เพื่อใช้เป็นที่คุมขังผู้กระทำผิดระหว่างสอบสวนพิจารณาคดีของศาลและเพื่อพิทักษ์ไว้ซึ่งความปลอดภัยของผู้ต้องขังและชุมชน
2. เพื่อปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดอย่างมีมนุษยธรรม โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรี คุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์
3. เพื่อให้การฝึกอบรมฟื้นฟูแก้ไขจิตใจผู้กระทำผิดให้กลับประพฤติตนเป็นคนดี ภายหลังจากการพ้นโทษไปแล้ว
4. เพื่อปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามจำเป็น อาทิ การควบคุมผู้กระทำผิดตามพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญาอื่น ๆ ผู้กระทำผิดที่เป็นภัยต่อสังคม ผู้ต้องขังหลบหนีจากที่คุมขังหรือผู้กระทำผิดเจื่อนใจการคุมประพฤติหรือการพักการลงโทษไว้เป็นการชั่วคราว²⁸⁵

สถานัดสันดาน (House of Correction) ต้นกำเนิดของเรือนจำและทัณฑสถานการลงโทษผู้กระทำผิดเดิมเป็นการมุ่งประทุษร้ายต่อผู้กระทำผิดแต่เพียงประการเดียว แนวความคิดในการใช้มาตรการลงโทษเพื่อแก้ไขหรือตัดสันดานผู้กระทำผิดได้เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษเมื่อปี ค.ศ. 1552 เป็นผลเนื่องมาจากความรู้สึกในด้านมนุษยธรรม ยังมีความมุ่งหมายที่จะใช้การคุมขังเพื่อการตัดสันดานและก่อให้เกิดรายได้แก่รัฐพร้อมกันไปด้วย ตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกในกรุงลอนดอน เมื่อปี ค.ศ. 1557 โดยใช้ปราสาทบริดเวลล์ (Bride well) อันเก่าแก่ดัดแปลงเป็นสถานัดสันดาน โดยการเริ่มของเซอร์โทมัส ลีเวอร์ และ บิชอป ริดเลย์ (Sir Thomas Lever and Bishop Ridley) เพื่อใช้ควบคุมคนจรจัด พวกเกียจคร้าน เด็กเกเร และคนขอทาน ภายใต้ระบบบังคับให้ทำงานหนักและรักษาระเบียบวินัยอย่างเข้มงวดกดขี่ ต่อมามีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคนจรจัด ค.ศ. 1572 แก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1576 กำหนดบทลงโทษและควบคุมคนจรจัดไว้ในสถานัดสันดาน ในปี ค.ศ. 1609 ได้มีกฎหมายกำหนดให้มีการจัดตั้งสถานัดสันดานในทุกจังหวัด (County) และในปี ค.ศ. 1711 ได้บัญญัติให้สถานัดสันดานทำการควบคุมผู้กระทำผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ²⁸⁶ ประเทศในภาคพื้นยุโรปได้เลียนแบบสถานัดสันดานในประเทศอังกฤษไปใช้กันอย่างแพร่หลาย อาทิ เนเธอร์แลนด์ ได้จัดตั้งสถานัดสันดานชายหญิงและเด็กในกรุงอัมสเตอร์ดัม เมื่อปี ค.ศ. 1595,

²⁸⁵ เฟ็งอ้าง, น. 123-124.

²⁸⁶ เฟ็งอ้าง, น. 127-128.

ค.ศ. 1596 และ ค.ศ. 1600 ในประเทศเยอรมันโดยการริเริ่มของนักมนุษยสังเคราะห์ ปีเตอร์ เรนทซ์เซล (Peter Rentzel) ได้จัดตั้งสถานคัดสันดานแฮมเบิร์ก (Hamburg) สำหรับควบคุมผู้ลักเล็ก ขโมยน้อยและหญิงโสเภณี ในปี ค.ศ. 1669²⁸⁷ ในประเทศอังกฤษ จอห์น โฮเวิร์ด (John Howard) นักมนุษยสังเคราะห์ได้รับยกย่องจากนักทฤษฎีทฤษฎีว่าเป็นผู้นำแห่งการปฏิรูปเรือนจำ ในปี ค.ศ. 1773 โฮเวิร์ด ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายอำเภอเมืองเบดฟอร์ด (The Sheriff of Bedford County) ต้องปฏิบัติหน้าที่ตรวจตราจับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการเรือนจำและคุกตระวางที่อยู่ในความ รับผิดชอบ ได้พบเห็นนักโทษซึ่งถูกคุมขังอยู่ในสภาพแวดล้อมอันเลว โฮเวิร์ดจึงตั้งปณิธานแน่วแน่ ที่จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของนักโทษให้สอดคล้องกับหลักมนุษยธรรม งานปรับปรุงกิจการ เรือนจำขั้นแรกของโฮเวิร์ด ได้แก่การเสนอแนะคณะกรรมการรัฐสภาแห่งอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1774 ให้ปรับปรุงสภาพทั่วไปของเรือนจำและสุขอนามัยของนักโทษให้ดีขึ้น ในปี ค.ศ. 1775 ได้เดินทางไปศึกษาดูงานกิจการเรือนจำยุโรปอย่างกว้างขวางและได้ประจักษ์ว่าเรือนจำในประเทศ ภาคพื้นยุโรปทุกประเทศไม่ว่าจะเป็นเรือนจำในประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน สเปน รัสเซีย ฮอลแลนด์ มิได้มีสภาพแตกต่างไปจากเรือนจำในประเทศอังกฤษแต่อย่างใด เว้นแต่ ทัณฑสถาน 2 แห่ง ซึ่งเป็น ที่ประทับใจอย่างมาก ได้แก่ สถานคัดสันดานเกนท์ แห่งเบลเยียม ก่อสร้างโดย จิน จากส์ ฟิลิปป์ วิลเลน (Jean Jaques Philippe Vilain) เพื่อใช้เป็นที่คุมขังผู้กระทำผิดต่าง ๆ โดยไม่ปะปนกัน อาทิ การ แยกขังนักโทษหญิงออกจากผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กหรือการแยกขังระหว่างผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กหรือ การแยกขังระหว่างผู้กระทำผิดลหุโทษกับบุคคลจรจัด รวมทั้งดำเนินการฝึกวิชาชีพและจัดบริการ ทางการแพทย์แก่ผู้ถูกคุมขัง ส่วนทัณฑสถานอีกแห่งได้แก่ ทัณฑสถานแซนมิเชล แห่งกรุงโรม ก่อสร้างโดยสันจปาปาคลีเมนต์ที่ 11 (Pop Clement XI) เมื่อปี ค.ศ. 1704 โดยดัดแปลงสถานที่ส่วน หนึ่งของโรงพยาบาลแซนมิเชล (Hospice of San Michele) ใช้เป็นทัณฑสถานควบคุมลงโทษ ผู้กระทำผิดวัยหนุ่มอายุต่ำกว่า 20 ปี และบุคคลวัยรุ่นซึ่งประพฤติกเล่ไม่อยู่ในโอวาทของบิดา มารดามารวมกัน โดยจัดให้ทำงานร่วมกันในเวลากลางวันและแยกกันอยู่ในเวลากลางคืน ภายใต้ระบบกวดขันวินัยอย่างเคร่งครัด อาทิ ห้ามนักโทษพูดจากัน²⁸⁸

ในปี ค.ศ. 1777 โฮเวิร์ด ได้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากการศึกษาดูงานมาเขียนหนังสือ เรื่อง “ สถานการณ์ของเรือนจำ ” (The State of Prisons) ต่อมาในปี ค.ศ. 1780 และ ค.ศ. 1784 ได้ปรับปรุงแก้ไขหนังสือให้สมบูรณ์โดยมีสาระสำคัญดังนี้

²⁸⁷ เพิ่งอ้าง, น. 128.

²⁸⁸ เพิ่งอ้าง, น. 129-130.

1. สถานที่ตั้งของเรือนจำควรจะต้องเลือกทำเลที่เหมาะสม มีอากาศปลอดโปร่งหรือบริเวณใกล้แม่น้ำลำธาร
2. เรือนจำและทัณฑสถานที่กำลังสร้างขึ้นใหม่จะต้องมีห้องนอนเดี่ยวเล็ก ๆ สำหรับให้นักโทษใช้นอนเวลากลางคืน ไม่ปะปนกัน
3. เรือนจำและทัณฑสถานจะต้องจัดที่อาบน้ำ การบริการอาหารและการสุขาภิบาล เรือนจำแก่นักโทษอย่างเหมาะสม
4. เรือนจำและทัณฑสถานจะต้องกำหนดมาตรการฝึกวิชาชีพและการอบรมทางศาสนาแก่ผู้กระทำผิดเพื่อแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้กลับประพฤติตนเป็นพลเมืองดี
5. เรือนจำและทัณฑสถานจะต้องสรรหาเจ้าพนักงานที่มีความรู้ ความซื่อสัตย์และจัดให้เจ้าพนักงานได้รับเงินเดือนอย่างเหมาะสม เพียงพอเป็นสัดส่วนกับความรับผิดชอบ ทั้งจะต้องจัดระบบการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากนักโทษให้หมดไป

ผลงานที่สำคัญของโฮเวิร์ด ที่มีต่อกิจการราชทัณฑ์ในประเทศอังกฤษอีกประการหนึ่งได้แก่ การประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (The Penitentiary Act) ในปี ค.ศ. 1799 เป็นผลให้ประเทศอังกฤษได้กำหนดหลักการสำคัญในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดรวม 4 ประการ คือ การรักษาความสะอาดในเรือนจำ การจัดระบบตรวจตราความปลอดภัยในเรือนจำ การยกเลิกการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากนักโทษและการแก้ไขฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำผิด²⁸⁹

ระบบเพนซิลวาเนีย (The Pennsylvania System) และออร์เบิร์น (The Auburn System) ที่มีแห่งการปฏิรูประบบเรือนจำและทัณฑสถาน

ประวัติความเป็นมาของเรือนจำและทัณฑสถานมีต้นกำเนิดในประเทศทางภาคพื้นยุโรป แต่แท้จริงแล้ว สหรัฐอเมริกานับเป็นประเทศแรกที่ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงวิธีการลงทัณฑ์ต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้กระทำผิดไปสู่ระบบการใช้เรือนจำเพื่อลงโทษผู้กระทำผิด กล่าวคือ สหรัฐอเมริกาได้มีกลุ่มคริสต์ศาสนิกชนสายแควกเกอร์ แห่งนิวเจอร์ซีย์ตะวันออกและเพนซิลวาเนียเสนอให้ใช้วิธีการลงโทษจำคุกและให้ทำงานหนักทดแทนการลงโทษแบบกระทำทารุณกรรมต่อผู้กระทำผิดโดยการใช้ระบบเรือนจำอย่างจริงจัง

ผลจากการนี้ได้มีการบัญญัติแก้ไขปฏิรูปกฎหมายอาญาโดยรัฐธรรมนูญฉบับแรกแห่งเพนซิลวาเนียในปี ค.ศ. 1776 เป็นผลให้มีการปรับปรุงการก่อสร้าง “เรือนจำวอลนัทสตรีท” (Walnut Street Jail) ในปี ค.ศ. 1787 โดยการริเริ่มของ เบนจามิน รัช (Benjamin Rush) และเบนจา

²⁸⁹ เพิ่งอ้าง, น. 130-131.

มิน แฟรงคลิน (Benjamin Franklin) นับเป็นการเริ่มต้นแห่งการปฏิรูปกิจการเรือนจำแห่งสหรัฐอเมริกาโดยตรงและได้พัฒนาหลักการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่สำคัญหลายประการ ดังนี้

1. จัดระบบแยกขังเดี่ยวสำหรับผู้กระทำผิดในคดีร้ายแรงและผู้มีสันดานผู้ร้าย ห้องขังเดี่ยวมีอยู่ทั้งสิ้น 16 ห้อง ขนาดของห้องกว้าง 6 ฟุต และสูง 9 ฟุต ประกอบด้วยประตู 2 ชั้น ประตูชั้นในเป็นประตูเหล็กและชั้นนอกเป็นประตูไม้ ที่ช่องหน้าต่างจะมีลูกกรงและตาข่ายเหล็กกันเพื่อป้องกันการส่งสิ่งของต้องห้าม

2. จัดระบบขังรวมแก่ผู้กระทำผิดประเภทธรรมดาทั่วไป โดยขังรวมไว้ในห้องเดียวกันซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้นประมาณ 8 ห้อง

3. ดำเนินการอบรมกล่อมเกลา แก้ไขจิตใจผู้กระทำผิดตามหลักความเชื่อแห่งศาสนา

4. ดำเนินการฝึกวิชาชีพแก่ผู้กระทำผิดโดยการให้แรงงานหนักและมีการจ่ายผลตอบแทนเป็นรางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ อันเกิดจากผลแห่งการฝึกวิชาชีพแก่ผู้กระทำผิดโดยปกติ กำหนดให้ผู้กระทำผิดทำงานประมาณ วันละ 8-10 ชั่วโมง

5. ใช้ระบบกวดขันการควบคุมและรักษาวินัยอย่างเคร่งครัด อาทิ ห้ามมิให้ผู้กระทำผิดพูดคุยกันในระหว่างช่วงทำงานหรือรับประทานอาหาร เว้นเสียแต่ ระยะเวลาก่อนหลับนอนตอนกลางคืนเท่านั้น

6. การปฏิบัติต่อนักโทษแม้จะเข้มงวดกวดขันมิให้มีการมั่วสุมกันแต่ก็ไม่มีการใช้เครื่องพันธนาการหรือกระทำทารุณกรรมแก่ผู้กระทำผิดเลย

อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของเรือนจำวอลนัทสตรีทได้ประสบความสำเร็จล้มเหลวเนื่องจากผู้ต้องขังอยู่กันอย่างแออัดยัดเยียด ขาดการสนับสนุนงบประมาณ เจ้าหน้าที่เรือนจำไม่มีคุณสมบัติความสามารถเพียงพอ รวมทั้งมีอิทธิพลทางการเมืองเข้ามาแทรกแซง ส่งผลให้มีการรณรงค์จัดตั้งสมาคมบรรเทาความทุกข์ยากในเรือนจำแห่งมลรัฐฟิลาเดลเฟียขึ้นในปี ค.ศ. 1787 (The Philadelphia Society for Alleviating the Miseries of Public Prisons in 1787) โดยความริเริ่มของเบนจามิน แฟรงคลิน, เบนจามิน รัช, วิลเลียม แบรดฟอร์ด, คาเลบ โลว์เนส รวมทั้งสมาชิกอื่นในกลุ่มควอเกอร์และสมาชิกรุ่นปฏิญาณแห่งอเมริกันซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของ โฮเวิร์ด เบนซัน เบคคาเรีย ต่อมาได้มีการก่อสร้างเรือนจำในระบบ “เพนซิลวาเนีย” (The Pennsylvania System) ขึ้นใหม่เพื่อทำการควบคุม ขังเดี่ยว (Solitary Confinement) ผู้กระทำผิดทั้งกลางวันและกลางคืนโดยให้นักโทษทำงานหนักภายในห้องขัง²⁹⁰

²⁹⁰ เพิ่งอ้าง, น. 131-133.

เรือนจำในระบบ “เพนนซิลวาเนีย” รวม 2 แห่งมีชื่อเรียกดังต่อไปนี้

เรือนจำเพนนซิลวาเนียตะวันตก (The western Penitentiary) เรือนจำแห่งนี้ก่อสร้างขึ้นใหม่ที่เมืองพิตส์เบิร์ก (Pittsburgh) เมื่อมี ค.ศ. 1826 ประกอบด้วยห้องขังเดี่ยวแคบ ๆ จำนวน 190 ห้องนักโทษอยู่กันอย่างแออัดยัดเยียดจนไม่อาจทำการแยกขังและสนองนโยบายด้านการเข้มงวดกวดขันควบคุมวินัยหรือการใช้แรงงานนักโทษได้ตามเป้าหมายและได้ถูกรื้อถอนในปี ค.ศ. 1883

เรือนจำเพนนซิลวาเนียตะวันออก (The Eastern Penitentiary) เรือนจำแห่งนี้ได้ก่อสร้างขึ้นที่เชอร์รี่ฮิลล์ (Cherry Hill) ในปี ค.ศ. 1829 โดยจอห์น ฮาวิลแลน (John Haviland) สถาปนิกชาวอังกฤษ ได้นำแบบอย่างของสถานคัดสันดานเกนท์และสถานคัดสันดานแซนมิเชล ในกรุงโรมมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับระบบขังเดี่ยวในลักษณะเอื้ออำนวยให้นักโทษสามารถฝึกฝนวิชาชีพในห้องขังเดี่ยวได้อย่างเหมาะสม สะดวกในทางทัณฑปฏิบัติและการตรวจตราควบคุม

ตัวตึกมีลักษณะทรงกลม โดยมีตึกเรือนขังกระจายอยู่เป็นรัศมีรอบตึกศูนย์กลางควบคุมรวม 7 แห่ง การปฏิบัติต่อนักโทษยึดถือระบบขังเดี่ยวที่เข้มงวดกวดขันเพื่อมิให้มีการมั่วสุมถ่ายทอดความชั่วระหว่างนักโทษด้วยกันเองกับมุ่งหวังให้นักโทษอยู่คนเดียวเงียบ ๆ เพื่อจะได้พิจารณาไตร่ตรองสำนึกบาปในความผิดที่ได้กระทำไป ภายในห้องมีความกว้าง 8 ฟุต ยาว 15 ฟุต และสูง 16 ฟุต นอกจากให้นักโทษกินอยู่หลับนอน ทำงานและออกกำลังกายในห้องแล้ว ในระหว่างที่นำตัวนักโทษเข้าเรือนจำก็มีการผูกตาเพื่อมิให้เห็นหน้านักโทษอื่น ๆ และสภาพทั่วไปของเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่อนุญาตให้พบปะหรือติดต่อกับบุคคลภายนอกเว้นแต่เจ้าพนักงานเรือนจำหรือผู้มีหน้าที่เท่านั้น นักบวชซึ่งมีหน้าที่ในการอบรมกล่อมเกลাজิตใจนักโทษก็ไม่มีโอกาสอยู่ใกล้ชิดนักโทษ โดยเจ้าหน้าที่จะจัดสถานที่ทำการอบรมให้อยู่ห่างจากนักบวชระยะได้ยินแต่เสียง การกีดกันนักโทษมิให้ติดต่อโลกภายนอกได้รับการผ่อนคลายเป็นอันมากในเวลาต่อมา เนื่องจากการเรียกร้องของสมาคมบรรเทาความทุกข์ยากในเรือนจำแห่งมลรัฐเพนนซิลวาเนีย²⁹¹

ระบบออร์เบิร์น (The Auburn System) ระบบออร์เบิร์น เริ่มต้นขึ้นในมลรัฐนิวยอร์ก ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1792 โดยได้ประกาศปรับปรุงการใช้กฎหมายอาญาและกิจการราชทัณฑ์จนเป็นผลให้มีการสร้างเรือนจำนิวกัท (The Newgate Prison) ขึ้นในนครนิวยอร์กในปี ค.ศ. 1797 โดยใช้ระบบขังรวม (Congregate Confinement) มีทั้งสิ้น 58 ห้อง มีความจุนักโทษได้ห้องละ 8 คน แต่ก็ประสบความล้มเหลวเพราะจำนวนนักโทษอยู่กันอย่างแออัดมากเกินไปจนถึงขั้นจำเป็นต้องแก้ไขปัญหานักโทษล้นเรือนจำด้วยการอภัยโทษปีนจำนวนมา (Mass Pardons) โดยมีได้มีการลดนกรองความประพฤตินักโทษเท่าที่ควร ทำให้การปกครองนักโทษในเรือนจำแห่งนี้มีสภาพเลวร้ายทั้งในด้าน

²⁹¹ เพิ่งอ้าง, น. 133-134.

การบริหารและการปฏิบัติต่อนักโทษ จนมีการก่อการจลาจลอยู่หลายคราว ในที่สุดจำเป็นต้องสร้างเรือนจำระบบออร์เบิร์น (The Auburn Prison) ขึ้นใหม่ในปี ค.ศ. 1816 เพื่อแก้ปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องของเรือนจำนิวกอท นับเป็นก้าวสำคัญแห่งการปฏิรูปเรือนจำ โดยใช้ระบบให้นักโทษทำงานร่วมกัน (Congregate Labour) ผสมผสานไปกับการใช้ระบบขังเดี่ยวแบ่งเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. ผู้กระทำผิดคือด้านเหลือขอ (Hardened Criminal) จะถูกแยกขังเดี่ยวไว้ในห้องขังตลอดเวลา 24 ชั่วโมง โดยไม่มีการฝึกวิชาชีพแต่อย่างใดมีผลให้ร่างกายและสุขภาพจิตของนักโทษเสื่อมลงอย่างมาก และถูกยกเลิกไปในปี ค.ศ. 1823

2. ผู้กระทำผิดคือด้านเหลือขอรองลงมาจากประเภทแรก (Less Incurable Criminal) จะถูกแยกขังเดี่ยว โดยมีการฝึกวิชาชีพซึ่งจะช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์ได้

3. ผู้กระทำผิดที่มีแนวโน้มจะกลับความประพฤติได้อย่างแน่นอน (Corrigible Criminal) จะได้รับอนุญาตให้ฝึกวิชาชีพพร้อมกันตอนกลางวันและแยกขังเดี่ยวในเวลากลางคืน²⁹²

เรือนจำออร์เบิร์น ได้ก่อสร้างให้มีห้องขังภายในตัวตึก แบ่งออกเป็นชั้น ๆ แต่ละชั้นจัดแยกห้องขังออกเป็น 2 ข้าง โดยหันหน้าเข้าหากัน มีความกว้าง 3 ฟุต ยาว 7 ฟุตและสูง 7 ฟุต มีหน้าต่างเล็ก ๆ พอให้แสงสว่างลอดเข้าได้ ตรงช่องกลางระหว่างสองฟากเป็นทางเดินตรวจตราความปลอดภัย การก่อสร้างดังกล่าวเป็นที่นิยมแพร่หลายทั่วไปในสหรัฐอเมริกา ยุโรปและเอเชีย

การควบคุมและรักษาวินัยของนักโทษเป็นไปอย่างเข้มงวดกดขี่ ให้นักโทษแยกขังเดี่ยวในเวลากลางคืนและทำงานร่วมกันในเวลากลางวัน เวลารับประทานอาหารจัดให้หันหลังชนกันและไม่อนุญาตให้พูดคุยหรือส่งเสียงดัง รวมทั้งการนำนักโทษขึ้นลงจากห้องขังก็จัดให้ยืนเรียงแถว กอดอกเดินก้มหน้าเพื่อตัดหนทางการคบหาสมาคมหรือถ่ายทอดความชั่วร้ายให้แก่กันได้ หากนักโทษละเมิดระเบียบวินัยโดยสนทนากันแล้วก็จะถูกลงโทษเขียน นักทัณฑวิทยาจึงเรียกระบบนี้ว่า “ระบบตัดขาดการสื่อสารหรือระบบเงียบ” (Non communication or the Silent System)²⁹³

2.8.2 การพัฒนาเรือนจำและทัณฑสถานระบบกักขังในปัจจุบัน

นับแต่คริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ระบบเรือนจำและทัณฑสถานได้พัฒนาไปสู่ยุคทัณฑวิทยาแผนใหม่หรือการราชทัณฑ์แผนใหม่ (New Penology or New Corrections) ความหมายของคำว่า “ทัณฑวิทยาแผนใหม่” หรือ “การราชทัณฑ์แผนใหม่” มี 2 นัย

ประการแรกหมายถึง “การพัฒนากระบวนการราชทัณฑ์กักขังในนานาอารยประเทศ ซึ่งเน้นถึงการใช้กระบวนการรอกการลงอาญาด้วยการคุมประพฤติ การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเป็น

²⁹² เติ้งอ๋าง, น. 134-135.

²⁹³ เติ้งอ๋าง, น. 135-136.

รายบุคคล การพักการลงโทษ การก่อสร้างเรือนจำและทัณฑสถานแบบขนาดกลางและการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ความสามารถ ชื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่และ ฯลฯ”

ความหมายประการที่สอง ได้แก่ “การจัดระบบเรือนจำโดยคำนึงถึงหลักการอันเป็นเลิศ (An Idea Penal System) ก่อปรด้วยความเพียรพยายามของนักทฤษฎีวิทยาที่จะกำหนดมาตรฐานการลงโทษผู้กระทำผิดให้สอดคล้องสมานฉันท์กับหลักวิทยาการแผนใหม่ หลักพฤตินิยมศาสตร์และใช้เรือนจำหรือทัณฑสถานให้น้อยลง (Deinstitutionalization in Corsection) กว่าเดิม”

นับเป็นภารกิจที่ยุ่ยากจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยจำเป็นหลายประการจึงจะสามารถสัมฤทธิ์ผลทางปฏิบัติได้ กระบวนการป้องกันสังคมในทัศนะใหม่ประกอบด้วยหลักปฏิบัติสำคัญ ๆ ดังนี้

1. การกำหนดนโยบายอาญาของรัฐ จำเป็นต้องคำนึงถึงภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม
2. นโยบายการแก้ไขลงโทษผู้กระทำผิดที่มีประสิทธิผล จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงไปสู่การปรับปรุงสภาพแวดล้อมอันเป็นบ่อเกิดแห่งอาชญากรรมประกอบกันไป
3. การใช้มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดต้องสอดคล้องกับหลักพฤตินิยมศาสตร์และกระบวนการกลุ่มบำบัด (Group Therapy) เนื่องจากอาชญากรรมในปัจจุบันส่วนมากมักเกิดจากการจิตใจลอกเลียนแบบอย่างโดยการติดต่ออย่างใกล้ชิดหรือมีการรวมกลุ่มประกอบอาชญากรรม
4. การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดต้องกลั่นกรอง สรรหาวิธีการที่เหมาะสมกับลักษณะความผิดและความร้ายแรงแห่งอาชญากรรมโดยเฉพาะ การใช้กระบวนการลงโทษโดยการรอกการลงอาญา การคุมประพฤติ การพักการลงโทษ การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลหรือมาตรการปฏิบัติอื่นใดที่คล้ายคลึงกันจำเป็นต้องอาศัยข้อมูล สถิติเป็นพื้นฐานการวินิจฉัยอย่างเพียงพอ
5. การกำหนดมาตรการลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดไว้ในเรือนจำและทัณฑสถานยังเป็นมาตรการที่จำเป็นต่อการป้องกันสังคมและแก้ไขปรุงแต่งจิตใจผู้กระทำผิด ทั้งการวัดประสิทธิผลของโทษจำคุกโดยการคำนวณจากอัตราการกระทำผิดซ้ำ (Recidivism) ย่อมไม่ถูกต้องที่เดิยวนัก เนื่องจากการกระทำผิดซ้ำหรือสิ่งจูงใจในการกระทำผิดอาจเป็นผลจากปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมไม่เอื้ออำนวยต่อการปรับตัวของผู้กระทำผิดหลังจากการปลดปล่อยแล้วหรือเพราะผู้กระทำผิดมีพฤติกรรมอันยากต่อการแก้ไข
6. สังคมต้องยอมรับว่า ผู้กระทำผิดที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานย่อมได้รับการปลดปล่อยหรือพ้นโทษกลับเข้าสู่สังคมอีก ฉะนั้นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำหรือ

ผู้พันโทจะต้องเป็นไปในทางแนะนำ ส่งเสริม อนุเคราะห์ให้ผู้กระทำผิดกลับความประพฤติ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตเป็นพลเมืองดีต่อไปเท่าที่จะเป็นไปได้²⁹⁴

2.8.3 วิวัฒนาการของกิจการราชทัณฑ์ในประเทศไทย

การราชทัณฑ์แห่งประเทศไทยมีลักษณะเป็นการวิวัฒนาการที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์การปกครองและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองมาโดยตลอด มีลำดับพัฒนาการที่สำคัญรวม 3 สมัย คือ การราชทัณฑ์ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การราชทัณฑ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองและการราชทัณฑ์สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองถึงปัจจุบัน

1) การราชทัณฑ์ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การควบคุมรับผิดชอบกิจการเรือนจำในได้แยกสังกัดไปตามส่วนราชการต่าง ๆ ในรูปแบบที่สอดคล้องกับการปกครองระบบจตุสดมภ์ คือ ได้แบ่งภารกิจการควบคุมนักโทษออกเป็นเรือนจำในกรุงเทพฯ กับเรือนจำในหัวเมืองชั้นนอก เฉพาะเรือนจำในกรุงเทพฯ มีชื่อเรียกอยู่ 2 อย่างคือ “คุก” กับ “ตะราง”

“คุก” ใช้เป็นสถานที่คุมขังผู้ต้องขังที่มีกำหนดโทษตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป คุกเดิมตั้งอยู่หน้าวัดโพธิ์หรือวัดพระเชตุพนซึ่งนิยมเรียกว่า “คุกหน้าวัดโพธิ์” สังกัดกระทรวงนครบาล มีหลวงพิศдикกลางเป็นหัวหน้าดูแลรับผิดชอบ มีขุนพิศδικวาและขุนพิศδικซ้ายเป็นผู้ช่วย ผู้คุมใช้พวกไพร่หลวงซึ่งเกณฑ์มาจากราษฎรเข้ารับราชการโดยไม่มีเงินเดือนหรือเบี้ยหวัด แต่ได้รับประโยชน์จากการใช้แรงงานนักโทษและจากค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ที่นักโทษต้องเสียตามอัตราที่กำหนดเมื่อเข้าต้องโทษและก่อนพ้นโทษ เครื่องนุ่งห่มและการกินอยู่ โดยปกติญาติพี่น้องต้องตามมาส่งเสียเองหรือเป็นผลจากการหารายได้โดยการทำงานตามความถนัด เช่น การช่างไม้และการจักสาน

“ตะราง” ใช้เป็นที่คุมขังผู้ต้องขังที่มีโทษตั้งแต่ 6 เดือนลงมากับผู้กระทำความผิดต้องรับพระราชอาญาที่มีโทษจำคุก สังกัดอยู่ตรากระทรวง ทบวง กรม ที่บังคับบัญชากิจการนั้น ๆ เช่น ตะรางกลาโหม ตะรางมหาดไทย ตะรางกรมท่าซ้าย ตะรางกระทรวงวัง ตะรางกระทรวงนครบาล เฉพาะตะรางกระทรวงนครบาล มีอยู่ 12 ตะราง โดยแยกสังกัดกรมพระนครบาล 8 ตะรางและสังกัดกรมพลตระเวร 4 ตะราง การแยกสังกัดหลายแห่งเนื่องจากการศาลสถิตยุติธรรมในสมัยนั้น ได้แยกสังกัดมิได้รวมขึ้นอยู่ในกระทรวงเดียวกันดังเช่นปัจจุบัน

การเรือนจำในหัวเมืองชั้นนอก การไต่สวนโจรสลัดและการตุลาการอยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการเมือง มีสถานที่คุมขังผู้ต้องขังเรียกว่า “ตะรางประจำเมือง” เมืองใดมีอาณาเขตกว้างขวางและพลเมืองมากก็ให้สร้างที่คุมขังข้อมขึ้นตามอำเภอไว้สำหรับคุมขังผู้ต้องหา

²⁹⁴ เฝิงฮ้าง, น. 144-145.

ในคดีที่มีโทษหลวง รอส่งตัวมายังผู้ว่าราชการเมือง ถ้าเป็นความผิดจนจรจัดโทษ ผู้ว่าราชการเมืองต้องส่งผู้กระทำผิดมายังกระทรวงเจ้าสังกัดโดยกำหนดให้หัวเมืองฝ่ายเหนือสังกัดกระทรวงมหาดไทย ส่วนหัวเมืองฝ่ายใต้สังกัดกระทรวงกลาโหม การคุมขังนักโทษสมัยนั้นก็หาได้มีกฎข้อบังคับไว้โดยเฉพาะไม่ ผู้ว่าราชการเมืองจะกำหนดเองตามแต่จะเห็นสมควร²⁹⁵

2) การราชทัณฑ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง นับเป็นยุคทองแห่งการปฏิรูป การบริหารกระบวนการยุติธรรมตามแบบอย่างนานอารยประเทศอย่างจริงจัง ทรงมีน้ำพระทัยเอาใจใส่ต่อความทุกข์ยากของผู้ต้องโทษเป็นอย่างยิ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ซื้อที่ดินตำบลตรอกคำ สร้างคุกขึ้นใหม่ เรียกว่า “กองมหันตโทษ” หรือ “คุกใหม่” คือเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน ทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้สร้างตระรางขึ้นใหม่ที่ริมศาลพระราชอาญา เรียกชื่อว่า “กองลหุโทษ”

การก่อสร้างเรือนจำทั้งสองแห่งได้เลียนแบบอย่างรูปแบบการก่อสร้างเรือนจำของสหราชอาณาจักร กล่าวคือ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาอภัย พลภักดี (นาค ณ ป้อมเพ็ชร) ไปศึกษาดูงานกิจการเรือนจำที่สิงคโปร์และได้นำแบบอย่างมาก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2433 (ร.ศ. 109) รวมเรียก คุกและตระรางแห่งใหม่นี้ว่า “กรมนักโทษ” สังกัดกระทรวงนครบาล

ต่อมาในปี พ.ศ. 2434 (ร.ศ. 110) คอมมิตีกรมพระนครบาลได้รับพระบรมราชโองการให้ตราข้อบังคับไว้สำหรับคุมขังนักโทษ ในกรมพระนครบาล มีทั้งหมด 20 หมวดและแยกเป็นข้อ ๆ รวม 470 ข้อ ถือเป็นกาปฏิรูปการควบคุมนักโทษที่สำคัญยิ่งหลายประการ อาทิ กำหนดให้ยกเลิกการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากนักโทษ กำหนดให้เจ้าพนักงานเรือนจำได้รับเงินเดือนในฐานะเป็นเจ้าของหน้าที่แห่งรัฐทดแทนเงินได้จาส่วนผลประโยชน์ในการใช้แรงงานนักโทษ ตลอดจนกำหนดให้รัฐเป็นผู้ออกค่าเครื่องนุ่งห่ม ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดู การรักษาพยาบาลแก่นักโทษโดยตรง

ในปี พ.ศ. 2440 (ร.ศ. 116) ได้มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า มีพระราชประสงค์จักให้การไต่สวนคดีมีโทษหลวงและการทำโทษผู้ที่ล่วงพระราชอาญา มีความผิดตามคำพิพากษานั้นมารวมอยู่ในหน้าที่ตุลาการและให้อยู่ในบังคับบัญชาของเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม เพื่อว่าการพิจารณาพิพากษาความอาญาแผ่นดินจะได้รวดเร็วยิ่งกว่ากาลก่อน จึงได้ประกาศให้ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยหน้าที่ราชการ ซึ่งเกี่ยวข้องกันอยู่ในระหว่างกระทรวงนครบาลและกระทรวงยุติธรรม เป็นผลให้มีกรมโอนสังกัด กองมหันตโทษและกองลหุโทษในกระทรวงนครบาลไปขึ้นอยู่ในบังคับบัญชารับผิดชอบของกระทรวงยุติธรรม ตั้งแต่วันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2440 โดยมี

²⁹⁵ เฝิงอ๋าง, น. 161-162.

กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมในสมัยนั้น และในปีเดียวกันก็ได้โปรดเกล้าฯ ใ้ยกเลิกไพร่หลวงยามในซึ่งเคยเข้าเวรรักษานักโทษนั้นให้ไปขึ้นอยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหม คงมีแต่ทหารอยู่รักษาการณ์ตามป้อมริมกำแพงคุกตะรางตามเดิม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนปี พ.ศ. 2435 (ร.ศ. 111) การปกครองหัวเมืองมณฑลฝ่ายเหนือ ขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย หัวเมืองฝ่ายใต้ขึ้นกับกระทรวงกลาโหม โดยมีผู้ว่าราชการเมืองเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบการเรือนจำ ต่อมาการปกครองท้องที่เจริญขึ้นในปี พ.ศ. 2435 (ร.ศ. 111) สมัยที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมการปกครองต่าง ๆ ทั้งหัวเมืองฝ่ายใต้และฝ่ายเหนือ มาสังกัดกระทรวงมหาดไทยแต่แห่งเดียว การเรือนจำหัวเมืองทั้งหมดจึงได้รวมมาขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทยตั้งแต่นั้นมา เว้นแต่เรือนจำเมืองปทุมธานี นนทบุรี นครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง) และสมุทรปราการ ยังคงขึ้นอยู่กับกระทรวงนครบาล จนในปี พ.ศ. 2440 (ร.ศ. 116) ได้ทรงปรารภว่า การคุมขังนักโทษตามหัวเมืองแต่ก่อนมา ยังไม่ได้จัดวางแบบแผนให้เรียบร้อยจึงโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงมหาดไทยตาม “ข้อบังคับลักษณะคุมขังนักโทษเรือนจำหัวเมือง ร.ศ. 116” ใช้ไปพลางก่อน ตั้งผู้ว่าราชการเมืองเป็นผู้บังคับการเรือนจำในท้องที่ที่เรือนจำนั้น ๆ ตั้งอยู่และแต่งตั้งตำแหน่งพะทำมระงกับผู้คุม รวมทั้งได้บัญญัติถึงวิธีรับตัวนักโทษเข้าคุกขัง การกิน การนุ่งห่ม การรักษาพยาบาลและการใช้แรงงานนักโทษ นับว่าการเรือนจำหัวเมืองได้ลงรูปเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นกว่าเดิม

ส่วนท้องที่อำเภอที่ตั้งศาลลงมีเรือนจำไว้แห่งหนึ่ง ตั้งนายอำเภอเป็นผู้บังคับการเรือนจำ ในปี พ.ศ. 2442 (ร.ศ. 118) ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ที่ประชุมข้าหลวงเทศาภิบาลเพื่อตรวจแก้ไขข้อบังคับตะรางหัวเมือง ร.ศ. 116 ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว กระทรวงมหาดไทยได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ให้ใช้เป็น “ข้อบังคับเรือนจำสำหรับคุมขังนักโทษตามหัวเมือง ร.ศ. 118 (พ.ศ. 2442)” แทน “ข้อบังคับลักษณะคุมขังนักโทษเรือนจำหัวเมือง ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440)” ข้อบังคับที่ตราขึ้นใหม่นี้มีอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น 5 หมวดและ 83 ข้อ หมวดที่ 1 ว่าด้วยหน้าที่เจ้าพนักงานบังคับการคุมขังนักโทษ หมวดที่ 2 ว่าด้วยลักษณะคุมขังนักโทษ หมวดที่ 3 ว่าด้วยลักษณะปล่อยนันทา หมวดที่ 4 ว่าด้วยลักษณะอาณานิโทษและหมวดที่ 5 ว่าด้วยข้อบังคับนักโทษ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2443 (ร.ศ. 119) กระทรวงมหาดไทยได้ออกกฎเสนาบดีที่ 2 แผนกปกครอง ลงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2443 (ร.ศ. 119) ความว่า เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมกับกระทรวงมหาดไทยต่างเห็นพ้องกันว่า การคุมขังนักโทษตามหัวเมืองย่อมเกี่ยวเนื่องด้วยการศาลยุติธรรม เพราะเหตุว่า นักโทษที่ต้องกักขังอยู่ในระหว่างไต่สวนและระหว่างพิพากษาย่อมเกี่ยวเนื่องด้วยการ

พิจารณาคดีที่จะให้เป็นไปตามกฎหมายลักษณะวิธีพิจารณา ส่วนนักโทษที่ได้มีคำพิพากษาโทษแล้วสมควรที่ผู้พิพากษาจะมีอำนาจและหน้าที่ตรวจการคุมขังนักโทษด้วย เพราะเหตุนี้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมจึงได้ร่างกฎเสนาบดีขึ้นไว้ให้ผู้พิพากษาไปตรวจการคุมขังนักโทษในมณฑลหรือหัวเมืองที่อยู่ในอำนาจของศาลนั้นเนื่อง ๆ อย่างต่ำไม่น้อยกว่าเดือนละ 2 ครั้ง เมื่อไปตรวจเรือนจำแล้วเห็นว่าการคุมขังนักโทษคลาดเคลื่อนด้วยกฎหมาย ด้วยข้อบังคับหรือด้วยประการใด ๆ ให้มีอำนาจออกหมายสั่งตามอำนาจที่มีในศาลนั้น ๆ และมีอำนาจที่จะแจ้งต่อผู้ว่าราชการเมืองให้จัดการแก้ไขให้เป็นไปตามข้อบังคับทุกประการ ด้วยเหตุนี้ผู้พิพากษาศาลมณฑลและหัวเมืองจึงมีอำนาจตรวจการเรือนจำตามกฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ตั้งแต่ พ.ศ. 2443 (ร.ศ. 119) เป็นต้นมา

ใน พ.ศ. 2444 (ร.ศ. 120) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการประกาศว่า “เป็นการสมควรที่จะได้มีพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำไว้เป็นกฎหมายสำหรับแผ่นดินเพื่อให้เสนาบดี เจ้าหน้าที่ ได้มีโอกาสจัดการเรือนจำให้เป็นระเบียบเรียบร้อยยิ่งขึ้น” จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา “พระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำรัตนโกสินทร์ศก 120” รวมทั้งสิ้น 15 มาตรา โดยประกาศให้ใช้ตั้งแต่วันที่ 19 มีนาคม ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) สืบต่อมาเป็นเวลาจนถึง 35 ปี จึงถูกยกเลิกไปโดยมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “ตั้งแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้เป็นต้นไป ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 กับทั้งบรรดากฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่น ๆ ในส่วนที่บัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้หรือซึ่งมีข้อความขัดหรือแย้งพระราชบัญญัตินี้”

ใน พ.ศ. 2446 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศตั้งสมุหเทศาภิบาล ปลัดเทศบาล และผู้ว่าราชการเมือง เป็นผู้บัญชาการเรือนจำที่ตั้งอยู่ในมณฑลและเมือง มีอำนาจเต็มตามพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำร.ศ. 120 และข้อบังคับเรือนจำสำหรับคุมขังนักโทษตามหัวเมือง ร.ศ. 119 เว้นแต่เรือนจำเมืองปทุมธานี นนทบุรี รัษฎบุรี นครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง) และสมุทรปราการ ที่สังกัดกระทรวงนครบาล ก็ได้มีข้อบังคับขึ้นใช้โดยเฉพาะเมื่อ ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452)

ต่อมาสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง ได้ทรงมีพระราชดำริเห็นว่าสมควรที่จะจัดการแก้ไขการคุมขังนักโทษให้ดียิ่งขึ้น จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา “พระราชบัญญัติประกาศจัดตั้งกรมราชทัณฑ์” เป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2458 โดยให้รวมการคุมกอมหันตโทษและลหุโทษกับเรือนจำทั้งหลายที่กล่าวไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) ขึ้นเป็นกรมราชทัณฑ์ มีอธิบดีเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นกับกระทรวงนครบาลและได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาชัยวิชิตวิศิษฐธรรมธาดา (ข้า ณ ป้อมเพชร) เป็นอธิบดีกรมราชทัณฑ์คนแรก ดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ 21 ตุลาคม 2458 จนถึงวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2469

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริที่จะให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด จึงได้ทรงให้บัญญัติไว้ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติประกาศตั้งกรมราชทัณฑ์ว่า “ให้ผู้พิพากษาฝ่ายตุลาการ มีอำนาจไปตรวจการคุมขังนักโทษในคุกและเรือนจำทั้งปวงได้” หรือมาตรา 5 บัญญัติว่า “ถ้าจะมีเหตุขัดข้องเกิดขึ้นในการบังคับบัญชาการเรือนจำก็ดี ถ้าเจ้าพนักงานเรือนจำจะทำการแก่งแย่งอย่างไรให้เกิดขัดขวางต่อเจ้าพนักงานผู้รักษาท้องที่ก็ดี ให้เสนาบดีกระทรวงนครบาล เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย สมุหเทศาภิบาล ปรีภษาหรือกันคิดอ่านแก้ไขเสียให้เรียบร้อยและทำเป็นข้อบังคับไว้ให้เป็นหลักราชการไว้ด้วย” นับเป็นพัฒนาการที่สอดคล้องสมานฉันท์กับแนวทางประสานงานในหน่วยงานระบบอาญายุติธรรม (Integrated Criminal Justice System) ในปัจจุบัน

ภายหลังจากการประกาศตั้งกรมราชทัณฑ์แล้ว การปฏิบัติต่อนักโทษได้พัฒนาไปสู่แนวทางที่มีเหตุผลยิ่งขึ้นอีกหลายประการ ดังนี้

1. วางระเบียบ กำหนดให้เรือนจำทั่วพระราชอาณาจักร จัดทำรายงานประจำเดือน แสดงกิจการปกครองและการผลประโยชน์เพื่อความสะดวกในการตรวจตราของเจ้าหน้าที่
2. ตรากฎข้อบังคับว่าด้วยการใช้แรงงานนักโทษ โดยแก้ไขข้อบังคับลักษณะเรือนจำ หัวเมืองร.ศ. 118 และ ร.ศ. 128 เฉพาะกิจการที่ใช้แรงงานนักโทษทำงานนอกเรือนจำและเพื่อความสะดวกของเจ้าหน้าที่ที่จะพิจารณาส่งจำนักโทษออกไปทำงานภายนอกเรือนจำตามจำเป็น
3. ตรากฎข้อบังคับกำหนดขนาดเครื่องพันธนาการสำหรับจองจำนักโทษ
4. ตราข้อบังคับว่าด้วยระเบียบการใช้จ่ายเงินทุนและการทำบัญชีต่าง ๆ ในกองเรือนจำ
5. ตรากฎข้อบังคับวางระเบียบการลงโทษทางวินัยแก่นักโทษ รวมทั้งการพิจารณาลดโทษให้แก่ักโทษที่ได้กระทำความดีความชอบให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน

เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2465 ได้มีการประกาศรวมการปกครองท้องที่และแบ่งปันหน้าที่ราชการระหว่างกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงยุติธรรม จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โอนกรมราชทัณฑ์จากกระทรวงนครบาลไปขึ้นกระทรวงยุติธรรม แต่การบังคับบัญชาเรือนจำในหัวเมืองคงอยู่ในความดูแลของฝ่ายปกครองเหมือนเดิม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริเห็นว่าฐานะเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในภาวะฝืดเคืองตกต่ำ ทั้งงบประมาณรายได้กับรายจ่ายก็ไม่สมดุลกัน กอปรกับทรงพิจารณาเห็นว่าราชการในกรมราชทัณฑ์ที่มีอยู่ก็ได้วางระเบียบข้อบังคับไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยุบเลิกกรมราชทัณฑ์ โดให้กองมหันตโทษ กองลหุโทษและการเรือนจำทั่วพระราชอาณาจักร ขึ้นตรงต่อกรมบัญชาการ กระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2469 และในปีเดียวกันก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โอนการ

เรือนจำจากกระทรวงยุติธรรมไปขึ้นสังกัดกระทรวงมหาดไทย โดยมีฐานะเป็นเพียงแผนกหนึ่ง เรียกว่า “แผนกราชทัณฑ์” สังกัดกรมพลำกั้ง ได้แก่ กรมการปกครองในปัจจุบัน ส่วนเจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการยังคงมีอำนาจไปตรวจการเรือนจำเช่นเดิม ต่อมากระทรวงมหาดไทยได้สร้างเรือนจำ หันตโทษขนาดใหญ่ที่มีความมั่นคง แข็งแรงสูงสุดขึ้นที่จังหวัดนนทบุรีเรียกว่า “เรือนจำกลางบางขวาง” โครงการนี้เป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สืบเนื่องต่อมาจนในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ดำเนินการก่อสร้างเป็นผลสำเร็จในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2472²⁹⁶

2.8.4 การราชทัณฑ์สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปัจจุบัน

หลังจากประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของกิจการราชทัณฑ์ยิ่งขึ้น จึงได้ตราพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการสำนักงานและกรมในกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2476 ยกฐานะ “แผนกราชทัณฑ์” ในกรมพลำกั้งเป็น “กรมราชทัณฑ์” โดยแบ่งส่วนราชการบริหารออกเป็น การบริการราชการส่วนกลางกับการบริหารราชการส่วนภูมิภาค นับแต่นั้นเป็นต้นมาได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขการแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์อยู่หลายคราวเพื่อให้เหมาะสมกับนโยบายอาญาของรัฐบาลและหลักทัศนคติที่สอดคล้องกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ตลอดจน กฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการอนุโลมปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกับข้อเสนอแนะในส่วนที่เกี่ยวข้องสหประชาชาติเท่าที่เหมาะสมแก่สถานการณ์และกำลังเงินงบประมาณ นับได้ว่าการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในประเทศไทยมีลักษณะวิวัฒนาการไปสู่แนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องราชทัณฑ์ในประเทศที่เจริญแล้ว แต่ก็แฝงไว้ซึ่งหลักผสมผสานระหว่างการลงโทษและการแก้ไขผู้กระทำความผิดซึ่งยังเป็นมาตรการจำเป็นสำหรับประเทศไทย²⁹⁷

²⁹⁶ เฟื่องอ้าง, น. 162-168.

²⁹⁷ เฟื่องอ้าง, น. 169.

2.9 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

“รัฐธรรมนูญ” (Constitution) หมายถึง กฎหมายสูงสุดของประเทศ” ความหมายดังกล่าวเป็นการบอกถึงสถานะหรือลำดับชั้นของรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายแห่งรัฐเท่านั้น แต่ไม่ได้บอกถึงความหมายที่แท้จริงในลักษณะเนื้อหาหรือสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด²⁹⁸

กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ (Organic Law) หมายถึง กฎหมายที่มีเนื้อหากำหนดรายละเอียดและขยายความบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญให้มีความสมบูรณ์ครบด้วยยิ่งขึ้น ทั้งนี้ต้องมีเนื้อหาเป็นไปตามกรอบที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เท่านั้น จะบัญญัติให้มีเนื้อหาหรือสาระสำคัญแตกต่างไปจากกรอบที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ไม่ได้²⁹⁹ โดยเหตุที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่กำหนดโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ขององค์กรที่ใช้อำนาจสูงสุดในรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่ใช้อำนาจสูงสุดในรัฐด้วยกัน ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่ใช้อำนาจสูงสุดในรัฐกับประชาชน ตลอดจนการรับรองสิทธิและเสรีภาพ จึงเป็นกฎหมายที่มีผลใช้บังคับโดยตรงกับรัฐและหน่วยงานของรัฐทุกประเภทความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเองและระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชน³⁰⁰

หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หมายถึง หลักการที่ยอมรับว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่มีลำดับชั้นสูงสุดในระบบกฎหมายของรัฐ กฎหมายที่มีลำดับชั้นต่ำกว่าจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมิได้ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญจะมีผลใช้บังคับอยู่ต่อไปจนกว่าองค์กรที่มีอำนาจจะได้วินิจฉัยชี้ขาดว่ากฎหมายนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ³⁰¹

สิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งที่จำเป็นที่อยู่เคียงคู่กับบุคคลอย่างขาดเสียไม่ได้ในรัฐเสรีประชาธิปไตย เพราะสิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งที่จะช่วยให้บุคคลแต่ละคนสามารถกำหนดชะตากรรมของตนได้ด้วยตนเอง ตลอดจนสามารถพัฒนาบุคลิกภาพของตนได้อย่างเต็มที่ รัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตยจึงได้รับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลไว้โดยชัดแจ้งซึ่งสิทธิและเสรีภาพที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทย ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศ

²⁹⁸ สมยศ เชื้อไทย, คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), น. 3-8. (อ้างถึงใน สุริยา ปานแป้น, อนุวัฒน์ บุญนันท์, คู่มือสอบกฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 5 แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร, 2555), น. 14.

²⁹⁹ สุริยา ปานแป้น, อนุวัฒน์ บุญนันท์, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 298*, น. 13-14.

³⁰⁰ *เพิ่งอ้าง*, น. 14.

³⁰¹ *เพิ่งอ้าง*, น. 15.

ไทยมีอยู่แล้วย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4³⁰² บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ สักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้”

สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ สิทธิ (Right) หมายถึงอำนาจที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการหรือดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของตน การรับรองสิทธิดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลอื่นเข้ามาแทรกแซงในขอบเขตแห่งสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรของรัฐ และสิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิที่ผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหลายที่จะต้องให้ความเคารพและคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญเพื่อให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญมีผลในทางปฏิบัติ³⁰³ เสรีภาพ (Liberty) หมายถึงสถานะที่บุคคลมีอิสระในอันที่จะกระทำการหรือดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามความปรารถนาของตน โดยไม่ถูกแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่น³⁰⁴

สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญออกได้เป็น 2 ประเภท คือ สิทธิมนุษยชนกับสิทธิพลเมือง กล่าวคือ สิทธิมนุษยชน (Human Right) หมายถึง สิทธิและเสรีภาพที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนมาตั้งแต่กำเนิดและไม่อาจถูกพรากไปจากมนุษย์ได้โดยไม่เป็นการทำลายความเป็นมนุษย์ของผู้นั้น สิทธิมนุษยชนจึงเป็นคุณลักษณะประจำตัวของมนุษย์ เป็นสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติที่มนุษย์ทุกคนพึงมีในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ ไม่มีผู้ใดสามารถละสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้ได้โดยชอบ และไม่มีผู้ปกครองคนใดหรือคณะใดที่จะมีอำนาจทำลายสิทธิและเสรีภาพเหล่านี้ได้³⁰⁵ ดังนั้น สิทธิมนุษยชนจึงเป็นสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญมุ่งให้ความคุ้มครองแก่บุคคลทุกคน โดยมีได้แบ่งแยกว่าบุคคลนั้นจะเป็นคนสัญชาติใด เชื้อชาติใด หรือนับถือศาสนาใดหากว่าเข้ามาอยู่ในขอบเขตอำนาจรัฐที่ใช้รัฐธรรมนูญของรัฐใดก็ตาม บุคคลดังกล่าวย่อมได้รับความคุ้มครองภายใต้รัฐธรรมนูญของรัฐนั้น ๆ³⁰⁶ สิทธิพลเมือง (Citizen Right) หมายถึง สิทธิและเสรีภาพในอันที่จะ

³⁰² เพิ่งอ้าง, น. 18.

³⁰³ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2552), น. 49.

³⁰⁴ สุริยา ปานแป้น, อนุวัฒน์ บุญนันท์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 298, น. 19.

³⁰⁵ วรพจน์ วิสรุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2543), น. 44.

³⁰⁶ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 303, น. 53.

เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างเจตจำนงทางการเมืองของรัฐหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์กรของรัฐ ดังนั้น สิทธิพลเมืองจึงเป็นสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญมุ่งให้ความคุ้มครองแก่พลเมืองของรัฐคนเท่านั้น³⁰⁷ การใช้สิทธิและเสรีภาพต้องไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นด้วย ดังนั้น เพื่อให้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้รับความคุ้มครองอย่างแท้จริง บุคคลแต่ละคนจึงใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นหรืออีกนัยหนึ่งคือบุคคลแต่ละคนย่อมมีหน้าที่ต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นด้วย³⁰⁸

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) หมายถึงคุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะที่ผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่ต้องคำนึงถึงเพศ สัญชาติ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่น ๆ ของบุคคล คุณค่าของความเป็นมนุษย์นี้มีอยู่เพื่อให้มนุษย์มีความอิสระในการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนบุคคลภายใต้ความรับผิดชอบของตนเองโดยอิสระและถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความค่าสูงสุดที่ผู้ใดมีอาจล่วงละเมิดได้³⁰⁹ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” คือ คุณค่าของความเป็นคนที่ย่อมแตกต่างจากความเป็นสัตว์หรือสิ่งของ โดยคุณค่าดังกล่าวจะติดตัวมนุษย์ทุกคนทันทีที่เกิด หากบุคคลใดกระทำต่อบุคคลอื่นในลักษณะที่ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้นหรือกระทำในลักษณะที่มนุษย์ทั่วไปไม่พึงปฏิบัติต่อกัน ย่อมถือได้ว่าการกระทำนั้นเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่นแล้ว เช่น การเขียนตีหรือการซ้อมผู้ต้องหาหรือผู้ต้องโทษ การบังคับให้คนทำงานเยี่ยงทาส การนำคนที่ยังมีชีวิตอยู่ไปใช้ในการทดลองหรือการวินัยเพื่อการอุตสาหกรรม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เป็นต้น³¹⁰

หลักความเสมอภาค (Equality) หมายถึงหลักการที่รัฐหรือบุคคลจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันให้เท่าเทียมกันหรืออย่างเดียวกันและปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญไม่เหมือนกันให้แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของเรื่องนั้น ทั้งนี้การปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันให้แตกต่างกันก็ดี หรือการปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้เหมือนกันก็ดีย่อมเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักความเสมอภาค³¹¹

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดที่ได้ให้อำนาจไว้เกี่ยวกับการปฏิบัติซึ่งได้รับการรับรอง คุ้มครองและได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมกันที่ควรจะได้รับตามหลักสิทธิและเสรีภาพของรัฐธรรมนูญ

³⁰⁷ สุริยา ปานแป้น, อนุวัฒน์ บุญนันท์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 298*, น. 21.

³⁰⁸ *เพิ่งอ้าง*, น. 21.

³⁰⁹ บรรเจิด สิงคะเนติ, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 303*, น. 88.

³¹⁰ สุริยา ปานแป้น, อนุวัฒน์ บุญนันท์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 298*, น. 21.

³¹¹ *เพิ่งอ้าง*, น. 22.

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดและเป็นที่มาของกฎหมายทั้งปวง ดังนั้น กฎหมายทุก ลำดับชั้นจะมีการบัญญัติใด ๆ ที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ฉะนั้นกฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับโทษ จำคุกทุกฉบับจึงต้องมีความสอดคล้องในหลักการของรัฐธรรมนูญ

รัฐเสรีประชาธิปไตยยอมรับและให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นมูลฐานของ ราษฎรไว้ในรัฐธรรมนูญโดยอาจจำแนกสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลโดยแท้ อันได้แก่ สิทธิเสรีภาพชีวิตร่างกาย สิทธิเสรีภาพใน เลหสถาน สิทธิเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันและกัน สิทธิเสรีภาพในการเดินทางและการเลือก ถิ่นที่อยู่และสิทธิเสรีภาพในครอบครัว

2. สิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ สิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพ สิทธิเสรีภาพในการใช้ทรัพย์สิน และสิทธิเสรีภาพในการทำสัญญา

3. สิทธิและเสรีภาพในการมีส่วนร่วมทางการเมือง อันได้แก่ สิทธิเสรีภาพในการ แสดงความคิดเห็นทางการเมือง สิทธิเสรีภาพในการรวมตัวเป็นสมาคมหรือพรรคการเมืองและ สิทธิเสรีภาพในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง

ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในหน่วยงานรัฐจะต้องเป็นไปตามหลัก นิติธรรม ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีความเป็นธรรม สามารถอธิบายและ ให้ความเหตุผลได้และอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่กฎหมายให้อำนาจ ถ้ากระทำการเกินกรอบ อำนาจหรือโดยปราศจากอำนาจตามกฎหมายและการกระทำนั้นไปกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของ ประชาชนก็อาจถูกฟ้องร้องดำเนินคดีและถูกลงโทษตามกฎหมาย รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่มิบทบาท อันสำคัญอย่างมากที่จะกำหนดเพื่อรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและการปฏิบัติการต่าง ๆ ที่รัฐจะกระทำการอันเกี่ยวสิทธิเสรีภาพของประชาชนนั้นรัฐก็ต้องคำนึงสิทธิเสรีภาพของ ประชาชนเป็นสำคัญ³¹²

2.10 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักมาตรฐานสากล

ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามกฎหมายบังคับโทษ ควรที่จะมีความสอดคล้องและ สัมพันธ์กับกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศในระดับสากล กล่าวคือ

³¹²ธานี วรภัทร์, *อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 4*, น. 70-71

2.10.1 การปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Mandela Rules) (ข้อกำหนดแมนเดลา – Mandela Rules) ปี 2558 และข้อสังเกตเบื้องต้น (Preliminary observations) ที่เกี่ยวข้องมีอยู่ทั้งสิ้น 122 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น

ข้อสังเกตเบื้องต้น มีทั้งหมด 4 ข้อ ประกอบด้วยข้อสังเกตเบื้องต้น 1-4

ส่วนที่ 1 (I. Rules of general application) ข้อกำหนดทั่วไป หลักการพื้นฐาน ประกอบด้วยข้อกำหนด ข้อ 1-85

ส่วนที่ 2 (II. Rules applicable to special categories) ข้อกำหนดที่ใช้กับผู้ต้องขังประเภทพิเศษ

A. นักโทษเด็ดขาด ประกอบด้วยข้อกำหนด ข้อ 86-108

B. ผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางจิตและหรือมีปัญหาด้านสุขภาพ ประกอบด้วยข้อกำหนด ข้อ 109-110

C. ผู้ต้องขังระหว่างสอบสวนและระหว่างการพิจารณา ประกอบด้วยข้อกำหนด ข้อ 111-112

ส่วนที่ 1 ข้อกำหนดทั่วไป หลักการพื้นฐาน

ข้อกำหนด 1³¹³ ผู้ต้องขังทุกคนพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรีอันมีติดตัวมาแต่เกิดและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ต้องไม่มีผู้ต้องขังคนใดที่จะถูกการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับการคุ้มครองป้องกันจากการกระทำเช่นนั้น โดยจะต้องไม่มีการอ้างเงื่อนไขใด ๆ ที่จะกระทำการดังกล่าว ความปลอดภัยและความมั่นคงของผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ ในเรือนจำและผู้เข้าเยี่ยมต้องได้รับการประกันตลอดเวลา

ข้อกำหนด 2³¹⁴

1. ข้อกำหนดนี้พึงใช้ได้ทั่วไปโดยปราศจากความลำเอียง จะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติโดยเหตุของความแตกต่างในด้านเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใดสัญชาติ หรือฐานะทางสังคมทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นใดของผู้ต้องขัง ทั้งต้องให้ความเคารพต่อความเชื่อทางศาสนาและศาสนิกที่ผู้ต้องขังยึดถือ

³¹³ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 1.

³¹⁴ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 2.

2. เพื่อให้หลักการไม่เลือกปฏิบัติมีผลในทางปฏิบัติผู้บริหารเรือนจำต้องคำนึงถึงความจำเป็นของผู้ต้องขังแต่ละคน โดยเฉพาะผู้ต้องขังบางประเภทที่มีความเปราะบางมากที่สุด จำเป็นต้องมีมาตรการเพื่อคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของผู้ต้องขังเหล่านี้ที่มีความจำเป็นพิเศษโดยไม่ให้ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ

ข้อกำหนด 3³¹⁵ การคุมขังและมาตรการอื่นใดอันที่ส่งผลให้ตัดขาดผู้ต้องขังจากโลกภายนอกก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่คนเหล่านั้นอยู่แล้ว ทั้งนี้เพราะเป็นการเอาไปเสียซึ่งสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเองโดยปราศเสรีภาพของเขาไปเสีย ด้วยเหตุดังกล่าว ระบบราชทัณฑ์จึงต้องไม่มุ่งให้เกิดความทุกข์ทรมานเพิ่มเติมสำหรับผู้ที่อยู่ในสภาพการณ์นั้นเพิ่มขึ้นอีก เว้นแต่โดยมีเหตุที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ที่ทำให้ต้องแยกขังหรือเป็นมาตรการเพื่อรักษาระเบียบวินัย ซึ่งอาจก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานได้เป็นปกติวิสัยในสถานการณ์เช่นนั้น

ข้อกำหนด 4³¹⁶ 1. เป้าประสงค์ของการลงโทษจำคุกหรือการใช้มาตรการที่คล้ายคลึงกันอันเป็นการจำกัดอิสระและเสรีภาพของบุคคลนั้น โดยเบื้องต้นเพื่อที่จะคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมและลดการกระทำผิดซ้ำ สามารถบรรลุได้ต่อเมื่อระยะเวลาในการคุมขังได้ถูกนำมาใช้เพื่อประกันเท่าที่จะเป็นไปได้ว่าบุคคลเช่นว่านั้นจะสามารถกลับคืนสู่สังคมได้เมื่อได้รับการปล่อยตัว โดยสามารถดำรงชีวิตที่ไม่ละเมิดกฎหมายและและพึงตนเอง

2. ด้วยเหตุดังกล่าวผู้บริหารเรือนจำและหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจเกี่ยวข้องจึงควรจัดให้มีบริการด้านการศึกษา การฝึกอาชีพ และการทำงาน รวมทั้งความช่วยเหลือรูปแบบอื่นที่เหมาะสมและที่สามารถให้บริการได้ รวมทั้งความช่วยเหลือด้านการเยียวยา กำลังใจ จิตวิญญาณ สังคมและสุขภาพ รวมทั้งการกีฬา เป็นต้น โดยการจัดให้มีโครงการกิจกรรมและบริการเช่นนั้นควรสอดคล้องกับความจำเป็นต่อผู้ต้องขังแต่ละคน

ข้อกำหนด 5³¹⁷

1. ระบบราชทัณฑ์ควรมุ่งที่จะทำความแตกต่างระหว่างชีวิตในเรือนจำกับชีวิตอิสระให้มีน้อยที่สุด ซึ่งตั้งใจที่จะลดความรับผิดชอบของผู้ต้องขัง หรือความเคารพในศักดิ์ศรีของพวกเขาในฐานะที่เป็นมนุษย์

2. ผู้บริหารเรือนจำจะต้องจัดให้มีความเป็นอยู่และการปรับตัวที่สมเหตุผลเพื่อประกันว่าผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางกาย ทางใจจิตใจ หรืออื่นใด สามารถเข้าถึงการใช้ชีวิตในเรือนจำได้อย่างเต็มที่และอย่างเป็นผล อย่างเท่าเทียมกับผู้ต้องขังคนอื่น

³¹⁵ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 3.

³¹⁶ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 4.

³¹⁷ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 5.

การบริหารงานเพิ่มทะเบียนผู้ต้องขัง

ข้อกำหนด 8³¹⁸ จะต้องกรอกข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้อย่างไรในระบบงานทะเบียนผู้ต้องขัง
ในระหว่างที่มีการคุมขัง

- (ก) ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทางศาล รวมทั้งวันที่ขึ้นศาลและพบทนายความ
- (ข) รายงานการประเมินผลและการจัดประเภทในเบื้องต้น
- (ค) ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความมีระเบียบวินัย
- (ง) คำร้องขอหรือร้องทุกข์ รวมทั้งคำกล่าวหาว่ามีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี เว้นแต่เป็นข้อมูลที่พึงเก็บเป็นความลับ
- (จ) ข้อมูลเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัย
- (ฉ) ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติการณ์และสาเหตุของการบาดเจ็บหรือเสียชีวิต และในกรณีหลัง ให้ระบุว่านำอัฐิธาตุไปเก็บไว้ที่ใด
ที่อยู่อาศัย

ข้อกำหนด 13³¹⁹ อาคารที่คุมขังทุกแห่ง โดยเฉพาะห้องนอน จะต้องจัดให้ถูกหลักอนามัย ตามสภาพของดินฟ้าอากาศ ข้อสำคัญจะต้องมีอากาศหายใจเพียงพอ มีขนาดของพื้นที่ห้องตามกำหนดขั้นต่ำ มีแสงสว่าง ความอบอุ่น และการระบายอากาศ

ข้อกำหนด 14³²⁰ ทุก ๆ แห่งที่ใช้เป็นที่อยู่ และที่ทำงานของผู้ต้องขังให้มีลักษณะดังนี้

(ก) หน้าต่างให้ใหญ่พอที่แสงแดดส่องสว่างพอจะอ่านหนังสือ หรือทำงานได้ และให้ก่อสร้างในลักษณะที่ให้อากาศบริสุทธิ์ผ่านเข้ามาได้ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะมีการติดตั้งเครื่องช่วยระบายอากาศหรือไม่ก็ตาม

(ข) แสงไฟฟ้าต้องมากพอให้อ่านหนังสือ หรือทำงานได้โดยไม่เป็นอันตรายแก่สายตา

ข้อกำหนด 15³²¹ มีเครื่องสุขภัณฑ์เพียงพอแก่ความจำเป็นกับผู้ต้องขังทุกคน ทั้งต้องสะอาดและเหมาะสม ไม่ประเจิดประเจ้อ

ข้อกำหนด 17³²² ให้มีการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมเป็นประจำสำหรับทุกส่วนภายในเรือนจำที่ใช้เป็นที่คุมขัง โดยจะต้องทำความสะอาดอยู่ตลอดเวลา

สุขอนามัยของผู้ต้องขัง

³¹⁸ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 8.

³¹⁹ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 13.

³²⁰ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 14.

³²¹ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 15.

³²²ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 17.

ข้อกำหนด 18³²³

1. ผู้ต้องขังจะต้องรักษาร่างกายให้สะอาด ฉะนั้นจะต้องจัดหาน้ำและอุปกรณ์เครื่องใช้สำหรับห้องน้ำที่จำเป็นเพื่อสุขภาพและความสะอาดของผู้ต้องขังให้ด้วย
2. เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถรักษาภาพลักษณ์ที่ดีเพื่อการเคารพในตนเอง จะต้องจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการดูแลสุขภาพและหนวดเคราให้แก่ผู้ต้องขัง ถ้าเป็นผู้ต้องขังชายก็ให้สามารถโกนหนวดเคราได้เป็นประจำ

การจำกัดเสรีภาพ วินัยและการลงโทษทางวินัย

ข้อกำหนด 36³²⁴ ต้องรักษาระเบียบวินัยและคำสั่งไว้ โดยต้องไม่เข้มงวดกวดขันจนเกินความจำเป็น ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงในการควบคุมตัวผู้ต้องขัง และเพื่อป้องกันการดำเนินการต่าง ๆ และความเปราะบางหรือเสียหายในการอยู่ร่วมกันของชุมชนในเรือนจำ

ข้อกำหนด 37³²⁵ เรื่องต่อไปนี้จะต้องมีกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่ออกโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารรองรับ

- (ก) ความประพฤติที่ถือว่าผิดวินัย
- (ข) วิธีการและระยะเวลาที่ลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขัง
- (ค) ผู้ที่มีอำนาจลงโทษทางวินัยนั้น
- (ง) รูปแบบการแยกขังโดยไม่สมัครใจใด ๆ โดยไม่ให้พบปะกับผู้ต้องขังคนอื่น
 อย่างเช่น การขังเดี่ยว การแยกเดี่ยว การกีดกัน การให้อยู่ในหน่วยที่ดูแลเป็นการเฉพาะพิเศษ หรือการให้อยู่เฉพาะในพื้นที่จำกัด ไม่ว่าจะเป็นการลงโทษทางวินัยหรือเพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อย รวมทั้งการกำหนดนโยบายและขั้นตอนปฏิบัติเพื่อควบคุมการใช้และการทบทวนการนำรูปแบบการแยกขังใด ๆ มาใช้และการยกเลิกมาตรการดังกล่าว

ข้อกำหนด 38³²⁶

1. ผู้บริหารเรือนจำควรอย่างยิ่งที่จะใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้จากกลไกป้องกันความขัดแย้ง การไกล่เกลี่ยหรือกลไกทางเลือกเพื่อคลี่คลายข้อพิพาทใด ๆ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดทางวินัยหรือการที่ต้องมาแก้ปัญหาความขัดแย้งภายหลังจากเกิดขึ้นแล้ว

³²³ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 18.

³²⁴ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 36.

³²⁵ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 37.

³²⁶ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 38.

2. สำหรับผู้ต้องขังที่ถูกแยกขังหรือได้ถูกแยกขังไว้แล้วผู้บริหารเรือนจำจะต้องใช้มาตรการที่จำเป็นต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบร้ายแรงจากการจำกัดพื้นที่ของพวกเขาเช่นนั้น และผลกระทบที่มีต่อชุมชนของพวกเขา ภายหลังจากที่บุคคลนั้นได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำแล้ว

ข้อกำหนด 39³²⁷

1. ผู้ต้องขังจะต้องไม่ถูกลงโทษทางวินัย เว้นแต่จะได้เป็นไปตามข้อกำหนดและเงื่อนไขของกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่อ้างถึงในข้อกำหนด 37 และหลักการว่าด้วยความเป็นธรรมและกระบวนการอันชอบด้วยกฎหมาย จะต้องไม่มีลงโทษทางวินัยต่อผู้ต้องขังซ้ำสองสำหรับความผิดเดียวกัน

2. ผู้บริหารเรือนจำต้องประกันความได้สัดส่วนระหว่างมาตรการลงโทษทางวินัยกับความผิดที่เกิดขึ้นและจะต้องบันทึกข้อมูลการลงโทษทางวินัยที่นำมาใช้ทั้งหมดอย่างถูกต้อง

3. ก่อนการลงโทษทางวินัยผู้บริหารเรือนจำจะต้องพิจารณาว่าผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยทางจิตใจหรือด้อยพัฒนาการทางสติปัญญาอันอาจเป็นเหตุกระตุ้นให้ผู้ต้องขังประพฤติตนในลักษณะที่เป็นความผิดหรือกระทำการอันเป็นเหตุให้ต้องถูกลงโทษทางวินัยหรือไม่ ผู้บริหารเรือนจำจะต้องไม่ลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่พบว่าการประพฤติที่ที่เป็นเหตุในการพิจารณาโทษเป็นผลโดยตรงมาจากอาการเจ็บป่วยทางจิตใจหรือด้อยพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้ต้องขัง

ข้อกำหนด 40³²⁸

1. ในเรือนจำ ต้องไม่ใช่ผู้ต้องขังใด ๆ ให้ทำงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องการลงโทษทางวินัย

2. อย่างไรก็ดี ข้อกำหนดนี้ไม่ห้ามระบบการปกครองดูแลกันเองอย่างเหมาะสม ซึ่งมีการจัดตั้งมอบหมายให้ผู้ต้องขังซึ่งรวมตัวกันเป็นกลุ่มเข้าร่วมในกิจกรรมด้านสังคม การศึกษา หรือการกีฬา หรือความรับผิดชอบอย่างอื่นภายใต้การกำกับดูแลของเรือนจำ ทั้งนี้หากเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับเป้าประสงค์ของการดูแลดังกล่าว

ข้อกำหนด 41³²⁹

1. กรณีที่มีข้อกล่าวหาใด ๆ ว่าผู้ต้องขังละเมิดทางวินัย ต้องมีการรายงานโดยพลันให้กับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบซึ่งจะต้องดำเนินการสอบสวนโดยไม่ชักช้า

³²⁷ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 40.

³²⁸ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 40.

³²⁹ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 41.

2. ผู้ต้องขังต้องได้รับแจ้งโดยไม่ชักช้าและในภาษาที่ตนเข้าใจได้ ถึงลักษณะของข้อกล่าวหาที่มีต่อตน และควรได้มีเวลาและการอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอเพื่อเตรียมตัวในการแก้ต่างให้กับตนเอง

3. ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้แก้ต่างด้วยตนเองหรือให้ได้รับความช่วยเหลือด้านกฎหมายกรณีที่เป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม โดยเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาการละเมิดทางวินัยร้ายแรง กรณีที่ผู้ต้องขังไม่เข้าใจหรือไม่สามารถพูดภาษาที่ใช้ในการพิจารณาความผิดทางวินัยได้ ต้องได้รับความช่วยเหลือจากล่ามที่มีคุณสมบัติเหมาะสมโดยไม่คิดมูลค่า

4. ผู้ต้องขังต้องได้รับโอกาสร้องต่อศาลขอให้พิจารณาเพื่อทบทวนการลงโทษทางวินัยที่มีต่อตน

5. กรณีที่การละเมิดทางวินัยส่งผลให้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ผู้ต้องขังพึงได้รับหลักประกันตามกระบวนการอันถูกต้องชอบธรรมทุกประการที่พึงมีในกระบวนการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งการเข้าถึงที่ปรึกษากฎหมายได้อย่างเป็นอิสระ

ข้อกำหนด 42³³⁰ สภาพการดำรงชีวิตโดยทั่วไปที่กล่าวถึงในข้อกำหนดนี้ รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแสงสว่าง การระบายอากาศ อุณหภูมิ สุขอนามัย โภชนาการ น้ำดื่ม การเข้าถึงที่กลางแจ้ง และการออกกำลังกาย อนามัยส่วนบุคคล การรักษาพยาบาลและพื้นที่ส่วนบุคคลที่เพียงพอเป็นต้นนั้น จะต้องมีผลบังคับใช้ต่อผู้ต้องขังทุกคนโดยไม่มีข้อยกเว้น

ข้อกำหนด 43³³¹

1. ไม่ว่าในสถานการณ์ใด ๆ จะต้องไม่มีการจำกัดเสรีภาพหรือการลงโทษทางวินัยใด ๆ ถึงขั้นเป็นการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติดังต่อไปนี้ต้องถือเป็นข้อห้าม

- (ก) การขังเดี่ยวโดยไม่มีกำหนดเวลา
- (ข) การขังเดี่ยวต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน
- (ค) การบังคับให้ผู้ต้องอยู่ในห้องมืดหรือมีการเปิดไฟสว่างตลอด
- (ง) การลงโทษทางกายหรือการตัดทอนอาหารหรือน้ำดื่มของผู้ต้องขัง
- (จ) การลงโทษแบบกลุ่ม (Collective punishment)

³³⁰ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 42.

³³¹ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 43.

2. จะต้องไม่ใช่เครื่องพันธนาการเพื่อเป็นการลงโทษทางวินัย

3. การลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใด ๆ ต้องไม่รวมถึงการห้ามติดต่อกับครอบครัว การจำกัดช่องทางในการติดต่อกับครอบครัวอาจกระทำได้เฉพาะในช่วงเวลาที่จำกัด และเฉพาะเท่าที่จำเป็นเพื่อการดูแลให้เกิดความสงบเรียบร้อยเท่านั้น

ข้อกำหนด 44³³² เพื่อให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ของข้อกำหนดนี้ การขังเดี่ยวหมายถึงการจำกัดพื้นที่ของผู้ต้องขังเป็นเวลา 22 ชั่วโมงหรือกว่านั้นต่อวัน โดยไม่ให้มีการติดต่อกับคนอื่น ๆ อย่างจริงจังเลย การขังเดี่ยวต่อเนื่องกันเป็นเวลานานหมายถึงการขังเดี่ยวเป็นเวลาเกินกว่า 15 วัน ติดต่อกัน

ข้อกำหนด 45³³³

1. การขังเดี่ยวให้ใช้ได้เฉพาะกรณีที่เป็นข้อยกเว้นโดยถือว่าเป็นวิธีการสุดท้าย และให้ใช้ระยะเวลาสั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ รวมทั้งต้องให้มีหน่วยงานอิสระทบทวนการใช้โทษดังกล่าว และจะต้องโดยความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่มีอำนาจเท่านั้น และจะต้องไม่ให้กำหนดเป็นส่วนหนึ่งของบทลงโทษตามคำพิพากษาของศาล

2. ควรห้ามใช้การขังเดี่ยวกับผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางจิตใจหรือทางกาย หากมาตรการเช่นนั้นอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางจิตใจหรือร่างกายของเขาแล้วร้ายลงไปอีกห้ามใช้การขังเดี่ยวและมาตรการที่คล้ายคลึงกันกับผู้หญิงและเด็ก โดยให้ใช้มาตรฐานอื่น ๆ ขององค์การสหประชาชาติ และบรรทัดฐานในการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา³³⁴

ข้อกำหนด 46³³⁵

1. บุคลากรทางการแพทย์จะต้องไม่มีบทบาทในการลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใด ๆ ต่อผู้ต้องขังยิ่งไปกว่านั้นเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อสุขภาพของผู้ต้องขังที่ถูกสั่งให้แยกขังโดยไม่สมัครใจ รวมทั้งการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังเช่นนั้นทุกวัน

³³²ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 44.

³³³ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 45.

³³⁴ข้อกำหนด 67 ของข้อกำหนดสหประชาชาติเพื่อการคุ้มครองเยาวชนผู้กระทำผิดที่ถูกคุมขัง (United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty) (มติที่ 45/113, ภาคผนวก); และข้อกำหนด 22 ของข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและกรณีที่ไม่ใช่การควบคุมตัวผู้ต้องขังหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders) (มติที่ 65/229, ภาคผนวก).

³³⁵ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 46.

และการให้ความช่วยเหลือและการรักษาพยาบาลโดยพลันกรณีที่ได้รับการร้องขอจากผู้ต้องขังนั้น หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำ

2. บุคคลากรทางการแพทย์ต้องรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำโดยไม่ชักช้ากรณีที่พบว่าการลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใด ๆ ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพด้านจิตใจหรือกายของผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษหรือถูกมาตรการนั้น และพึงให้คำปรึกษากับผู้บัญชาการเรือนจำกรณีเห็นว่าจำเป็นต้องยุติหรือปรับเปลี่ยนมาตรการดังกล่าวด้วยเหตุผลของสุขภาพทางกายหรือจิตใจของผู้ต้องขัง

3. บุคคลากรทางการแพทย์จะต้องมีอำนาจในการสั่งให้ทบทวนและเสนอแนะให้เปลี่ยนแปลงการแยกขังโดยไม่สมัครใจนั้น ทั้งนี้เพื่อประกันว่าการแยกขังเช่นนั้นจะไม่ส่งผลให้อาการเจ็บป่วยเลวร้ายลง หรือไม่ส่งผลกระทบต่อความบกพร่องทางจิตใจหรือทางร่างกายของผู้ต้องขังนั้นต่อไปอีก

2.10.2 ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (ข้อกำหนดกรุงเทพ) The United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (The Bangkok Rules) ประกอบด้วย

ข้อสังเกตเบื้องต้น (Preliminary observations) ประกอบด้วยข้อสังเกตเบื้องต้น 1- 12 บทนำ (Introduction) ประกอบด้วยข้อกำหนด 13-18 ส่วนที่ 1 บทบังคับใช้ทั่วไป หลักการพื้นฐาน ประกอบด้วยข้อกำหนดที่ 1-39 ส่วนที่ 2 ข้อกำหนดสำหรับผู้ต้องขังลักษณะพิเศษ ประกอบด้วยข้อกำหนดที่ 40-56 ส่วนที่ 3 มาตรการในการลงโทษโดยไม่ใช้เรือนจำ ประกอบด้วยข้อกำหนดที่ 57-66 ส่วนที่ 4 การศึกษาวิจัย การวางแผน การประเมินผลและการสร้างความตระหนักให้แก่สาธารณชน ประกอบด้วยข้อกำหนดที่ 67-70

ส่วนที่ 1 บทบังคับใช้ทั่วไป หลักการพื้นฐาน (อ้างอิงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำข้อ 6) ข้อกำหนดที่ 1³³⁶ เพื่ออนุวัติให้เป็นไปตามหลักการไม่เลือกปฏิบัติตามที่บัญญัติไว้ในข้อ 6 แห่ง“ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ” การจัดให้มีหรือการตอบสนองซึ่งบรรดาความต้องการที่มีลักษณะเฉพาะ (Distinctive Needs) ของผู้ต้องขังหญิงภายใต้ข้อกำหนดนี้ไม่ว่าประการใด ๆ ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ

³³⁶ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 1.

สุขอนามัยส่วนตัว (อ้างอิงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อ 15-16)

ข้อกำหนดที่ 5³³⁷ สถานที่คุมขังสำหรับผู้ต้องขังหญิงควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์จำเป็นที่จะสนองตอบต่อสุขอนามัยตามความต้องการเฉพาะของผู้หญิง รวมถึงการจัดหาผ้าอนามัยโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ และการจัดให้มีน้ำอย่างเพียงพอสำหรับการดูแลสุขอนามัยส่วนตัวของผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังที่ทำหน้าที่ปรุงอาหาร ผู้ต้องขังตั้งครกอยู่ระหว่างให้นมบุตรหรือขณะมีประจำเดือน

6. การบริการด้านสุขภาพ (อ้างอิงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อ 22-26)

(ค) สุขภาพจิตและการดูแล

ข้อกำหนดที่ 12³³⁸ ผู้ต้องขังหญิงที่มีความต้องการการดูแลสุขภาพจิตต้องสามารถเข้าพึ่งบริการสุขภาพจิตด้านต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรมเพื่อการบำบัดฟื้นฟู การบำบัดเป็นรายบุคคล การดูแลในประเด็นเรื่องความอ่อนไหวระหว่างเพศหรือการได้รับแจ้งข่าวร้ายขณะอยู่ในเรือนจำหรือสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ

ข้อกำหนดที่ 13³³⁹ เจ้าหน้าที่เรือนจำควรตระหนักถึงช่วงเวลาที่ผู้ต้องขังหญิงอาจเกิดภาวะเครียด เพื่อที่จะสามารถดูแลเอาใจใส่อย่างเหมาะสมและทันต่อสถานการณ์

(จ) การป้องกันการทำร้ายตนเองและการฆ่าตัวตาย

ข้อกำหนดที่ 16³⁴⁰ การพัฒนาและการดำเนินการตามแผนการป้องกันการทำร้ายตัวเองและการฆ่าตัวตายของผู้ต้องขังหญิงรวมไปถึงการให้การดูแลที่เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะเพศหญิงแก่ผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงนั้นควรเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายด้านการดูแลสุขภาพจิตของเรือนจำโดยร่วมมือกับผู้ให้บริการทางสุขภาพจิตและสวัสดิการสังคม

(ข) การบริการด้านการป้องกันโรค

ข้อกำหนดที่ 17³⁴¹ ผู้ต้องขังหญิงต้องได้รับความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการป้องกันด้านสุขภาพอนามัย ทั้งนี้หมายรวมถึงโรคเอดส์ โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โรคติดต่อทางเลือดอื่น ๆ และสภาวะการด้านสุขภาพอนามัยของเพศหญิง

³³⁷ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 5.

³³⁸ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 12.

³³⁹ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 13.

³⁴⁰ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 16.

³⁴¹ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 17.

ข้อกำหนดที่ 18³⁴² ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำถึงได้รับบริการด้านการป้องกันโรคที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงเช่นเดียวกับหญิงวันเดียวกันในชุมชนภายนอก เช่น การควมระเร็งปากมดลูก มะเร็งเต้านมและมะเร็งระบบสืบพันธุ์

(ข) วินัยและการลงโทษ (อ้างอิงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อ 27-32)

ข้อกำหนดที่ 22³⁴³ การลงโทษขังเดี่ยวจะต้องไม่ใช้กับผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังอยู่ระหว่างให้นมบุตรและผู้ต้องขังที่มีบุตรอยู่ด้วยในเรือนจำ

ข้อกำหนดที่ 23³⁴⁴ การลงโทษทางวินัยสำหรับผู้ต้องขังหญิงไม่ควรรวมถึงการตัดการเชื่อมจากครอบครัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งการห้ามบุตรเข้าเยี่ยม

2.10.3 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกับสิทธิของผู้ต้องขัง

“สิทธิมนุษยชน” (Human Rights) หมายถึง สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลซึ่งปกป้อง “ปัจเจกบุคคล” (Individual) หรือ “กลุ่มบุคคล” (Group) จากการกระทำที่ต้องห้ามของสมาชิกอื่นหรือรัฐ โดยกฎหมายระหว่างประเทศหรือจารีตประเพณีระหว่างประเทศ³⁴⁵ สิทธิมนุษยชน คือ สิทธิที่ครอบคลุมการดำรงอยู่ของมนุษย์ เพื่อชีวิตที่ดีในสังคมที่มีหลักการที่สำคัญ 3 เรื่องคือ สิทธิในชีวิต สิทธิในการยอมรับนับถือและสิทธิในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเองตามแนวทางที่ชอบธรรม³⁴⁶

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นคำที่อธิบายความหมายของสิทธิมนุษยชน ในแง่ของการให้คุณค่าแก่ความเป็นคนว่า คนทุกคนมีคุณค่าเท่าเทียมกัน สิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ใครจะละเมิดไม่ได้ และไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้ สิทธินี้คือสิทธิในการมีชีวิตและมีความมั่นคงในการมีชีวิตอยู่ คนทุกคนเกิดมาบนโลกมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้น การปฏิบัติต่อกันของผู้คนในสังคมจึงต้องเคารพความเป็นมนุษย์ ห้ามทำร้ายร่างกาย ทรมาณอย่างโหดร้าย หรือกระทำการใด ๆ ที่ถือเป็นการเหยียดหยามความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้รับการรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศ อนุสัญญา และปฏิญญาระหว่างประเทศหลายฉบับ

³⁴²ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 18.

³⁴³ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 22.

³⁴⁴ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 23.

³⁴⁵The West's Encyclopedia of American Law.1997, Vol 6.

³⁴⁶ไพโรจน์ พลเพชร และคณะ, “สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์,” (รายงานผลการวิจัย), (กรุงเทพมหานคร, 2556), น. 8.

มีความพยายามของนักนิติศาสตร์และคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐเยอรมันที่ให้ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (Human Dignity) ไว้ว่า หมายถึงคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ทุกคนโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่น ๆ ของบุคคลนั้น โดยคุณค่าของมนุษย์ดังกล่าวมีความมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์มีอิสระในการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลนั้น ๆ ภายใต้ความรับผิดชอบของตนเอง โดยถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่ไม่อาจล่วงละเมิดได้³⁴⁷ “สิทธิของผู้ต้องขัง” ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 4 บัญญัติว่า “ผู้ต้องขัง” หมายความว่าบุคคลที่ถูกลงโทษจำคุกตลอดถึงนักโทษเด็ดขาด คนต้องขังและคนฝาก³⁴⁸

นักโทษเด็ดขาด” หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด และหมายความรวมถึงบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ขอด้วยกฎหมายให้ลงโทษด้วย³⁴⁹

“คนต้องขัง” หมายความว่า บุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขัง³⁵⁰

คนฝาก” หมายความว่า บุคคลที่ถูกฝากไว้ให้ควบคุมไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายอื่น โดยไม่มีหมายอาญา³⁵¹

“สิทธิ” หมายถึง อำนาจที่มีกฎหมายรับรองคุ้มครองแก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น เช่น สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในชีวิตร่างกาย กล่าวคือ เป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลคนหนึ่ง ในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลายคนกระทำการหรือละเว้นกระทำการบางอย่างบางประการให้เกิดประโยชน์³⁵²

สิทธิของผู้ต้องขังมาจากการแสวงหาหลักเกณฑ์พื้นฐานของความเป็นปัจเจกชน (Individual Basis) สมัยก่อนเริ่มจากการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังเพราะถูกมองว่าเป็นผู้ที่บกพร่องในเรื่องศีลธรรมอย่างร้ายแรงไม่สมควรได้รับการช่วยเหลือ ต่อมาสิทธิของปัจเจกชนได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นในฐานะที่เป็นเครื่องป้องกันที่ประชาชนมีต่อการใช้อำนาจรัฐ

การที่ต้องถูกแยกตัวออกไปจากสังคมปกติซึ่งผู้ต้องขังจะต้องถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหว เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอกทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของความถูกต้องชอบธรรม ความพอดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ความทุกข์ทรมานของผู้ต้องขังที่ได้รับจากการถูก

³⁴⁷บรรเจิด สิงคะเนติ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 303*.

³⁴⁸พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 มาตรา 4(2).

³⁴⁹พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 4(3).

³⁵⁰พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 4(4).

³⁵¹พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 4(5).

³⁵²ชาย เสรีกุล, *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร, 2514), น. 270.

จำกัดเสรีภาพตามกฎหมายต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ได้มีการนำไปสู่การเรียกร้องสิทธิของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (basic human rights) รวมทั้งการเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิตามกฎหมายอันพึงมีของบุคคลเหล่านี้ด้วย ที่มาของการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังนี้เกิดมาจากแนวคิดที่ว่าผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษได้สูญเสียสิทธิบางส่วนจากการที่ได้รับโทษไป แต่บุคคลเหล่านี้ยังมีสิทธิยังเหลืออยู่อีกจากการถูกลงโทษ มิได้หมายความว่าผู้กระทำความผิดที่ถูกต้องขังนั้นสิ้นสิทธิความเป็นมนุษย์ไปเสียทั้งหมดแต่อย่างใด

สิทธิผู้ต้องขังนั้นถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ ที่ปรากฏตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948) และต่อมาได้มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังไว้ในหลักเกณฑ์รับรองสิทธิระหว่างประเทศหลายฉบับ เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง นอกจากนั้นในภูมิภาคยุโรปได้มีการจัดทำสาส์นโดยสภายุโรปเรียกว่าอนุสัญญาเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedom 1950) ในภูมิภาคอเมริกามีการรับรองสิทธิผู้ต้องขังไว้ในหลักเกณฑ์สำคัญคือ ปฏิญญาอเมริกาว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคล (American Declaration of the Rights and Duties of Man 1948)

1. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights 1948) ได้รับรองสิทธิของบุคคลรวมทั้งผู้ต้องโทษไว้ว่าบุคคลใด ๆ จะถูกทรมานหรือได้รับผลปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรมหรือด่าซ้ำไม่ได้และทุกคนเสมอกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญาและจากการยุ้งให้เกิดการเลือกปฏิบัติดังกล่าว ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติ ยังได้รับรองสิทธิของบุคคล และผู้ต้องโทษที่จะได้รับชดใช้หากได้รับการปฏิบัติที่ผิดกฎหมาย ดังบทบัญญัติที่ว่า ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับบำบัดอันเป็นผลจริงจังกจากศาลที่มีอำนาจแห่งชาติต่อการกระทำอันละเมิดสิทธิหลักมูลฐาน ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

2. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ประกาศใช้เมื่อ ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) ได้รับรองสิทธิของบุคคลและผู้ต้องโทษไว้สอดคล้องกับบทบัญญัติในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติ³⁵³

³⁵³ธานี วรภัทร์, *อ้าวแล้ว เจริญรอกที่ 4*, น. 49.

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ได้รับการรับรองและประกาศโดยข้อมติสมัชชา สหประชาชาติที่ 217 เอ (III) วันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2491 ฉะนั้นสมัชชาถึงประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ให้เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จสำหรับประชาชนทั้งมวลและประชาชาติทั้งหลาย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ ที่ต้องให้ความรับรองคุ้มครอง มีดังต่อไปนี้³⁵⁴

ข้อ 1 มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างคนมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ³⁵⁵

ข้อ 2 ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนชาติ อาชีพ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมาย หรือทางการระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใด³⁵⁶

ข้อ 3 ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล³⁵⁷

ข้อ 5 บุคคลใดจะถูกกระทำทารุณหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้³⁵⁸

ข้อ 7 ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้จะจากการยุยงให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าว³⁵⁹

ข้อ 8 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิผลจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย³⁶⁰

³⁵⁴ กระทรวงการต่างประเทศ, จัดพิมพ์โดยกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ.

³⁵⁵ Universal Declaration of Human Rights, Article 1.

³⁵⁶ Universal Declaration of Human Rights, Article 2.

³⁵⁷ Universal Declaration of Human Rights, Article 3.

³⁵⁸ Universal Declaration of Human Rights, Article 5.

³⁵⁹ Universal Declaration of Human Rights, Article 7.

³⁶⁰ Universal Declaration of Human Rights, Article 8.

ข้อ 10. ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียงในการพิจารณากำหนดสิทธิและหน้าที่ของตน และข้อกล่าวหาอาญาใดต่อตน³⁶¹

2.11 มาตรการการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในเรือนจำ

2.11.1 หลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการรักษาและพัฒนาวินัยของผู้ต้องขัง

การใช้มาตรการทางกฎหมายปฏิบัติที่สำคัญที่สุดคือการใช้หลักเหตุผลวินิจัยลงโทษผู้ต้องขังให้สอดคล้องผสมผสานระหว่างหลักพฤติกรรมกับหลักกฎหมาย ซึ่งจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่า ผู้ต้องขังเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเป็นมนุษย์และเป็นมนุษย์ปุถุชน (Prisoner Just as a People) ที่มีศักดิ์ศรีคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์อยู่เพื่อเป็นพลังจูงใจให้ผู้ต้องขังได้ตระหนักเห็นว่าการลงโทษที่ถูกต้องสมเหตุสมผลตามหลักนิติธรรมเป็นการผดุงความเป็นธรรมแก่สังคมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจาก การลงโทษเป็นมาตรการจำเป็นในทางความรู้สึกรับผิดชอบและเป็นการตอบสนองความยุติธรรมที่ถูกประทุษร้ายที่ดีที่สุด สมดังภาษิตกฎหมายที่ว่า “ความเที่ยงธรรมและความถูกต้องเป็นหลักแห่งกฎหมายทั้งมวล” (What is Just and Right is the Law of laws.)³⁶² การตรวจตราดูแลผู้ต้องขังโดยทั่วไป (General Supervision) ถือเป็นภารกิจหลักในการปกครองเรือนจำและทัณฑสถาน เนื่องจากสภาวะแวดล้อมและบรรยากาศในสถานที่ควบคุมไม่อาจที่จะปล่อยปละละเลยให้อยู่กันตามลำพังได้จำเป็นที่จะต้องตรวจดูและผู้ต้องขังทุกขณะ³⁶³ การควบคุมและการรักษาวินัยผู้ต้องขัง (Custody and Discipline) การใช้มาตรการควบคุมและวินัยปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นสิ่งจำต้องพิจารณาควบคู่กันไปเสมอเพราะมีความสัมพันธ์ต่อการบริหารงานเรือนจำและทัณฑสถานอย่างใกล้ชิด ส่วนการใช้มาตรการทางวินัยต่อผู้ต้องขัง หมายถึง การฝึกฝนอบรมผู้ต้องขังให้ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับที่สอดคล้องกับกระบวนการปฏิบัติในการปรุงแต่งแก้ไขและสร้างเสริมการพัฒนาวินัยตนเองของผู้ต้องขังควบคู่กันไปด้วย³⁶⁴ การรักษาวินัยของผู้ต้องขัง (Disciplinary Procedures) หมายถึง การใช้กระบวนการแนะนำสั่งสอน แก้ไขและตรวจตราการปฏิบัติแก่ผู้ต้องขัง เพื่อให้ผู้ต้องขังประพฤติตนอยู่ในกรอบระเบียบวินัย กฎ ข้อบังคับของสถานที่ควบคุมและมีระดับมาตรฐานความประพฤติอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

³⁶¹Universal Declaration of Human Rights, Article 10.

³⁶²ประเสริฐ เมฆมณี, *อ้างแล้ว* เจริญธรรมที่ 248, น. 341-342.

³⁶³เพ็งอ้าง.

³⁶⁴เพ็งอ้าง, น. 373.

หลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการรักษาและพัฒนาวินัยของผู้ต้องขัง ดังนี้คือ

1. การกำหนดระเบียบข้อบังคับและการปฏิบัติทางวินัยไว้อย่างชัดเจน ประกอบด้วย การกำหนดระเบียบปฏิบัติให้เจ้าพนักงานเรือนจำและผู้ต้องขังรับรู้และเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับกฎ ข้อบังคับและวินัย เกิดขึ้นแล้วต้องประกาศและให้คำอธิบายถึง เหตุผลความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงทุกครั้ง

2. การรักษาวินัยที่ดีย่อมหมายถึง การใช้หลักป้องกันมิให้มีการกระทำผิดวินัยเกิดขึ้น นักทัณฑวิทยาเห็นเป็นยุติว่า การสร้างเสริมบรรยากาศแห่งการปกครองเรือนจำที่ดี เช่น การปกครองเรือนจำด้วยความเที่ยงธรรม การยอมรับรู้ถึงความแตกต่างส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง การเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้แสดงความรู้สึกรู้สึกต่อการปกครองและยอมเป็นสื่อ นำไปสู่การปกครอง เรือนจำและทัณฑสถานที่น่าปรารถนา

ข้ออันพึงปฏิบัติและละเว้นเกี่ยวกับการรักษาวินัยของผู้ต้องขัง เจ้าพนักงานเรือนจำ และทัณฑสถานจะต้องพึงระลึกเสมอว่า การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานเป็นงาน เกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาทรัพยากรที่มีชีวิตจิตใจ จำต้องปฏิบัติที่ดีเพื่อจูงใจให้ผู้ต้องขังกลับความ ประพฤติที่สำคัญคือ

- 1) ต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างมีระเบียบวินัย มีอารมณ์มั่นคงไม่หวั่นไหว
- 2) ต้องมีความรู้ความเข้าใจรอบรู้เกี่ยวกับบุคลิกภาพของผู้ต้องขังและพึงระลึกเสมอว่า ผู้ต้องขังมีลักษณะพฤติกรรมเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาโดยทั่วไป
- 3) ต้องตระหนักถึงความสำคัญของนโยบายด้านวินัยและต้องต้องเพียรพยายามแสวงหาวิธีการปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ
- 4) ต้องให้ความสนใจและยกย่องผู้ต้องขังที่ปฏิบัติตนดีและอยู่ในกรอบวินัยของ เรือนจำอย่างจริงจัง กระบวนการพัฒนาวินัยขึ้นอยู่กับการใช้ระบบการให้รางวัลและการลงโทษ (A System of Reward and Punishment) ที่ สมเหตุสมผลเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปรับปรุงแต่ง พฤติกรรมของผู้ต้องขัง
- 5) ต้องได้รับการฝึกฝนอบรมเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยอย่าง มีประสิทธิภาพ

การปฏิบัติของเจ้าพนักงานเรือนจำและทัณฑสถานบางประการ มีผลกระทบต่อ ผู้ต้องขัง เช่น การใช้อารมณ์ดุร้ายกริ้วกราดต่อผู้ต้องขัง การโต้แย้งถกเถียงกับผู้ต้องขัง การปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขังอย่างไร้มนุษยธรรม การประจานข่มขู่ผู้ต้องขัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ระบบให้ นักโทษผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงาน (Trusties) ลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังด้วยตนเองเป็นสิ่งพึงละเว้น โดยเด็ดขาด

4. ลักษณะการกระทำผิดวินัยของผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน ส่วนมากจะเป็น การกระทำผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยการฝ่าฝืน กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่ผู้ต้องขังพึงปฏิบัติ ในชีวิตประจำวัน เช่น การพูดจาหยาบคาย การทะเลาะเบาะแว้งระหว่างผู้ต้องขังด้วยกันเอง การลักลอบเล่นการพนัน การเกียจคร้าน การใช้กิริยาจาไม่สุภาพกระด้างกระเดื่องต่อการปกครอง ฯลฯ ส่วนกรณีการกระทำผิดร้ายแรงของผู้ต้องขัง ได้แก่ การก่อการจลาจลวุ่นวาย การทำลาย ทรัพย์สินของเรือนจำ การทำร้ายร่างกายผู้ต้องขังและเจ้าพนักงานละการกระทำผิดเกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษ

5. วิธีการปฏิบัติเมื่อมีการกระทำผิดวินัยเกิดขึ้น เมื่อมีการรายงานถึงการกระทำผิดวินัย ของผู้ต้องขังเกิดขึ้น ก่อนที่จะพิจารณาลงโทษต้องทำการเสาะหาข้อเท็จจริงให้เร็วที่สุดพร้อมกับให้ โอกาสแก่ผู้ต้องขังซึ่งถูกกล่าวหาว่าได้กระทำผิดวินัย ให้การชี้แจงข้อกล่าวหา เมื่อทำการสอบสวน แล้วปรากฏชัดว่าผู้ต้องขังเป็นผู้ผิดวินัยจริงต้องดำเนินการลงโทษตามควรแก่กรณีแห่งความผิด ดังต่อไปนี้คือ

1) ภาคทัณฑ์ (Reprimand) ใช้ในกรณีการกระทำผิดที่ไม่ร้ายแรงหรือเป็นการ กระทำผิดวินัยอันมีเหตุควรแก่การลดหย่อนผ่อนโทษ

2) การตัดสิทธิพิเศษของผู้ต้องขัง (Loss of Privileges) การใช้มาตรการลงโทษทาง วินัยแก่ผู้ต้องขัง กรณีนี้มีผลในทางปรามผู้ต้องขังอย่างยิ่ง เช่น การลดสิทธิผลประโยชน์เกี่ยวกับการ เยี่ยม การสันทนทานหรือการความสะดวกในประการอื่น ๆ

3) การตัดสิทธิกรณีลดวันต้องโทษจำคุก (Loss of Good Time) เงื่อนไขสำคัญใน การกำหนดให้มีการลดวันต้องโทษเพื่อเป็นการตอบแทนความประพฤติดีของผู้ต้องขัง แต่เมื่อ ประพฤติผิดกฎข้อบังคับของเรือนจำเป็นการชอบแล้วที่จะต้องตัดสิทธิการลดวันต้องโทษจำคุกของ ผู้ต้องขัง

4) การกำหนดให้ผู้ต้องขังทำงานหนัก เพื่อเป็นการลงโทษที่กระทำผิดวินัย ได้รู้สำนึก

5) การลงโทษผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยด้วยการคุมขังดูแลโดยใกล้ชิด (Close Confinement) เป็นการควบคุมผู้ต้องขังให้อยู่ในห้องภายในกำหนดระยะเวลา แบ่งได้ 3 ประเภท คือ

(1) การคุมขังในห้องขังเดี่ยวและควบคุมอย่างใกล้ชิด (Close Custody) มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการลงโทษทางวินัยหรือเนื่องด้วยเหตุผลเกี่ยวกับการเสี่ยงต่อการควบคุม

(2) การควบคุมเพื่อป้องกันการก่อความวุ่นวาย (Protective Custody) จะเป็น ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปกครองและการรักษาระเบียบวินัยของเรือนจำ

(3) การแยกขังเดี่ยวเพื่อการลงโทษ (Punitive Segregation) มักใช้ในกรณีผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง เช่น หลบหนีจากที่คุมขังหรือกระทำความผิดต่อการปกครองเรือนจำอยู่เนื่อง ๆ จะถูกลงโทษทางวินัยโดยจัดแยกขังไว้ในห้องขังเดี่ยวและถูกจำกัดสิทธิอันพึงได้ของผู้ต้องขังเกือบทั้งหมด เช่น เรือนจำเพนทริจ (H.M. Pentridge Prison) แห่งเมลเบิร์น นครหลวงของรัฐวิกตอเรีย ประเทศออสเตรเลีย ได้จัดเรือนจำที่มีความมั่นคงแข็งแรงเป็นพิเศษสำหรับคุมขังและลงโทษผู้ต้องขังที่หลบหนีจากเรือนจำอื่น ๆ ไว้ในห้องขังเดี่ยว ซึ่งมีห้องขังประมาณ 30 ห้อง โดยให้ผู้ต้องขังทำการฝึกวิชาชีพและทำงานหนักเป็นระยะเวลา 6 เดือน จนกว่าจะมีความประพฤติดี จะได้รับการพิจารณาโยกย้ายที่คุมขัง

6) การลงโทษโดยตัดสิทธิและรางวัลผลประโยชน์เกี่ยวกับการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง

7) การลงโทษโดยการโยกย้ายการคุมขังไปไว้ในเรือนจำและทัณฑสถานอื่น ๆ เพื่อเหตุผลโทษวินัยหรือความมั่นคงในการปกครองเรือนจำและทัณฑสถาน อาทิ การย้ายผู้ต้องขังที่เกรงจากเรือนจำเปิดไปคุมขังยังเรือนจำแบบปิดที่มีระดับความมั่นคงแข็งแรงกว่า เป็นต้น

8) การลงโทษให้จำขังอยู่ในห้องขังเดี่ยวหรือการจำกัดเกี่ยวกับอาหาร

6. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้มาตรการลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขัง เนื่องจากการลงโทษทางวินัยมีผลกระทบต่อสิทธิผลประโยชน์อันพึงได้เสียของผู้ต้องขังและในขณะเดียวกันก็มีผลสะท้อนกลับในเชิงนิเสธ (Negative Feedback) ต่อการปกครองเรือนจำและทัณฑสถาน นักทัณฑวิทยาในปัจจุบันจึงต้องขังสังเกตเกี่ยวกับการใช้มาตรการลงโทษต่อผู้ต้องขัง ดังนี้

1) การลงโทษทางวินัยที่เกินกว่าเหตุเป็นสิ่งพึงหลีกเลี่ยง อาทิ การคุมขังผู้ต้องขังให้อยู่เฉพาะแต่ในห้องขังเดี่ยว โดยปราศจากการฝึกวิชาชีพเป็นระยะเวลานานจะมีผลกระทบต่อปรับสภาพของผู้ต้องขังที่จะได้รับการปลดปล่อยอย่างยิ่ง

2) การลงโทษทางวินัยต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องขังเป็นสิ่งพึงละเว้น เนื่องจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังดังกล่าวจะผิดหลักมนุษยธรรมแล้วยังส่งผลเสียหายทางด้านจิตใจแก่เจ้าพนักงานเรือนจำและทัณฑสถานโดยตรงอีกด้วย

3) เรือนจำและทัณฑสถานทุกแห่งควรจัดให้มีคณะกรรมการพิจารณาโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขัง (Disciplinary Board) ประกอบด้วย คณะเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 นาย เพื่อพิจารณาเกี่ยวกับวินัยของผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะ

4) เรือนจำและทัณฑสถานควรจัดให้มีศูนย์ปรับสภาพของผู้ต้องขัง (Adjustment Centre) เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรบริการบำบัดแก่ผู้ต้องขังที่มีปัญหาทางวินัย เช่น อาชีวบำบัด (occupational Therapy) สันทนาการบำบัด (Recreational Therapy) จิตบำบัด (Psychotherapy) และให้คำแนะนำผู้ต้องขังเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม

5) นักทฤษฎีทฤษฎีเชื่อว่า การใช้มาตรการป้องกันมิให้ผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยด้วย เสริมสร้างบรรยากาศแห่งการปกครองเรือนจำที่ดี รวมทั้งการไม่ปล่อยปละละเลยหรือหย่อนยานใน ระเบียบวินัย (Laxity in Discipline) เป็นสิ่งจำเป็นที่จะขาดมิได้³⁶⁵

หลักปฏิบัติมาตรฐานว่าด้วยวินัยและการลงโทษผู้ต้องขัง การลงโทษทางวินัยแก่ ผู้ต้องขังที่ถือปฏิบัติอยู่ในระบบงานราชทัณฑ์ มีลักษณะแนวทางตามที่ได้กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ซึ่งออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 โดยจะมีลักษณะการลงโทษตามความ หนักเบาแห่งการกระทำผิดวินัยดังที่ มาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ได้กำหนดไว้³⁶⁶ ปัจจุบันได้มีการตราพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ประกาศใน ราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560 โดยพระราชบัญญัตินี้ มีทั้งสิ้น 78 มาตรา.

2.11.2 หลักเกณฑ์การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มีหลักเกณฑ์การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำ ผิดวินัย กล่าวคือ การที่จะใช้มาตรการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง สิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงคือศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลเพราะสิทธิดังกล่าวย่อมได้รับการ คุ้มครองและคุ้มครองไว้ตามรัฐธรรมนูญ³⁶⁷ การลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดวินัยให้เจ้าพนักงาน เรือนจำ ผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยต้องแท้ แล้วลงโทษสถานใดหรือหลายสถานดังต่อไปนี้

- (1) ภาคทัณฑ์
- (2) งดการเลื่อนชั้นโดยมีกำหนดเวลา
- (3) ลดชั้น
- (4) ตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อไม่เกิน 3 เดือน เว้นไว้แต่กรณีที่ ระบุไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- (5) ลดหรือลดประโยชน์และรางวัลทั้งหมด หรือแต่บางส่วนบางอย่าง
- (6) ขังเดี่ยวไม่เกิน 3 เดือน

³⁶⁵ เพ็งอ้าง, น. 388-392.

³⁶⁶ สำนักทฤษฎีปฏิบัติส่วนอภัยโทษ ฝ่ายวินัยผู้ต้องขัง, คู่มือการลงโทษผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย, พุทธศักราช 2556, น. 2.

³⁶⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 4.

(7) ช่างห้องมืดไม่มีเครื่องหลบนอนไม่เกิน 2 วัน ในสัปดาห์หนึ่งโดยความเห็นชอบของแพทย์

(8) เชี่ยนคราวหนึ่งไม่เกิน 20 ที่ ในความควบคุมของแพทย์แต่ห้ามเชี่ยนคราวต่อไป เว้นแต่จะล้างพื้นเวลา 30 วัน จากวันที่เชี่ยนคราวที่แล้ว ถ้าผู้ต้องขังเป็นหญิงห้ามเชี่ยน

(9) ตัดจำนวนวันที่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก ตามมาตรา 32 (6)

ในกรณีและเงื่อนไขอย่างใดจะลงโทษดั่งระบุไว้ข้างต้นให้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง³⁶⁸ สาระสำคัญของมาตรา 35 (1) – (9) เป็นการบัญญัติถึงโทษที่จะใช้บังคับแก่ผู้ต้องขัง ซึ่งได้กระทำผิดวินัยในเรือนจำและทัณฑสถาน นับตั้งแต่ภาคทัณฑ์ จนถึงการตัดจำนวนวันที่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก โดยเฉพาะวรรคท้ายของมาตรานี้ ได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่า ในกรณีและเงื่อนไขอย่างใด จะลงโทษดั่งระบุไว้ข้างต้น ให้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ทั้งนี้ โดยมีกฎกระทรวงตั้งแต่ข้อ 99 - 119 หมวด 5 ว่าด้วยการลงโทษฐานผิดวินัย กำหนดไว้เพื่อเป็นฐานรองรับโดยละเอียด³⁶⁹

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 37 ในกรณีที่ผู้ต้องขังได้กระทำความผิดอาญาขึ้นภายในเรือนจำและความผิดนั้นเป็นเพียงลหุโทษหรือความผิดต่อมาตร 45 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ก็ดี ความผิดฐานประทุษร้ายแต่ทรัพย์สินของเรือนจำก็ดี ฐานพยายามจะหลบหนีก็ดี แทนที่จะนำเรื่องขึ้นเสนอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการสอบสวนหรือฟ้องร้องตามกฎหมายให้ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจวินิจฉัยลงโทษฐานผิดวินัย ตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัตินี้ได้ ข้อความตามมาตรา 37 นี้ ไม่ตัดสิทธิของเอกชนที่จะเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่ง ดังบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา³⁷⁰

มาตรา 37 ได้บัญญัติขึ้นเพื่อให้ ผู้บัญชาการเรือนจำ / ผู้อำนวยการหรือผู้ปกครองทัณฑสถาน ใช้ดุลยพินิจลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังตามนัยมาตรา 35 แทนการดำเนินคดีทางอาญาได้ เฉพาะแต่ในกรณีที่ผู้ต้องขังได้กระทำความผิดอาญาอันเป็นความผิดลหุโทษขึ้นในเรือนจำ หรือเป็นการกระทำผิดเกี่ยวกับเรือนจำ ดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์³⁷¹

³⁶⁸พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 35.

³⁶⁹สำนักทัณฑปฏิบัติส่วนอกยโทษ ฝ่ายวินัยผู้ต้องขัง, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 366*, น. 3.

³⁷⁰พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 37.

³⁷¹พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, มาตรา 45 ผู้ใดเข้าไปในเรือนจำโดยมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ก็ดี หรือบังอาจรับจาก หรือส่งมอบแก่ผู้ต้องขัง นำเข้ามาหรือเอาออกไปจากเรือนจำซึ่งเงินหรือสิ่งของต้องห้ามโดยทางใด ๆ อันฝ่าฝืนระเบียบหรือข้อบังคับของเรือนจำก็ดี ผู้นั้นมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ วรรคสอง ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าพนักงานมีหน้าที่

ความผิดเกี่ยวแก่การประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของเรือนจำ หรือความผิดฐานพยายามจะหลบหนี แต่ทั้งนี้ย่อมไม่คิดสิทธิของเอกชนที่จะเป็น โจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งดังบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายสารະប័ណ្ណុតិและวิธีสบ័ណ្ណុតិ นับว่าแนวทางปฏิบัติดังกล่าวสอดคล้องกับหลักกฎหมายราชทัณฑ์และตามหลักกฎหมายมหาชน ในฐานะที่รัฐมีอำนาจเหนือราษฎรและหลักกฎหมายเอกชน อันเป็นกฎหมายว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างราษฎรที่จะฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายระหว่างกันอย่างเท่าเทียมกัน³⁷² แต่อย่างไรก็ตาม หากผู้ต้องขังกระทำผิดอาญาขึ้นภายในเรือนจำ และความผิดนั้นมิใช่ความผิดลหุโทษหรือความผิดตามมาตรา 45 ความผิดฐานประทุษร้ายแก่ทรัพย์สินของเรือนจำ และความผิดฐานพยายามหลบหนีให้ส่งตัวผู้กระทำความผิดดำเนินคดีตามนัยมาตรา 37

กรณีผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยในเรือนจำและความผิดนั้นหากมิใช่ความผิดลหุโทษ หรือมิใช่ความผิดตาม มาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัตินี้ เรือนจำมีอำนาจที่จะดำเนินการทั้งทางวินัยและอาญาตามความเห็นของคณะกรรมการเรือนจำที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะกรรมการเรือนจำ ครั้งที่ 3/2548 ระเบียบว่าระที่ 4³⁷³

การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัย ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ได้กล่าวถึงเหตุที่ถือว่าการกระทำผิดวินัย ภายในเรือนจำ/ทัณฑสถาน เหตุที่ถือได้ว่าเป็นการกระทำผิดวินัย มีดังต่อไปนี้

1. ประพฤติผิดระเบียบ หรือข้อบังคับอันมิไว้สำหรับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อกับบุคคลภายนอก³⁷⁴
2. พยายามหลบหนีหรือหลบหนีไปแล้ว แต่ได้ตัวกลับมา
3. นำเข้ามาหรือมีสิ่งของต้องห้ามไว้ในเรือนจำ
4. นำสิ่งของซึ่งมิใช่ของตนออกจากเรือนจำโดยมิได้รับอนุญาต
5. ทำให้ทรัพย์สินของหลวงหรือของผู้อื่นเสียหายโดยประมาท
6. กระทำการให้เกิดเหตุขัดขวางในงานของผู้อื่น โดยประมาท

เกี่ยวข้องกับเรือนจำ หรือกรมราชทัณฑ์ให้เพิ่มโทษเป็นทวีคูณ วรรคท้าย เงินและสิ่งของต้องห้ามที่นำเข้ามาในเรือนจำโดยฝ่าฝืนบทมาตรานี้ให้ริบเป็นของแผ่นดิน.

³⁷² สำนักพัฒนาปฏิบัติส่วนอภัยไทย ฝ่ายวินัยผู้ต้องขัง, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 366*, น. 3.

³⁷³ สำนักพัฒนาปฏิบัติส่วนอภัยไทย ฝ่ายวินัยผู้ต้องขัง, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 366*, น. 3-4.

³⁷⁴ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อกับบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อกับเรือนจำ พุทธศักราช 2547.

7. กระด้างกระเดื่องต่อคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งต่ำกว่าพศติลงมา หรือตั้งแต่ พศติขึ้นไป

8. ก่อการวิวาทขึ้นกับผู้ต้องขังอื่น แต่ไม่ถึงมีเหตุร้ายแรง

9. เล่นการพนัน

10. ดื่มสุรา สูบกัญชา ฝิ่นหรือเสพของเมาอื่น ๆ

11. คำสั่งของต้องห้าม

12. ละทิ้งหรือเพิกเฉยต่องานอันเป็นหน้าที่

13. พยายาม หรือทำร้ายร่างกายเจ้าพนักงาน

14. ก่อการวุ่นวาย

15. จงใจหลีกเลียงการงาน

16. ขัดคำสั่งพนักงานเจ้าหน้าที่

17. ทำร้ายหรือพยายามทำร้ายผู้อื่น

18. กระทำความผิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเงินหรือสิ่งของต้องห้าม

19. ฝ่าฝืนระเบียบหรือข้อบังคับของเรือนจำ

20. กระทำผิดนอกกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ในหมวด 5³⁷⁵

ในหมวด 5 ของกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ได้บัญญัติผู้ที่มีอำนาจในการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยไว้อย่างชัดเจนในข้อ 103 ดังนี้

ข้อ 103 ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจที่จะลงโทษทางวินัยกับผู้ต้องขัง ได้ทุกสถานตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย แต่ผู้บัญชาการเรือนจำจะลงโทษผู้ต้องขังสถานใด พึงต้องดูว่าพฤติการณ์ซึ่งเป็นกรณีแห่งความผิดนั้น ซึ่งสอดคล้องกับบทลงโทษที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง เช่น กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 108 ได้บัญญัติให้อำนาจผู้บัญชาการเรือนจำในการลงโทษลดชั้นผู้ต้องขัง จะต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องขังได้กระทำความผิดดังที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ข้อ 108 ดังต่อไปนี้คือ

1. กระด้างกระเดื่องต่อคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งมีตำแหน่งต่ำกว่าพศติลงมา

2. ก่อการวิวาทขึ้นกับผู้ต้องขังอื่น แต่ไม่ถึงกับมีเหตุร้ายแรง

3. เล่นการพนัน

³⁷⁵ สำนักพัฒนาปฏิบัติส่วนอภัยโทษ ฝ่ายวินัยผู้ต้องขัง, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 366, น. 1.

4. เสพยาเสพติดให้โทษ วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท หรือสารระเหย หรือดื่มสุรา หรือของเมาอย่างอื่น

5. กระทำการตามข้อ 106 (2)

6. กระทำการตามข้อ 107 (2) หรือ (3) โดยเจตนา

7. มีหรือคำสั่งของต้องห้ามตาม ข้อ 127

ในทางปฏิบัติที่ผ่านมาผู้บัญชาการเรือนจำหลายแห่ง มักจะอ้างกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 103 และลงโทษผู้ต้องขัง (ตามแนวคิด) ทั้ง ๆ ที่พฤติการณ์แห่งความผิดไม่เข้าข่าย ที่จะลงโทษฐานนั้น เช่น พฤติการณ์ของผู้ต้องขังทะเลาะวิวาทกันและเป็นครั้งแรกก็จะตั้งลงโทษขังเดี่ยวโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทย ข้อ 103 เหล่านี้ เป็นต้น³⁷⁶ ในการลงโทษ ต้องปรากฏว่าบุคคลที่อาจถูกลงโทษทางวินัยต้องเป็นผู้ต้องขังซึ่งตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 4 ได้บัญญัติคำนิยามของผู้ต้องขังไว้ กล่าวคือ “ผู้ต้องขัง” หมายความว่ารวมถึง นักโทษเด็ดขาด คนต้องขัง และคนฝาก³⁷⁷ เมื่อปรากฏว่าผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดวินัยให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณา แล้วลงโทษ

หลักเกณฑ์การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยนั้นมีการลงโทษแบ่งเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ ส่วนที่ไม่มีกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังและส่วนที่มีผลกระทบต่อตัวผู้ต้องขัง ในกรณีนี้จะขอกกล่าวถึงส่วนที่มีผลกระทบต่อตัวผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กล่าวคือ

1) ตามมาตรา 35 (6) การลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดวินัยให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยอ่องแท้แล้วลงโทษสถานใดหรือหลายสถานดังต่อไปนี้ (6) ขังเดี่ยวไม่เกิน 3 เดือน” ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความ มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ข้อ 111 ฟังกระทำดังต่อไปนี้

(1) กระด้างกระเดื่องต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาเรือนจำตั้งแต่พักดีขึ้นไป

(2) วิวาทกับผู้ต้องขังอื่นตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป

(3) เป็นเจ้ามือเล่นการพนันหรือสมคบกับผู้อื่นเล่นการพนันแต่สองครั้งขึ้นไป

(4) เสพยาเสพติดให้โทษ วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท หรือสารระเหย หรือดื่มสุรา หรือของเมาอย่างอื่นตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป

³⁷⁶ เพิ่งอ้าง, น. 5.

³⁷⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 4(2).

(5) กระทบการตามข้อ 106 (2) (ข้อ 106 การตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมชมหรือติดต่อกับบุคคลภายนอกพึงกระทำในกรณีต่อไปนี้ (2) พยายามหลบหนีหรือหลบหนีไปแล้วแต่ได้ตัวคืนมา³⁷⁸)

(6) กระทบการตามข้อ 108 (7)³⁷⁹ (ข้อ 108 ลดชั้น พึงกระทำได้ในกรณีต่อไปนี้ (6) คำสั่งของต้องห้าม³⁸⁰ (กฎกระทรวงข้อ 108 แก้ไขตามกฎกระทรวงฯ ฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2553))

ข้อ 118 การขังเดี่ยวนั้น ให้กระทำโดยวิธีแยกผู้ต้องขังรับโทษจากผู้ต้องขังอื่นและคุมขังไว้ในที่ซึ่งจัดขึ้นไว้เป็นพิเศษ ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น พศติจัดให้มีผู้คอยตรวจรักษาขังเดี่ยวให้เป็นไปตามวรรคก่อนและสังเกตเมื่อมีอาการป่วยเจ็บซึ่งต้องมีการรักษาพยาบาล³⁸¹ ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษขังเดี่ยวนั้นย่อมถูกตัดไม่ได้รับการเยี่ยม ตามหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0908/ว. 75 ลงวันที่ 16 สิงหาคม 2508

2) หลักเกณฑ์การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการขังห้องมืด ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (7) บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดวินัยให้เจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยต้องแท้แล้วลงโทษใดหรือหลายสถานดังต่อไปนี้ (7) ขังห้องมืด ไม่มีเครื่องหลับนอนไม่เกิน 2 วันในสัปดาห์หนึ่งโดยความเห็นชอบของแพทย์” ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 นั้น ได้กำหนดให้การขังห้องมืดนั้นกระทำได้ตามกฎกระทรวงมหาดไทย

ข้อ 112 พึงกระทำดังต่อไปนี้

- (1) ก่อการวิวาทกับผู้ต้องขังอื่นเนื่อง ๆ
- (2) พยายามหรือทำร้ายร่างกายเจ้าพนักงาน
- (3) ก่อการวุ่นวาย แต่ไม่ร้ายแรง
- (4) จงใจหลีกเลี่ยงการงาน
- (5) จงใจขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชา
- (6) พยายามหลบหนี

3) หลักเกณฑ์การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการเขียน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (8) บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดวินัยให้เจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยต้องแท้แล้วลงโทษใดหรือหลายสถานดังต่อไปนี้ ... (8)

³⁷⁸กฎกระทรวงข้อ 106.

³⁷⁹กฎกระทรวงข้อ 111 แก้ไขตามกฎกระทรวงฯ ฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2553).

³⁸⁰กฎกระทรวงข้อ 108 แก้ไขตามกฎกระทรวงฯ ฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2553).

³⁸¹กฎกระทรวง ข้อ 118.

เขียนคราวหนึ่งไม่เกิน 20 ที ในความควบคุมของแพทย์แต่ห้ามเขียนคราวต่อไป เว้นแต่จะล่วงพ้นเวลา 30 วัน จากวันที่เขียนคราวที่แล้ว ถ้าผู้ต้องขังเป็นหญิงห้ามเขียน ...” ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 นั้น ได้กำหนดให้การเขียนนั้นกระทำได้ตามกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 113 เขียน ฟังกระทำในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) สวมคอกับผู้อื่นก่อความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น
- (2) พยายามหรือทำร้ายเจ้าพนักงาน
- (3) พยายามหลบหนี
- (4) ขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชาซึ่งหน้า
- (5) จงใจก่อความเสียหายให้แก่ผู้อื่นหรือกิจการของเรือนจำและได้เกิดความเสียหาย

ขึ้น

ข้อ 114 ถ้ามีการกระทำผิดวินัยในกรณีอื่นนอกจากที่ระบุไว้ในหมวดนี้ให้ผู้บัญชาการเรือนจำพิจารณาลงโทษสถานใดสถานหนึ่งที่เหมาะสม แต่ต้องไม่ใช่โทษเขียน

ข้อ 115 ในกรณีผู้ต้องขังซึ่งจะต้องรับโทษเป็นคนมีลักษณะคือด้าน โดยได้เคยรับโทษทางวินัยของเรือนจำมากกว่า 2 ครั้งแล้วยังประพฤติผิดอีกและโทษสำหรับความผิดทั้ง 3 ครั้งอยู่ในกำหนด 9 เดือน นับแต่วันต้องโทษครั้งแรกหรือขัดคำสั่งเจ้าพนักงานเรือนจำโดยจงใจมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง ภายในกำหนด 6 เดือน นับแต่วันต้องโทษครั้งก่อนหรือปรากฏว่าเป็นคนเคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกนอกจากรฐานประมาทและลหุโทษมากกว่า 3 ครั้งแล้วและได้ประพฤติผิดวินัยมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง ภายใน 6 เดือน นับแต่วันต้องโทษทางวินัยครั้งก่อน ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจสั่งให้ลงโทษเขียนและเพิ่มโทษสถานอื่นตามที่เห็นควร

ข้อ 116 ในกรณีที่การกระทำอันหนึ่งเป็นความผิดจะต้องรับโทษหลายสถานนั้น ห้ามมิให้ลงโทษสำหรับความผิดนั้นเกินกว่า 3 สถาน

ข้อ 117 การลงโทษเขียนตามกฎหมายนี้ ฟังลงโทษได้แต่เฉพาะนักโทษเด็ดขาดเท่านั้นและให้คำนึงถึงลักษณะของความผิดที่เกิดขึ้นและลักษณะของบุคคลผู้จะรับโทษกับสภาพการณ์แห่งเรือนจำและให้เขียนรวดเดียวสำหรับความผิดซึ่งต้องเขียนนั้น

โดยปกติผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้แทนซึ่งเป็นข้าราชการตั้งแต่ชั้นหรือเทียบชั้นประจำแผนกขึ้นไปมาเป็นประธาน

ผู้ทำการเขียนจะต้องเป็นเจ้าพนักงานเรือนจำและต้องไม่เคยมีสาเหตุอยู่กับผู้ต้องรับโทษเป็นส่วนตัวผู้ทำการเขียนจะต้องบันทึกข้อไม่มีสาเหตุนี้ไว้เป็นหลักฐาน

การเขี่ยนั้นให้คว่ำเขี่ยและให้เขี่ยที่ขาท่อนบน พยายามอย่าให้เข้าแนวกัน ให้ใช้
 หวายเขี่ยและหายนั้นต้องมีขนาดวัดผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร

เมื่อแพทย์เห็นว่า ผู้รับ โทษจะทนการเขี่ยไม่ได้ ให้แจ้งต่อประธานและประธานต้อง
 สั่งให้พักการเขี่ยทันที

เมื่อเขี่ยแล้วให้แพทย์ตรวจร่างกายผู้รับ โทษและหากเห็นสมควรให้ใส่ยาและสั่ง
 รักษาพยาบาล

การลงโทษทางวินัย ปัจจุบันได้มีการประกาศให้ใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์
 พุทธศักราช 2560³⁸² ได้บัญญัติเรื่องวินัยและบทลงโทษ ไว้ในหมวด 7 แห่งพระราชบัญญัติ
 ราชทัณฑ์ กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้ต้องขังฝ่าฝืนบทบัญญัติดังต่อไปนี้ให้ถือว่าผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย
 เรือนจำได้แก่

มาตรา 65 ผู้ต้องขังผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำ ข้อบังคับ
 เรือนจำ หรือระเบียบกรมราชทัณฑ์ ให้ถือว่าผู้ต้องขังผู้นั้นกระทำผิดวินัย

มาตรา 66 เมื่อผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย ให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดย
 ถ่องแท้แล้วจึงเสนอผู้บัญชาการเรือนจำลงโทษผู้ต้องขังสถานหนึ่งสถานใด ดังต่อไปนี้

- (1) ภาคทัณฑ์
- (2) งดการเลื่อนชั้นโดยมีกำหนดเวลา
- (3) ลดชั้น
- (4) ตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อไม่เกินสามเดือน เว้นแต่เป็นกรณี
 การติดต่อกับทนายความตามที่กฎหมายกำหนดหรือเป็นการติดต่อของผู้ต้องขังหญิงกับบุตรผู้เยาว์
- (5) ลดหรืองดประโยชน์และรางวัลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนหรือบางอย่าง
- (6) ขังเดี่ยวไม่เกินหนึ่งเดือน
- (7) ตัดจำนวนวันที่ได้รับการลดวันต้องโทษ

ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจเพิกเฉย เปลี่ยนแปลง งด หรือรอการลงโทษไทยเมื่อมีเหตุ
 อันสมควร

การดำเนินการพิจารณาโทษ การลงโทษ การเพิกถอน เปลี่ยนแปลง งดหรือรอการ
 ลงโทษ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

³⁸²ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่
 19 พฤษภาคม 2560 โดยพระราชบัญญัตินี้มีทั้งสิ้น 78 มาตรา.

มาตรา 67 ในกรณีที่ผู้ต้องขังได้กระทำความผิดอาญาขึ้นภายในเรือนจำและความผิดนั้นเป็นความผิดลหุโทษ ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ของเรือนจำ ความผิดตามมาตรา 70 หรือความผิดฐานพยายามหลบหนีที่คุมขัง ให้ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจวินิจฉัยลงโทษฐานผิดวินัยตามพระราชบัญญัตินี้ แทนที่จะนำเรื่องขึ้นเสนอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการสอบสวนหรือฟ้องร้องตามกฎหมาย

ความผิดตามวรรคหนึ่งที่ผู้บัญชาการเรือนจำจะใช้อำนาจวินิจฉัยลงโทษทางวินัยให้ เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์

ความในมาตรานี้ไม่ตัดสิทธิของเอกชนที่จะเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งตาม กฎหมาย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแม้มีพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 แต่การลงโทษทาง วินัยผู้ต้องขังก็ยังมีส่วนที่กระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ละเมิดต่อสิทธิของผู้ต้องขังอยู่ ตามมาตรา 66 (6) คือการลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยวไม่เกินหนึ่งเดือน

2.11.3 อำนาจในการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง

ตามกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กำหนดหลักเกณฑ์การลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง ไว้ดังนี้

กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 99 ก่อนที่จะลงโทษแก่ผู้ต้องขังฐานผิดวินัย จักต้องให้ โอกาสแก่ผู้ต้องขังได้ชี้แจงว่าตนมีข้อแก้ตัวอย่างไรหรือไม่³⁸³

กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 103 ผู้บัญชาการเรือนจำ มีอำนาจทุกสถานตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479³⁸⁴

กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 114 ถ้ามีการกระทำผิดวินัยในกรณีอื่นนอกจากที่ระบุ ไว้ในหมวดนี้ให้ผู้บัญชาการเรือนจำพิจารณาลงโทษสถานใดสถานหนึ่งที่เห็นสมควร แต่ต้องไม่ใช่ โทษเฉียน³⁸⁵

กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 115 ในกรณีที่ผู้ต้องขังซึ่งจะต้องรับโทษเป็นคนมีลักษณะ คือด้าน โดยได้เคยรับโทษทางวินัยของเรือนจำมากกว่า 2 ครั้งแล้ว ยังประพฤติผิดอีกและโทษ สำหรับความผิดทั้ง 3 ครั้งอยู่ในกำหนด 9 เดือนนับแต่วันต้องโทษครั้งแรกหรือจัดคำสั่งเจ้าพนักงาน เรือนจำโดยจงใจมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ครั้งภายในกำหนด 6 เดือนนับแต่วันต้องโทษครั้งก่อนหรือ ปรากฏว่าเป็นคนเคยต้องคำพิพากษาให้จำคุก นอกจากฐานประมาทและลหุโทษมากกว่า 3 ครั้ง

³⁸³กฎกระทรวง ข้อ 99.

³⁸⁴กฎกระทรวง ข้อ 103.

³⁸⁵กฎกระทรวง ข้อ 114.

และได้ประพาศคดีวินัยมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง ภายใน 6 เดือนนับแต่วันต้องโทษทางวินัยครั้งก่อน ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจสั่งให้ลงโทษเขียนและเพิ่มโทษสถานอื่นตามที่เห็นสมควร³⁸⁶

กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 116 ในกรณีที่การกระทำอันหนึ่งเป็นความผิด จะต้องรับโทษหลายสถานนั้น ห้ามมิให้ลงโทษสำหรับความผิดนั้นเกินกว่า 3 สถาน³⁸⁷

2.11.4 ขั้นตอนการดำเนินการลงโทษผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยให้เรือนจำ/ทัณฑสถานดังต่อไปนี้

1. เมื่อผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยให้เรือนจำ/ทัณฑสถาน ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง จำนวนไม่น้อยกว่า 3 นาย ทำหน้าที่สอบสวนข้อเท็จจริง เสนอผู้บัญชาการเรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถานเพื่อพิจารณาสั่งการ

2. คำสั่งลงโทษทางวินัยฯ เป็นคำสั่งทางปกครอง ซึ่งกฎหมายได้กำหนดรูปแบบของคำสั่ง ที่เป็นหนังสือไว้ดังนี้

- 1) วัน เดือน ปี ที่ทำคำสั่ง
- 2) ชื่อ และตำแหน่งของเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่ง
- 3) ลายมือชื่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่ง
- 4) ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ
- 5) ข้อกฎหมายที่อ้างอิง
- 6) ข้อพิจารณาและข้อสนับสนุนในการใช้ดุลพินิจ

3. เสนอผู้บัญชาการเรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถานสั่งการในคำสั่ง แจ้งผู้กระทำผิดลงชื่อรับทราบในคำสั่งและรายงานกรมราชทัณฑ์เพื่อตรวจสอบโดยเร็วทุกครั้ง

4. หากกรมราชทัณฑ์ตรวจสอบแล้วพฤติการณ์การกระทำผิดไม่สอดคล้องกับบทลงโทษ กรมราชทัณฑ์จะทักท้วงเพื่อให้เรือนจำ/ทัณฑสถานแก้ไขคำสั่งให้สอดคล้องกับพฤติการณ์กระทำผิด เพื่อให้การลงโทษเป็นไปอย่างถูกต้อง ป้องกันปัญหาการร้องเรียนจากผู้ต้องขังและรายงานกรมราชทัณฑ์อีกครั้งพร้อมแจ้งผู้กระทำผิดรับทราบ

กรณีผู้ต้องขังกระทำผิดอาญาขึ้นในเรือนจำ/ทัณฑสถาน และความผิดดังกล่าวมิใช่ความผิดลหุโทษ ความผิดตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ความผิดฐานพยายามหลบหนีหรือความผิดประทุษร้ายแก่ทรัพย์สินของเรือนจำ เช่น กรณีความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่กาย (บาดเจ็บ) หรือจิตใจ ให้เรือนจำ/ทัณฑสถาน

³⁸⁶กฎกระทรวง ข้อ 115.

³⁸⁷กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 116 ในกรณีที่การกระทำอันหนึ่งเป็นความผิด จะต้องรับโทษหลายสถานนั้น ห้ามมิให้ลงโทษสำหรับความผิดนั้นเกินกว่า 3 สถาน

พิจารณาดำเนินการลงโทษผู้ต้องขังทางวินัยและดำเนินคดีอาญาด้วย ทั้งนี้ ตามความเห็นของคณะกรรมการเรือนจำฯ ที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะกรรมการเรือนจำ ครั้งที่ 3/2548³⁸⁸

2.11.5 กระบวนการดำเนินการลงโทษวินัยผู้ต้องขังตามมาตรฐานพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พุทธศักราช 2539

การดำเนินการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง มีกระบวนการที่กำหนดไว้สั้น ๆ ในกฎหมายราชทัณฑ์ ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 บัญญัติไว้ว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำความผิดวินัยให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยต่อแก้แล้วลงโทษสถานใดสถานหนึ่งหรือหลายสถาน และกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อ 99 ก่อนที่จะลงโทษแก่ผู้ต้องขังฐานผิดวินัย จักต้องให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังได้ชี้แจงว่า ตนมีข้อแก้ตัวอย่างไรหรือไม่ ซึ่งเป็นกระบวนการที่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ ยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่ประกันความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยอย่างเพียงพอ เนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่มีมาตั้งแต่ พุทธศักราช 2479 จนกระทั่งในปัจจุบันกฎหมายรัฐธรรมนูญให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลมากขึ้น จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พุทธศักราช 2539 มาใช้บังคับโดยได้กำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการออกคำสั่งทางปกครองและกระบวนการออกคำสั่ง เพื่อควบคุมการใช้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐและประกันความเป็นธรรมให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบจากคำสั่งและเนื่องจากคำสั่งลงโทษวินัยผู้ต้องขังเป็นคำสั่งทางปกครองประเภทหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อปกป้องสิทธิของผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยและเป็นการป้องกันเรื่องร้องเรียน ฟ้องร้อง ในเรื่องดังกล่าวโดยจะขอแสดงขั้นตอนการตั้งข้อกล่าวหา การสอบข้อเท็จจริงและการออกคำสั่งลงโทษดังนี้

1. พบหรือได้รับแจ้งว่าผู้ต้องขังกระทำความผิดวินัย
2. ทำบันทึกการจับกุมและรายงานข้อเท็จจริงเบื้องต้นผ่านตามสายบังคับบัญชาเสนอถึงผู้บัญชาการเรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถานทราบ เพื่อพิจารณาทันที
3. ผู้บัญชาการเรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถาน มีคำสั่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงจะต้องไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในเรื่องหรือบุคคลที่ถูกกล่าวหา เช่น ไม่เป็นคู่สมรส, ญาติสนิท, เจ้าหนี้หรือลูกหนี้, นายจ้าง, ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือมีเรื่องบาดหมางกับผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัย เป็นต้น

³⁸⁸ สำนักพัฒนาปฏิบัติส่วนอภัยโทษ ฝ่ายวินัยผู้ต้องขัง, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 366*, น. 2.

4. การดำเนินการสอบข้อเท็จจริง

4.1 การแจ้งสิทธิต่าง ๆ แก่ผู้กล่าวหา หรือผู้ถูกสอบปากคำ

4.2 ต้องแจ้งให้ผู้ถูกสอบปากคำทราบว่าตนจะถูกสอบปากคำเรื่องใด สาเหตุสำคัญของเรื่องเป็นอย่างไร ผู้ถูกสอบปากคำมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างไร และเหตุใดจึงต้องมาให้ปากคำ

4.3 ต้องแจ้งให้ผู้ถูกสอบปากคำทราบว่า ตนจะถูกสอบสวนในฐานะใด เป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือพยาน กรณีการเรียกสอบปากคำครั้งแรกในฐานะพยานแต่ภายหลังได้ความว่าเป็นผู้กระทำผิดจะนำข้อเท็จจริงที่ได้จากการสอบสวนดังกล่าวมาลงโทษผู้สอบปากคำรายนี้ไม่ได้ จนกว่าจะได้สอบปากคำใหม่ในฐานะผู้ถูกกล่าวหา

4.4 ต้องแจ้งผู้ถูกกล่าวหาให้ทราบว่า มีสิทธิแสดงพยานหลักฐานเพื่อแก้ข้อกล่าวหาอย่างเต็มที่ คณะกรรมการฯ จะไม่รับเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่ผู้ถูกกล่าวหามานำมาแสดงไม่ได้ เว้นแต่จะเห็นว่าเป็นเรื่องไม่จำเป็น ฟุ่มเฟือย หรือประวิงเวลา

5. สิทธิของผู้ต้องขังซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัย ในขณะที่ดำเนินการสอบข้อเท็จจริง

5.1 มีสิทธิที่จะนำทนายความหรือที่ปรึกษาเข้าร่วมรับฟังการพิจารณา

5.2 มีสิทธิที่จะตรวจสอบเอกสารที่จำเป็นต้องรู้เพื่อการโต้แย้งหรือชี้แจงหรือป้องกันสิทธิของตนได้ แต่เจ้าหน้าที่อาจไม่อนุญาตให้ตรวจดูเอกสารหรือพยานหลักฐานได้ ถ้าเป็นกรณีที่ต้องรักษาไว้เป็นความลับ

6. ดำเนินการรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานประกอบการพิจารณาว่าสามารถรับฟังได้ว่าผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดจริงหรือไม่ แล้วดำเนินการดังนี้

6.1 หากรับฟังไม่ได้ว่าผู้ต้องขังกระทำผิดตามข้อกล่าวหา เสนอผู้บัญชาการเรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถานทราบเพื่อยุติเรื่อง

6.2 หากมีพยานหลักฐานพอรับฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำผิดจริง เสนอผู้บัญชาการเรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถาน ออกคำสั่งลงโทษ โดยเสนอบทลงโทษให้ถูกต้องกับพฤติการณ์และฐานความผิด ปรับบทกฎหมายให้ถูกต้อง และไม่เกินอำนาจโดยศึกษารายละเอียดจากคู่มือการลงโทษผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย

6.3 ถ้าผู้บัญชาการเรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถาน เห็นว่าข้อเท็จจริงที่คณะกรรมการเรือนจำ เสนอยังไม่เพียงพอต่อการวินิจฉัย สามารถสั่งให้ดำเนินการสอบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจได้หรืออาจมีความเห็นแตกต่างจากคณะกรรมการเรือนจำก็ได้ แต่จะมีความเห็นเรื่องบทลงโทษให้แตกต่างไปจากที่กฎหมายกำหนดไม่ได้

7. การออกคำสั่งลงโทษ

7.1 เรือนจำ/ทัณฑสถาน ไม่สามารถสั่งลงโทษผู้ต้องขังไปก่อน และไม่สามารถออกคำสั่งย้อนหลังได้ไม่ว่ากรณีใด ๆ จนกว่าจะได้รวบรวมพยานหลักฐานที่แน่นอนว่าผู้ต้องขังกระทำความผิดจริงและจะบังคับโทษได้ เมื่อมีคำสั่งลงโทษแล้วเท่านั้น เช่น การลงโทษตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนฯ หรือขังเดี่ยวจะบังคับโทษไปก่อนออกคำสั่งลงโทษไม่ได้ หรือโทษสถานอื่น ๆ ก็ทำไม่ได้เช่นเดียวกัน และถึงแม้คำสั่งทางปกครองโดยทั่วไปจะทำเป็นหนังสือหรือไม่ก็ได้ แต่ในส่วนของคำสั่งลงโทษวินัยผู้ต้องขังให้ทำเป็นหนังสือเสมอ เพื่อจะได้พิสูจน์ถึงความมีอยู่จริงของคำสั่ง โดยให้มีเนื้อหาและรายการดังต่อไปนี้

- (1) วัน เดือน ปี
- (2) ชื่อและตำแหน่งของผู้ออกคำสั่ง
- (3) ลายมือชื่อของเจ้าหน้าที่ผู้ออกคำสั่ง
- (4) ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ (ได้แก่ ข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นหรือรับฟังได้ว่าผู้ต้องขังกระทำความผิดวินัย) รวมถึง วัน เดือน ปี ที่กระทำความผิดด้วย
- (5) ข้อกฎหมายที่อ้างอิง (ได้แก่ ข้อกฎหมายที่อ้างอิงว่าเป็นความผิดและที่ใช้อ้างอิงในการลงโทษ หรือที่อ้างอิงทำให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งลงโทษได้)
- (6) ข้อพิจารณาและข้อสนับสนุนการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ผู้ออกคำสั่ง (ได้แก่ เหตุและมูลเหตุจูงใจที่ทำให้เกิดคำสั่งลงโทษทางวินัย กล่าวคือ เหตุผลต่าง ๆ ที่ทำให้เจ้าหน้าที่เชื่อว่าผู้ต้องขังกระทำความผิดจนเป็นเหตุให้ตัดสินใจออกคำสั่งลงโทษ)

7.2 อำนาจในการลงโทษวินัยผู้ต้องขังในระดับเรือนจำ/ทัณฑสถาน เป็นอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำ/ผู้อำนวยการทัณฑสถานโดยตรง ดังนั้น คำสั่งลงโทษดังกล่าวจะต้องลงนามโดยผู้บัญชาการ/ผู้อำนวยการเรือนจำ/ทัณฑสถาน หรือผู้รักษาราชการแทนเท่านั้นจะมอบหมายให้ผู้ใดปฏิบัติราชการแทนหรือทำการแทนไม่ได้

7.3 การลงโทษตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนฯ ตามมาตรา 35 (4) แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 หรือการห้ามพบปะกับบุคคลภายนอกเพราะถูกลงโทษขังเดี่ยวให้แจ้งสิทธิผู้ต้องขังทราบด้วยการถูกลงโทษดังกล่าว ไม่ตัดสิทธิการพบหรือพูดจากับทนายความตามมาตรา 8 (2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตลอดจนสิทธิในการรักษาพยาบาลอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน

7.4 การแจ้งสิทธิอุทธรณ์คำสั่งลงโทษให้ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษทราบตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พุทธศักราช 2539 ให้แจ้งสิทธิการอุทธรณ์ให้ผู้ต้องขังทราบว่า หากผู้ต้องขังเห็นว่าคำสั่งลงโทษดังกล่าวไม่ถูกต้องมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าว

ต่อผู้ออกคำสั่งลงโทษได้ภายใน 15 วันนับแต่วันที่ผู้ต้องขังได้รับแจ้งคำสั่งดังกล่าว อย่างไรก็ตาม หากไม่ได้แจ้งสิทธิในเรื่องดังกล่าว ก็ไม่ทำให้คำสั่งลงโทษไม่สมบูรณ์ แต่ระยะเวลาการยื่นอุทธรณ์ของผู้ถูกลงโทษจะขยายออกไปเป็น 1 ปี นับแต่วันที่ได้รับแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์

8. เมื่อผู้ต้องขังถูกลงโทษทางวินัยแล้วอุทธรณ์คำสั่ง เรื่องดังกล่าวจะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาอุทธรณ์³⁸⁹

2.11.6 ขั้นตอนการดำเนินการเกี่ยวกับการอุทธรณ์คำสั่งลงโทษวินัยผู้ต้องขัง

เนื่องจากคำสั่งลงโทษวินัยผู้ต้องขังเป็นคำสั่งทางปกครองประเภทหนึ่ง ซึ่งมาตรา 44 วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พุทธศักราช 2539 กำหนดให้ผู้ได้รับผลกระทบจากคำสั่ง คือผู้ต้องขัง ที่ถูกลงโทษ³⁹⁰ มีสิทธิยื่นอุทธรณ์คำสั่งต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งลงโทษคือผู้บัญชาการเรือนจำ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. รูปแบบและเนื้อหาของคำอุทธรณ์ มาตรา 44 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พุทธศักราช 2539 ได้กำหนดรูปแบบไว้ดังนี้

- (1) ต้องทำเป็นหนังสือ
- (2) ระบุข้อโต้แย้งว่าไม่เห็นด้วยกับคำสั่งลงโทษอย่างไร
- (3) ระบุข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอ้างอิงประกอบการโต้แย้งในอุทธรณ์
- (4) มีคำขอในอุทธรณ์

2. ระยะเวลาในการยื่นอุทธรณ์

2.1 กรณีแจ้งกำหนดระยะเวลาการยื่นอุทธรณ์ว่าให้ยื่นอุทธรณ์ภายใน 15 วัน นับแต่รับทราบคำสั่งตามมาตรา 44 วรรคแรกแห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พุทธศักราช 2539 ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษจะดื้อยในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว หากผู้ต้องขังยื่นอุทธรณ์เกินกำหนดระยะเวลาดังกล่าวผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจที่จะไม่รับพิจารณา โดยแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบและกระบวนการดังกล่าวจะสิ้นสุดลงโดยไม่ต้องรายงานกรมราชทัณฑ์หรือหน่วยงานที่เหนือกว่าขึ้นไปแต่อย่างใด

2.2 กรณีไม่ได้แจ้งระยะเวลาการยื่นอุทธรณ์ตามข้อ 2.1 ระยะเวลาการยื่นอุทธรณ์จะขยายออกไปเป็น 1 ปี นับแต่วันที่ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษรับทราบคำสั่งตาม มาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว หากยื่นเกินกำหนดระยะเวลาผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจที่จะไม่รับ

³⁸⁹ เพิ่งอ้าง, น. 27-29.

³⁹⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, มาตรา 4.

พิจารณา โดยให้แจ้งให้ผู้ต้องขังทราบว่า ไม่รับพิจารณาด้วยเหตุผลใด และกระบวนการต่าง ๆ ก็จะสิ้นสุดลงตามข้อ 2.1

3. ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษต้องอุทธรณ์คำสั่งต่อผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้อำนวยการที่ลงนามในคำสั่งลงโทษภายในกำหนดระยะเวลาตามข้อ 2. โดยให้เขียนถึงผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้อำนวยการทัณฑสถาน หากผู้ต้องขังเขียนอุทธรณ์ถึงเจ้าหน้าที่คนอื่น ๆ หรือเขียนถึงข้าราชการตำแหน่งอื่นให้เจ้าหน้าที่แจ้งให้ผู้ต้องขังแก้ไขให้ถูกต้องด้วย โดยในเรื่องนี้มีปัญหา กรณีที่ผู้ต้องขังถูกลงโทษที่เรือนจำ ก. ขณะที่ยังอยู่ในระยะเวลาการยื่นอุทธรณ์ได้ย้ายไปอยู่เรือนจำ ข. หากผู้ต้องขังรายดังกล่าวประสงค์จะอุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัยให้อุทธรณ์ต่อผู้บัญชาการเรือนจำ ก. มิใช่ผู้บัญชาการเรือนจำ ข. โดยให้เรือนจำ ข. จัดส่งอุทธรณ์ของผู้ต้องขังไปให้ผู้บัญชาการเรือนจำ ก. พิจารณาแล้วแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์ให้ผู้ต้องขังทราบมายังเรือนจำ ข. ต่อไป เหตุผลเนื่องจากผู้บัญชาการเรือนจำ ก. เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งลงโทษ ส่วนการตรวจสอบว่ายื่นอุทธรณ์ภายในกำหนดระยะเวลาหรือไม่ดูจากวันที่ประทับตรารับหนังสือ

4. การยื่นอุทธรณ์ไม่เป็นเหตุให้ทุเลาการบังคับโทษทางวินัยโดยมาตรา 44 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พุทธศักราช 2539 บัญญัติว่า “การอุทธรณ์ไม่เป็นเหตุให้ทุเลาการบังคับตามคำสั่งทางปกครอง เว้นแต่จะมีการสั่งให้ทุเลาการบังคับ” หมายความว่าในระยะเวลาที่ผู้ต้องขังยื่นอุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัยเรือนจำยังสามารถบังคับโทษทางวินัยในระหว่างการพิจารณาอุทธรณ์ได้ อย่างไรก็ตามหากผู้บัญชาการเรือนจำเห็นว่าควรจะทุเลาการบังคับโทษไว้ก่อนจนกว่าจะพิจารณาอุทธรณ์แล้วเสร็จก็สามารถทำได้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ ตาม มาตรา 57 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พุทธศักราช 2539

5. การพิจารณาอุทธรณ์ เมื่อผู้บัญชาการเรือนจำได้รับอุทธรณ์ของผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษแล้ว ให้ดำเนินการพิจารณาอุทธรณ์ดังกล่าวว่าคำอุทธรณ์ของผู้ต้องขังรับฟังได้หรือไม่ แล้วแจ้งผลให้ผู้ต้องขังที่อุทธรณ์ทราบและดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

5.1 กรณีที่ผู้บัญชาการเรือนจำเห็นด้วยกับอุทธรณ์ทั้งหมด ให้ผู้บัญชาการเรือนจำเพิกถอนหรือแก้ไขคำสั่งลงโทษดังกล่าวเสียตามคำขอของผู้ต้องขังที่อุทธรณ์ทั้งหมด แล้วแจ้งผลให้ผู้อุทธรณ์ทราบภายใน 30 วันนับแต่ได้รับคำอุทธรณ์และกระบวนการพิจารณาอุทธรณ์สิ้นสุดในชั้นเรือนจำโดยไม่ต้องรายงานหน่วยงานใด ๆ อีก

5.2 กรณีที่ผู้บัญชาการเรือนจำพิจารณาอุทธรณ์ผู้ต้องขังแล้วไม่เห็นด้วยกับคำอุทธรณ์ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนก็ให้ยกอุทธรณ์ดังกล่าวเสีย หรือทำการแก้ไขในส่วนที่เห็นด้วยแล้วแจ้งผลให้ผู้ต้องขังที่อุทธรณ์ทราบภายใน 30 วัน นับแต่ได้รับอุทธรณ์พร้อมดำเนินการดังต่อไปนี้

5.2.1 กรณีที่เป็นเรือนจำกลางหรือทัณฑสถานหรือสถานกักขังให้รายงานผลการพิจารณาอุทธรณ์ดังกล่าวให้ผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาการเหนือขึ้นไปทราบ คืออธิบดีกรมราชทัณฑ์ทราบเพื่อพิจารณาต่อไป

5.2.2 กรณีที่เป็นเรือนจำส่วนภูมิภาคให้ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอหรือจังหวัดรายงานผลการพิจารณาอุทธรณ์ต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อพิจารณาต่อไป ทั้งนี้ตามกฎหมายกระทรวงทำยพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พุทธศักราช 2539

5.3 อธิบดีกรมราชทัณฑ์หรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วแต่กรณีจะต้องพิจารณาอุทธรณ์ให้เสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานผลการพิจารณาอุทธรณ์จากเรือนจำ/ทัณฑสถาน ตามข้อ 5.2 หากพิจารณาไม่ทันตามกำหนดระยะเวลาดังกล่าว สามารถขอขยายระยะเวลาอุทธรณ์ต่อผู้อุทธรณ์ได้อีกไม่เกิน 30 วัน แต่ถ้ายังพิจารณาไม่ทันอีกก็ไม่ได้ตัดอำนาจในการพิจารณาต่อไป แต่จะมีผลตามข้อ 6.2.3 ทั้งนี้ตาม มาตรา 45 – 46 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พุทธศักราช 2539

ให้การรายงานผลการพิจารณาอุทธรณ์ ตามข้อ 5.2 ต่ออธิบดีกรมราชทัณฑ์หรือผู้ว่าราชการจังหวัด เรือนจำต้องรวบรวมเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาไปพร้อมกัน เช่น คำสั่งลงโทษ ข้อพิจารณาของผู้บัญชาการเรือนจำ คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง บันทึกปากคำของผู้อุทธรณ์และพยานฉบับที่มีลายมือชื่อของผู้ให้ปากคำ เป็นต้น ตลอดจนเอกสารอื่น ๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณา เพื่อผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์จะได้มีข้อเท็จจริงและหลักฐานเพียงพอต่อการตรวจสอบและพิจารณาให้เกิดความเป็นธรรมต่อไป

5.4 การแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์ของอธิบดีกรมราชทัณฑ์หรือผู้ว่าราชการจังหวัด

5.4.1 เมื่ออธิบดีกรมราชทัณฑ์หรือผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาอุทธรณ์ที่ได้รับรายงานจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน ตามข้อ 5.2 แล้ว ก็จะแจ้งผลให้ผู้ต้องขังที่อุทธรณ์ทราบผ่านผู้บัญชาการเรือนจำ และให้เรือนจำดำเนินการตามหัวข้อต่อไปนี้

5.4.2 หากอธิบดีกรมราชทัณฑ์หรือผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาแล้วยกอุทธรณ์ผู้ต้องขังเสีย เมื่อแจ้งผลให้ผู้อุทธรณ์ทราบผ่านเรือนจำแล้ว ให้เรือนจำทำบันทึกรับทราบคำสั่งของผู้ต้องขัง แล้วรายงานผลการดำเนินการให้กรมราชทัณฑ์หรือผู้ว่าราชการจังหวัดทราบแล้วแต่กรณี กระบวนการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์เป็นอันจบสิ้น

5.4.3 หากอธิบดีกรมราชทัณฑ์หรือผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาแล้วให้เพิกถอนหรือแก้ไขคำสั่งหรือให้คืนสิทธิ ประโยชน์ใด ๆ ให้กับผู้ต้องขังตามคำขอในอุทธรณ์หรือพิจารณาให้เป็นคุณกับผู้ต้องขังที่อุทธรณ์ ให้เรือนจำปฏิบัติตามผลการพิจารณาดังกล่าวแล้วแจ้งผล

ให้ผู้อุทธรณ์ทราบพร้อมรายงานผลการดำเนินการให้อธิบดีกรมราชทัณฑ์หรือผู้ว่าราชการจังหวัดทราบแล้วแต่กรณี กระบวนการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์เป็นอันจบสิ้น

6. ระยะเวลาการฟ้องคดีของผู้ต้องขังที่อุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัย

6.1 ผู้ต้องขังที่ไม่ได้อุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัยหรือยื่นอุทธรณ์เกินกำหนดเวลาตามกฎหมายไม่สามารถนำคดีไปฟ้องต่อศาลปกครองได้ โดยศาลปกครองชั้นต้นจะไม่รับฟ้อง

6.2 เมื่อผู้ต้องขังที่อุทธรณ์คำสั่งลงโทษได้รับการแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์จากอธิบดีกรมราชทัณฑ์หรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วหากไม่พอใจผลการพิจารณาอุทธรณ์ดังกล่าวมีสิทธินำเรื่องไปฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาลปกครองดังนี้

6.2.1 เมื่อได้รับการแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์ของอธิบดีกรมราชทัณฑ์หรือผู้ว่าราชการจังหวัด มีการแจ้งระยะเวลาการฟ้องคดีโดยให้ผู้ต้องขังที่อุทธรณ์คำสั่งฟ้องคดีภายใน 90 วัน นับแต่ได้รับการแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์ ผู้ต้องขังที่อุทธรณ์คำสั่งจะต้องฟ้องคดีเสียภายในกำหนดคระเวลาดังกล่าว

6.2.2 หากการแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์ของอธิบดีกรมราชทัณฑ์หรือผู้ว่าราชการจังหวัดให้ผู้ต้องขังที่อุทธรณ์คำสั่งทราบไม่ได้แจ้งระยะเวลาการฟ้องคดีต่อศาลปกครองได้ตามข้อ 6.2.1 ระยะเวลาการฟ้องคดีจะขยายเป็น 1 ปีนับแต่ได้รับการแจ้งผลการพิจารณาอุทธรณ์ ทั้งนี้ตามนัยมาตรา 49 และมาตรา 50 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พุทธศักราช 2542

6.2.3 กรณีที่ผู้ต้องขังยื่นอุทธรณ์ตามขั้นตอนของกฎหมายข้างต้นแล้วไม่ได้รับผลการแจ้งผลใด ๆ ภายใน 90 วันนับแต่การยื่นอุทธรณ์ เมื่อเลยกำหนดคระเวลาดังกล่าว ผู้ต้องขังที่อุทธรณ์คำสั่งสามารถนำความขึ้นไปฟ้องคดีต่อศาลปกครองชั้นต้นได้ทันที ตามข้อกฎหมายในข้อ 6.2.2³⁹¹

³⁹¹ สำนักพัฒนาปฏิบัติส่วนอภัยโทษ ฝ่ายวินัยผู้ต้องขัง, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 366*, น. 29 – 32.

บทที่ 3

มาตรการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในเรือนจำของต่างประเทศ

เนื้อหาในบทนี้จะทำการศึกษาถึงการดำเนินการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยในเรือนจำของต่างประเทศ โดยจะศึกษาตัวอย่างการบังคับใช้กฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศอังกฤษ เพื่อทำการศึกษาถึงแนวการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัย กระบวนการบังคับใช้กฎหมายในการลงโทษผู้ต้องขังและการบังคับใช้มาตรการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว หลักการแนวคิด อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในเรือนจำ การอยู่ร่วมกันของผู้ต้องขัง การให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศไทย เพื่อทำการวิเคราะห์ว่าหลักกฎหมายของต่างประเทศเหมือนหรือแตกต่างกับประเทศไทยหรือไม่อย่างไร และสามารถนำส่วนที่มีดีมีประโยชน์ของกฎหมายต่างประเทศมาปรับใช้กับประเทศไทยในทางปฏิบัติได้

3.1 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

วิวัฒนาการการลงโทษผู้ต้องขังของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ในอดีตเป็นที่ทราบกันดีว่ามีค่ายกักกันที่สร้างขึ้นโดยพวกนาซี เริ่มที่เมืองดาเซา (Dachau) ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1933 ซึ่งขึ้นชื่อในเรื่องของความโหดร้าย ทารุณ ได้ชื่อว่าเป็นค่ายแห่งความตาย โดยมีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว โดยการใช้แก๊สในการทำให้ชาวยิวตาย หลังจากที่ได้รับอิสรภาพโดยฝ่ายพันธมิตรค่ายกักกันดังกล่าวจึงกลายเป็นค่ายนักโทษของเยอรมัน ภายหลังจากสงครามโลกสิ้นสุดลงแต่ทหารของสหรัฐอเมริกายังอยู่ในเยอรมัน มีอาชญากรรมสงครามที่ถูกจับกุมและถูกขังในห้วงขังในอดีตค่ายกักกันดาเซา (Dachau) นักโทษที่อยู่ในค่ายกักกันที่ถูกลงโทษได้รับความทุกข์ทรมานอย่างมาก มีการลงโทษโดยการแขวนคอ นักโทษและภายในค่ายมีนักโทษอยู่กันอย่างแออัดเนื่องจากมีนักโทษ

ที่อยู่ในค่ายจำนวนมาก³⁹² การทรมาน ทารุณ โหดร้ายกับนักโทษเยอรมัน โดยทหารของสหรัฐอเมริกา หลังจากที่เยอรมันแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ใน ค.ศ. 1945 นักโทษเยอรมันถูกทรมานอย่างไร้ความปราณีจากพวกพันธมิตร เช่น ถูกลงโทษโดยการตัดศีรษะ มีการปฏิบัติต่อนักโทษเยอรมันด้วยวิธีการทรมานหลายวิธี เช่นกรณีที่ถูกกล่าวหาแต่มีการปฏิเสธก็จะถูกซ้อมจนทั่วทั้งในหน้าและศีรษะแล้วเอาตัวไปขังไว้ในห้องขังหรือมีการทรมานนักโทษด้วยวิธีให้นักโทษอยู่ในห้องที่มีร้อนมากถึงอุณหภูมิ 80 องศาเพื่อที่จะเผานักโทษ ได้มีตัวแทนของกาชาดสากลที่จะขอเข้าไปในค่ายกักกันเพื่อให้ความช่วยเหลือนักโทษที่อยู่ในค่ายแต่ก็ได้รับการปฏิเสธจากเจ้าหน้าที่ของทั้งอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เมื่อไม่ได้รับการช่วยเหลือดังกล่าวทำให้มีนักโทษเสียชีวิตอยู่ในค่ายจำนวนมาก ประกอบกับภายในค่ายมีสภาพที่แออัดและอาหารไม่เพียงพอต่อจำนวนนักโทษทำให้นักโทษที่อยู่ในค่ายเสียชีวิตจำนวนมากเนื่องจากการขาดอาหาร³⁹³

รัฐธรรมนูญของเยอรมนี มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 1949 ห้ามการลงโทษประหารชีวิต จึงถูกยกเลิกไป ประมวลกฎหมายอาญา แก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1951 เพื่อให้สอดคล้องกับการยกเลิกโทษประหารและแทนที่ด้วยการลงโทษจำคุกตลอดชีวิต เยอรมันภายใต้การนำของฮิตเลอร์ มีการลงโทษประหารชีวิตด้วยการตัดหัว การแขวนคอ ในปี ค.ศ. 1942³⁹⁴

อำนาจตามกฎหมายที่ทำให้สามารถลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดได้นั้นเริ่มมาจากประมวลกฎหมายอาญา³⁹⁵ มาตรา 1³⁹⁶ บทบัญญัตินี้เป็นหลัก “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (nullum crimen, nulla poena sine lege) หรือหลักนี้ในทางวิชาการเรียกว่า “หลักไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” อันเป็น “หลักประกันในกฎหมายอาญา” และเป็น “หลักรัฐธรรมนูญ” ประกอบกับโทษจำคุกเป็นโทษชนิดหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้น อำนาจการที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดได้อันเป็นผลให้บุคคลหนึ่งจะต้องถูกบังคับโทษจำคุกในเรือนจำ จะต้องมาจากหลักการพื้นฐานของหลักรัฐธรรมนูญและหลักประกันในกฎหมายอาญา เมื่อมีบทบัญญัติของกฎหมายอาญากำหนดฐานความผิดและโทษไว้อย่างชัดเจนศาลก็มีอำนาจ

³⁹²[https://furtherglory.wordpress.com/2011/01/19/camps-for-german-war-criminals-set-up-the-allies-after-wwii/January 19, 2011.](https://furtherglory.wordpress.com/2011/01/19/camps-for-german-war-criminals-set-up-the-allies-after-wwii/January%2019,%202011)

³⁹³Historyimages, Retrieved November 18, 2016, from <https://historyimages.blogspot.com/2012/01/shocking-american-tortur-of-german.html>

³⁹⁴Capital punishment in Germany From Wikipedia, the free encyclopedia.

³⁹⁵Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB). As promulgated on 13 November 1998 Federal Law Gazette I, pp. 945, 3322.

³⁹⁶Section 1 No punishment Without a Law.

พิพากษาได้³⁹⁷ ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกฎหมายค้ำึงถึงผลเสียของ “โทษจำคุกระยะสั้น” อย่างมาก ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันในปัจจุบันจึงบัญญัติว่าโทษจำคุกนั้นต้องจำคุกอย่างน้อยหนึ่งเดือน (ดูประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน มาตรา 38 บัญญัติว่า “มาตรา 38 (ระยะเวลาของโทษจำคุก) (1) โทษจำคุกเป็นกำหนดระยะเวลา เมื่อกฎหมายได้กำหนดโทษจำคุกและไม่ใช้โทษจำคุกตลอดชีวิต (2) ระยะเวลาขั้นสูงสำหรับโทษจำคุกที่มีระยะเวลามีกำหนดสิบห้าปี ระยะเวลาขั้นต่ำสุดของโทษจำคุก คือ จำคุกหนึ่งเดือน” โทษจำคุกเป็นโทษที่มีประสิทธิภาพที่สุดที่จะทำให้ผู้ต้องโทษกลับตนเป็นคนดี³⁹⁸ ฉะนั้นการวางโทษขั้นต่ำน้อยมากจึงไม่สอดคล้องกับหลักทัณฑวิทยาเพราะจะไม่สามารถใช้การปฏิบัติ (treatment) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ³⁹⁹

สภาร่างรัฐธรรมนูญ ในการประชุมโดยเปิดเผย ณ เมื่อบอนน์ ริมฝั่งแม่น้ำไรน์ เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2492 รับรองว่า กฎหมายพื้นฐาน (รัฐธรรมนูญ) แห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญเห็นชอบเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2492 ได้รับสัตยาบันในสัปดาห์ระหว่างวันที่ 16-22 พฤษภาคม พ.ศ. 2492 โดยอาศัยอำนาจแห่งการนี้ ประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ ในนามของสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ลงนามและประกาศใช้กฎหมายพื้นฐานนี้และด้วยการนี้ กฎหมายพื้นฐานนี้จึงได้ประกาศในรัฐกิจจานุเบกษาแห่งสหพันธรัฐ ฉบับกฎหมายตามมาตรา 145 (3) โดยตระหนักถึงความรับผิดชอบของคนต่อพระเจ้าและมนุษย์ โดยได้รับแรงบันดาลใจจากความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมสันติภาพโลกในฐานะหุ้นส่วนที่เท่าเทียมกันของยุโรปที่รวมเป็นหนึ่งเดียว ประชาชนชาวเยอรมันจึงได้ยอมรับกฎหมายพื้นฐานฉบับนี้โดยการใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญของตน ชาวเยอรมันในมลรัฐบาเดิน-เวสต์เฟาล์บวร์ก บาวาเรีย เบอรัลลิน แบรินเดนเบิร์ก เบรเมน แฮมบูร์ก เฮสเซ โลเวอร์แซกโซนี เมกเลนเบิร์ก-เวสเทิร์น โปเมอราเนีย นอร์ทไรน์-เวสต์ฟาเลีย ไรน์แลนด์-พาลาติเนต ซาร์แลนด์ แซกโซนี แซกโซนี-แอนฮัลท์ ชเลสวิก-โฮลสไตน์ และเทอริงเกีย ได้รับบรรลุถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความมีเสรีภาพของเยอรมนีในการกำหนดตนเองอย่างเสรี ดังนั้น กฎหมายพื้นฐานนี้จึงใช้บังคับกับชาวเยอรมันทั้งปวง รัฐธรรมนูญของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Germany Constitution) ได้กำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานไว้ดังต่อไปนี้คือ

³⁹⁷ ธาณี วรภัทร์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4*, น. 151.

³⁹⁸ หยุต แสงอุทัย, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 158*, น. 178. (อ้างถึงใน คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 256*, น. 437).

³⁹⁹ *เพิ่งอ้าง*, น. 437.

ส่วนที่ 1 สิทธิขั้นพื้นฐาน (Chapter 1 – Basic Rights)

มาตรา 1 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Article 1 - [Human Dignity])

(1) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะละเมิดมิได้ การเคารพและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐทั้งหมด

(2) ดังนั้น ประชาชนชาวเยอรมันยอมรับให้สิทธิมนุษยชนที่ไม่อาจละเมิดและไม่อาจแบ่งแยกได้เป็นพื้นฐานของทุกชุมชน ของสันติภาพและของความยุติธรรมในโลก

(3) สิทธิพื้นฐานต่อไปนี้ผูกพันฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ในฐานะเป็นกฎหมายที่มีผลใช้บังคับโดยตรง⁴⁰⁰

มาตรา 2 เสรีภาพ (Article 2 - [Liberty])

(1) บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในการพัฒนาบุคลิกภาพของตนอย่างอิสระตราบเท่าที่บุคคลนั้นไม่ละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นหรือล่วงละเมิดระบอบรัฐธรรมนูญหรือกฎแห่งศีลธรรม

(2) บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพของบุคคลจะละเมิดมิได้ การลิดรอนสิทธิเหล่านี้กระทำได้แต่โดยอาศัยกฎหมายเท่านั้น⁴⁰¹

มาตรา 3 ความเสมอภาคเท่าเทียม (Article 3 - [Equality])

(1) บุคคลทุกคนย่อมเสมอภาคกันต่อหน้ากฎหมาย

(2) ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน รัฐพึงส่งเสริมการดำเนินการเพื่อให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง และพึงดำเนินการเพื่อขจัดความเสียเปรียบที่มีอยู่

(3) บุคคลไม่พึงได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าหรือด้อยกว่าเพราะเหตุแห่งเพศ ต้นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา ภูมิภาคและถิ่นกำเนิด ความเชื่อหรือความเห็นทางศาสนาหรือทางการเมือง บุคคลไม่ถึงได้รับการปฏิบัติที่ด้อยกว่าเพราะเหตุแห่งความพิการ⁴⁰²

มาตรา 4 เสรีภาพในศรัทธา สำนึก และความเชื่อ

(1) เสรีภาพในศรัทธาและสำนึก และเสรีภาพในการนับถือศาสนาหรือลัทธินิยมในทางปรัชญาจะละเมิดมิได้

(2) การปฏิบัติทางศาสนาโดยปราศจากการขัดขวางย่อมได้รับการรับรอง

(3) บุคคลไม่พึงถูกบังคับให้ฝืนสำนึกของตนในการเข้ารับราชการทหารที่เกี่ยวข้องกับการใช้กำลังอาวุธ ทั้งนี้ ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายแห่งสหพันธรัฐ⁴⁰³

⁴⁰⁰ Germany Constitution, Article 1- [Human Dignity].

⁴⁰¹ Germany Constitution, Article 2 [Liberty].

⁴⁰² Germany Constitution, Article 3 [Equality]

⁴⁰³ Germany Constitution, Article 4.

มาตรา 5 เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

(1) บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิอย่างเสรีในการแสดงความคิดเห็นและเผยแพร่ความคิดเห็นของตนโดยการพูด การเขียน และรูปภาพ และในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งข้อมูลที่เข้าถึงได้ทั้งไปโดยปราศจากการขัดขวาง เสรีภาพของสื่อมวลชนและเสรีภาพในการเสนอข่าวสารด้วยการแพร่กระจายเสียงและภาพยนตร์ย่อมได้รับการรับรองโดยไม่มี การตรวจสอบแต่ประการใด

(2) การจำกัดสิทธิเหล่านี้กระทำได้โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายทั่วไปโดยบทบัญญัติที่มุ่งคุ้มครองเยาวชนและ โดยการเคารพในสิทธิส่วนบุคคล

(3) ศิลปะและการศึกษา การวินัย และการสอนย่อมเป็นไปโดยเสรี ทั้งนี้ เสรีภาพในการสอบไม่ทำให้บุคคลใดหลุดพ้นจากพันธะตามรัฐธรรมนูญ⁴⁰⁴

มาตรา 19 การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐาน

(1) ในกรณีที่การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานกระทำได้โดยกฎหมายภายใต้กฎหมายพื้นฐานนี้ กฎหมายดังกล่าวต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่ใช้บังคับเฉพาะแก่กรณีใดกรณีหนึ่งเท่านั้นและต้องระบุสิทธิพื้นฐานที่ถูกจำกัดรวมทั้งบทบัญญัติที่กำหนดถึงสิทธินั้น

(2) ไม่ว่าในกรณีใด การจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิพื้นฐานนั้นมิได้

(3) ให้สิทธิพื้นฐานใช้บังคับกับบุคคลสมมติด้วย เท่าที่สภาพแห่งสิทธิพื้นฐานนั้นจะใช้บังคับได้

(4) หากสิทธิของบุคคลใดถูกล่วงละเมิดโดยหน่วยงานของรัฐ บุคคลนั้นจะใช้สิทธิทางศาลเยียวยาได้

ในกรณีที่ไม่มี การกำหนดเขตอำนาจของศาลใดโดยเฉพาะ ให้ใช้สิทธิต่อศาลยุติธรรม ทั้งนี้บทบัญญัติตามวรรคนี้ ย่อมไม่กระทบต่อบทบัญญัติในประโยคที่สองของมาตรา 10 (2) ⁴⁰⁵

3.1.1 การบังคับโทษจำคุก

หลักทั่วไปในการบังคับโทษจำคุก หมายความว่า โทษจำคุกที่มีกำหนดระยะเวลาและโทษจำคุกตลอดชีวิต “โทษจำคุก” ของไทยไม่มีบัญญัติกำหนดขั้นต่ำเอาไว้ แต่ปล่อยให้เป็นเรื่องขอ การตีความและคงต้องตีความว่าศาลจะลงโทษจำคุกขั้นต่ำกว่า 1 วันหรือเป็นชั่วโมงไม่ได้⁴⁰⁶

ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น กฎหมายคำนึงถึงผลเสียของการลงโทษจำคุกระยะสั้นอย่างมาก ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันในปัจจุบันจึงบัญญัติว่า โทษจำคุกนั้นต้องจำคุกอย่าง

⁴⁰⁴Germany Constitution, Article 5.

⁴⁰⁵Germany Constitution, Article 19.

⁴⁰⁶จิตติ ดิงศกัทธิย์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 155*, หัวข้อ 379.

น้อยหนึ่งเดือน⁴⁰⁷ โทษจำคุกเป็นโทษที่มีประสิทธิภาพที่สุดที่จะทำให้ผู้ต้องโทษกลับตนเป็นคนดีตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ ดังนั้น การระวางโทษขั้นต่ำน้อยมากจึงไม่สอดคล้องกับหลักทัณฑ์วิทิตา เพราะกรณีจะไม่สามารถใช้การปฏิบัติ (treatment) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁴⁰⁸

การบังคับโทษจำคุก มีการบังคับโทษจำคุกโดยรัฐและการบังคับโทษโดยเอกชน ดังนี้

1. การบังคับโทษโดยรัฐ ในการดำเนินการบังคับโทษจำคุกนั้นจะถือว่ารัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม เป็นการอำนวยความสะดวกโดยรัฐในชั้นบังคับโทษ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องของฝ่ายรัฐทุกองค์ควรต้องร่วมมือกันในการบังคับโทษจำคุก เพื่อให้มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล ทุกฝ่ายจึงต้องช่วยกันดำเนินการบังคับโทษเป็นการดำเนินการที่รัฐต้องมีความเป็นภาวะวิสัย

2. การบังคับโทษโดยเอกชน ตามหลักการทั่วไปการบังคับโทษถือเป็นอำนาจของรัฐเท่านั้น แต่ปรากฏในบางประเทศที่ให้โอกาสภาคเอกชนเข้ามาช่วยบริหารจัดการงานราชทัณฑ์ได้ด้วยในบางเรื่อง เช่น เรือนจำเอกชน งานด้านรักษาความปลอดภัย อาหาร การฝึกงาน การศึกษา ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อแบ่งเบาภาระของภาครัฐ เช่น ประเทศอังกฤษ เป็นต้น⁴⁰⁹

หลักเกณฑ์วิธีการบังคับโทษ

1. หลัก “ความยินยอมและความร่วมมือในการบังคับโทษ” กล่าวคือ ความยินยอมและความร่วมมือเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การแก้ไขได้ ผู้ต้องโทษต้องร่วมมือในการกำหนดการบำบัดของตนเองและในการบรรลุซึ่งจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษด้วยความพร้อมของผู้ต้องโทษ สำหรับการบำบัดจะต้องได้รับการปลูกเร้าและส่งเสริมให้เกิดขึ้น⁴¹⁰ การบังคับโทษที่ได้ผลจึงต้องสามารถที่จะกระตุ้นให้ผู้ต้องโทษเกิดแรงบันดาลใจในการเข้าร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการที่จะบำบัดตนเอง การวางแผนบำบัดจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรึกษากับผู้ต้องโทษด้วย⁴¹¹ ผู้ต้องโทษจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ถ้าไม่สามารถสร้างความร่วมมือกับผู้ต้องโทษได้ ความเปลี่ยนแปลงก็จะไม่เกิดขึ้นการบังคับโทษก็ไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ได้

2. หลัก “วาจา” กล่าวคือในการสื่อสารกันด้วยวาจาเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเข้าใจระหว่างเจ้าพนักงานกับผู้ต้องโทษถึงสถานะและสภาพการณ์สิทธิหน้าที่ตลอดทั้งบทบาทและภารกิจต่าง ๆ ที่ต้องกระทำในระหว่างการบังคับโทษจำคุก การอธิบายด้วยวาจาจะช่วยเสริมสร้าง

⁴⁰⁷ ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน, มาตรา 38.

⁴⁰⁸ หยุด แสงอุทัย, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 158*, น. 178

⁴⁰⁹ ธาณี วรภัทร์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4*, น. 89.

⁴¹⁰ StvollzG. § 2 (1)

⁴¹¹ StvollzG. § 6 (3).

ความเจ้าในทำให้ทราบเหตุผล สามารถเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ในเรื่องใดบ้างที่เขาสามารถเลือกได้ว่าจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ จะยินยอมหรือคัดค้านหรือไม่อย่างไร ผู้ต้องโทษต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิและหน้าที่ของเขา ในการวางแผนบำบัดจะต้องมีการปรึกษาหารือกับผู้ต้องขังด้วย⁴¹² เพราะการสื่อสารสามารถสร้างความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ⁴¹³

การให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องโทษจำคุก ในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

ที่พักอาศัย สุขอนามัย ของผู้ต้องโทษ ในกฎหมายบังคับโทษของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีหลักการอันเป็นแนวทางดังนี้ เรื่องของการจัดที่พักให้ในระหว่างการพักผ่อน⁴¹⁴ (Unterbringung während der Ruhezeit/accommodation during the rest period) หลักการคือ ผู้ต้องโทษต้องอยู่ในห้องของตนโดยลำพัง การอยู่ด้วยกันจะทำได้เมื่อผู้ต้องโทษคนหนึ่งต้องการได้รับความช่วยเหลือหรือกรณีอาจมีอันตรายต่อชีวิตหรืออนามัยของผู้ต้องโทษคนหนึ่งคนใดและกระทำได้ชั่วคราวเท่านั้น การจัดห้องขังโดยผู้ต้องโทษและการครอบครองของส่วนตัว (Ausstattung des Haftraumes durch den Gefangenen und sein persönlicher Besitz/equipment of the detention area by the prisoner and its personal possession) อาจได้รับอนุญาตให้จัดห้องขังด้วยตนเองได้ตามความเหมาะสม มีรูปของบุคคลผู้ใกล้ชิดและของที่ระลึกที่มีค่าในทางส่วนตัวก่อนอนุญาตให้มีไว้ได้⁴¹⁵ สิ่งบังตาและวัตถุใด ๆ ที่บังการมองเห็นได้ของห้องหรือสิ่งอื่นที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยในประการอื่นจะมีไว้ในครอบครองไม่ได้⁴¹⁶ เสื้อผ้า⁴¹⁷ (Kleidung/clothes) ผู้ต้องโทษต้องสวมเสื้อผ้าของเรือนจำ สำหรับในเวลาว่างผู้ต้องโทษต้องได้รับเสื้อผ้าสวมทับเป็นพิเศษเพื่อความอบอุ่นในการออกไปนอกเรือนจำผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจอนุญาตให้สวมเสื้อผ้าของตนเองได้เมื่อเป็นที่คาดหมายได้ว่าจะไม่หลบหนี การเลี้ยงอาหารของเรือนจำ⁴¹⁸ (Anstaltsverpflegung/institute food supply) การประกอบอาหารและคุณภาพของอาหาร จะต้องอยู่ในการควบคุมดูแลทางการแพทย์ อาหารพิเศษสำหรับผู้ต้องโทษบางคนอาจเกิดจากคำสั่งแพทย์และที่สำคัญในการจัดอาหารต้องสอดคล้องกับข้อปฏิบัติทางศาสนาของผู้ต้องขัง⁴¹⁹ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า

⁴¹² StvollzG. § 6 (3).

⁴¹³ ธานี วรภัทร์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4*, น. 89 - 90

⁴¹⁴ StvollzG .§ 18

⁴¹⁵ ธานี วรภัทร์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4*, น. 105

⁴¹⁶ StvollzG .§ 19 (2).

⁴¹⁷ StvollzG .§ 20.

⁴¹⁸ StvollzG .§ 21.

⁴¹⁹ ธานี วรภัทร์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4*, น. 105 – 107.

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องโทษเป็นเรื่องสำคัญที่ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้ให้ความสำคัญและเห็นว่าเรื่องที่พักอาศัย สุขอนามัย ของผู้ต้องโทษเป็นเรื่องสำคัญไม่ควรมองข้าม

3.1.2 มาตรการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง

มาตรการในการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง (Disziplinarmabnahmen/disciplinary actions) ของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตามพระราชบัญญัติเรือนจำของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ค.ศ. 1967 ได้กำหนดเงื่อนไขในการบังคับโทษจำคุกผู้ต้องขังไว้ดังต่อไปนี้ ดังจะกล่าวต่อไปนี้เป็นเงื่อนไขในส่วนของเงื่อนไขในการฝ่าฝืนกฎระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ตามมาตรา 102

มาตรา 102 เงื่อนไขและข้อกำหนด

1) ในกรณีหากผู้ต้องโทษทำการอันฝ่าฝืนกฎระเบียบหรือหรือไม่ปฏิบัติตามข้อผูกพันที่ได้กำหนดไว้โดยอาศัยอำนาจจากกฎหมายหรือภายใต้กฎหมายฉบับนี้ไซ้ หัวหน้าผู้ควบคุมดูแลที่ทำการดังกล่าวอาจออกคำสั่งกำหนดโทษความผิดทางวินัย

2) มาตรการลงโทษทางวินัยอาจจะระงับไว้ หากเห็นว่าการว่ากล่าวตักเตือนต่อผู้ต้องโทษเป็นการเพียงพอ

3) การลงโทษทางวินัยสามารถนำมาบังคับใช้ได้ กรณีที่มีการกระทำความผิดทางอาญาในลักษณะเดียวกันหรือการนำระบบการปรับโทษหรือมาตรการลงโทษทางปกครองมาใช้⁴²⁰

และในส่วนของการกำหนดมาตรการบังคับโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำดังต่อไปนี้คือ มาตรา 103 ประเภทของการพิจารณาโทษความผิดทางวินัย

(1) มาตรการลงโทษทางวินัยที่สามารถนำมาใช้บังคับได้นั้นประกอบด้วย

1) การตำหนิโทษ

2) การจำกัดหรือการเพิกถอนสิทธิใช้สอยทรัพย์สินและหรือครอบครองกรรมสิทธิ์อันเกี่ยวข้องกับค่าบำรุงรักษาหรือการจัดการรวมถึงการซื้อเป็นเวลา 3 เดือน

3) การจำกัดหรือเพิกถอนสิทธิในอันที่เกี่ยวกับเครื่องมืออุปกรณ์สำหรับการอ่านและเรียนรู้เป็นเวลาสองสัปดาห์ขึ้นไป รวมถึงอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องรับวิทยุและโทรทัศน์เป็นเวลาสูงสุด 3 เดือน ขณะเดียวกันท่านว่าการเพิกถอนอาจพิจารณาเพียงแค่สูงสุดสองสัปดาห์ก็ได้

4) การจำกัดหรือเพิกถอนสิทธิในอันที่เกี่ยวกับวัตถุสิ่งของสำหรับการปฏิบัติงานในช่วงเวลาว่างหรือการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดงานของชุมชนเป็นเวลาสูงสุด 3 ปี

⁴²⁰ StVollzG. § 102.

5) การจัดให้มีที่พักแยกออกไปต่างหากในระหว่างที่มีกิจกรรมที่ว่างจากการทำงานเป็นเวลาสูงสุด 4 สัปดาห์

6) (ยกเลิก)

7) การเพิกถอนจากงานที่ได้รับมอบหมายหรือการจ้างงานเป็นเวลาสูงสุดสี่สัปดาห์รวมถึงการยกเลิกในส่วนอื่น ๆ ภายใต้บังคับตามกฎหมายฉบับนี้ที่ครอบคลุมถึง

8) การจำกัดการเดินทางหรือติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ภายนอกสถานที่ทำการในกรณีเร่งด่วนเป็นเวลาสูงสุด 3 เดือน

9) การดำเนินการจับกุม โดยมีระยะเวลาสูงสุด 4 สัปดาห์

(2) อาจกำหนดให้ทำการจับกุมเฉพาะการกระทำความผิดอันร้ายแรงหรือกระทำความผิดซ้ำเดิมหลายครั้ง

(3) อาจใช้การลงโทษทางวินัยในหลายมาตรการร่วมกันหรือใช้พร้อมกันได้

(4) บทบัญญัติในวรรค 1 ข้อ 3 ถึง 8 จะสามารถส่งดำเนินการได้เฉพาะกรณีการกระทำความผิดอันเกี่ยวข้องกับการจำกัดหรือเพิกถอนสิทธิที่เกี่ยวข้องกับทางหรือเจ้าหน้าที่บริหาร บทบัญญัติดังกล่าวไม่สามารถใช้บังคับกรณีเกี่ยวข้องกับการจับกุม⁴²¹

และการบังคับใช้ตาม มาตรา 104 การบังคับใช้การลงโทษทางวินัย การรอหรือทุเลาการลงโทษภาคทัณฑ์

(1) มาตรการลงโทษทางวินัยจะนำมาใช้บังคับในฐานะระเบียบข้อบังคับโดยทันที

(2) มาตรการลงโทษทางวินัยอาจมีการทุเลาการบังคับหรือหยุดชั่วคราวทั้งหมดหรือแต่เพียงบางส่วน หากมีการภาคทัณฑ์สูงสุดเป็นเวลา 6 เดือน

(3) กรณีหากมีการจำกัดหรือเพิกถอนสิทธิการใช้สอยทรัพย์สิน ค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาหรือจัดการที่สะสมในช่วงเวลาดังกล่าวจะเพิ่มเติมให้ในส่วน of เงินช่วยชั่วคราวหรือส่วนเงินชดเชยรายได้

(4) กรณีหากมีการจำกัดสิทธิผู้ต้องโทษในการติดต่อกับบุคคลภายนอกจะให้โอกาสผู้ต้องหาในการแจ้งกับบุคคลที่มีความประสงค์จะเขียนโต้ตอบจดหมายไปถึงหรือให้มาเยี่ยมจดหมายโต้ตอบทั้งหมดให้เป็นไปตามมาตรา 29 วรรค 1 และผู้รับจดหมายเป็นไปตามวรรค 2 หรือกรณีให้ทางศาลหรือเจ้าหน้าที่กระบวนการยุติธรรมในประเทศรวมถึงทนายและพนักงานรับรองเอกสารมาเกี่ยวข้องหากมีการยกเลิกการจำกัดสิทธิ

⁴²¹ StVollzG. § 103.

(5) กรณีการจับกุมดำเนินการในลักษณะการกักขังเดี่ยว สามารถจัดให้อยู่ในห้องกักขังพิเศษ ซึ่งจะต้องเป็นไปตามข้อกำหนดแห่งกฎหมาย ที่ได้วางไว้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระยะเวลาในการคุมขังและการอยู่ในที่คุมขังเดี่ยวทั้งกลางวันและกลางคืน หากไม่ดำเนินการตามนี้ ให้ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจสั่งระงับตามมาตรา 19, 20, 22, 37, 38, 68 ถึง 70⁴²²

และได้กำหนดผู้ที่มีอำนาจในการลงโทษทางวินัยตามมาตรา 105

(1) การดำเนินการลงโทษทางวินัยให้เป็นอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้สั่ง ในกรณีหากการกระทำความคิดนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหรือที่ทำการอื่นอีกและมีความประสงค์จะโอนการดำเนินการไปในกรณีนี้ ให้เป็นความรับผิดชอบของหัวหน้าส่วนของที่ทำการหรือหน่วยงานนั้นในการพิจารณา

(2) ให้เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมดูแลมีอำนาจในการพิจารณา หากการกระทำความคิดของผู้ต้องขังมุ่งต่อหัวหน้าทัณฑสถานหรือผู้บัญชาการเรือนจำโดยตรง

(3) มาตรการลงโทษทางวินัยต่อผู้ต้องขังในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทัณฑสถานหรือเรือนจำอื่นอีกหรือในช่วงระหว่างการคุมขังเพื่อรอการพิจารณาคดี ให้ดำเนินการบังคับเป็นไปตามที่ร้องขอ ทั้งนี้ ต้องไม่กระทบต่อมาตรา 104 วรรค 2⁴²³

และได้กำหนดวิธีดำเนินการบังคับโทษทางวินัยตามพระราชบัญญัติเรือนจำไว้ตาม มาตรา 106 วิธีดำเนินการบังคับโทษ

(1) ข้อเท็จจริงแห่งคดีจะต้องทำให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ ผู้ต้องโทษจะได้รับการสอบสวน ทั้งนี้ การสำรวจสอบสวนจะได้รับการบันทึกเอาไว้ โดยคำให้การใด ๆ ของผู้ต้องโทษ จะต้องมีการลงบันทึก

(2) กรณีหากมีการฝ่าฝืนหรือละเมิดกฎหมายชั้นร้ายแรง ให้หัวหน้าทัณฑสถานหรือผู้บัญชาการเรือนจำนั้น ๆ ปรีกษาหรือในการประชุมร่วมกับบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ ต่อตัวผู้ต้องขังก่อนที่จะพิจารณากำหนดบทลงโทษทางวินัย ในกรณีหากผู้ต้องขังอยู่ในช่วงของการรักษาพยาบาล หรือเป็นสตรีตั้งครรภ์หรือสตรีที่เพิ่งคลอดทารกก่อนที่จะดำเนินการกำหนดลงโทษทางวินัย ให้ปรีกษาหรือรับฟังข้อชี้แนะจากแพทย์ประจำทัณฑสถานเสียก่อน

(3) การพิจารณาตัดสินโทษต่อผู้ต้องโทษจากหัวหน้าทัณฑสถานหรือผู้บัญชาการเรือนจำให้ทำแบบเปิดแถลงบอกกล่าวด้วยวาจาโดยมีการเขียนชี้แจงเหตุผลและคำตัดสินสั้น ๆ เป็นลายลักษณ์อักษร⁴²⁴

⁴²² StVollzG. § 104.

⁴²³ StVollzG. § 105.

⁴²⁴ StVollzG. § 106.

มาตรา 107 การเข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมของแพทย์

(1) ก่อนที่การจับกุมจะเกิดขึ้น ให้ปรึกษาหรือรับฟังแพทย์ในกรณีหากผู้ต้องขังรายนั้นต้องอยู่ในการควบคุมดูแลทางการแพทย์ในระหว่างการถูกจับกุมคุมขัง

(2) การดำเนินการเพื่อให้บรรลุซึ่งการจับกุมอาจต้องยุติลงหรือต้องหยุดชะงักลงชั่วคราวในกรณีที่สุขภาพของผู้ต้องโทษตกอยู่ในสภาวะเสี่ยงหรืออันตราย⁴²⁵

3.2 ประเทศอังกฤษ

วิวัฒนาการการลงโทษในอดีตประเทศอังกฤษได้ใช้วิธีการในการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยวิธีการอันทารุณ โหดร้าย ทรมานร่างกายและจิตใจของผู้กระทำความผิดด้วยวิธีการต่าง ๆ มากมาย เช่น โดยการนั่งเก้าอี้ทรมาน (Ducking Stool) เป็นวิธีการทรมานโดยการผูกมัดผู้กระทำความผิดติดกับเก้าอี้เพื่อความสะดวกในการหย่อนเก้าอี้ลงน้ำ จะใช้กันอย่างกว้างขวางในยุโรป ในประเทศอังกฤษและสกอตแลนด์ยังนิยมใช้กรอบเหล็กทรมาน (Banks or Scolding Bridge) โดยการประคิษฐ์กรอบปิดอกเหล็กมีกลไกสำหรับสวมบีบขมับทั้งสองข้างของผู้กระทำความผิดและมีแผ่นเหล็กเล็ก ๆ สำหรับสอดใส่เข้าไปในช่องปากกดลิ้นของผู้กระทำความผิดเป็นการทรมานและควบคุมป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดพูดหรือคำทอได้⁴²⁶

“ชื้อ” (Stock) เป็นเครื่องพันธนาการที่ทำด้วยแผ่นไม้เจาะรูสำหรับสอดมือและเท้าของผู้กระทำความผิดในลักษณะนั่งเหยียดแขนขาไปข้างหน้า นิยมใช้ลงทัณฑ์ผู้กระทำความผิดฐานลหุโทษอย่างกว้างขวางในยุโรป อังกฤษและอเมริกา เช่น พระราชบัญญัติคนงานฉบับที่ 2 ค.ศ. 1315 (The Second Statute of Laborers of 1315) เมื่อ ค.ศ. 1639 และได้แพร่หลายสู่นิวอิงแลนด์และรัฐอื่น ๆ

“คา” (Pillory) เป็นเครื่องพันธนาการที่ใช้ควบคุมไปกับชื้อ ในลักษณะเป็นการทรมานผู้กระทำความผิดแบบยืนทรมาน เช่น สกอตแลนด์ แล้วตระเวนไปตามถนนเป็นการประจานและตีฆ้องร้องป่าวเพื่อให้ผู้กระทำความผิดอับอายขายหน้า ถูกสาปแช่งหรือถูกประชาชนเกลียดชังประชาทัณฑ์ ขว้างปาด้วยของเน่าเสียและก้อนอิฐก้อนหินจนถึงแก่ความตายก็มีหรืออาจมีการตอกตีตาปูตริงที่ใบหูของผู้กระทำความผิดติดกับกระดานที่ขอบไม้คาเพื่อเป็นการทรมาน ประจารให้สาสมกับโทษทัณฑ์ การลงโทษผู้กระทำความผิดในลักษณะนี้ได้ถูกยกเลิกในประเทศอังกฤษ เมื่อ ค.ศ. 1837 อย่างไรก็ตามก็ยังมีใช้ถือปฏิบัติอยู่ในบางประเทศ เช่น ประเทศปากีสถาน⁴²⁷

⁴²⁵ StVollzG. § 107.

⁴²⁶ ประเสริฐ เมฆมณี, *อั้งแล้ เขิงอรรถที่ 248*, น.7-8.

⁴²⁷ *เพ็งอั้ง*, น. 9-10.

การเนรเทศและการตัดออกไปจากหมู่คณะ (Exile and Banishment) มีความมุ่งหมายเพื่อนำตัวผู้กระทำผิดให้ออกพ้นไปเสียจากสังคมที่อยู่มาแต่เดิมเป็นวิธีการที่ถือปฏิบัติกันมากในสังคมดั้งเดิมและสมัยโบราณ ในบางกรณีอาจรวมถึงการริบทรัพย์สิน (Confiscation) ของผู้กระทำผิดด้วย มักจะใช้รูปแบบการลงโทษกำหนดเขตให้อยู่หรือห้ามมิให้เข้าไปในเขตท้องที่ที่กำหนดไว้ อาจรวมถึงวิธีการส่งตัวให้ไปอยู่ในท้องที่ห่างไกลโดยกำหนดเวลาเพียงชั่วคราวหรือยาวนานถึงตลอดชีวิตก็ได้เพื่อกีดกันคนชั่วออกไปจากสังคมคนดี ยังใช้ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน เช่น การจำกัดเขตแก่ผู้กระทำผิดที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ (Probation) โดยศาลหรือการลงโทษเนรเทศคนต่างด้าวซึ่งกระทำผิดในคดีอาญาบางประเภทเป็นต้น นิยมใช้กันมากในยุคกลางลงมาถึงสมัยพระนางเจ้าอลิซาเบธที่ 1 แห่งอังกฤษ ได้แก่ การส่งผู้กระทำผิดที่ถูกตัดสินประหารชีวิตหรือกระทำผิดร้ายแรงในลักษณะอื่น ๆ ไปเป็นทาสใช้งานหนักในหน้าที่พลกรรเชียง (Galleys) เป็นวิธีการลงโทษผู้กระทำผิดที่ทารุณโหดร้ายอยู่มาก สภาพของนักโทษผู้ทำหน้าที่พลกรรเชียงนี้มีลักษณะไม่แตกต่างไปจากทาสซึ่งต้องถูกบังคับให้ทำงานหนักอย่างแสนเข็ญ หากขัดขืนหรือแม้แต่เจ็บป่วยก็จะถูกเมียนตีและถูกกระทำทรมานต่าง ๆ ทั้งนี้ตามคำบอกเล่าของพันตรีอาร์เธอร์ กรฟฟิธส์ (Major Arthur Griffiths) เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ของอังกฤษในสมัยนั้นว่า นักโทษพลกรรเชียงตามท่าเรือต่าง ๆ ในยุโรปมีสภาพที่น่าเวทนายิ่งนัก ถูกจองจำด้วยโซ่ตรวนล่ามไว้กับที่นั่ง ทั้งยังมีปลอกเหล็กร้อยรัดที่คอเพื่อป้องกันการต่อสู้ขัดขืนหรือหลบหนี โดยเฉพาะตามเนื้อตัวร่างกายของนักโทษพลกรรเชียงก็ไม่มีเสื้อผ้าที่จะสวมใส่ป้องกันอากาศอันหนาว ถูกผูกมัดทรมานให้อยู่ตรงเนาเรือ กรำแดดตากฝนอยู่ตลอดเวลาโดยไม่มีการพักผ่อน หากไม่สามารถกรรเชียงตามคำสั่งแล้วก็จะถูกผู้คุมเมียนตีจนถึงกับหมดสติหรือถูกทรมานต่าง ๆ ถึงแก่ความตายเป็นจำนวนมาก ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 ชาชาติต่าง ๆ ในยุโรปได้พัฒนาระบบการเดินเรือโดยใช้เรือใบ จึงเป็นผลให้การใช้นักโทษเป็นทาสพลกรรเชียงได้ล้มเลิกไปพร้อม ๆ กับยุคพัฒนาการเดินเรือ⁴²⁸

การส่งนักโทษไปต่างถิ่น (Transportation) เป็นวิธีการลงโทษเพื่อขจัดผู้กระทำผิดที่ไม่พึงประสงค์ให้ออกไปจากชุมชนภายนอกอาณาเขตของประเทศ วิวัฒนาการสืบต่อมาจากวิธีการลงโทษโดยการเนรเทศหรือการตัดออกไปจากหมู่คณะ เนื่องมาจากเหตุผลความจำเป็นทางเศรษฐกิจ การเพิ่มของประชากรและการแสวงหาดินแดนใหม่หรืออาณานิคม อังกฤษเป็นประเทศแรกที่ได้ตรากฎหมายสมัยใหม่ว่าด้วยการส่งตัวผู้กระทำผิดไปต่างถิ่น (The First Modern Legalization of Transportation) เมื่อปี ค.ศ. 1597 โดยกำหนดให้ส่งผู้กระทำผิดประเภททุจริตคดโกง คนจรจัด หัวขโมยและบุคคลจำพวกภิกษาจาร ให้ไปอยู่ในดินแดนที่ห่างไกลอันเป็นอาณานิคม

⁴²⁸ เพิ่งอ้าง, น. 13-14.

ของอังกฤษ ได้แก่ประเทศอเมริกาและออสเตรเลีย อังกฤษได้ส่งผู้กระทำความผิดประเภทต่าง ๆ ไปอยู่ในอาณานิคมอเมริกาตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปี ค.ศ. 1785 ครั้นภายหลังจากที่อเมริกาได้ประกาศเอกราช อังกฤษได้ค้นพบอาณานิคมออสเตรเลียจึงได้จัดส่งผู้กระทำความผิดไปอยู่ในออสเตรเลียเป็นการทดแทนระหว่างปี ค.ศ. 1786-1867 การขนส่งนักโทษเป็นการขนส่งโดยทางเรือและในระหว่างการเดินทางได้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดแบบทรมานอยู่มาก เช่น จองจำนักโทษตลอดเวลาที่อยู่ในเรือทั้งสภาพภายในเรือก็สกปรกโสโครกและขาดอาหาร

ความรู้สึกต่อต้านเกี่ยวกับการส่งนักโทษไปยังดินแดนต่างถิ่นของอังกฤษได้เริ่มเป็นที่ถกเถียงอย่างกว้างขวางในหมู่ชาวอังกฤษตั้งแต่ปี ค.ศ. 1821 โดยเห็นว่าควรใช้วิธีการลงโทษให้นักโทษทำงานหนัก (Hard Labour) ทดแทนการส่งผู้กระทำความผิดไปต่างถิ่น ประจวบกับดินแดนในอาณานิคมได้มีผู้คนอพยพไปอยู่มากขึ้นและได้มีการค้นพบทรัพยากรมีค่าต่าง ๆ อย่างมากมาย จึงมีความรู้สึกหวงแหนและต่อต้านการส่งผู้กระทำความผิด จนในที่สุดการส่งนักโทษได้สิ้นสุดโดยสิ้นเชิงเมื่อปี ค.ศ. 1890

วิธีการส่งตัวผู้กระทำความผิดไปยังดินแดนต่างถิ่นหรืออาณานิคมห่างไกลได้แพร่หลายไปสู่ประเทศฝรั่งเศสและรัสเซีย ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1791 โดยได้ส่งผู้กระทำความผิดเข้าไปในคดีอุกฉกรรจ์ซึ่งได้กระทำความผิดเข้าไปอยู่ที่อาณานิคมมาดากัสการ์ (Madagascar) แต่ประสบอุปสรรคจากสงครามนโปเลียน ต่อมาปี ค.ศ. 1864 ฝรั่งเศสได้ดำเนินการส่งผู้กระทำความผิดที่ไม่พึงปรารถนาไปอยู่ในอาณานิคมกินีเยอของฝรั่งเศส (French Guinea) โดยบังคับให้นักโทษทำงานอย่างหนักและปฏิบัติต่อนักโทษอย่างทารุณโหดร้ายต่าง ๆ นานา ถูกทรมานจนถึงกับเสียชีวิตจำนวนมาก นักอาชญาวิทยาให้ฉายาว่า “แดนประหารเลือดเย็น” (The Dry Guillotine) และฝรั่งเศสได้ประกาศยกเลิกไปในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2⁴²⁹

การราชทัณฑ์ของประเทศอังกฤษอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย เช่นเดียวกับประเทศไทย มีกลไกการควบคุมอันแท้จริงบางส่วนก็ขึ้นตรงต่อส่วนกลางและบางส่วนก็ขึ้นอยู่กับระบบการบริหารเรือนจำและทัณฑสถานที่มีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป โดยแบ่งการปฏิบัติงานออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ คือ เรือนจำและทัณฑสถานสำหรับปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ พระราชบัญญัติอาญาวิธีธรรม ค.ศ. 1948 (The Criminal Justice Act of 1948) และกฎหมายหรือข้อบังคับเกี่ยวกับการราชทัณฑ์ กำหนดให้จำแนกประเภทเรือนจำหรือทัณฑสถานเพื่อความสะดวกและประสิทธิผลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ดังนี้

⁴²⁹ เฟิงฮ้าง, น. 14-16.

1. เรือนจำกลาง (Central Prisons) ใช้เป็นสถานที่คุมขังผู้กระทำผิดต้องโทษจำคุกในระยะยาว ได้แบ่งประเภทเรือนจำกลางเพื่อการควบคุมผู้กระทำผิดตามลักษณะฐานโทษและความร้ายแรง คือ ผู้กระทำผิดร้ายแรงและต้องโทษสูงจะถูกส่งตัวไปควบคุมที่เรือนจำดาร์ทมัวร์ (Dartmoor) วอร์มวูด สกรับส์ (Wormwood Scrubs) ส่วนผู้กระทำผิดซ้ำที่คือด้านเหลือขอถูกส่งตัวไปควบคุมไว้ในทัณฑสถานกักกัน (Preventive Detention) เป็นกรณีพิเศษแตกต่างจากนักโทษอื่น

2. เรือนจำเพื่อการอบรมและฝึกอาชีพประจำเขต (Regional Training Prisons) มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในการคัดเลือกผู้ต้องขังจากเรือนจำท้องถิ่นไปรับการฝึกอบรมแก้ไขตามความเหมาะสมเป็นรายบุคคลหรือโดยกระบวนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเน้นหนักไปด้านการฝึกวิชาชีพและฟื้นฟูการศึกษาวิชาสามัญเพื่อให้ผู้กระทำผิดสามารถใช้วิชาความรู้ประกอบอาชีพได้ภายหลังจากพ้นโทษแล้ว ผู้กระทำความผิดซึ่งถูกส่งตัวมายังเรือนจำประเภทนี้มีกำหนดโทษตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไปแต่ไม่เกิน 4 ปี

3. เรือนจำเปิด (Open Prisons) เป็นเรือนจำที่มีความมั่นคงแข็งแรงระดับต่ำ ตั้งขึ้น ณ บริเวณชานเมืองที่มีความสะดวกในการคมนาคมเพื่อทำการคัดเลือกผู้กระทำผิดและความประพฤติเหมาะสม โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้ใช้ชีวิตอิสระภายใต้การควบคุมระเบียบวินัยของตนเองและได้รับการฝึกฝนวิชาชีพทางเกษตรกรรม

4. เรือนจำหญิง (Women's Prison) สำหรับควบคุมอบรมและฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขังหญิง มีทั้งเรือนจำหญิงแบบปิดธรรมดาและเรือนจำเปิด เน้นด้านบำบัดและการฝึกวิชาชีพที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังหญิง รวมทั้งส่งเสริมให้มีโอกาสติดต่อกับโลกภายนอกอย่างกว้างขวาง

5. เรือนจำเพื่อการอบรมแก้ไขฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำผิด (Corrective Training Prisons) เป็นการใช้มาตรการควบคุมพิเศษแก่ผู้กระทำผิดซ้ำที่มีกำหนดโทษตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป แต่ไม่เกิน 4 ปี และมีอายุระหว่างวัยหนุ่มและผู้ใหญ่ระหว่าง 21-30 ปี เพื่อทำการอบรมและฝึกวิชาชีพด้านการฟื้นฟูการศึกษาและฝึกฝนอาชีพ

ทัณฑสถานสำหรับผู้กระทำผิดวันหนุ่มในประเทศอังกฤษแยกตามอายุของผู้กระทำผิดเป็น 2 ระยะคือ วัยหนุ่มที่มีอายุต่ำกว่า 17 ปีลงมาและอายุสูงกว่า 17 ปี แต่ไม่เกิน 21 ปี ดังต่อไปนี้

1. สถานควบคุมผู้กระทำผิดวัยหนุ่มระยะสั้น (Remand Home) ควบคุมผู้กระทำผิดที่มีอายุต่ำกว่า 17 ปีลงมา ส่งเสริมการศึกษาวิชาสามัญเฉพาะด้านฝึกวิชาชีพ ช่างไม้แกะสลัก ฯ

2. โรงเรียนฝึกอบรมผู้กระทำผิดวันหนุ่ม (Approved School) ได้แก่ การจัดสถานที่อยู่อาศัยและควบคุมฝึกอบรมผู้กระทำผิดอายุต่ำกว่า 17 ปีโดยคำสั่งของศาลเพื่อให้นักศึกษาอบรมทางด้านวิชาสามัญ รวมทั้งการจัดบริการทางศาสนาและสุขภาพจิตเพื่อให้มีทัศนคติต่อผู้อื่นและ

สามารถปรับชีวิตเข้ากับผู้อื่นได้เมื่อพ้นกำหนด อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นหรือภายใต้การอุปถัมภ์จากองค์การศาสนาและองค์การสงเคราะห์อื่น ๆ ในประเทศอังกฤษและเวลส์

3. ศูนย์ควบคุมผู้กระทำผิดวัยหนุ่ม (Detentyn Centre) เป็นก้าวสำคัญแห่งการพัฒนากิจการราชทัณฑ์ในประเทศอังกฤษ มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดวัยหนุ่มให้เหมาะสม กล่าวคือ ได้กำหนดสถานที่ฝึกอบรมผู้กระทำผิดซึ่งถูกจำคุกตั้งแต่ 3-6 เดือน เป็น 2 ประเภท ได้แก่ อายุ 17-21 ปีและอายุ 14-16 ปี เน้นในด้านการฟื้นฟูการศึกษาสามัญ การฝึกพลศึกษา และการสงเคราะห์โดยทั่วไป

4. ศูนย์ควบคุมผู้กระทำผิดวัยหนุ่มที่อยู่ระหว่างพิจารณาคดี (Remand Center) ควบคุมผู้กระทำผิดวัยหนุ่มอายุต่ำกว่า 21 ปี เพื่อแยกผู้กระทำผิดออกจากผู้กระทำผิดอื่น ๆ กับเพื่อประโยชน์ในการติดต่อกับทนายความ ผู้ปกครอง ญาติมิตรและสะดวกแก่พนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในอันที่จะรวบรวมข้อมูลและประเมินสถานภาพของผู้กระทำผิดเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาคัดสันคดียุติของศาลหรือเพื่อกำหนดมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในประการอื่น⁴³⁰

การราชทัณฑ์ในประเทศอังกฤษตั้งแต่ปี ค.ศ. 1966 เป็นต้นมาได้เน้นในด้านการฝึกวิชาชีพและความปลอดภัยในการควบคุมผู้ต้องขัง การพัฒนาการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง ดำเนินการตามนัยแห่งข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาระบบการลงทัณฑ์ (The Advisory Council on the Penal System) ได้กำเนิดขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1966 มีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 18 นาย มุ่งเน้นด้านการฝึกวิชาชีพอุตสาหกรรม อาทิ อุตสาหกรรมเขา ช่างไม้ ช่างเย็บผ้า ช่างเชื่อมโลหะ ช่างทอ และตั้งเป้าหมายที่จะฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังให้เกิดความชำนาญในระดับฝีมือปานกลางจนสามารถประกอบอาชีพได้เมื่อพ้นโทษแล้ว และในปีค.ศ. 1969 กรมราชทัณฑ์ แห่งประเทศอังกฤษได้รับงบประมาณพิเศษให้สร้างเรือนจำโคลดิงเลย์ (Coldingley Prison) ตามแบบเรือนจำสมัยใหม่เพื่อการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมเรือนจำ เรือนจำแห่งนี้มีความมั่นคงแข็งแรงระดับปานกลาง จุผู้ต้องขังไม่เกิน 300 คน การวางผังอาคารเป็นไปอย่างเหมาะสม ในด้านการควบคุมและฝึกอาชีพผู้ต้องขังมีห้องเป็นของตนเองไม่ปะปนกัน อาคารสถานที่ประกอบด้วย หอประชุม โรงฝึกงาน ห้องเล่นกีฬา สถานที่ฝึกกายบริหาร ห้องพักผ่อน ห้องสมุดและเรือนพยาบาล ที่เพราะพร้อมด้วยอุปกรณ์ทันสมัย การฝึกวิชาชีพหลักมีอยู่ 7 ประเภท คือ การฝึกวิชาชีพอุตสาหกรรม การทำเครื่องหมายจราจร การซีกเสื้อผ้า การเกษตรกรรม งานสารบรรณและการรักษาความสะอาดโดยทั่วไป การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชนนั้นเน้นหนักในด้านการใช้ระบบการรอกการลงอาญาด้วยการคุมประพฤติ การพักการลงโทษหรือ

⁴³⁰ เติ้งอ๋าง, น. 151-153

มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยใช้เรือนจำและทัณฑสถาน (Non-Institutional Treatment of offenders) รวมทั้งส่งเสริมการวินัยทางอาญาอย่างจริงจัง เช่น การวิจัยประสิทธิผลแห่งการคุมประพฤติ การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดด้วยนุ่มนวลและการจัดระบบอุตสาหกรรมในเรือนจำ⁴³¹

ในประเทศอังกฤษใช้วิธีการแยกขังผู้ต้องขังตามพฤติกรรมของผู้ต้องขังเพื่อความสะดวกทางทัณฑปฏิบัติและเพื่อความปลอดภัยในการควบคุม โดยแบ่งกลุ่มออกเป็น 4 ประเภท

ประเภท ก. (Category. A.) ผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการหลบหนีหรือเป็นภัยอันตรายแรงต่อความปลอดภัย ส่วนมากจำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไปและมักจะถูกควบคุมตัวไว้ในเรือนจำและทัณฑสถานที่มีความมั่นคงแข็งแรงสูงสุด

ประเภท ข. (Category. B.) ผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการหลบหนีน้อยกว่าประเภทแรกและสมควรได้รับการปฏิบัติในลักษณะลดหย่อนการควบคุมมากกว่า โดยให้ฝึกอาชีพทางด้านอุตสาหกรรมอยู่ในเรือนจำที่มีระดับความมั่นคงปานกลาง

ประเภท ค. (Category. C.) ผู้ต้องขังที่มีความประพฤติเชื่อแน่ว่าจะไม่หลบหนีแต่ยังไม่ถึงขั้นที่จะผ่อนคลายการควบคุมโดยสิ้นเชิง มักถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำเพื่อการฝึกอาชีพ (The Training Prisons) เป็นส่วนใหญ่

ประเภท ง. (Category. D.) ผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมไว้วางใจได้ใน การควบคุม ได้แก่ ผู้ต้องขังที่มีกำหนดโทษน้อย ความประพฤติดีและมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะถูกส่งตัวไปฝึกวิชาชีพในเรือนจำหรือทัณฑสถานเปิด⁴³²

3.2.1 การบังคับโทษจำคุก

โครงสร้างอันสำคัญในการบังคับโทษจำคุกในประเทศอังกฤษและเวลส์ ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการกำหนดกฎเกณฑ์และกรอบแนวทางต่าง ๆ จะบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ปี 1952⁴³³ และระเบียบข้อบังคับอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเป็นไปตามหลักการพื้นฐานของกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กฎหมายวางกรอบขยายความเกี่ยวกับอำนาจการบริหารจัดการตามบทบัญญัติของหมายที่อนุญาตให้ทำได้ตาม Prison Act of 1952 และ Prison Rules of 1964⁴³⁴ ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของงานราชทัณฑ์ ของ Prison Rules of

⁴³¹ เฟิงฮ้าง, น. 154-155

⁴³² ประเสริฐ เมฆมณี, ฮ้างแล้ เจริญธรรมที่ 248, น. 285

⁴³³ Prison Act of 1952

⁴³⁴ แก้ไขเพิ่มเติมปี 1999.

1964 เป้าหมายเพื่ออบรมและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อยังให้เกิดการกระตุ้นและสนับสนุนผู้ต้องขังเพื่อนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีและมีประโยชน์ต่อไป⁴³⁵

เป้าหมายแรก ต้องเปลี่ยนทัศนคติของผู้กระทำความผิดให้มีผลเหมือนกับคนทั่วไปมีการเยียวยาให้มีการปรับปรุงตัว มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง เป้าหมายที่สอง จะต้องวิเคราะห์วิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยเฉพาะของ Anglo-american และวิเคราะห์การกำหนดและไมกำหนดระยะเวลาการจำคุก ทั้งหมดมีแนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในการเบี่ยงเบนโทษจำคุกและนำสิทธิต่าง ๆ ในเรื่องของมนุษยธรรม เมตตา กรุณา อย่างมีขอบเขตมาใช้ภายใต้การบริหารงานของกระทรวงมหาดไทย (Home office) เป้าหมายที่สาม ภารกิจที่รองรับการดำเนินการตามคำพิพากษาของศาลให้เป็นไปได้อย่างมีสิทธิมนุษยชนและเป็นที่ยอมรับได้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง มีมาตรการป้องกันการหลบหนีจากเรือนจำ

ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้กระทำความผิดและการปฏิบัติที่เหมาะสมเป็นปัญหาที่มีอยู่ในระบบราชทัณฑ์ของประเทศไทย ตลอดทั้งปัญหาความแน่นของจำนวนผู้ต้องขังและความขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวก มีความพยายามค้นคว้าหาสิ่งใหม่ ๆ และเป้าหมายในการบังคับโทษในทางอาญา⁴³⁶ สิทธิของผู้ต้องขังและมาตรฐานการลงโทษจากรายงานของ European council⁴³⁷ แนะนำหลักการพื้นฐานของสหประชาชาติในมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในการบริหารงานภายในสถานที่และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษและเวลส์ เป็นการดำเนินการที่เกือบจะเป็นไปในทางเดียวกัน เพียงแต่ต่างกันในเรื่องความสัมพันธ์ของผู้ต้องขัง การปรับตัว และในเรื่องความหนาแน่นของจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์เช่นเดียวกันกับประเทศอื่น ๆ ในยุโรป ที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเช่นเดียวกัน กฎหมายจะเป็นพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง⁴³⁸

ตั้งแต่ปี 1963 การราชทัณฑ์ของอังกฤษและเวลส์บริหารจัดการโดยกระทรวงมหาดไทย (Home office) มีผู้บังคับบัญชา General director ซึ่งไม่ได้รับผิดชอบดูแลเฉพาะการบังคับโทษตามกฎหมายอาญาเท่านั้น แต่รวมถึงอำนาจในการ พักการลงโทษ การคุมประพฤติ และสวัสดิการความปลอดภัยของสังคมให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ และการปล่อยตัว องค์กรกรมราชทัณฑ์ดำเนินการโดย

⁴³⁵Purpose of prison training and treatment 1. The purpose of the training and treatment of convicted prisoners shall be to encourage and assist them to lead a good and useful life.

⁴³⁶ธานี วรภัทร์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4*, น. 188-189.

⁴³⁷ECCP: Report on the Standard minimum Rules for the Treatment of Prisoners, (Strasbourg, 1980), p. 37.

⁴³⁸No.8 Prison Rules of 1964.

คณะกรรมการราชทัณฑ์โดยกรมราชทัณฑ์จะแบ่งการบริหารออกเป็น 4 ส่วน (เหนือ กลาง ตะวันตกเฉียงใต้ ได้ ของอังกฤษ) แต่ละส่วนภาคจะมีผู้บังคับบัญชา Regional director ดำเนินการบริหารจัดการกับผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำ⁴³⁹

การจำแนกผู้ต้องขัง ในปี ค.ศ. 1950 การจัดชั้นการบังคับโทษของเรือนจำในประเทศอังกฤษ จะพิจารณาตามหลักการพื้นฐานของระบบการจำแนกผู้ต้องขัง ซึ่งจัดการแยกผู้ต้องขังเป็นชั้นพิเศษและชั้นธรรมดา⁴⁴⁰ ต่อมาในปี 1984 มีผู้ต้องขังที่มีความเสี่ยงในความปลอดภัยอยู่ในระดับต่ำมาก ศาลอังกฤษ ได้ยกเลิกระบบการจำแนกดังกล่าว ซึ่งระบบการจำแนกผู้ต้องขังที่ประเทศอังกฤษและในประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นยุโรป ทำติดต่อกันมามีเป้าหมายแรกเพื่อใช้เรื่องของความปลอดภัย ในช่วงกลางของปี 1960 ใช้การจำแนกผู้ต้องขังเป็นการป้องกันไว้ก่อนในการควบคุม ปัจจุบันในประเทศอังกฤษจำแนกผู้ต้องขังในการรับตัวผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำออกเป็น 4 ประเภท

ประเภท A จะเป็นประเภทของเรือนจำที่ใช้กับผู้ต้องขังที่มีอันตรายต่อความปลอดภัยมากที่สุดกับสังคม และมีแนวโน้มที่อาจหลบหนี

ประเภท B เป็นประเภทของเรือนจำที่ใช้กับผู้ต้องขังที่ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยมากนักกับสังคม และมีแนวโน้มที่อาจหลบหนี

ประเภท C ประเภทของเรือนจำที่ใช้กับผู้ต้องขังที่ไม่สามารถกำหนดให้อยู่ในทัณฑสถานเปิดได้ แต่มีความเป็นไปได้ที่อาจจะพยายามหลบหนี

ประเภท D เป็นประเภทของเรือนจำที่ใช้กับผู้ต้องขังที่สามารถอยู่ในทัณฑสถานเปิดปราศจากข้อจำกัดเท่าที่ทำได้

กฎหมายสันนิษฐานว่า ผู้ต้องขังทุกคนเชื่อว่าการคุมขังในเรือนจำเป็นไปตามกฎหมาย และเขาจะอยู่ในระยะเวลาอันจำกัด ประกอบกับต้องทำงานหรือมีเหตุผลอย่างอื่น ภายใต้การควบคุมของเจ้าพนักงานเรือนจำ⁴⁴¹

ห้องขัง รัฐมนตรีจะดำเนินการเพื่อให้สนองความต้องการของผู้ต้องขังในสิ่งอำนวยความสะดวกซึ่งจัดเตรียมไว้กับผู้ต้องขัง ห้องขังที่ใช้จำคุกผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับรองมาตรฐานโดยผู้ตรวจสอบในเรื่องของขนาด แสงสว่าง อุณหภูมิ การหมุนเวียนและถ่ายเทของอากาศ ตามความเหมาะสมและเพียงพอต่อสุขภาพและการอนุญาตให้ผู้ต้องขังสามารถติดต่อกับเจ้าพนักงานเรือนจำได้ทุกเวลา⁴⁴²

⁴³⁹ *Ibid.*, p. 55.

⁴⁴⁰ Prison Rule.

⁴⁴¹ Section 13 Prison Act 1952.

⁴⁴² Section 14 (1), (2) Prison Act 1953.

ในส่วนของผู้พนักงานเรือนจำตามกฎหมาย⁴⁴³ Prison Act 1952

1. ทุกเรือนจำต้องมีเจ้าพนักงานของรัฐ อนุศาสนาจารย์ เจ้าพนักงานทางการแพทย์ และเจ้าหน้าที่ตำแหน่งอื่น ๆ ที่จำเป็น

2. ทุกเรือนจำที่รับผู้ต้องขังหญิง จำต้องมีจำนวนเจ้าหน้าที่ผู้หญิงอย่างเพียงพอ

3. เรือนจำที่มีความเห็นของรัฐมนตรีที่เป็นเรือนจำขนาดใหญ่ ให้ต้องมีตัวแทนของรัฐ หรือผู้ช่วยอนุศาสนาจารย์ หรือทั้ง 2 อย่างเพิ่ม

4. อนุศาสนาจารย์และผู้ช่วยอนุศาสนาจารย์ หมอสอนศาสนา และเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ ต้องมีคุณสมบัติเหมาะสมที่รัฐกำหนดและได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้วตาม Medical Acts

หน้าที่โดยทั่วไปของผู้พนักงานเรือนจำ เจ้าพนักงานเรือนจำถือเป็นบุคคลที่ได้รับมอบหมาย โดยทั่วไปมีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังและทำความตกลงต่าง ๆ และในสิ่งอื่น ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินการต่าง ๆ ภายในเรือนจำในการดำเนินชีวิตภายในเรือนจำของผู้ต้องขังมีหน้าที่ดูแลภารกิจต่าง ๆ ของเรือนจำทั้งหมดและตรวจสอบสิ่งก่อสร้างของรัฐ การปฏิบัติต่าง ๆ ของเจ้าพนักงานในการแก้ไขอุปนิสัยและปฏิบัติตัวของผู้ต้องขัง อำนาจในการควบคุมตัวบุคคลที่เป็นนักโทษ รวมทั้งหน้าที่เกี่ยวกับงานการบริหารเรือนจำที่สำคัญ ตลอดทั้งในเรื่องของความปลอดภัยตามบทบัญญัติของกฎหมาย Prison Act 1952 และข้อบังคับที่จำเป็น Prison Rules 1964 ตามกฎหมายที่ออกใช้บังคับของรัฐสภา⁴⁴⁴

อำนาจของผู้พนักงานเรือนจำ⁴⁴⁵

1) เจ้าพนักงานทุกเรือนจำมีอำนาจทำการป้องกันและคุ้มครอง ตลอดทั้งมีสิทธิในการตรวจสอบ มีอำนาจการค้นหาผู้ต้องขังเข้าทำงาน

2) มีอำนาจในการสืบเสาะสืบค้นเพื่อหาผู้ต้องขังเอามาทำงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และมีอำนาจเหนือทรัพย์สินของผู้ต้องขัง

3) อำนาจในการให้ทำงาน การฝึกหัด

4) จะมีขั้นตอนในการพิจารณาผู้ต้องขังที่เหมาะสม มีการบรรยายและฝึกอบรมในภาพรวม และให้คำปรึกษาหารือ

5) ทรัพย์สินที่ผู้ต้องขังไม่มีอำนาจครอบครองไว้ได้ เครื่องมือต่าง ๆ ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่ผู้ต้องขังไม่มีอำนาจครอบครอง จะกำหนดตามข้อบังคับเรือนจำหรือโดยรัฐบาล

⁴⁴³Section 7 Prison Act 1952.

⁴⁴⁴Section 4 Prison Act 1952.

⁴⁴⁵Section 8 Prison Act 1952.

ในเรือนจำแต่ละแห่งกฎหมายจะกำหนดให้มิอนุศาสนาจารย์⁴⁴⁶ ผู้รับใช้พระผู้เป็นเจ้า⁴⁴⁷ ผู้ต้องขังเข้าเป็นสมาชิกของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง หรือนิกาย รัฐมนตรีจะต่างต้องและจ่ายเงินค่าตอบแทนตามเหตุผลที่สมควร เพื่อเป็นการใช้ศาสนาเป็นเครื่องเยี่ยวยาผู้ต้องขัง⁴⁴⁸

3.2.2 มาตรการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง

การลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังของประเทศอังกฤษตามระเบียบวินัยของเรือนจำ (The Prison Rules 1964 แก้ไข 1999) ได้กำหนดความผิดเกี่ยวกับการฝ่าฝืนระเบียบวินัยของเรือนจำไว้ทั้งหมดจำนวน 25 ฐาน การพิจารณาโทษทางวินัยมีหลักการพิจารณา 2 ระดับ คือระดับความผิดที่ร้ายแรงและระดับความผิดที่ไม่ร้ายแรงแตกต่างกันออกไป เช่น การหลบหนีจากการคุมขัง เป็นความผิดที่สามารถนำไปสู่การบังคับใช้มาตรการทางวินัยผู้ต้องขังในเรือนจำประเทศอังกฤษได้ ในประเทศอังกฤษได้แบ่งความผิดวินัยเรือนจำออกเป็น 2 ประเภท คือ “ความผิดจากการละเลยไม่ปฏิบัติตามระเบียบหรือคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย” และ “ความผิดที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามระเบียบและข้อบังคับของทางเรือนจำ”⁴⁴⁹ สำหรับการแจ้งข้อกล่าวหาต้องกระทำภายในเวลา 48 ชั่วโมง⁴⁵⁰ แต่มีกรณีขเว้นการกระทำความผิดอาญาบางประเภทที่ไม่การดำเนินการทางวินัย เช่น การแหกหัก การหลบหนี การครอบครองอาวุธหรือยาเสพติดประเภทหนึ่ง การก่อให้เกิดความเสียหายเกิน 2,000 ปอนด์ หรือการก่อให้เกิดความวุ่นวายภายในเรือนจำ การโจรกรรม ซึ่งต้องติดต่อเจ้าพนักงานตำรวจ⁴⁵¹ เพราะคดีจะไปสู่ศาลดังนั้น จึงไม่มีการดำเนินการทางวินัย

ในส่วนของเรือนจำเอกชนความรับผิดชอบในเรื่องวินัยผู้ต้องขังเดิมกำหนดให้อยู่ในความรับผิดชอบและผู้ควบคุมที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย⁴⁵² แต่ปัจจุบันอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานควบคุมเรือนจำที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ความผิดทั้งหมดที่กำหนดให้เป็นเงื่อนไขในการใช้มาตรการทางวินัยต่อผู้ต้องขัง จากการตรวจสอบประมวลความผิดทางวินัยของเรือนจำ คณะกรรมการ Prior ได้ให้คำแนะนำว่าการประมวลให้มีการกำหนดฐานความผิดวินัยเรือนจำที่มีลักษณะดังต่อไปนี้คือ

⁴⁴⁶Section 9. Prison Act 1952.

⁴⁴⁷Secretary of State for the Home Department, 2002, *Ibid.*, p. 96

⁴⁴⁸ธานี วรภัทร์, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 4*, น. 200

⁴⁴⁹HMPriison Service & the Prison Reform Trust, 2003, p. 72 (อ้างถึงใน กรมราชทัณฑ์, *สารานุกรมสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ*, 2552), น. 35.

⁴⁵⁰Prison rules 53 (1).

⁴⁵¹Stephen Livingstone & Tim owen, *Prison law*, p. 263.

⁴⁵²*Ibid.*, p. 264.

1) เป็นคำศัพท์ที่ชัดเจนง่ายต่อการดำเนินการเนื่องจากว่าเจ้าหน้าที่เรือนจำไม่ใช่ทนายความซึ่งต้องเป็นผู้ดำเนินการใช้มาตรการทางวินัย การกำหนดศัพท์ที่เข้าใจง่ายจึงปฏิบัติได้ถูกต้องมากขึ้น

2) อธิบายถึงฐานความผิดที่ชัดเจนต่อผู้ต้องขัง ซึ่งระบุระดับของความผิดที่ฝ่าฝืน

3) แยกและกำหนดความผิดวินัยในเรื่องสำคัญ และการฝ่าฝืนวินัยในเรื่องทั่วไปออกจากกัน

4) กำหนดขอบเขตระหว่าง “ระเบียบวินัยที่ดี” และ “ระเบียบที่ดี” ซึ่งการถือเป็นเรื่องผิดวินัยเสียทั้งหมดเป็นเรื่องที่ขัดแย้ง ประเทศอังกฤษได้กำหนดความผิดวินัยเรือนจำ ตามระเบียบวินัยของเรือนจำ จำนวนทั้งหมด 25 ฐาน ดังต่อไปนี้คือ

(1) การทำร้ายใด ๆ

(2) การกักขังบุคคลใด ๆ

(3) การปฏิเสธไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่หรือบุคคลใด ๆ (นอกเหนือจากผู้ต้องขัง) ที่อยู่ภายในเรือนจำโดยชอบ

(4) ทะเลาะวิวาทกับบุคคลอื่น

(5) กระทำการโดยเจตนาหรือประมาทเป็นเหตุได้รับอันตรายต่อสุขภาพหรือความปลอดภัยของบุคคลอื่น

(6) จงใจขัดขวางเจ้าหน้าที่หรือบุคคลอื่นในการปฏิบัติหน้าที่ (นอกจากผู้ต้องขัง) อยู่ในระหว่างการทำงานภายในเรือนจำ

(7) หลบหนีออกจากเรือนจำหรือจากการควบคุมของเจ้าพนักงาน

(8) ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขใด ๆ ในการปล่อยตัวชั่วคราว

(9) การใช้ยาเสพติดหรือไม่ควบคุมการใช้ยาเสพติด เว้นแต่การใช้ยาเสพติดดังกล่าวจากคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย

(10) เจตนาดื่มแอลกอฮอล์หรือการใช้ยาเสพติด

(11) ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือเครื่องดื่มอื่นใดนอกจากที่ได้รับอนุญาต

(12) การมีไว้ในครอบครองซึ่งสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

a. สิ่งของต้องห้าม

b. สิ่งของที่ได้รับอนุญาตแต่มีในอยู่ในความครอบครองในปริมาณที่มากเกินไปกว่าที่กำหนดไว้

(13) ขายหรือส่งมอบสิ่งของที่ไม่ได้รับอนุญาตให้กับบุคคลใด ๆ

(14) ขาหรือส่งมอบสิ่งของให้บุคคลใด ๆ โดยที่ไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานเรือนจำ

(15) นำสิ่งของหรือสิ่งที่อยู่ภายในเรือนจำไปโดยไม่มีเหตุอันควร

(16) กระทำโดยเจตนาหรือกระทำโดยปราศจากความระมัดระวังทำให้เกิดเพลิงไหม้ภายในเรือนจำรวมถึงทรัพย์สินต่าง ๆ ทั้งของตนเองและผู้อื่น

(17) ทำลายหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของทางเรือนจำหรือทรัพย์สินของผู้อื่น

(18) ไม่อยู่ในสถานที่ที่กำหนดไว้หรือเข้าไปในสถานที่ต้องห้าม

(19) กระทำการไม่สุภาพต่อเจ้าหน้าที่หรือบุคคลอื่นใด (นอกจากผู้ต้องขัง) ในการปฏิบัติงานหรือต่อบุคคลอื่นใดที่เข้าเยี่ยมชมภายในเรือนจำ

(20) แสดงท่าทางไม่เหมาะสมหรือใช้คำพูดที่เป็นการดูถูกหรือเหยียดหยามผู้อื่น

(21) จงใจละเลยการทำงานตามหน้าที่หรือปฏิเสธการทำงานตามหน้าที่

(22) ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย

(23) ผ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหรือระเบียบงานตามที่กำหนดไว้

(24) ได้รับยาเสพติดชนิดที่ได้รับการควบคุมหรือสิ่งอื่นโดยปราศจากความยินยอมของเจ้าหน้าที่ในระหว่างการเยี่ยม

(25) (ก) การพยายามกระทำการ

(ข) คบคิดกับผู้ต้องขังอื่นในการที่จะกระทำการหรือ

(ค) ให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังอื่นที่จะกระทำการหรือพยายามกระทำการใด ๆ ซึ่งเป็นความผิดดังกล่าวข้างต้น โดยมีได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานเรือนจำ

มาตรการลงโทษตามกฎหมายเรือนจำที่กำหนดให้เจ้าพนักงานสามารถกำหนดบทลงโทษมากกว่าหนึ่งบทลงโทษ ตามกฎข้อที่ 55⁴⁵³ ของกฎเรือนจำ มีดังนี้คือ

1. การตัดเงินเดือน
2. ปรับบริสิทธิพิเศษสูงสุดเป็นระยะเวลาไม่เกิน 42 วัน
3. ยกเว้นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังอื่นเป็นระยะเวลาไม่เกิน 21 วัน
4. งดหรือหยุดรับรายได้เป็นระยะเวลาไม่เกิน 84 วันและไม่ต่ำกว่า 42 วัน
5. กักขังสูงสุดเป็นระยะเวลาไม่เกิน 14 วัน

⁴⁵³The Prison Rules 55.

6. ในกรณีที่มีการกำหนดระยะเวลาขั้นต่ำหรือระยะเวลาขั้นสูงไว้ผู้ต้องขังที่ได้รับรายได้สูงสุดไม่เกิน 42 วัน

7. ในกรณีที่ผู้ต้องขังได้รับสิทธิอย่างอื่นให้ปรับปรับสิทธิภายในระยะเวลาที่เหมาะสมภายใต้กฎข้อที่ 43 (1) ดังต่อไปนี้คือ

- 1) มีบทความที่มีการกล่าวถึง
- 2) รางวัลที่ได้จากการตัดเดือนไม่นำมารวมกับการลงโทษอื่น ๆ สำหรับบทลงโทษเหมือนกัน
- 3) ถ้าเป็นผู้ต้องขังที่กระทำความผิดมากกว่า 1 ข้อภายใต้บทลงโทษนี้ซึ่งเกิดจากหลักการลงโทษเดียวกัน อาจจะทำให้ทำงานอย่างต่อเนื่อง แต่ในกรณีที่ได้รับรางวัลวันที่เพิ่มนั้นระยะเวลาที่เพิ่มต้องไม่เกิน 42 วันและในกรณีที่ที่ได้รับรางวัลจากการคุมขังเดี่ยว ระยะเวลาที่คุมขังทั้งหมดต้องไม่เกิน 14 วัน
- 4) ในการจัดเก็บภาษีการลงโทษภายใต้กฎข้อบังคับนี้ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องคำนึงถึงแนวทางใด ที่เลขานุการของรัฐจะเป็นปัญหาไปถึงระดับการลงโทษที่ปกติควรจะกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการมีระเบียบวินัย

บทที่ 4

การลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในเรือนจำที่มีปัญหาในทางกฎหมาย

เนื้อหาต่อไปนี้เป็นส่วนของการศึกษา วิเคราะห์การลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ที่มีปัญหา กล่าวคือ การลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยที่บัญญัติตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ปัจจุบัน ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 19 พฤษภาคม 2560⁴⁵⁴ ประเทศไทย การบังคับโทษจำคุกตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 รวมถึงพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ตามมาตรา 66 ที่จะมีผลใช้บังคับต่อไป เป็นกระบวนการภายหลังที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว เพื่อลงโทษผู้ที่ศาลมีคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดโดยการบังคับโทษจำคุก ถือว่าเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการปฏิบัติภายหลังที่ศาลได้มีคำพิพากษา ซึ่งได้บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำ วิธีการปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุก รวมถึงมาตรการทางกฎหมายในการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 รวมถึงพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันถือว่ามีปัญหาในการปฏิบัติค่อนข้างมาก กล่าวคือ การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำในการใช้มาตรการทางกฎหมายในการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยภายในเรือนจำได้กระทบสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังหรือการจำกัดอิสรภาพของผู้ต้องขัง ทำให้ส่งผลต่อตัวผู้ต้องขังโดยกระทบถึงชีวิต สุขภาพร่างกาย อนามัย บุคลิกภาพ และอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งทำให้ผู้ต้องขังได้รับโทษเกินกว่าคำพิพากษาของศาล ขัดต่อวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ

นอกจากนี้ในการทำหน้าที่ของเจ้าพนักงานเรือนจำยังพบว่าในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ยังมีจุดบกพร่อง ในขั้นตอนและวิธีการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทำให้ผู้ต้องขังถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพหรือถูกจำกัดอิสรภาพ ดังนั้น ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการใช้มาตรการทางกฎหมายในการลงโทษผู้ต้องขัง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เจ้าพนักงานเรือนจำต้องคำนึงถึงหลัก

---

⁴⁵⁴ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 19 พฤษภาคม 2560 โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีทั้งสิ้น 78 มาตรา.

สิทธิและเสรีภาพในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อมิให้กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขัง โดยในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานเรือนจำเมื่อพบว่ามีกรณีละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังภายในเรือนจำจึงควรที่จะได้มีการปรับปรุง แก้ไข หรือยกเลิก ข้อกฎหมาย ระเบียบ กฎ ข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อมิให้เกิดการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขัง โดยจะศึกษาเปรียบเทียบกับหลักการบังคับโทษหรือวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ ความไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายสากล กล่าวคือ ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (ข้อกำหนดแมนเดลลา-Mandela Rules) ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ในเรือนจำและมาตรการที่มิใช่การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (ข้อกำหนดกรุงเทพ) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกับสิทธิของผู้ต้องขัง เปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 และศึกษา วิเคราะห์ มาตรการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังของต่างประเทศ กล่าวคือ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศอังกฤษ เปรียบเทียบกับ มาตรการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังของประเทศไทย ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

4.1 ความไม่สอดคล้องกับหลักการบังคับโทษจำคุก

ในการบังคับโทษจำคุกมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ในการลงโทษผู้ต้องขังต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยมุ่งที่จะปรับเปลี่ยน บำบัดฟื้นฟูหรือแก้ไขพฤติกรรมของบุคคลที่บกพร่องในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นเหตุให้กระทำผิดกฎหมายอาญาอันเป็นปกติของสังคมถึงขนาดไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนในสังคมปกติได้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องนำคุณลักษณะดังกล่าวนี้มาปรับปรุง ซ่อมแซม แก้ไข ยกกระดับความเจริญทางจิตใจและพฤติกรรมให้อยู่ในระดับเกณฑ์มาตรฐานปกติในสังคมนั้น ๆ โดยวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่สำคัญมี ดังนี้คือ⁴⁵⁵

1. เพื่อให้มีการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม⁴⁵⁶ กล่าวคือ มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการ

⁴⁵⁵Strafvollzugsgesetz. 1967. § Gestaltung des Vollzuges (1) Das Leben im Vollzug soll den allgemeinen Lebensverhältnissen soweit als möglich angeglichen werden. (2) Schädlichen Folgen des Freiheitsentzuges ist entgegenzuwirken. (3) Der Vollzug ist darauf auszurichten, daß er dem Gefangenen hilft, sich in das Leben in Freiheit einzugliedern.

⁴⁵⁶Strafvollzugsgesetz. 1967. § 2 Aufgaben des Vollzuges. Im Vollzug der Freiheitstrafe soll der Gefangene fähig werden, künftig in sozialer Verantwortung ein Leben ohne Straftaten zu führen (Vollzugsziel). Der Vollzug der Freiheitsstrafe dient auch dem Schutz der Allgemeinheit von weiteren Straftaten.

กระทำความผิดและให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งถือเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดและตรงกับความเป็นจริงในการบังคับโทษในทัณฑสถานที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดครบระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ซึ่งหลายประเทศต่างก็มีกฎหมายและหรือแนวนโยบายในการลงโทษจำคุกที่จะต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายกับบุคคลในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญอยู่บนพื้นฐานของการบังคับโทษ หลักความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำเพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง ดังนั้น หากการจำคุกทำลายบุคลิกภาพของคนให้เสียไปแล้วการฟื้นฟูก็จะได้ไม่ผล สุดท้ายสังคมก็จะได้รับความเสียหาย ไม่สามารถแก้ไขให้กลับเป็นดังเดิมได้ แต่การลงโทษโดยคำนึงถึงอนาคตหรือการมองไปข้างหน้า เพื่อให้ทั้งผู้กระทำความผิดเองและผู้รู้เห็นว่าผู้กระทำความผิดถูกลงโทษไม่กระทำความผิดขึ้นอีกเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด โดยหลักเกณฑ์พื้นฐานของการบังคับโทษที่สำคัญมีดังต่อไปนี้คือ

หลักความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำ กล่าวคือ รัฐต้องพยายามบริหารจัดการต่าง ๆ ให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำมีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้หรือภายนอกคุกและภายในคุกต้องใกล้เคียงกันมากมิฉะนั้นจะทำให้ผู้ได้รับโทษจำคุกเสียบุคลิกภาพหรือวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของตนในการอยู่ร่วมกันกับสังคมภายนอกทำให้ไม่สามารถกลับคืนสู่สังคมได้เป็นการทำลายวัฒนธรรมการใช้ชีวิตปกติของมนุษย์

หลักการหลีกเลี่ยงผลเสียหายจากการบังคับโทษ หมายความว่า มาตรการหรือกลไกต่าง ๆ ในการลงโทษและบังคับโทษต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายจากการบังคับโทษอันเป็นการทำลายบุคลิกลักษณะของความเป็นมนุษย์ไป เช่น การไม่ให้เกิดวัฒนธรรมคุกโดยไม่จำเป็นที่จะเป็นผลมาลบลายพฤติกรรมของผู้ต้องขัง การตัดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกคุก การลงโทษด้วยวิธีการทารุณโหดร้ายภายในเรือนจำ การทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าคุณเองดีน้อยกว่าหรือตกต่ำกว่าคนอื่นทั่วไป เช่น การเรียกชื่อหรือการใช้สรรพนามต่าง ๆ

พยายามหลีกเลี่ยงให้ผู้กระทำผิดได้ประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของคน ๆ นั้น กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำผิดถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำย่อมเสื่อมเสียฐานะและชื่อเสียงในสายตาของคนทั่วไปทำให้โอกาสที่จะกลับตัวเป็นคนดีน้อยลง ประกอบกับกรณีที่ผู้กระทำผิดได้รับโทษจำคุกครั้งแรกหรือความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ผู้กระทำผิดต้องมาอยู่ปะปนกับผู้กระทำผิดที่เป็นอาชญากรอาชีพซึ่งมีอิทธิพลสามารถครอบงำบุคคลอื่นได้ง่ายเพราะคนเราย่อมซึมซับความเลวได้ง่ายกว่าสิ่งที่ดี ๆ ทำให้หมดโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วเป็นพฤติกรรมที่ดี

โดยการลงโทษต้องพยายามมุ่งยกระดับสามัญสำนึกและพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำผิดให้ขึ้นมาสู่ระดับคนปกติ โดยหลักการที่ว่ามนุษย์เป็นประติษฐกรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้ และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยและพฤติกรรมได้ จึงต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคลเพื่อชดเชยจุดอ่อนหรือสิ่งบกพร่องของแต่ละคนซึ่งการบำบัดปรับปรุงแก้ไขนี้นักโทษหรือผู้ต้องขังแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน ดังนั้น จึงต้องหาวิธีการ วิเคราะห์สาเหตุและมีการวางแผนบังคับโทษเป็นราย ๆ ไปอันจะยังผลสุดท้ายให้เกิดคือเมื่อนักโทษพ้นโทษแล้วจะไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก⁴⁵⁷

2. เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม⁴⁵⁸ การบังคับโทษที่จะคุ้มครองสังคมเป็นภารกิจเดียวกับภารกิจของกฎหมายอาญา โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญ่าว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดและศาลได้พิพากษาลงโทษจำคุกแล้ว ในส่วนของการบังคับโทษก็จะจำกัดเสรีภาพของนักโทษผู้นั้นเพื่อเข้าสู่มาตรการในการแก้ไขในรูปแบบต่าง ๆ ตามระยะเวลาที่สมควร เมื่อบำบัดรักษาเป็นปกติแล้วจึงปล่อยบุคคลนั้นกลับเข้าสู่สังคม วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจึงเป็นการคุ้มครองสังคมได้อย่างแท้จริง ถ้าหากได้กระทำอย่างมีประสิทธิภาพหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือมีภารกิจที่ถ่วงถ่วงเอาผู้ที่กระทำผิดกฎหมายเข้ามารับโทษจำคุกและทำการแก้ไขพฤติกรรมชั่วของคนที่ได้กระทำผิดกฎหมายให้เป็นคนดีต่อสังคม

การแก้ไขพฤติกรรมผู้กระทำความผิดในปัจจุบันแม้จะเป็นแนวทางที่ยอมรับกันในวงการราชทัณฑ์โดยทั่วไป แต่มีอุปสรรคมากมายประการเป็นที่สงสัยว่าจะได้รับผลตามวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษหรือไม่อย่างไร ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ

1. ผู้กระทำผิดได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้ว โดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลาเช่นนั้นมาเป็นเวลานาน แต่ใช้เวลาอยู่ในเรือนจำนานทำให้การแก้ไขฟื้นฟูจิตใจสำนึกที่ดีกลับมาและปรับตัวเข้ากับคนในสังคมทำได้ยาก

2. การลงโทษเพื่อการแก้ไขนั้นจะขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนปกติทั่วไป เพราะคนโดยทั่วไปเห็นว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนทั่วไป

3. การแก้ไขฟื้นฟูเหมาะสมสำหรับผู้กระทำผิดบางประเภทเท่านั้น ดังนั้น ในการแก้ไขฟื้นฟูต้องพยายามศึกษา วิเคราะห์พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการกระทำความผิดให้เหมาะสมกับ

⁴⁵⁷ Clemens Bartollas, *supra* note 15.

⁴⁵⁸ Joan Petersilia, *supra* note 20.

ผู้กระทำความผิดแต่ละคนเพื่อที่จะได้หาทางแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดและเพื่อให้สามารถกลับตัวเป็นคนดีของสังคมต่อไป

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับการบังคับโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2579 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ซึ่งปัจจุบันยังมีผลใช้บังคับอยู่ แม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2560⁴⁵⁹ ซึ่งตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำความผิดวินัยให้เจ้าพนักงานเรือนจำ ผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยถ่วงแท้ แล้วลงโทษสถานใดหรือหลายสถานดังต่อไปนี้

- (1) ภาคทัณฑ์
- (2) งดการเลื่อนชั้น โดยมีกำหนดเวลา
- (3) ลดชั้น
- (4) ตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อไม่เกิน 3 เดือน เว้นไว้แต่กรณีที่

ระบุไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

- (5) ลดหรือลดประโยชน์และรางวัลทั้งหมด หรือแต่บางส่วนบางอย่าง
- (6) ขังเดี่ยวไม่เกิน 3 เดือน
- (7) ขังห้องมืดไม่มีเครื่องหลบนอนไม่เกิน 2 วัน ในสัปดาห์หนึ่งโดยความเห็นชอบของแพทย์
- (8) เข็มยกราวหนึ่งไม่เกิน 20 ที ในความควบคุมของแพทย์แต่ห้ามเข็มยกราวต่อไป เว้นแต่จะล่วงพ้นเวลา 30 วัน จากวันที่เข็มยกราวที่แล้ว ถ้าผู้ต้องขังเป็นหญิงห้ามเข็มยกราว
- (9) ตัดจำนวนวันที่ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก ตามมาตรา 32 (6)

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ได้กล่าวถึงเหตุที่ถือว่าเป็นการกระทำผิดวินัย ภายในเรือนจำ/ทัณฑสถาน เหตุที่ถือได้ว่าเป็นการกระทำผิดวินัย มีดังต่อไปนี้

1. ประพฤติผิดระเบียบ หรือข้อบังคับอันมีไว้สำหรับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อกับบุคคลภายนอก⁴⁶⁰
2. พยายามหลบหนีหรือหลบหนีไปแล้ว แต่ได้ตัวคืนมา

⁴⁵⁹ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560 โดยพระราชบัญญัตินี้มีทั้งสิ้น 78 มาตรา.

⁴⁶⁰ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พุทธศักราช 2547.

3. นำเข้ามาหรือมีสิ่งของต้องห้ามไว้ในเรือจำ
4. นำสิ่งของซึ่งมิใช่ของตนออกจากเรือจำโดยมิได้รับอนุญาต
5. ทำให้ทรัพย์สินของหลวงหรือของผู้อื่นเสียหายโดยประมาท
6. กระทำการให้เกิดเหตุขัดข้องในงานของผู้อื่น โดยประมาท
7. กระด้างกระเดื่องต่อคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งต่ำกว่ายศคิดลงมา หรือตั้งแต่ยศคิด

ขึ้นไป

8. ก่อการวิวาทขึ้นกับผู้ต้องขังอื่น แต่ไม่ถึงมีเหตุร้ายแรง
9. เล่นการพนัน
10. ดื่มสุรา สูบกัญชา ฝิ่นหรือเสพของเมาอื่น ๆ
11. คำสั่งของต้องห้าม
12. ละทิ้งหรือเพิกเฉยต่องานอันเป็นหน้าที่
13. พยายาม หรือทำร้ายร่างกายเจ้าพนักงาน
14. ก่อการฉ้อฉล
15. จงใจหลีกเลี่ยงการงาน
16. ขัดคำสั่งพนักงานเจ้าหน้าที่
17. ทำร้ายหรือพยายามทำร้ายผู้อื่น
18. กระทำความคิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเงินหรือสิ่งของต้องห้าม
19. ฝ่าฝืนระเบียบหรือข้อบังคับของเรือจำ
20. กระทำผิดนอกกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ในหมวด 5⁴⁶¹

ดังนั้น จากการวิเคราะห์การลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ปรากฏว่ามีการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขังและขัดกับหลักการบังคับโทษ เพราะการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามกฎหมายบังคับโทษ ถือว่า ผู้ต้องขังเป็น “ประธานในการบังคับโทษ” ดังนั้น ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังต้องคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นไม่เป็นการกระทำทรามาน ทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและการลงโทษดังกล่าวต้องสอดคล้องกับหลักการและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ กล่าวคือ ในการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ เป็นการลงโทษที่ขัดกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ดังจะกล่าวต่อไปนี้เป็นคือ

⁴⁶¹สำนักพัฒนาปฏิบัติส่วนอภัยโทษ ฝ่ายวินัยผู้ต้องขัง, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 366*, น. 1.

1. ในการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังดังกล่าวไม่ได้มีการลงโทษเพื่อให้ผู้ต้องขังได้มีชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและทำให้ผู้ต้องขังมีความรับผิดชอบต่อสังคมแต่อย่างใด ซึ่งถือเป็นข้อที่สำคัญที่สุดของวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษและไม่ตรงกับหลักในการบังคับโทษในทัณฑสถานที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดครบระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” แต่การลงโทษทางวินัยดังกล่าวกลับส่งผลเสียหายกับผู้ต้องขังที่ถูกใช้มาตรการบังคับโทษทางวินัยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ กล่าวคือ เป็นการทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและไม่สอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามหลักรัฐธรรมนูญซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการบังคับโทษ ไม่สอดคล้องกับหลักความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำและจะทำให้ส่งผลเสียหายต่อผู้ต้องขังเมื่อต้องพ้นโทษแล้วกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง หากการลงโทษทางวินัยดังกล่าวทำลายบุคลิกภาพของคนให้เสียไป การฟื้นฟูก็จะไม่สามารถทำให้เกิดผลได้และสุดท้ายสังคมก็จะได้รับความเสียหายต่อไป ดังนั้น การลงโทษทางวินัยตาม พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์จึงไม่สอดคล้องกับหลักความใกล้เคียงของชีวิตภายในเรือนจำและภายนอกเรือนจำ ไม่สอดคล้องกับหลักการหลีกเลี่ยงผลเสียหายจากการบังคับโทษ เป็นการทำลายบุคลิกลักษณะของความเป็นมนุษย์ เช่น การเกิดวัฒนธรรมคุกโดยไม่จำเป็นที่จะเป็นผลมาลายพฤติกรรมของผู้ต้องขัง เป็นการตัดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกคุก เป็นการลงโทษด้วยวิธีการอันทารุณ โหดร้าย ภายในเรือนจำเป็น การทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าเขาเองดีกว่าหรือตกต่ำกว่าคนอื่นทั่วไปและไม่สอดคล้องกับหลักการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ประสพกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของคน ๆ นั้น กล่าวคือ เมื่อผู้ต้องขังที่กระทำความผิดวินัยต้องถูกบังคับโทษทางวินัยต้องถูกคุมขัง ไม่ว่าจะเป็นการลงโทษโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืด ย่อมเสื่อมเสียฐานะและชื่อเสียงในสายตาของคนทั่วไปทำให้โอกาสที่จะกลับตัวเป็นคนดีลดน้อยลงประกอบกับการกระทำความผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถานเมื่อเปรียบเทียบกับ การลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืด หรือการเขียน สัดส่วนในการลงโทษดังกล่าวอาจจะไม่ได้สัดส่วนกันหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคืออาจเป็นการลงโทษที่หนักเกินกว่าที่ควรจะเป็น

2. การลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ การลงโทษทางวินัยดังกล่าวไม่เป็นการคุ้มครองสังคม อันเป็นภารกิจของกฎหมายอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย

ในส่วนของการบังคับโทษที่จำกัดเสรีภาพของผู้ต้องโทษเพื่อเข้าสู่มาตรการในการแก้ไขในรูปแบบต่าง ๆ ตามระยะเวลาที่กำหนด เพราะการลงโทษทางวินัยดังกล่าว อาจทำให้ผู้กระทำผิดได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้ว ไม่เป็นการแก้ไขฟื้นฟู คตินจิตสำนึกที่ดีทำให้กลับคืนมาและเมื่อพ้นโทษออกมา อาจจะทำให้การปรับตัวเข้ากับคนโดยทั่วไปหรือสังคมนั้นทำได้ยากมากขึ้น

ดังนั้น จึงควรยกเลิกการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์เพราะการลงโทษทางวินัยดังกล่าวไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ

และเมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับ การบังคับโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560⁴⁶² ได้บัญญัติเรื่องวินัยและบทลงโทษ ไว้ในหมวด 7 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้ต้องขังฝ่าฝืนบทบัญญัติดังต่อไปนี้ให้ถือว่าผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยเรือนจำ ได้แก่

มาตรา 65 บัญญัติ “ผู้ต้องขังผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานเรือนจำ ข้อบังคับเรือนจำ หรือระเบียบกรมราชทัณฑ์ ให้ถือว่าผู้ต้องขังผู้นั้นกระทำผิดวินัย”

มาตรา 66 บัญญัติ “เมื่อผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย ให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยถ่องแท้แล้วจึงเสนอผู้บัญชาการเรือนจำลงโทษผู้ต้องขังสถานหนึ่งสถานใด ดังต่อไปนี้

- (1) ภาคทัณฑ์
- (2) งดการเลื่อนชั้นโดยมีกำหนดเวลา
- (3) ลดชั้น
- (4) ตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อไม่เกินสามเดือน เว้นแต่เป็นกรณีการติดต่อกับทนายความตามที่กฎหมายกำหนดหรือเป็นการติดต่อของผู้ต้องขังหญิงกับบุตรผู้เยาว์
- (5) ลดหรืองดประโยชน์และรางวัลทั้งหมดหรือแต่บางส่วนหรือบางอย่าง
- (6) ขังเดี่ยวไม่เกินหนึ่งเดือน
- (7) ตัดจำนวนวันที่ได้รับการลดวันต้องโทษ

ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจเพิกเฉย เปลี่ยนแปลง งด หรือรอการลงโทษไทยเมื่อมีเหตุอันสมควร

⁴⁶²ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560 โดยพระราชบัญญัตินี้ มีทั้งสิ้น 78 มาตรา.

การดำเนินการพิจารณาลงโทษ การลงโทษ การเพิกถอน เปลี่ยนแปลง งดหรือรอการลงโทษ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง”

จะเห็นได้ว่าการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตาม พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ก็ยังมีบางส่วนขัดกับหลักการหรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษ กล่าวคือ ตามมาตรา 66 บัญญัติ “เมื่อผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย ให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยต้องแท้แล้วจึงเสนอผู้บัญชาการเรือนจำลงโทษผู้ต้องขังสถานหนึ่งสถานใด ดังต่อไปนี้ (6) ขังเดี่ยวไม่เกินหนึ่งเดือน...” จากการลงโทษทางวินัยดังกล่าวเมื่อเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุกแล้ว เห็นว่าการลงโทษทางวินัยดังกล่าวยังไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ กล่าวคือ

1. การลงโทษทางวินัยดังกล่าวไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่องาน ซึ่งถือเป็นข้อที่สำคัญที่สุดและตรงกับความเป็นจริงในการบังคับโทษในทัณฑสถานที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดครบระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษดังกล่าวต้องการที่จะหลีกเลี่ยงผลเสียให้กับบุคคลในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญอยู่บนพื้นฐานของการบังคับโทษ ต้องสอดคล้องกับหลักความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำ กล่าวคือ รัฐต้องพยายามบริหารจัดการต่าง ๆ ให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำมีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ มิฉะนั้นจะทำให้ผู้ได้รับโทษจำคุกเสียบุคลิกภาพหรือวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง ซึ่งหากการจำคุกทำลายบุคลิกภาพของคนให้เสียไปการฟื้นฟูก็จะไม่สามารถกระทำได้ดีที่สุดท้ายแล้วสังคมก็จะได้รับความเสียหายเป็นการทำลายวัฒนธรรมการใช้ชีวิตปกติของมนุษย์ การลงโทษทางวินัยดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักการหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ อันเป็นการทำลายบุคลิกลักษณะของความเป็นมนุษย์ เช่น การไม่ให้เกิดวัฒนธรรมคุกโดยไม่จำเป็นที่จะเป็นผลมาลายพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ไม่เป็นการคัดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกคุก ต้องไม่เป็นการลงโทษวิธีการทรมาน โหดร้ายภายในเรือนจำ หรือเป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าคุณเองด้อยกว่าหรือตกต่ำกว่าคนอื่นทั่วไป และการลงโทษทางวินัยดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของคน ๆ นั้น กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดที่ถูกบังคับโทษต้องไม่เสื่อมเสียฐานะและชื่อเสียงในสายตาของคนทั่วไปทำให้โอกาสที่จะกลับตัวเป็นคนดีลดน้อยลง เพราะผู้ที่กระทำความผิดเมื่อพ้นโทษออกมาแล้วต้องมาอยู่ปะปนกับคนในสังคมทำให้ผู้กระทำความผิดที่เป็นอาชญากรอาจทำให้ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษซึมซับความเลวได้ง่ายกว่าสิ่งที่ดี ๆ ทำให้อาจหมด

โอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วเป็นพฤติกรรมที่ดี อันเป็นสิ่งที่คนในสังคมส่วนใหญ่ไม่พึงประสงค์

ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษต้องพยายามมุ่งยกระดับสามัญสำนึกและพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำความผิดให้ขึ้นมาสู่ระดับคนปกติโดยหลักการที่ว่ามนุษย์เป็นประติมากรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมาเป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้ และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยและพฤติกรรมได้จึงต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคล จึงต้องหาทางแก้ไข วิเคราะห์พฤติกรรม หาสาเหตุของการกระทำความผิด เพื่อวางแผน ปรับปรุงผู้ต้องขังเพื่อให้กลับตนเป็นคนดีของสังคมต่อไป

2. การลงโทษทางวินัยดังกล่าวไม่เป็นการคุ้มครองสังคม อันเป็นภารกิจของกฎหมายอาญา โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดและศาลได้พิพากษาลงโทษจำคุกแล้ว ดำเนินการบังคับโทษโดยการจำกัดเสรีภาพของนักโทษเพื่อเข้าสู่มาตรการในการแก้ไขในรูปแบบต่าง ๆ ตามระยะเวลาที่สมควร โดยพิจารณา ดังนั้น การลงโทษทางวินัยดังกล่าวจึงไม่สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสังคมได้อย่างแท้จริง ไม่สอดคล้องกับภารกิจของกฎหมายบังคับโทษที่มีวัตถุประสงค์ในการแก้ไขพฤติกรรมชั่วของคนที่ใดกระทำความผิดอาญาให้เป็นคนดีของสังคม และการลงโทษดังกล่าวอาจทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียบุคลิกภาพ ยากต่อการแก้ไขฟื้นฟูให้ฟื้นคืนจิตสำนึกที่ดีและไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ และการลงโทษเพื่อการแก้ไขนั้นจะขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนปกติทั่วไป และการลงโทษทางวินัยดังกล่าวไม่ถือเป็นการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด

ดังนั้น เห็นว่าการลงโทษทางวินัยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560⁴⁶³ ตามมาตรา 66 บัญญัติ “เมื่อผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย ให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยต้องแท้แล้วจึงเสนอผู้บัญชาการเรือนจำลงโทษผู้ต้องขังสถานหนึ่งสถานใด ดังต่อไปนี้ (6) ขังเดี่ยวไม่เกินหนึ่งเดือน...” ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษ จึงควรที่จะยกเลิกการบังคับโทษทางวินัยดังกล่าว และอาจใช้มาตรการในการบังคับโทษทางวินัยโดยวิธีอื่นแทนการลงโทษโดยการขังเดี่ยว ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น

4.2 ความไม่สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามกฎหมายสากล

⁴⁶³ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560 โดยพระราชบัญญัตินี้ มีทั้งสิ้น 78 มาตรา.

4.2.1 เมื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักการปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Mandela Rules) (ข้อกำหนดแมนเดลา – Mandela Rules) ปี 2558 กับการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตรา พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) แล้วพบว่าการบังคับโทษทางวินัยดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง กล่าวคือ ส่วนที่ 1 ข้อกำหนดทั่วไป หลักการพื้นฐาน

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 1⁴⁶⁴ ที่ผู้ต้องขังทุกคนพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรีอันมีติดตัวมาแต่เกิดและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ต้องไม่มีผู้ต้องขังคนใดที่จะถูกรุทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับการคุ้มครองป้องกันจากการกระทำเช่นนั้น โดยจะต้องไม่มีการอ้างเงื่อนไขใด ๆ ที่จะกระทำการดังกล่าว กล่าวคือ ในการลงโทษทางวินัยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ไม่เคารพต่อศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ และเป็น การลงโทษโดยการรุกรานและโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม และถือว่าเป็นการย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังที่จะต้องได้รับการป้องกันจากการกระทำเช่นนั้น

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 3⁴⁶⁵ กล่าวคือ การลงโทษโดยการขังเดี่ยว การขังห้องมืด ส่งผลให้ผู้ต้องขังตัดขาดจากโลกภายนอก ก่อให้เกิดความทุกข์ทรมาน ทั้งนี้เพราะเป็นการเอาไปเสียซึ่งสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเองโดยปราศเสรีภาพของเขาไปเสีย ด้วยเหตุดังกล่าวระบบราชทัณฑ์จึงต้องไม่มุ่งให้เกิดความทุกข์ทรมานเพิ่มเติมสำหรับผู้ที่ถูกอยู่ในสภาพการณั้ นั้นเพิ่มขึ้นอีก เว้นแต่โดยมีเหตุที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ที่ทำให้ต้องแยกขังหรือเป็นมาตรการเพื่อรักษาระเบียบวินัย ซึ่งอาจก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานได้เป็นปกติวิสัยในสถานการณ์เช่นนั้น

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 4⁴⁶⁶ กล่าวคือ

1. เป้าประสงค์ของการลงโทษจำคุกหรือการใช้มาตรการที่คล้ายคลึงกันอันเป็นการจำกัดอิสระและเสรีภาพของบุคคลนั้น โดยเบื้องต้นแล้วก็เพื่อที่จะคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมและลดการกระทำผิดซ้ำ ความประสงค์ดังกล่าวสามารถบรรลุได้ต่อเมื่อระยะเวลาในการคุมขังได้ถูกนำมาใช้เพื่อประกันเท่าที่จะเป็นไปได้ว่าบุคคลเช่นนั้นจะสามารถกลับคืนสู่สังคมได้เมื่อได้รับการปล่อยตัว โดยสามารถดำรงชีวิตที่ไม่ละเมิดกฎหมายและและพึงตนเอง ดังนั้น การ

⁴⁶⁴ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 1.

⁴⁶⁵ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 3.

⁴⁶⁶ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 4.

ลงโทษโดยการขังเดี่ยว และการขังห้องมืดถือเป็นการลงโทษที่ผิดวัตถุประสงค์ของการลงโทษ เพราะในการลงโทษผู้ต้องขังเพื่อที่จะคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมและลดการกระทำผิดซ้ำ ความประสงค์ดังกล่าวสามารถบรรลุได้ต่อเมื่อระยะเวลาในการคุมขังได้ถูกนำมาใช้เพื่อประกันว่าผู้ต้องขังนั้นสามารถกลับคืนสู่สังคมได้เมื่อได้รับการปล่อยตัว โดยสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติ ดังนั้น เมื่อผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยตัวออกจากห้องขังเดี่ยว และห้องมืดแล้วจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจและอาจถึงขั้นสูญเสียบุคลิกภาพได้

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 5⁴⁶⁷ กล่าวคือ

1. ระบบราชทัณฑ์ควรมุ่งที่จะทำความแตกต่างระหว่างชีวิตในเรือนจำกับชีวิตอิสระให้มีน้อยที่สุด ซึ่งตั้งใจที่จะลดความรับผิดชอบของผู้ต้องขัง หรือความเคารพในศักดิ์ศรีของพวกเขา ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ดังนั้น การลงโทษโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืด ทำให้ผู้ต้องขังมีความแตกต่างระหว่างชีวิตในเรือนจำกับชีวิตนอกเรือนจำอย่างมากถือว่าการไม่เคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังในฐานะที่ผู้ต้องขังก็เป็นมนุษย์เหมือนกัน

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 8⁴⁶⁸ กล่าวคือ จะต้องกรอกข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้ไว้ในระบบงานทะเบียนผู้ต้องขัง ในระหว่างที่มีการคุมขัง ...

(ง) คำร้องขอหรือร้องทุกข์ รวมทั้งคำกล่าวหาว่ามีการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี เว้นแต่เป็นข้อมูลที่พึงเก็บเป็นความลับ

(จ) ข้อมูลเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัย...แต่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มิได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าในการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการลงโทษขังเดี่ยว ขังห้องมืดนั้นต้องมีการกรอกข้อมูลที่เกี่ยวข้องไว้ในระบบงานทะเบียนผู้ต้องขังดังกล่าว

ที่อยู่อาศัย

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 13⁴⁶⁹ กล่าวคือ อาคารที่คุมขังทุกแห่ง โดยเฉพาะห้องนอน จะต้องจัดให้ถูกหลักอนามัย ตามสภาพของดินฟ้าอากาศ ข้อสำคัญจะต้องมีอากาศหายใจเพียงพอ มีขนาดของพื้นที่ห้องตามกำหนดขั้นต่ำ มีแสงสว่าง ความอบอุ่น และการระบายอากาศ ดังนั้น ในการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการลงโทษขังห้องมืด ไม่มีเครื่องหลับนอน จากสภาพภายในห้องมืด ไม่ถูกหลักอนามัย อากาศภายในห้องถ่ายเทไม่สะดวกจากการที่มีช่องหายใจเพียงช่องเดียว และยิ่งเล็กมากทำให้การระบายอากาศไม่ดี ขนาดของห้องแคบไม่ได้มาตรฐานในการอยู่อาศัย แสงสว่างไม่เพียงพอเพราะในห้องดังกล่าวไม่มีแสงไฟหรือแสงแดดส่องเข้าไปอย่างทั่วถึง

⁴⁶⁷ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 5.

⁴⁶⁸ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 8.

⁴⁶⁹ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 13.

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 14⁴⁷⁰ กล่าวคือ ทุก ๆ แห่งที่ใช้เป็นทั้งที่อยู่และที่ทำงานของผู้ต้องขังให้มีลักษณะดังนี้ (ก) หน้าต่างที่ใหญ่พอที่แสงแดดส่องสว่างพอจะอ่านหนังสือ หรือทำงานได้ และให้ก่อสร้างในลักษณะที่ให้อากาศบริสุทธิ์ผ่านเข้ามาได้ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะมีการติดตั้งเครื่องช่วยระบายอากาศหรือไม่ก็ตาม จากลักษณะห้องมีดที่ใช้ลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังดังกล่าวไม่ปรากฏว่ามีหน้าต่างที่ใหญ่พอที่แสงสว่างจะเพียงพอต่อการมองเห็นและจากลักษณะห้องมีดอากาศก็ไม่สามารถถ่ายเทได้อย่างสะดวก

(ข) แสงไฟฟ้าต้องมากพอให้อ่านหนังสือ หรือทำงานได้โดยไม่เป็นอันตรายแก่สายตา จากลักษณะห้องมีดไม่ปรากฏว่ามีไฟฟ้าส่องสว่างภายในห้อง

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 15⁴⁷¹ กล่าวคือ ในห้องขังเดี่ยวหรือห้องมีด ดังกล่าว ไม่ปรากฏว่ามีเครื่องสุขภัณฑ์เพียงพอแก่ความจำเป็นกับผู้ต้องขังทุกคน และไม่สะอาดถูกสุขอนามัย

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 17⁴⁷² กล่าวคือ ไม่ปรากฏว่ามี การดูแลรักษาอย่างเหมาะสมเป็นประจำสำหรับห้องขังเดี่ยวหรือห้องมีดที่ใช้เป็นที่คุมขังเพราะจากสภาพของห้องขังไม่ปรากฏว่ามีการทำความสะอาดอยู่ตลอดเวลา

สุขอนามัยของผู้ต้องขัง

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 18⁴⁷³ 1. ที่ผู้ต้องขังจะต้องรักษาร่างกายให้สะอาด ฉะนั้น จะต้องจัดหาน้ำและอุปกรณ์เครื่องใช้สำหรับห้องน้ำที่จำเป็นเพื่อสุขภาพและความสะอาดของผู้ต้องขังให้ด้วย จากลักษณะของห้องมีด ไม่ปรากฏว่ามีห้องน้ำในตัว สำหรับอาบน้ำและไม่พบสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ ในการดูแลรักษาทำความสะอาดร่างกาย

การจำกัดเสรีภาพ วินัยและการลงโทษทางวินัย

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 37⁴⁷⁴ เพราะเรื่องต่อไปนี้จะต้องมีกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่ออกโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารรองรับ

(ก) ความประพฤติที่ถือว่าผิดวินัย

(ข) วิธีการและระยะเวลาที่ลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขัง

(ค) ผู้ที่มีอำนาจลงโทษทางวินัยนั้น

⁴⁷⁰ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 14.

⁴⁷¹ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 15.

⁴⁷²ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 17.

⁴⁷³ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 21.

⁴⁷⁴ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 37.

(ง) รูปแบบการแยกขังโดยไม่สมัครใจใด ๆ โดยไม่ให้พบปะกับผู้ต้องขังคนอื่น อย่างเช่น การขังเดี่ยว การแยกเดี่ยว การกีดกัน การให้อยู่ในหน่วยที่ดูแลเป็นการเฉพาะพิเศษ หรือ การให้อยู่เฉพาะในพื้นที่จำกัด ไม่ว่าจะเป็นการลงโทษทางวินัยหรือเพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อย รวมทั้งการกำหนดนโยบายและขั้นตอนปฏิบัติเพื่อควบคุมการใช้และการทบทวนการนำรูปแบบการแยกขังใด ๆ มาใช้และการยกเลิกมาตรการดังกล่าว ดังนั้น การลงโทษโดยการขังเดี่ยว การขังห้องมืด ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการแยกขังโดยไม่สมัครใจใด ๆ โดยไม่ให้พบปะกับผู้ต้องขังคนอื่น การกีดกันและการลงโทษถือเป็นการให้อยู่เฉพาะในพื้นที่จำกัด ดังนั้น ควรที่จะมีกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่ออกโดยฝ่ายบริการรองรับและควรที่จะต้องมีรายละเอียดที่เกี่ยวกับความประพฤตินี้ที่ถือว่ามีวินัย วิธีการและระยะเวลาการลงโทษ ผู้มีอำนาจในการลงโทษไว้อย่างชัดเจน

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 38⁴⁷⁵ กล่าวคือ

2. การลงโทษโดยการขังเดี่ยวและการลงโทษโดยการขังห้องมืด สำหรับผู้ต้องขังถือเป็นการถูกแยกขังหรือได้ถูกแยกขังไว้แล้วผู้บริหารเรือนจำจะต้องใช้มาตรการที่จำเป็นต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบร้ายแรงจากการจำกัดพื้นที่ของพวกเขาเช่นนั้น และผลกระทบที่มีต่อชุมชนของพวกเขา ภายหลังจากที่บุคคลนั้นได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำแล้ว ก็ป้องกันผลกระทบเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกมาแล้วเพราะการลงโทษดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจ สุขภาพอนามัย หรืออาจถึงขั้นสูญเสียบุคลิกภาพหรืออาจถึงเสียชีวิตเพราะการอยู่ในห้องขังดังกล่าวนั้นเต็มไปด้วยเชื้อโรคต่าง ๆ มากมายประกอบกับสภาพภายในห้องมืด แสงสว่างไม่เพียงพอเมื่อออกมาแล้วอาจส่งผลกระทบต่อสายตาทำให้ดวงตาปรับแสงไม่ทันอาจถึงขั้นตาบอดได้

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 39⁴⁷⁶ กล่าวคือ

1. ผู้ต้องขังจะต้องไม่ถูกลงโทษทางวินัย เว้นแต่จะได้เป็นไปตามข้อกำหนดและเงื่อนไขของกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่อ้างถึงในข้อกำหนด 37 และหลักการว่าด้วยความเป็นธรรมและกระบวนการอันชอบด้วยกฎหมาย จะต้องไม่มีลงโทษทางวินัยต่อผู้ต้องขังซ้ำสองสำหรับความผิดเดียวกัน ดังนั้น การลงโทษโดยการขังเดี่ยว การขังห้องมืด เมื่อเปรียบเทียบความผิดที่กระทำลงกับการใช้มาตรการลงโทษดังกล่าว เห็นได้ว่าโทษที่ผู้ต้องขังได้รับนั้นหนักเกินกว่าที่ควรจะได้รับหรืออาจกล่าวได้ว่าการลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว หรือการขังห้องมืดเป็นการลงโทษผู้ต้องขังซ้ำสองหรือเกินกว่าคำพิพากษาที่ได้รับ

⁴⁷⁵ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 38.

⁴⁷⁶ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 40.

2. ผู้บริหารเรือนจำต้องประกันความได้สัดส่วนระหว่างมาตรการลงโทษทางวินัยกับความผิดที่เกิดขึ้นและจะต้องบันทึกข้อมูลการลงโทษทางวินัยที่นำมาใช้ทั้งหมดอย่างถูกต้อง จากการศึกษาตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ของประเทศไทยไม่ปรากฏว่าผู้บริหารเรือนจำได้มีหลักเกณฑ์ ข้อกำหนด หรืออื่น ๆ ที่ประกันความได้สัดส่วนระหว่างการใช้มาตรการลงโทษทางวินัยกับความผิดที่ผู้ต้องขังได้รับ

3. ก่อนการลงโทษทางวินัยผู้บริหารเรือนจำ ไม่ปรากฏว่ามีข้อกำหนดหรือข้อบังคับว่าต้องพิจารณาว่าผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยทางจิตใจหรือค่อยพัฒนาการทางสติปัญญาอันอาจเป็นเหตุกระตุ้นให้ผู้ต้องขังประพฤติตนในลักษณะที่เป็นความผิดหรือกระทำการอันเป็นเหตุให้ต้องถูกลงโทษทางวินัยไว้อย่างชัดเจน ที่จะทำให้ผู้บริหารเรือนจำจะไม่ต้องลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่พบว่าการประพฤติที่เป็นเหตุในการพิจารณาโทษเป็นผลโดยตรงมาจากอาการเจ็บป่วยทางจิตใจหรือค่อยพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้ต้องขัง

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 41⁴⁷⁷ กล่าวคือ

1. กรณีที่มีข้อกล่าวหาใด ๆ ว่าผู้ต้องขังละเมิดทางวินัย ไม่ปรากฏว่าต้องมีการรายงานโดยพลันให้กับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบซึ่งจะต้องดำเนินการสอบสวนโดยไม่ชักช้า

2. ไม่ปรากฏว่าผู้ต้องขังต้องได้รับแจ้งโดยไม่ชักช้าและในภาษาที่ตนเข้าใจได้ ถึงลักษณะของข้อกล่าวหาที่มีต่อตน และควรได้มีเวลาและการอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอเพื่อเตรียมตัวในการแก้ต่างให้กับตนเอง

3. ไม่ปรากฏว่าผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้แก้ต่างด้วยตนเองหรือให้ได้รับความช่วยเหลือด้านกฎหมายกรณีที่เป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม โดยเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาการละเมิดทางวินัยร้ายแรง กรณีที่ผู้ต้องขังไม่เข้าใจหรือไม่สามารถพูดภาษาที่ใช้ในการพิจารณาความผิดทางวินัยได้ พวกเขาต้องได้รับความช่วยเหลือจากล่ามที่มีคุณสมบัติเหมาะสมโดยไม่คิดมูลค่า

4. ไม่ปรากฏว่า ผู้ต้องขังได้รับ โอกาสร้องต่อศาลขอให้พิจารณาเพื่อทบทวนการลงโทษทางวินัยที่มีต่อตน

5. ไม่ปรากฏว่าในกรณีที่มีการละเมิดทางวินัยส่งผลให้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ผู้ต้องขังพึงได้รับหลักประกันตามกระบวนการอันถูกต้องชอบธรรมที่พึงมีในกระบวนการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งการเข้าถึงที่ปรึกษากฎหมายได้อย่างเป็นอิสระ

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 43⁴⁷⁸ กล่าวคือ

⁴⁷⁷ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 41.

1. ที่ว่าไม่ว่าในสถานการณ์ใด ๆ จะต้องไม่มีการจำกัดเสรีภาพหรือการลงโทษทางวินัยใด ๆ ถึงขั้นเป็นการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติดังต่อไปนี้ต้องถือเป็นข้อห้าม

- (ก) การขังเดี่ยวโดยไม่มีกำหนดเวลา
- (ข) การขังเดี่ยวต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน
- (ค) การบังคับให้ผู้ต้องอยู่ในห้องมืดหรือมีการเปิดไฟสว่างตลอด
- (ง) การลงโทษทางกายหรือการตัดทอนอาหารหรือน้ำดื่มของผู้ต้องขัง
- (จ) การลงโทษแบบกลุ่ม (Collective punishment)

แต่การลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว โดยการขังห้องมืด ถือเป็น การลงโทษที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง ถือเป็น การละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง เป็นการลงโทษด้วยวิธีการอันทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม ย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้น ถือว่าเป็นการลงโทษที่ขัดต่อข้อกำหนดดังกล่าว

2. จะต้องไม่ใช่เครื่องพันธนาการเพื่อเป็นการลงโทษทางวินัย

3. เพราะการลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยวหรือการขังห้องมืด ถือเป็น การใช้มาตรการจำกัดเสรีภาพใด ๆ และการลงโทษดังกล่าวเป็นการห้ามติดต่อกับครอบครัว เป็นการจำกัดช่องทางในการติดต่อกับครอบครัว ดังนั้น ต้องทำในช่วงเวลาที่จำกัดและเฉพาะเท่าที่จำเป็นเพื่อการดูแลให้เกิดความสงบเรียบร้อยเท่านั้น

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 44⁴⁷⁹ กล่าวคือ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ของข้อกำหนดนี้ การขังเดี่ยวหมายถึงการจำกัดพื้นที่ของผู้ต้องขังเป็นเวลา 22 ชั่วโมงหรือกว่านั้นต่อวัน โดยไม่ให้มีการติดต่อกับคนอื่น ๆ อย่างจริงจังเลย การขังเดี่ยวต่อเนื่องกันเป็นเวลานานหมายถึงการขังเดี่ยวเป็นเวลาเกินกว่า 15 วันติดต่อกัน ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) การลงโทษขังเดี่ยวที่กำหนดไม่เกินสามเดือน ถือว่าขัดกับข้อกำหนดดังกล่าว เพราะการขังเดี่ยวตามพระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดไม่เกินสามเดือน ถือว่าเป็นการขังเดี่ยวต่อเนื่องกันเป็นเวลานานเกินกว่า 15 วันซึ่งถือว่าขัดกับข้อกำหนดดังกล่าว และเมื่อเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 (6) การลงโทษขังเดี่ยวไม่เกินสามสิบวัน ก็ถือเป็น การลงโทษขังเดี่ยวต่อเนื่องเป็นเวลานานเกินกว่า 15 วัน ติดต่อกัน ดังนั้น ถือว่า การลงโทษทางวินัยตามพระราชบัญญัติดังกล่าวขัดต่อข้อกำหนดดังกล่าวด้วย

⁴⁷⁸ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 43.

⁴⁷⁹ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 44.

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 45⁴⁸⁰ กล่าวคือ

1. การขังเดี่ยวให้ใช้ได้เฉพาะกรณีที่เป็นข้อยกเว้น โดยถือว่าเป็นวิธีการสุดท้าย และให้ใช้ระยะเวลาสั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แต่ปรากฏตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ไม่ได้บัญญัติให้ใช้ได้เฉพาะกรณีที่เป็นข้อยกเว้น และถือเป็นวิธีการสุดท้ายและให้ใช้ระยะเวลาสั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ รวมทั้งไม่ปรากฏให้มีหน่วยงานอิสระทบทวนการใช้โทษและจะต้องได้รับความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่มีอำนาจเท่านั้น

2. ตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ไม่ปรากฏว่าให้มีการห้ามใช้การขังเดี่ยวกับผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางจิตใจหรือทางกาย หากการลงโทษดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสภาพทางจิตใจหรือร่างกายของเขาแล้วร้ายลงไปอีกห้ามใช้การขังเดี่ยวและมาตรการที่คล้ายคลึงกันกับผู้หญิงและเด็ก โดยให้ใช้มาตรฐานอื่น ๆ ขององค์การสหประชาชาติ และบรรทัดฐานในการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา⁴⁸¹

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนด 46⁴⁸² กล่าวคือ

1. ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และ 2560 ไม่ปรากฏว่าบุคคลากรทางการแพทย์จะต้องไม่มีบทบาทในการลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใด ๆ ต่อผู้ต้องขัง และไม่ปรากฏตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ที่กำหนดเจ้าหน้าที่ต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อสุขภาพของผู้ต้องขังที่ถูกสั่งให้แยกขังโดยไม่สมัครใจ รวมทั้งการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังเช่นนั้นทุกวัน และการให้ความช่วยเหลือและการรักษาพยาบาลโดยพลันกรณีที่ได้รับการร้องขอจากผู้ต้องขังนั้นหรือเจ้าหน้าที่เรือนจำ ดังนั้น

2. ไม่ปรากฏว่าให้บุคคลากรทางการแพทย์ต้องรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำโดยไม่ชักช้ากรณีที่พบว่าการลงโทษทางวินัยหรือมาตรการจำกัดเสรีภาพใด ๆ ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพด้านจิตใจหรือกายของผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษหรือถูกมาตรการนั้น และพึงให้คำปรึกษากับผู้บัญชาการเรือนจำกรณี que เห็นว่าจำเป็นต้องยุติหรือปรับเปลี่ยนมาตรการดังกล่าวด้วยเหตุผลของสุขภาพทางกายหรือจิตใจของผู้ต้องขัง

⁴⁸⁰ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 45.

⁴⁸¹ข้อกำหนด 67 ของข้อกำหนดสหประชาชาติเพื่อการคุ้มครองเยาวชนผู้กระทำผิดที่ถูกคุมขัง (United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty) (มติที่ 45/113, ภาคผนวก); และข้อกำหนด 22 ของข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและกรณีที่ไม่ใช่การควบคุมตัวผู้ต้องขังหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders) (มติที่ 65/229, ภาคผนวก).

⁴⁸²ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อที่ 46.

3. ไม่ปรากฏว่าให้บุคคลากรทางการแพทย์ต้องมีอำนาจในการสั่งให้ทบทวนและเสนอแนะให้เปลี่ยนแปลงการแยกขังโดยไม่สมัครใจนั้น ทั้งนี้เพื่อประกันว่าการแยกขังเช่นนั้นจะไม่ส่งผลให้อาการเจ็บป่วยเลวร้ายลง หรือไม่ส่งผลกระทบต่อความบกพร่องทางจิตใจหรือทางร่างกายของผู้ต้องขังนั้นต่อไปอีก

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่าตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 (6) และ (7) ประกอบกับกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 (6) ประกอบกับกฎกระทรวงมหาดไทย จัดต่อข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ดังนั้น จึงควรที่จะยกเลิกการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังดังกล่าวและใช้มาตรการลงโทษทางวินัยอย่างอื่นแทนการลงโทษดังกล่าว

4.2.2 ศึกษาเปรียบเทียบข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (ข้อกำหนดกรุงเทพ) The United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (The Bangkok Rules) กับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 9 ตามมาตรา 35 (6) (7) และ (8) พบว่าการลงโทษทางวินัยดังกล่าวไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (ข้อกำหนดกรุงเทพ) กล่าวคือ 1. หลักการพื้นฐาน (อ้างอิงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำข้อ 6)

ข้อกำหนดที่ 1⁴⁸³ เพ่อนุวัติให้เป็นไปตามหลักการไม่เลือกปฏิบัติตามที่บัญญัติไว้ในข้อ 6 แห่ง “ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ” การจัดให้มีหรือการตอบสนองซึ่งบรรดาความต้องการที่มีลักษณะเฉพาะ (Distinctive Needs) ของผู้ต้องขังหญิงภายใต้ข้อกำหนดนี้ไม่ว่าประการใด ๆ ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ

สุขอนามัยส่วนตัว (อ้างอิงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อ 15-16)

ไม่สอดคล้องข้อกำหนดที่ 5⁴⁸⁴ กล่าวคือ สถานที่คุมขังสำหรับผู้ต้องขังหญิงควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์จำเป็นที่เพื่อที่จะสนองตอบต่อสุขอนามัยตามความต้องการเฉพาะของผู้หญิง รวมถึงการจัดหาผ้าอนามัยและการจัดให้มีน้ำอย่างเพียงพอสำหรับการดูแลสุขอนามัยส่วนตัวผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง ดังนั้น เมื่อผู้ต้องขังต้องถูกลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว

⁴⁸³ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 1.

⁴⁸⁴ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 5.

ซึ่งห้องมีคแล้วจะทำให้ไม่ได้รับสิ่งจำเป็นต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กในการตอบสนองขั้นพื้นฐาน ทำให้กระทบต่อสิทธิที่ผู้ต้องขังหญิงควรจะได้รับ

6. การบริการด้านสุขภาพ (อ้างอิงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อ 22-26)

(ค) สุขภาพจิตและการดูแล

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดที่ 12⁴⁸⁵ ผู้ต้องขังหญิงที่มีความต้องการการดูแลด้านสุขภาพจิตต้องสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพจิตด้านต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรมเพื่อการบำบัดฟื้นฟู การบำบัดเป็นรายบุคคล การดูแลในประเด็นเรื่องความอ่อนไหวระหว่างเพศหรือการได้รับแจ้งข่าวร้าย ขณะอยู่ในเรือนจำหรือสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ ดังนั้น เมื่อผู้ต้องขังต้องถูกลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมีค ต้องอยู่ภายในห้องคนเดียว อาจทำให้เกิดความเครียดส่งผลต่อภาวะจิตใจ ซึ่งมีความอ่อนไหวและต้องดูแลอย่างใกล้ชิดและในระหว่างที่ต้องถูกลงโทษนั้นไม่ได้รับการแจ้งข้อมูลข่าวสารหรือได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติของผู้ต้องขัง

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดที่ 13⁴⁸⁶ กล่าวคือ เจ้าพนักงานเรือนจำควรตระหนักถึงช่วงเวลาที่ผู้ต้องขังหญิงอาจเกิดภาวะเครียด เพื่อที่จะสามารถดูแลเอาใจใส่อย่างเหมาะสมและทันต่อสถานการณ์ ในกรณีที่ผู้ต้องขังต้องถูกขังอยู่ในห้องขังโดยการขังเดี่ยวหรือขังห้องมีค

(จ) โปรแกรมการบำบัดรักษาผู้คิดสารเสพติด

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดที่ 15⁴⁸⁷ การให้บริการด้านสุขภาพอนามัยในเรือนจำควรจัดหรือส่งเสริมให้มีกิจกรรมการบำบัดสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ใช้สารเสพติด โดยนำเอาประวัติการตกเป็นเหยื่อ ความต้องการเฉพาะของผู้ต้องขังหญิงบางกลุ่ม เช่น ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ ผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตรติดรวมไปถึงผู้ต้องขังหญิงที่มีความแตกต่างของภูมิหลังทางวัฒนธรรมมาประกอบการพิจารณาด้วยการป้องกันการทำร้ายตนเองและการฆ่าตัวตาย กล่าวคือ ในการลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมีค ผู้ต้องขังหญิงที่มีความแตกต่างของภูมิหลังทางวัฒนธรรม หรือมาจากสิ่งแวดล้อมต่างกัน สภาวะความเครียด ความอดทนอาจแตกต่างกันอาจส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้ต้องขัง อาจถึงขั้นทำร้ายตนเองและรุนแรงถึงขั้นฆ่าตัวตายได้เพราะการอยู่ในห้องคนเดียวไม่มีผู้ต้องขังอื่นอยู่ด้วยทำให้อาจไม่ได้รับความช่วยเหลือได้ทันทั่วทั้งที่เมื่อเกิดเหตุการณ์อันไม่คาดคิด

(ฉ) การป้องกันการทำร้ายตนเองและการฆ่าตัวตาย

⁴⁸⁵ ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 12.

⁴⁸⁶ ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 13.

⁴⁸⁷ ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 15.

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดที่ 16⁴⁸⁸ กล่าวคือ การพัฒนาและการดำเนินการตามแผนการป้องกันการทำร้ายตัวเองและการฆ่าตัวตายของผู้ต้องขังหญิงรวมไปถึงการให้การดูแลที่เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะเพศหญิงแก่ผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงนั้นควรเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายด้านการดูแลสุขภาพจิตของเรือนจำโดยรวมเมื่อเทียบกับผู้ให้บริการทางสุขภาพจิตและสวัสดิการสังคม ดังนั้น เมื่อผู้ต้องขังถูกลงโทษโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืด ทำให้การพัฒนาและดำเนินการป้องกันและการดูแลการทำร้ายตัวเองและการฆ่าตัวตายของผู้ต้องขังหญิงไม่ทั่วถึง ไม่เหมาะสมเพราะจากสภาพห้องขังทำให้การป้องกัน การดูแลมีอุปสรรคอาจทำให้ผู้ต้องขังที่มีสภาวะความเครียดเกิดการทำร้ายตัวเองและส่งผลร้ายแรงถึงการฆ่าตัวตายได้

(ช) การบริการด้านการป้องกันโรค

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดที่ 17⁴⁸⁹ ที่ว่าผู้ต้องขังหญิงต้องได้รับความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการป้องกันด้านสุขภาพอนามัย ทั้งนี้หมายรวมถึงโรคเอดส์ โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โรคติดต่อทางเลือดอื่น ๆ และสภาวะการด้านสุขภาพอนามัยของเพศหญิง เพราะการถูกลงโทษโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืด จากสภาพของห้องขังดังกล่าวแล้วอาจไม่ได้มาตรฐานตามสุขอนามัย ทำให้เกิดการติดเชื้อโรคต่าง ๆ ได้ง่ายและเป็นการยากที่จะป้องกัน ทำให้เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกมาแล้วส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายและอาจร้ายแรงถึงขั้นเสียชีวิตเพราะการติดเชื้อโรคในห้องขังได้

(ข) วินัยและการลงโทษ (อ้างอิงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ข้อ 27-32)

ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดที่ 22⁴⁹⁰ กล่าวคือ การลงโทษขังเดี่ยวจะต้องไม่ใช่กับผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังอยู่ระหว่างให้นมบุตรและผู้ต้องขังที่มีบุตรอยู่ด้วยในเรือนจำตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และตามพระราชบัญญัติ พุทธศักราช 2560 ในเรื่องของการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังไม่ได้บัญญัติได้เป็นการชัดเจนว่าในการลงโทษขังเดี่ยวจะต้องไม่ใช่กับผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการให้นมบุตรและผู้ต้องขังที่มีบุตรอยู่ด้วยในเรือนจำ

4.2.3 เมื่อศึกษาเปรียบเทียบปฎิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกับสิทธิของผู้ต้องขังกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 พบว่าการลงโทษทางวินัยของผู้ต้องขังไม่สอดคล้องกับหลักปฎิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกับสิทธิของผู้ต้องขัง กล่าวคือ

⁴⁸⁸ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 16.

⁴⁸⁹ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 17.

⁴⁹⁰ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อที่ 22.

ข้อ 1 มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างคนมีเหตุผลและมโนธรรมและควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ⁴⁹¹ กล่าวคือ ข้อกำหนดดังกล่าวกำหนดให้มนุษย์มีความเป็นอิสระและเสมอภาคกันในเรื่องศักดิ์ศรีและสิทธิต่าง ๆ ดังนั้น ในการลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืด และการเขียน เป็นการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งขัดต่อหลักการดังกล่าว

ข้อ 2 ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนชาติ อาชีพ เชื้อชาติ ศิพ พหุ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมาย หรือทางการระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใด⁴⁹²

ข้อ 3 ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล⁴⁹³ กล่าวคือ ผู้ต้องขังทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ในระหว่างที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ มีเสรีภาพโดยไม่ถูกจำกัดในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ ดังนั้น ในการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง โดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืด เป็นการจำกัดสิทธิ เสรีภาพของผู้ต้องขังเข้าเงื่อนไขว่าเป็นการลงโทษเกินกว่าคำพิพากษาที่ได้รับส่งผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของผู้ต้องขัง เป็นการละเมิดสิทธิผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ดังนั้น ควรที่จะมีการปกป้อง ดูแลผู้ต้องขังมิให้มีการลงโทษผู้ต้องขังที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพต่อตัวผู้ต้องขัง

ข้อ 5 บุคคลใดจะถูกกระทำทารุณหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้⁴⁹⁴ กล่าวคือ ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืด และการเขียน ถือเป็น การลงโทษที่เป็น การกระทำทารุณ เป็นการลงโทษที่โหดร้าย ทารุณ ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งควรที่จะได้รับการปกป้อง คุ้มครอง ดูแลจากภาครัฐหรือหน่วยงานของรัฐ รวมถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้น การลงโทษดังกล่าวตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ที่มีการบัญญัติเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัยดังกล่าวถือว่าขัดต่อหลักการดังกล่าว

⁴⁹¹ Universal Declaration of Human Rights, Article 1.

⁴⁹² Universal Declaration of Human Rights, Article 2.

⁴⁹³ Universal Declaration of Human Rights, Article 3.

⁴⁹⁴ Universal Declaration of Human Rights, Article 5.

ข้อ 7 ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด อันเป็นการล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนนี้จะจากการยุ้งให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าว⁴⁹⁵ กล่าวคือ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง ต้องกระทำด้วยความเสมอภาค ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติและควรที่จะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน ดังนั้น การลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืด และการเขียน ถือว่าเป็นการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขังที่ควรจะได้รับ การปกป้องจากหน่วยงานของรัฐ เป็นการเลือกปฏิบัติ ไม่เสมอภาคเท่าเทียมกัน การละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังที่ควรจะได้รับ การปกป้องคุ้มครองหรือดูแล

ข้อ 8 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิผลจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งคนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย⁴⁹⁶

ข้อ 10 ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียงในการพิจารณากำหนดสิทธิและหน้าที่ของตน และข้อกล่าวหาอาญาใดต่อตน⁴⁹⁷ กล่าวคือ เมื่อมีการถูกกล่าวหาว่ามีการกระทำผิดวินัยเรือนจำ มีการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังควรที่จะได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาเพื่อให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหา ได้รับการพิจารณาเปิดเผยและเป็นธรรม อาจมีการชี้แจงหรือแสดงพยานหลักฐาน มีที่ปรึกษาหรือผู้ที่ตนไว้วางใจเข้าร่วมในการสอบสวน พิจารณาการกระทำที่ถูกกล่าวหา ดังนั้น เมื่อผู้ต้องขังถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยเรือนจำ/ทัณฑสถาน และถูกลงโทษโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืด และการเขียน ซึ่งการลงโทษดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของผู้ต้องขัง เป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขังจึงควรที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมที่สุด

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) กับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวง ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย จากหลักหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ได้ให้ความสำคัญในเรื่องความมีอิสระและความเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิต่าง ๆ ทั้งต่อชีวิต ร่างกาย และความมั่นคงแห่งชีวิต บุคคลในจะถูกกระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ไม่ได้ ได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายเท่าเทียมกัน

⁴⁹⁵Universal Declaration of Human Rights, Article 7.

⁴⁹⁶Universal Declaration of Human Rights, Article 8.

⁴⁹⁷Universal Declaration of Human Rights, Article 10.

ปราศจากเลือกปฏิบัติ ดังนั้น จากหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนดังกล่าวเมื่อเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวและพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย พบว่าในการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืดและการเขียน ถือเป็น การลงโทษที่ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นการทรมานร่างกายและย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขัดต่อหลักปฏิญญาสากลดังนั้น ควรที่จะยกเลิกการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการลงโทษขังเดี่ยว ขังห้องมืดและการเขียน

4.3 ความไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทย ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้” กล่าวคือ รัฐธรรมนูญได้ให้ความสำคัญในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคที่ต้องได้รับการรับรองคุ้มครอง

ดังนั้น จากการศึกษาเปรียบเทียบการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ เป็นการลงโทษที่ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพและความเสมอภาค เป็นการลงโทษที่มีลักษณะเป็นการทรมาน ทารุณโหดร้ายขัดต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้น จึงควรที่จะยกเลิกการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยการขังเดี่ยว โดยการขังห้องมืด และการลงโทษเขียน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ และจากการศึกษาเปรียบเทียบการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย ให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยต้องแท้แล้วจึงเสนอผู้บัญชาการเรือนจำลงโทษผู้ต้องขังสถานหนึ่งสถานใด ดังต่อไปนี้ (6) ขังเดี่ยวไม่เกินหนึ่งเดือน ...” เป็นการลงโทษที่ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพและความเสมอภาค เป็นการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้น จึงควรที่จะยกเลิกการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยการขังเดี่ยวและใช้มาตรการอื่นในการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยแทนการลงโทษดังกล่าว และในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4 ได้ให้ความสำคัญเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค ย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ประกอบกับหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักสากล อาทิเช่น ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (ข้อกำหนดแมนเดลา) ปี 2558 และข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีไม่การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (ข้อกำหนดกรุงเทพ) หลักปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ต่างให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การปฏิบัติโดยวิธีการทารุณโหดร้ายและเป็นการทรมานต่อร่างกายและจิตใจ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยวิธีการลงโทษขังเดี่ยว ขังห้องมืด และเฉียน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560⁴⁹⁸ มาตรา 66 บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย ให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยอ่องแท้แล้วจึงเสนอผู้บัญชาการเรือนจำลงโทษผู้ต้องขังสถานหนึ่งสถานใด ดังต่อไปนี้ (6) ขังเดี่ยวไม่เกินหนึ่งเดือน ...” ในการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถานยังเป็นการลงโทษที่ถือว่าเป็นการทารุณ โหดร้ายและเป็นการทรมานต่อร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขัง ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง ควรที่จะมีการยกเลิกการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ และยกเลิกการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยการขังเดี่ยวตามมาตรา 66 (6) ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 เพื่อให้มีความสอดคล้องและไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ หลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักสากล หลักปรัชญาสากลดังกล่าว

4.4 วิเคราะห์วิวัฒนาการการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในเรือนจำในอดีตจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาวิวัฒนาการการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังจะเห็นได้ว่าในอดีตจนถึงปัจจุบันการลงโทษผู้ต้องขังซึ่งแบ่งได้เป็น 2 สมัย คือการลงโทษในสมัยโบราณและการลงโทษในสมัยปัจจุบัน การลงโทษผู้ต้องขังในสมัยโบราณเน้นการลงโทษที่ทำอันตรายต่ออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่ง

⁴⁹⁸ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560 โดยพระราชบัญญัตินี้ มีทั้งสิ้น 78 มาตรา.

ของร่างกาย กล่าวคือ ในการลงโทษดังกล่าวไม่ถึงขั้นประหารชีวิตหรือจำคุกฉะสรภาพ แต่การลงโทษผู้ต้องขังเป็นการกระทำให้เกิดความเจ็บปวดต่อเนื้อตัวร่างกายโดยแบ่งออกได้ดังนี้

1. การโบย ตี เขียน ทวน
2. การเอามะพร้าวห้าวขุดปาก
3. การตัดอวัยวะบางส่วนจากร่างกาย เช่น ตัดปากแหะปาก ตัดหู กวักตา ตัดตีน สิ้นมือ ตัดนิ้วมือ ปอกเล็บ

4. การลงตราประทับ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการลงโทษผู้ต้องขังในอดีตมีการลงโทษที่รุนแรงก่อให้เกิดความทรมานต่อร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขัง มีความทารุณ โหดร้าย ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในฐานะที่เป็น “กรรม” (Objekt) ในการบังคับโทษ ซึ่งในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังดังกล่าว ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในฐานะที่เป็น “ประธาน” (Subjekt) ในการบังคับโทษ ดังเช่น การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยเรือนจำ/ทัณฑสถาน ตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของทางเรือนจำในอดีต ดังต่อไปนี้คือ

1. ข้อบังคับในกรมพระนครบาล ร.ศ. 110 ลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการเขียน กล่าวคือ

“ข้อ 433 การลงอาญาในคุกนั้น ให้มีกำหนด 5 อย่างดังนี้ (ก) เขียน อย่างหนึ่ง”

“ข้อ 437 ...การลงอาญาเขียน...ไม่ควรกระทำก่อนแพทย์ใหญ่ได้ตรวจตัวนักโทษ เมื่อแพทย์ใหญ่ตรวจเห็นว่าไม่มีโรคที่จะเป็นอันตรายแก่นักโทษแต่การลงอาญาก็ให้แพทย์ใหญ่ลงคำอนุญาตในสมุดจดหมายเหตุการณ์ลงอาญาด้วยเป็นสำคัญก่อนแล้วจึงให้ลงอาญา แต่ถ้าแพทย์ใหญ่เห็นไม่สมควรก็ใช้เหตุลงในจดหมายเหตุด้วย)

“ข้อ 446 การลงอาญาเขียนนั้น ให้ลงอาญาโดยเหตุ 8 ประการดังกล่าวต่อไปนี้

- (ก) ขัดขืนคำสั่ง
- (ข) กระทำของหลวงเป็นอันตรายเสียไป
- (ฃ) ขโมย
- (ค) กระทำร้ายแต่เจ้าพนักงานหรือนักโทษ
- (ค) กระทำการประทุษร้าย
- (ฅ) พยายามที่จะหนีคุก
- (ง) ยุยงให้นักโทษหนีคุก
- (จ) คื้อคิ่งเมื่อทำโทษอย่างอื่น ๆ แล้วยังไม่หาย

แลโทษที่ลงอาญาเขียนทุกอย่าง เว้นเสียแต่โทษที่ทำร้ายเจ้าพนักงานกับนักโทษด้วยกันนั้นแล้วถ้าเป็นผู้หญิงให้ยกเสียไม่ต้องเขียนให้ลงอาญาอย่างอื่นแทน”

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการลงโทษทางวินัยตามข้อบังคับกรมพระนครบาล ร.ศ. 110 ที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง เน้นการลงโทษต่อเนื้อตัวร่างกาย ด้วยวิธีการอันทารุณ โหดร้ายตามลักษณะความหนักเบาของการกระทำความผิด

2. การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำตามหัวเมือง ร.ศ. 118

ข้อ 78 อนุญาตสำหรับลงแก่นักโทษ ซึ่งมีความผิดในระหว่างขัง มีอยู่ 3 สถานคือ สถานที่ 1 เอาตัวล้ามโซ่ไว้ไม่เกิน 7 วัน สถานที่ 2 โขยไม่เกิน 30 ที สถานที่ 3 เพิ่มโทษตามกระบิลเมือง

จะเห็นได้ว่า การลงโทษทางวินัยตามการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำตามหัวเมือง ร.ศ. 118 มีการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการล้ามโซ่ โขย เป็นการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง เน้นการลงโทษต่อเนื้อตัวร่างกาย ด้วยวิธีการอันทารุณ โหดร้ายตามลักษณะความหนักเบาของการกระทำความผิด

3. พระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120

“มาตรา 7 ให้เสนาบดีเจ้าหน้าที่มีอำนาจตั้งข้อบังคับการปกครองเรือนจำและการที่นักโทษจะทำงานแลตั้งข้อบังคับนักโทษและคนต้องขังได้ ถ้านักโทษผู้ต้องขังทำผิดแล้วให้มีอำนาจบ่งโทษให้ข้อบังคับนั้นได้ แต่ห้ามไม่ให้เขียนเกินกว่า 30 ที ขังไม่เกิน 6 เดือน จำข้อคาไม่เกิน 12 ชั่วโมง เพิ่มโซ่ตรวนพวกคอกไม่เกินกว่า 2 ชั้น”

จะเห็นได้ว่า การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยเรือนจำ มีการลงโทษตามพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 โดยการลงโทษเขียนไม่เกิน 30 ที ขังไม่เกิน 6 เดือน จำข้อคาไม่เกิน 12 ชั่วโมงหรือการใส่โซ่ตรวนพวกคอกไม่เกิน 12 ชั้น นั้นเป็นการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง เน้นการลงโทษต่อเนื้อตัวร่างกาย ด้วยวิธีการอันทารุณ โหดร้ายตามลักษณะความหนักเบาของการกระทำความผิด

4. การลงโทษผู้ต้องขังตามข้อบังคับเรือนจำกองมหันตโทษ ร.ศ. 121

มีเหตุที่ถือว่าเป็นการกระทำผิดวินัยเรือนจำตาม ข้อ 1 มีทั้งหมด 30 ข้อและโทษที่จะลงแก่ผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยตาม ข้อ 2 ซึ่งมีทั้งหมด 7 สถาน ดังนี้คือ ข้อ 2 ผู้บัญชาการต้องตรวจนักโทษผู้ที่ทำผิดในโทษต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ข้างบนและต้องตัดสินทำโทษสถานใดสถานหนึ่งหรือหลายสถานก็ได้ตามควรแก่ความผิดคือ

สถาน 1 ให้มีคำตักเตือนด้วยหนังสือ

สถาน 2 เปลี่ยนให้ทำงานอื่น

สถาน 3 ริบอำนาจที่จะได้รับรางวัลตามข้อบังคับ

สถาน 4 จำขังแยกให้อยู่ต่างหาก

สถาน 5 จำข้อ

สถาน 6 เข็มน

สถาน 7 สั่งให้ศาลเพิ่มโทษ

จะเห็นได้ว่าการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามข้อบังคับเรือนจำกองมหันตโทษ ร.ศ. 121 มีการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยเรือนจำ 7 สถานด้วยกัน การลงโทษดังกล่าวนี้มีการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง กระทบต่อเนื้อตัวร่างกาย เน้นการทรมานผู้ต้องขัง ด้วยกัน 3 สถาน คือ การลงโทษโดยการจำขังแยกให้อยู่ต่างหาก การลงโทษจำขื่อ ลงโทษเข็มน ซึ่งถือเป็นการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง เน้นการลงโทษต่อเนื้อตัวร่างกาย ด้วยวิธีการอันทารุณ โหดร้ายตามลักษณะความหนักเบาของการทำความผิด

5. การลงโทษผู้ต้องขังตามกฎหมายข้อบังคับเรือนจำหัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ ร.ศ. 128

จากการศึกษาพบว่าแม้จะมีการยกเลิกการลงโทษเข็มนตามข้อกำหนดเรือนจำ แต่ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2456 ได้มีการนำโทษเข็มนมาใช้บังคับอีกและให้ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจดังนี้

1. ควรให้ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจโบยนักโทษได้อย่างมากไม่เกิน 20 ที

2. ควรให้พ้อมรงค์ทำทัณฑกรรมนักโทษได้ แต่ที่จะกะอำนาจให้พ้อมรงค์ทำทัณฑกรรมแก่นักโทษได้อย่างไร เพียงไรนั้น มณฑลจะให้เป็นข้อบังคับขึ้นที่ประชุมจะเห็นประการใด

และต่อมาได้มีการยกเลิกการลงโทษเข็มนในฐานะที่เป็นโทษทางอาญาแต่ให้คงการลงโทษเข็มนในฐานะที่เป็นข้อบังคับเรือนจำ ต่อมาได้มีข้อบังคับเรือนจำกองมหันตโทษ ร.ศ. 121 จำกัดการลงโทษเข็มนให้จำกัดอยู่ในข้อบังคับเรือนจำและให้อยู่ในอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำ

แม้โทษเข็มนจะถูกยกเลิกไปในฐานะที่เป็นโทษทางอาญาแล้วแต่การลงโทษโดยการเข็มนก็ยังเป็นโทษทางวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ประกอบกับการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถานที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง ก็ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือ การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการขังเดี่ยว โดยการขังห้องมืด ไม่มีเครื่องหลับนอน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 (6) และ (7) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์

จะเห็นได้ว่าในอดีตได้มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยการใช้มาตรการการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน โดยวิธีการอันทารุณ โหดร้าย เป็นการกระทำทรมานต่อร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขัง กระทบต่อสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วตามลำดับ จนกระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังพบว่าในการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถานตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช

2479 ตามมาตรา 35 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ก็ยังมี การลงโทษผู้ต้องขังโดยขังเดี่ยว การขังห้องมืด และการเขียน ซึ่งถือว่าการใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถานดังกล่าวกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นการลงโทษโดยวิธีการอันทารุณ โหดร้าย ทรมาณต่อร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขัง

ต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560 โดยพระราชบัญญัตินี้ มีทั้งสิ้น 78 มาตรา.) พบว่าการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังดังกล่าวตาม มาตรา 66 (6) โดยการลงโทษขังเดี่ยวไม่เกิน 1 เดือน ซึ่งการลงโทษผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ดังกล่าวถือว่าเป็นการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นของผู้ต้องขังและไม่เป็นประโยชน์ต่อการบังคับโทษเพราะการลงโทษดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้กลับเป็นคนดีของสังคมต่อไปในภายภาคหน้า และการลงโทษดังกล่าวยังเป็นการลงโทษที่ขัดต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ดังนั้น เห็นว่าการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยการขังเดี่ยวไม่ก่อให้เกิดประโยชน์และยังกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง เห็นควรที่จะมีการยกเลิกการลงโทษโดยการขังเดี่ยว และใช้มาตรการลงโทษทางวินัยอย่างอื่นแทนการลงโทษดังกล่าวที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษและไม่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง

4.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในเรือนจำของประเทศไทยกับต่างประเทศ

4.5.1 วิเคราะห์มาตรการทางวินัยในการลงโทษผู้ต้องขังในประเทศไทยเปรียบเทียบกับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

มาตรการทางวินัยในการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ที่มีผลเป็นการลงโทษกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของผู้ต้องขัง และถือเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง ดังปรากฏตาม มาตรา 35 (6) (7) และ (8) บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดวินัยให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยต้องแก้แล้วลงโทษสถานหนึ่งสถานใดหรือหลายสถาน ดังต่อไปนี้ ...

(6) ขังเดี่ยวไม่เกินสามเดือน

(7) ขังห้องมืดไม่มีเครื่องหลับนอนไม่เกิน 2 วันในสัปดาห์หนึ่ง โดยความเห็นชอบของแพทย์

(8) เขี่ยนคราวหนึ่งไม่เกินยี่สิบที ในความควบคุมของแพทย์ แต่ห้ามเขี่ยนคราวต่อไป เว้นแต่จะล่วงพ้นเวลาสามวันจากวันเขี่ยนคราวที่แล้ว ถ้าผู้ต้องขังหญิงห้ามเขี่ยน ..” และได้กำหนดเหตุที่ถือว่าเป็นการกระทำผิดวินัยดังต่อไปนี้คือ

1. ประพฤติผิดระเบียบ หรือข้อบังคับอันมิไว้สำหรับการเขียนเขียนหรือติดต่อกับบุคคลภายนอก⁴⁹⁹
2. พยายามหลบหนีหรือหลบหนีไปแล้ว แต่ได้ตัวคืนมา
3. นำเข้ามาหรือมีสิ่งของต้องห้ามไว้ในเรือนจำ
4. นำสิ่งของซึ่งมิใช่ของตนออกจากเรือนจำโดยมิได้รับอนุญาต
5. ทำให้ทรัพย์สินของหลวงหรือของผู้อื่นเสียหายโดยประมาท
6. กระทำการให้เกิดเหตุขัดขวางในงานของผู้อื่น โดยประมาท
7. กระด้างกระเดื่องต่อคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งต่ำกว่าพัศดีลงมา หรือตั้งแต่พัศดีขึ้นไป
8. ก่อการวิวาทขึ้นกับผู้ต้องขังอื่น แต่ไม่ถึงมีเหตุร้ายแรง
9. เล่นการพนัน
10. ดื่มสุรา สูบกัญชา ฝิ่นหรือเสพของเมาอื่น ๆ
11. คำสั่งของต้องห้าม
12. ละทิ้งหรือเพิกเฉยต่องานอันเป็นหน้าที่
13. พยายาม หรือทำร้ายร่างกายเจ้าพนักงาน
14. ก่อการรบกวนวาย
15. จงใจหลีกเลี่ยงการงาน
16. ขัดคำสั่งพนักงานเจ้าหน้าที่
17. ทำร้ายหรือพยายามทำร้ายผู้อื่น
18. กระทำความผิดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเงินหรือสิ่งของต้องห้าม
19. ฝ่าฝืนระเบียบหรือข้อบังคับของเรือนจำ
20. กระทำผิดนอกกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ในหมวด 5⁵⁰⁰

⁴⁹⁹ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเขียน การติดต่อกับบุคคลภายนอกของผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อกับเรือนจำ พุทธศักราช 2547.

⁵⁰⁰ สำนักทัณฑปฏิบัติส่วนอกัยโทษ ฝ่ายวินัยผู้ต้องขัง, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 366, น. 1.

การลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว ตามมาตรา 35 (6) ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความมาตรา 58 ฟังกระทำในกรณี ดังต่อไปนี้ ตาม ข้อ 111 ฟังกระทำดังต่อไปนี้

- (1) กระด้างกระเดื่องต่อเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาเรือนจำตั้งแต่พักคืนขึ้นไป
- (2) วิวาทกับผู้ต้องขังอื่นตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป
- (3) เป็นเจ้ามือเล่นการพนันหรือสมคบกับผู้อื่นเล่นการพนันแต่สองครั้งขึ้นไป
- (4) เสพยาเสพติดให้โทษ วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท หรือสารระเหย หรือดื่มสุรา หรือของเมาอย่างอื่นตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป

(5) กระทำการตามข้อ 106 (2)

(6) กระทำการตามข้อ 108 (7)⁵⁰¹

ข้อ 106 การตัดการอนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อกับบุคคลภายนอกฟังกระทำในกรณีต่อไปนี้

- (2) พยายามหลบหนีหรือหลบหนีไปแล้วแต่ได้ตัวคืนมา

ข้อ 108 ลดชั้น ฟังกระทำได้ในกรณีต่อไปนี้

- (6) คำสั่งของต้องห้าม⁵⁰² (กฎกระทรวงข้อ 108 แก้ไขตามกฎกระทรวงฯ ฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2553)

ข้อ 118 การขังเดี่ยวนั้น ให้กระทำโดยวิธีแยกผู้ต้องขังรับโทษจากผู้ต้องขังอื่นและคุมขังไว้ในที่ซึ่งจัดขึ้นไว้เป็นพิเศษ ห้ามการติดต่อหรือพูดจากับผู้อื่นทั้งสิ้น พศิจัดให้มีผู้คอยตรวจรักษาขังเดี่ยวให้เป็นไปตามวรรคก่อนและสังเกตเมื่อมีอาการ ป่วยเจ็บซึ่งต้องมีการรักษาพยาบาล⁵⁰³ ผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษขังเดี่ยวนั้นย่อมถูกตัดไม่ได้รับการเยี่ยม ตามหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0908/ว. 75 ลงวันที่ 16 สิงหาคม 2508

และจะขอกล่าวถึงพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ที่จะมีผลใช้บังคับในวันที่ 19 พฤษภาคม 2560 ตามมาตรา 66 (6) บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยถ่องแท้แล้วจึงเสนอผู้บัญชาการเรือนจำลงโทษผู้ต้องขังสถานหนึ่งสถานใด ดังต่อไปนี้ (6) การลงโทษขังเดี่ยวไม่เกินหนึ่งเดือน ...” ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศไปพร้อม ๆ กับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479

⁵⁰¹ เฟิงอ้าง, น. 1.

⁵⁰² กฎกระทรวงข้อ 108 แก้ไขตามกฎกระทรวงฯ ฉบับที่ 14 (พ.ศ. 2553).

⁵⁰³ กฎกระทรวง ข้อ 118.

การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการขังห้องมืด ตามมาตรา 35 (7) แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ตาม ข้อ 112 ของกฎกระทรวงออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ฟังกระทำได้ดังต่อไปนี้คือ

1. ก่อการวิวาทกับผู้ต้องขังอื่นเนื่อง ๆ
2. พยายามหรือทำร้ายร่างกายเจ้าพนักงาน
3. ก่อการวุ่นวาย แต่ไม่ร้ายแรง
4. จงใจหลีกเลี่ยงการงาน
5. จงใจขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชา
6. พยายามหลบหนี

การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการเขียนตามมาตรา 35 (8) ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ข้อ 113 เขียน ฟังกระทำในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) สมคบกับผู้อื่นก่อความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น
- (2) พยายามหรือทำร้ายเจ้าพนักงาน
- (3) พยายามหลบหนี
- (4) ขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชาซึ่งหน้า
- (5) จงใจก่อความเสียหายให้แก่ผู้อื่นหรือกิจการของเรือนจำและได้เกิดความเสียหาย

ขึ้น

จากการศึกษาเปรียบเทียบการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยเรือนจำของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตามตามพระราชบัญญัติเรือนจำของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ค.ศ. 1967 ได้กำหนดเงื่อนไขในการบังคับโทษจำคุกผู้ต้องขังไว้ดังต่อไปนี้คือ

มาตรา 102 เงื่อนไขและข้อกำหนด

1) ในกรณีหากผู้ต้องโทษทำการอันฝ่าฝืนกฎระเบียบหรือหรือไม่ปฏิบัติตามข้อผูกพันที่ได้กำหนดไว้โดยอาศัยอำนาจจากกฎหมายหรือภายใต้กฎหมายฉบับนี้ ไซร์ หัวหน้าผู้ควบคุมดูแลที่ทำการดังกล่าวอาจออกคำสั่งกำหนดโทษความผิดทางวินัย

2) มาตรการลงโทษทางวินัยอาจจะระงับไว้ หากเห็นว่าการว่ากล่าวตักเตือนต่อผู้ต้องโทษเป็นการเพียงพอ

3) การลงโทษทางวินัยสามารถนำมาบังคับใช้ได้⁵⁰⁴ในกรณีที่มีการกระทำความผิดทางอาญาในลักษณะเดียวกันหรือนำระบบการปรับโทษหรือมาตรการลงโทษทางปกครองมาบังคับ⁵⁰⁴

และกำหนดโทษทางวินัยตาม มาตรา 103 กล่าวคือ

- (1) มาตรการลงโทษทางวินัยที่สามารถนำมาใช้บังคับได้นั้นประกอบด้วย
  - 1) การตำหนิโทษ
  - 2) การจำกัดหรือการเพิกถอนสิทธิใช้สอยทรัพย์สินและหรือครอบครองกรรมสิทธิ์อันเกี่ยวข้องกับคำบำรุงรักษาหรือการจัดการรวมถึงการซื้อเป็นเวลา 3 เดือน
  - 3) การจำกัดหรือเพิกถอนสิทธิในอันที่เกี่ยวกับเครื่องมืออุปกรณ์สำหรับการอ่านและเรียนรู้เป็นเวลาสองสัปดาห์ขึ้นไป รวมถึงอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องรับวิทยุและโทรทัศน์เป็นเวลาสูงสุด 3 เดือน ขณะเดียวกันท่านว่าการเพิกถอนอาจพิจารณาเพียงแค่สูงสุดสองสัปดาห์ก็ได้
  - 4) การจำกัดหรือเพิกถอนสิทธิในอันที่เกี่ยวกับวัตถุสิ่งของสำหรับการปฏิบัติงานในช่วงเวลาว่างหรือการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดงานของชุมชนเป็นเวลาสูงสุด 3 ปี
  - 5) การจัดให้มีที่พักแยกออกไปต่างหากในระหว่างที่มีกิจกรรมที่ว่างจากการทำงานเป็นเวลาสูงสุด 4 สัปดาห์
  - 6) (ยกเลิก)
  - 7) การเพิกถอนจากงานที่ได้รับมอบหมายหรือการจ้างงานเป็นเวลาสูงสุดสี่สัปดาห์รวมถึงการยกเลิกในส่วนอื่น ๆ ภายใต้บังคับตามกฎหมายฉบับนี้ที่ครอบคลุมถึง
  - 8) การจำกัดการเดินทางหรือติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ภายนอกสถานที่ทำการในกรณีเร่งด่วนเป็นเวลาสูงสุด 3 เดือน
  - 9) การดำเนินการจับกุม โดยมีระยะเวลาสูงสุด 4 สัปดาห์
- (2) อาจกำหนดให้ทำการจับกุมเฉพาะการกระทำความผิดอันร้ายแรงหรือกระทำความผิดซ้ำเดิมหลายครั้ง
- (3) อาจใช้การลงโทษทางวินัยในหลายมาตรการร่วมกันหรือใช้พร้อมกันได้
- (4) บทบัญญัติในวรรค 1 ข้อ 3 ถึง 8 จะสามารถสั่งดำเนินการได้เฉพาะกรณีการกระทำความผิดอันเกี่ยวข้องกับการจำกัดหรือเพิกถอนสิทธิที่เกี่ยวข้องกับทางการหรือเจ้าหน้าที่บริหาร บทบัญญัติดังกล่าวไม่สามารถใช้บังคับกรณีเกี่ยวข้องกับการจับกุม⁵⁰⁵

⁵⁰⁴StVollzG. § 102.

⁵⁰⁵StVollzG. § 103.

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยตามพระราชบัญญัติไทย พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังคนใดกระทำผิดวินัยให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยถ่วงแท้แล้วลงโทษสถานหนึ่งสถานใดหรือหลายสถาน ดังต่อไปนี้ ...

(6) ขังเดี่ยวไม่เกินสามเดือน

(7) ขังห้องมืดไม่มีเครื่องหลับนอนไม่เกิน 2 วันในสัปดาห์หนึ่ง โดยความเห็นชอบของแพทย์

(8) เข็มยกราวหนึ่งไม่เกินยี่สิบที ในความควบคุมของแพทย์ แต่ห้ามเข็มยกราวต่อไป เว้นแต่จะล่วงพ้นเวลาสามสัปดาห์จากวันเข็มยกราวที่แล้ว ถ้าผู้ต้องขังหญิงห้ามเข็มยกราว ..”

ไม่ปรากฏว่ามีการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง ตามพระราชบัญญัติเรือนจำของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ค.ศ. 1967 โดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืดและการเข็มยกราว ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) และเมื่อเปรียบเทียบการลงโทษตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กับพระราชบัญญัติเรือนจำของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ค.ศ. 1976 แต่พบว่าการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง ที่แตกต่างจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ดังต่อไปนี้คือ ตามมาตรา 103

(1) มาตรการลงโทษทางวินัยที่สามารถนำมาใช้บังคับได้นั้น

5) การจัดให้มีที่พักแยกออกไปต่างหากในระหว่างที่มีกิจกรรมที่ว่างจากการทำงานเป็นเวลาสูงสุด 4 สัปดาห์ ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย และพิจารณาประกอบกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 ซึ่งจะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 19 พฤษภาคม 2560 มิได้บัญญัติให้มีการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง โดยการจัดให้มีที่พักแยกออกไป

7) การเพิกถอนจากงานที่ได้รับมอบหมายหรือการจ้างงานเป็นเวลาสูงสุด 4 สัปดาห์ รวมถึงการขกเลิกในส่วนอื่น ๆ ภายใต้บังคับตามกฎหมายฉบับนี้ที่ครอบคลุมถึง ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย และพิจารณาประกอบกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 ซึ่งจะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 19 พฤษภาคม 2560 มิได้บัญญัติให้มีการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยการจัดให้มีการเพิกถอนจากงานที่ได้รับมอบหมายหรือการจ้างงานและกำหนดระยะเวลาในการลงโทษไว้ด้วย

8) การจำกัดการเดินทางหรือติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ภายนอกสถานที่ทำการในกรณีเร่งด่วนเป็นเวลาสูงสุด 3 เดือน ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย และพิจารณาประกอบกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 ซึ่งจะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 19 พฤษภาคม 2560 มิได้บัญญัติให้มีการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยการจำกัดการเดินทางหรือติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ภายนอกสถานที่และจำกัดระยะเวลาดังกล่าว

9) การดำเนินการจับกุม โดยมีระยะเวลาสูงสุด 4 สัปดาห์ ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย และพิจารณาประกอบกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 ซึ่งจะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 19 พฤษภาคม 2560 มิได้บัญญัติให้มีการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยการดำเนินการจับกุมผู้ต้องขัง โดยมีระยะเวลาสูงสุดกำหนดไว้ด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้คำนึงถึงเรื่องสิทธิของผู้ต้องขังในฐานะที่เป็น “ประชาชน” ของการบังคับโทษ สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค การลงโทษดังกล่าวไม่เป็นการกระทำทรมาน ทารุณ โหดร้าย และไม่เป็นการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง ซึ่งสอดคล้องกับการลงโทษทางวินัยของผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติเรือนจำ ค.ศ. 1976

ประกอบกับการบังคับใช้การลงโทษทางวินัย ตามมาตรา 104 (5) กรณีการจับกุมดำเนินการในลักษณะกักขังเดี่ยว สามารถจัดให้อยู่ในห้องกักขังพิเศษ ซึ่งจะต้องเป็นไปตามข้อกำหนดแห่งกฎหมายที่ได้วางไว้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระยะเวลาในการคุมขังและการอยู่ในที่คุมขังเดี่ยวทั้งกลางวันและกลางคืน ตามมาตรา 104 ซึ่งในการลงโทษในลักษณะการกักขังเดี่ยวนั้น... และให้อำนาจในการดำเนินการลงโทษทางวินัยให้เป็นของผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้สั่ง

วิธีการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยตามมาตรา 106

(1) ต้องทำให้เป็นที่เห็นประจักษ์ว่าผู้ต้องโทษได้รับการสอบสวน ทั้งนี้การสอบสวนต้องบันทึกเอาไว้ โดยคำให้การใด ๆ ของผู้ต้องโทษต้องมีการลงบันทึกไว้ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ การลงโทษทางวินัยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย มิได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าต้องทำให้เห็นประจักษ์ว่าผู้ต้องโทษได้รับการสอบสวน และบันทึกคำให้การของผู้ต้องขังที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยของทางเรือนจำตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์

(2) หากมีการฝ่าฝืนหรือละเมิดกฎหมายชั้นร้ายแรง ให้หัวหน้าทัณฑ์หรือผู้บัญชาการเรือนจำนั้น ๆ ปกป้องหรือในการประชุมร่วมกับบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อตัวผู้ต้องขังก่อนที่จะพิจารณากำหนดบทลงโทษทางวินัย ในกรณีหากผู้ต้องขังอยู่ในช่วงการรักษาพยาบาลหรือเป็นสตรีตั้งครรภ์หรือสตรีที่เพิ่งคลอดทารกก่อนที่จะดำเนินการกำหนดลงโทษทางวินัยให้ปรึกษาหารือรับฟังข้อชี้แนะจากแพทย์ประจำทัณฑ์สถานก่อน เมื่อเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย มิได้บัญญัติหรือกำหนดไว้โดยชัดแจ้งว่ากรณีใดเป็นการกระทำผิดวินัยร้ายแรง และมีได้มีการบัญญัติหรือกำหนดว่าหากมีการกระทำผิดวินัยร้ายแรง ให้หัวหน้าทัณฑ์หรือผู้บัญชาการเรือนจำปรึกษาหารือในการประชุมร่วมกับบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษผู้ต้องขัง แต่บัญญัติให้เป็นอำนาจของผู้บัญชาการเรือนจำที่มีอำนาจในการลงโทษผู้ต้องขังได้ ซึ่งถือว่าผิดหลักในการตรวจสอบที่ควรจะมีการร่วมกันตรวจสอบจากหลาย ๆ ฝ่ายเพื่อความถูกต้องและชัดเจนเพราะการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของผู้ต้องขัง อาจทำให้ผู้ต้องขังได้รับผลกระทบต่อตัวผู้ต้องขัง บุคลิกภาพของผู้ต้องขัง และอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย ดังนั้น ควรที่จะมีการตรวจสอบเพื่อความถูกต้องในการวินิจฉัยหรือการลงโทษทางวินัย

(3) การพิจารณาตัดสินโทษต่อผู้ต้องโทษจากหัวหน้าทัณฑ์สถานหรือผู้บัญชาการเรือนจำให้เปิดเผยบอกกล่าวด้วยวาจาโดยเขียนชี้แจงเหตุผลและคำตัดสินสั้น ๆ เป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 (6) (7) และ (8) และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 (6) มิได้บัญญัติไว้ว่าให้ผู้บัญชาการเรือนจำเปิดเผยบอกกล่าวด้วยวาจา เขียนชี้แจงเหตุผลและคำตัดสินเป็นลายลักษณ์อักษรถือว่าเป็นการพิจารณาโดยเปิดเผยตามหลักทั่วไปที่ต้องกระทำการพิจารณา วินิจฉัยโทษทางวินัยโดยเปิดเผย

ดังนั้น จากการศึกษาเปรียบเทียบการลงโทษทางวินัยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 (6) (7) และ (8) กับพระราชบัญญัติเรือนจำ ค.ศ. 1967 ตามมาตรา 103 แล้วไม่ปรากฏว่ามีการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยการขังห้องมืดและเขียน แต่พบว่าการลงโทษทางวินัย ตามมาตรา 103 (5) การจัดให้มีที่พักแยกออกไปต่างหากในระหว่างที่มีกิจกรรมที่ว่างจากการทำงานเป็นเวลา สูงสุด 4 สัปดาห์ ที่มีลักษณะคล้ายกับการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยการขังเดี่ยวตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของประเทศไทย แต่จะแตกต่างกันโดยวิธีการ ขั้นตอน ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น และการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติเรือนจำ ค.ศ. 1967 ยังสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญของประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี มาตรา 1 เกี่ยวกับเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มาตรา 2 เรื่องเสรีภาพ มาตรา 3 เรื่องของความเสมอภาคเท่าเทียมกันที่ผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ ดังนั้น การลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว การขังห้องมืด และการ

เขียน แตกต่างกับพระราชบัญญัติเรือนจำ ค.ศ. 1967 ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและเป็นการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นการทรมานและทารุณโหดร้าย ดังนั้น จึงควรที่จะยกเลิกการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง โดยการขังเดี่ยว โดยการขังห้องมืด และการเขียน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความ มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ และควรยกเลิกการลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความ

4.5.2 วิเคราะห์มาตรการทางวินัยในการลงโทษผู้ต้องขังในประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษ

จากการศึกษาพบว่า การลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำคามผิดของประเทศอังกฤษตามระเบียบวินัยเรือนจำ ค.ศ. 1964 แก้ไขล่าสุด ค.ศ. 1999 ได้กำหนดความผิดเกี่ยวกับการฝ่าฝืนระเบียบวินัยของเรือนจำไว้ทั้งหมดจำนวน 25 ฐาน ซึ่งการพิจารณาโทษทางวินัยนั้นมีหลักการพิจารณา 2 ระดับ คือระดับความผิดที่ร้ายแรงและระดับความผิดที่ไม่ร้ายแรงแตกต่างกันออกไปดังต่อไปนี้คือ

- 1) การทำร้ายใด ๆ
- 2) การกักขังบุคคลใด ๆ
- 3) การปฏิเสธไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่หรือบุคคลใด ๆ (นอกเหนือจากผู้ต้องขัง) ที่อยู่ภายในเรือนจำโดยชอบ
- 4) ทะเลาะวิวาทกับบุคคลอื่น
- 5) กระทำการโดยเจตนาหรือประมาทเป็นเหตุได้รับอันตรายต่อสุขภาพหรือความปลอดภัยของบุคคลอื่น
- 6) จงใจขัดขวางเจ้าหน้าที่หรือบุคคลอื่นในการปฏิบัติหน้าที่ (นอกจากผู้ต้องขัง) อยู่ในระหว่างการทำงานภายในเรือนจำ
- 7) หลบหนีออกจากเรือนจำหรือจากการควบคุมของเจ้าพนักงาน
- 8) ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขใด ๆ ในการปล่อยตัวชั่วคราว
- 9) การใช้ยาเสพติดหรือไม่ควบคุมการใช้ยาเสพติด เว้นแต่การใช้ยาเสพติดดังกล่าวจากคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย
- 10) เจตนาตี้มแอลกอฮอล์หรือการใช้ยาเสพติด
- 11) ตี้มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือเครื่องดื่มอื่นใดนอกจากที่ได้รับอนุญาต
- 12) การมีไว้ในครอบครองซึ่งสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

(1) สิ่งของต้องห้าม

(2) สิ่งของที่ได้รับอนุญาตแต่มีในอยู่ในความครอบครองในปริมาณที่มากเกินไปกว่าที่กำหนด

13) ขายหรือส่งมอบสิ่งของที่ไม่ได้รับอนุญาตให้กับบุคคลใด ๆ

14) ขายหรือส่งมอบสิ่งของให้บุคคลใด ๆ โดยที่ไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงาน

เรือนจำ

15) นำสิ่งของหรือสิ่งที่อยู่ภายในเรือนจำไปโดยไม่มีเหตุอันควร

16) กระทำโดยเจตนาหรือกระทำโดยปราศจากความระมัดระวังทำให้เกิดเพลิงไหม้ภายในเรือนจำรวมถึงทรัพย์สินต่าง ๆ ทั้งของตนเองและผู้อื่น

17) ทำลายหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของทางเรือนจำหรือทรัพย์สินของผู้อื่น

18) ไม่อยู่ในสถานที่ที่กำหนดไว้หรือเข้าไปในสถานที่ต้องห้าม

19) กระทำการไม่สุภาพต่อเจ้าหน้าที่หรือบุคคลอื่นใด (นอกจากผู้ต้องขัง) ในการปฏิบัติงานหรือต่อบุคคลอื่นใดที่เข้าเยี่ยมชมภายในเรือนจำ

20) แสดงท่าทางไม่เหมาะสมหรือใช้คำพูดที่เป็นการดูถูกหรือเหยียดหยามผู้อื่น

21) จงใจละเลยการทำงานตามหน้าที่หรือปฏิเสธการทำงานตามหน้าที่

22) ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย

23) ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหรือระเบียบงานตามที่กำหนดไว้

24) ได้รับยาเสพติดชนิดที่ได้รับการควบคุมหรือสิ่งอื่น โดยปราศจากความยินยอมของเจ้าหน้าที่ในระหว่างการเยี่ยม

25) (ก) การพยายามกระทำการ

(ข) คบคิดกับผู้ต้องขังอื่นในการที่จะกระทำการหรือ

(ค) ให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังอื่นที่จะกระทำการหรือพยายามกระทำการใด ๆ ซึ่งเป็นความผิดดังกล่าวข้างต้น โดยมีได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานเรือนจำ

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างกับการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2497 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มิได้กำหนดระดับความผิดหรือความร้ายแรงของเหตุในการผิดวินัยของทางเรือนจำเหมือนกับประเทศอังกฤษ ที่แบ่งเป็นระดับความผิดที่ร้ายแรงและระดับความผิดที่ไม่ร้ายแรง และในการกำหนดมาตรการ

ลงโทษตามกฎหมายเรือนจำที่กำหนดให้เจ้าพนักงานสามารถกำหนดบทลงโทษมากกว่าหนึ่ง
บทลงโทษ ตามกฎข้อที่ 55⁵⁰⁶ ของกฎเรือนจำ มีดังนี้คือ

1. การตักเตือน
2. ปรับปรับสิทธิพิเศษสูงสุดเป็นระยะเวลาไม่เกิน 42 วัน
3. ยกเว้นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังอื่นเป็นระยะเวลาไม่เกิน 21 วัน
4. งดหรือหยุดรับรายได้เป็นระยะเวลาไม่เกิน 84 วันและไม่ต่ำกว่า 42 วัน
5. กักขังสูงสุดเป็นระยะเวลาไม่เกิน 14 วัน
6. ในกรณีที่มีการกำหนดระยะเวลาขั้นต่ำหรือระยะเวลาขั้นสูงไว้ให้ผู้ต้องขังที่ได้รับ
รายได้สูงสุดไม่เกิน 42
7. ในกรณีที่ผู้ต้องขังได้รับสิทธิอย่างอื่นให้ปรับปรับสิทธิภายในระยะเวลาที่เหมาะสม
ภายใต้กฎข้อที่ 43 (1) ดังต่อไปนี้คือ
  - 1) มีบทความที่มีการกล่าวถึง
  - 2) รางวัลที่ได้จากการตักเตือนไม่นำมารวมกับการลงโทษอื่น ๆ สำหรับ
บทลงโทษเหมือนกัน
  - 3) ถ้าเป็นผู้ต้องขังที่กระทำความผิดมากกว่า 1 ข้อภายใต้บทลงโทษนี้ซึ่งเกิดจาก
หลักการลงโทษเดียวกัน อาจจะต้องให้ทำงานอย่างต่อเนื่อง แต่ในกรณีที่ได้รับรางวัลวันที่เพิ่มนั้น
ระยะเวลาที่เพิ่มต้องไม่เกิน 42 วันและในกรณีที่ที่ได้รับรางวัลจากการคุมขังเดี่ยว ระยะเวลาที่คุมขัง
ทั้งหมดต้องไม่เกิน 14 วัน
  - 4) ในการจัดเก็บภาษีการลงโทษภายใต้กฎข้อบังคับนี้ผู้ว่าราชการจังหวัดต้อง
คำนึงถึงแนวทางใด ที่เลขานุการของรัฐจะเป็นปัญหาไปถึงระดับการลงโทษที่ปกติควรจะกำหนด
ไว้สำหรับความผิดนั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการมีระเบียบวินัย

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยการลงโทษขังเดี่ยว การลงโทษ
ขังห้องมืด และการเขียน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ
(8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ กับ
ระเบียบวินัยเรือนจำ ค.ศ. 1964 (แก้ไขล่าสุด ค.ศ. 1999) และกฎหมายเรือนจำ ค.ศ. 1952 ของ
ประเทศอังกฤษ ไม่ปรากฏว่ามีการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำความผิดวินัยเรือนจำ ค.ศ. 1964 (แก้ไขล่าสุด
1999) ประกอบกฎหมายเรือนจำ ค.ศ. 1952 โดยการลงโทษขังเดี่ยว การลงโทษขังห้องมืด และการ
เขียน แต่พบว่าตามระเบียบวินัยเรือนจำ ค.ศ. 1964 (แก้ไขล่าสุด ค.ศ. 1999) และกฎหมายเรือนจำ

⁵⁰⁶The Prison Rules 55.

ค.ศ. 1952 ของประเทศอังกฤษมีการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตาม กฎข้อที่ 55 ของกฎหมายเรือนจำ ที่มีการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังแตกต่างจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และตาม พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 กล่าวคือ มีการลงโทษผู้ต้องขังโดยการยกเว้นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังอื่นเป็นระยะเวลาไม่เกิน 21 วันและการลงโทษผู้ต้องขังโดยการกักขัง สูงสุดเป็นระยะเวลาไม่เกิน 14 วัน

ดังนั้น เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ตามมาตรา 66 (6) ประกอบกฎกระทรวง มหาดไทย กับระเบียบวินัยเรือนจำ ค.ศ. 1964 (แก้ไขล่าสุด ค.ศ. 1999) และกฎหมายเรือนจำ ค.ศ. 1952 ของประเทศอังกฤษ ควรที่จะยกเลิกการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการลงโทษขัง เดี่ยว ขังห้องมืดและเขียนเพราะไม่สอดคล้องกับนานาอารยประเทศและการลงโทษดังกล่าวกระทบ ต่อสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นการทรมานและทารุณ โหดร้าย เป็นการกระทำที่ละเมิดต่อสิทธิของผู้ต้องขังจึงควรที่จะยกเลิกการลงโทษทางวินัยดังกล่าว และควรใช้การลงโทษทางวินัยอย่างอื่นแทนประกอบกับการลงโทษทางวินัยดังกล่าวไม่ก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อตัวผู้ต้องขังเองและขัดกับวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่ควรที่จะปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของผู้กระทำผิด เมื่อพ้นโทษออกมาแล้วสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ

4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบวัฒนธรรมของคนไทยในรูปแบบเรือนจำที่เหมาะสม

เรือนจำ/ทัณฑสถานในปัจจุบันมีวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงมาจนถึงปัจจุบัน เกือบ 200 ปีมาแล้ว ซึ่งเรือนจำ/ทัณฑสถานในอดีตที่ใช้ลงโทษมีความโหดร้ายทารุณ ในการลงโทษ รวมถึงวิธีการปฏิบัติต่อนักโทษขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจในการปกครองแล้วแต่ว่าจะเห็นสมควร มักใช้วิ การลงโทษ โดยวิธีการทารุณ โหดร้ายเพื่อตอบแทนแก้แค้นและก่อให้เกิดความเจ็บปวดสาสมกับ สัดส่วนความผิดที่เกิดขึ้น เช่น การเขียน การตัดอวัยวะ การประจาน การเนรเทศ การประหารชีวิต การริบทรัพย์สินและการลงโทษ โดยการทรมานอื่น ๆ การเปลี่ยนวิธีการลงโทษแบบกระทำทารุณ แก่ผู้กระทำความผิดไปสู่ระบบการใช้สถานที่คุมขังมีขึ้นใน ค.ศ. 16 ทางประเทศภาคพื้นยุโรป ต่อมาได้มีการแพร่ขยายและวิวัฒนาการ ไปสู่การระบบราชทัณฑ์ในฐานะสถาบันป้องกันสังคมใน สหรัฐอเมริกาและบรรดาประเทศต่าง ๆ เมื่อ ค.ศ. 19

สถานที่คุมขังเดิมแตกต่างจากตารางและเรือนจำในปัจจุบันคือ สถานที่คุมขังผู้กระทำ ความผิดมักจะคุมขังไว้ในอาคารบ้านเรือน ที่อยู่อาศัยของผู้มีอำนาจหรือที่อื่น ๆ ที่พอจะคุมขังได้ ส่วนมาดัดแปลงใช้ห้องใต้ดิน ปราสาท หอคอย หรือถ้าคุมขังนักโทษ นักโทษที่ถูกคุมขังมี 2 จำพวก

คือประเภทแรกเป็นผู้กระทำผิดเกี่ยวกับกบฏ เป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนาและนักปฏิรูปสังคม ประเภทที่สองได้แก่ผู้กระทำผิดที่ถูกจำขังเพื่อให้ชำระค่าปรับหรืออื่น ๆ สถานที่คุมขังส่วนใหญ่ก่อสร้างเพื่อควบคุมลงโทษป้องกันการหลบหนี มีสภาพสกปรกและเป็นสาเหตุการเกิดโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ

เมื่ออิทธิพลความเชื่อของคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกแพร่ขยายไปทั่วยุโรปโดยมีความเชื่อเรื่องบาปหรือความชั่วร้ายที่จะต้องแก้ไขด้วยกระบวนการกล่อมเกลาคจิตใจ โดยให้ผู้ถูกลงโทษอยู่ตามลำพังเพื่อฝึกสมาธิจิต ชำระล้างจิตใจ ทำให้เกิดความเชื่อใหม่ว่าการจำคุกคืออิสรภาพของผู้กระทำผิดเดิมยังไม่เหมาะสมสมควรที่จะใช้วิธีการลงโทษผู้กระทำผิดโดยการแยกจองจำให้อยู่คนเดียวเพื่อให้ผู้กระทำผิดนั้นมีโอกาสพิจารณาไตร่ตรอง ตำนานถึงผลกระทบที่กระทำลงไปทำนองเดียวกับนักบวชที่สำนึกบาปเพื่อการขจัดรากเหง้าแห่งความชั่วร้ายออกจากจิตใจให้กลับสู่โลก ผู้บริสุทธิ์ นับแต่นั้นมาแนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษของฝ่ายศาสนาจักรกับฝ่ายบ้านเมืองจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

คุกหรือตะรางถือกำเนิดในประเทศอังกฤษเป็นแห่งแรกเพื่อใช้สำหรับคุมขังผู้กระทำผิดที่รอการพิจารณาคดีของศาล สภาพทั่วไปของคุกหรือตะรางมีสภาพสกปรกและมีบรรยากาศที่เลวร้าย ทั้งในด้านสุขภาพและจิตใจ ต่อมาเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสังคมไม่นิยมการลงโทษในแบบทรมาณอีกต่อไปและมีการพัฒนาไปสู่ระบบเรือนจำหรือทัณฑสถานในปัจจุบัน และในปี ค.ศ. 1650 สหรัฐอเมริกาได้นำระบบคุก ตะรางของอังกฤษมาใช้โดยปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในสหรัฐอเมริกาและใช้หลักมนุษยธรรมในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด โดยเห็นว่าการใช้คุกหรือตะรางเป็นสถานที่คุมขังเพื่อการลงโทษและแก้ไขจิตใจผู้กระทำผิด โดยมีการพัฒนาการปฏิบัติที่สำคัญหลายประการ อาทิเช่น การพัฒนาเรื่องความปลอดภัยของผู้ต้องขังและชุมชน การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดอย่างมีมนุษยธรรมโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรี คุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ การฝึกอบรม ฟื้นฟูแก้ไขจิตใจผู้กระทำผิดให้กลับประพฤติตนเป็นคนดีหลังจากการพ้นโทษแล้ว การควบคุมผู้กระทำผิดที่เป็นภัยต่อสังคม ป้องกันการหลบหนีหรือกระทำความผิดเนื่องใจการคุมประพฤติหรือการพักการลงโทษไว้ชั่วคราว

สถานดัดสันดานเป็นต้นกำเนิดของเรือนจำและทัณฑสถาน มีแนวคิดในการใช้มาตรการลงโทษเพื่อแก้ไขหรือดัดสันดานผู้กระทำผิด เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษเมื่อ ค.ศ. 1552 สืบเนื่องจากความรู้สึกในด้านมนุษยธรรมและมีความมุ่งหมายที่ใช้การคุมขังเพื่อการดัดสันดานและก่อให้เกิดรายได้แก่รัฐพร้อมกันไป ตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกในกรุงลอนดอน ในปี ค.ศ. 1557 โดยใช้ปราสาทบริดเวลล์ ต่อมาประเทศในภาคพื้นยุโรปได้เลียนแบบสถานดัดสันดานในประเทศอังกฤษใช้กันอย่างแพร่หลาย เช่น เนเธอร์แลนด์

ในประเทศอังกฤษ จอร์น โฮเวิร์ด ได้รับยกย่องจากนักทฤษฎีว่าเป็นผู้นำแห่งการปฏิรูปเรือนจำรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ มาเขียนหนังสือเรื่อง “สถานการณ์ของเรือนจำ” มีสาระสำคัญคือ

1. สถานที่ตั้งของเรือนจำควรเลือกทำเลที่เหมาะสม มีอากาศปลอดโปร่งหรือใกล้แม่น้ำ
2. เรือนจำและทัณฑสถานที่สร้างขึ้นใหม่ต้องมีห้องนอนเดี่ยวเล็ก ๆ ให้นักโทษได้นอนเวลากลางคืนไม่ปะปนกัน
3. ต้องจัดให้มีที่อาบน้ำ อาหารและการสุขาภิบาลแก่นักโทษอย่างเหมาะสม
4. ต้องกำหนดมาตรการฝึกวิชาชีพและการอบรมทางศาสนาเพื่อแก้ไขพฤติกรรมให้กลับประพฤติตนเป็นคนดี
5. ต้องมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ ความซื่อสัตย์และจัดให้มีการรับเงินเดือนอย่างเหมาะสมเพียงพอ จัดระบบการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมนักโทษให้หมดไป

นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 20 ระบบเรือนจำและทัณฑสถานพัฒนาไปสู่ยุคทฤษฎีทฤษฎีใหม่หรือการราชทัณฑ์ใหม่ ซึ่งมีความหมาย 2 นัย

ประการแรกหมายถึง การพัฒนาระบบการราชทัณฑ์ก้าวหน้านานาชาติ เน้นการใช้กระบวนการลงโทษด้วยการคุมประพฤติ การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล การพักการลงโทษ การก่อสร้างเรือนจำและทัณฑสถานแบบขนาดกลางและการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ ความสามารถ ซื่อสัตย์ สุจริตต่อหน้าที่

ประการที่สองหมายถึง การจัดระบบเรือนจำโดยคำนึงถึงหลักการอันเป็นเลิศ กำหนดมาตรฐานการลงโทษผู้กระทำผิดให้สอดคล้องกับหลักทฤษฎีการแก้ไขใหม่ หลักพฤติกรรมศาสตร์และใช้เรือนจำหรือทัณฑสถานให้น้อยลง

วิวัฒนาการกิจการราชทัณฑ์ในประเทศไทยได้มีวิวัฒนาการที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์การปกครองและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองมาโดยตลอด มีการพัฒนาที่สำคัญรวม 3 สมัย คือ

1. การราชทัณฑ์ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. การราชทัณฑ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองและ
3. การราชทัณฑ์สมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปัจจุบัน

การราชทัณฑ์ก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แยกสังกัดไปตามส่วนราชการต่าง ๆ ในรูปแบบที่สอดคล้องกับการปกครองระบบจตุสดมภ์ กล่าวคือได้แบ่งการ

ควบคุมนักโทษออกเป็นเรือนจำในกรุงเทพฯกับเรือนจำหัวเมืองชั้นนอก เรือนจำในกรุงเทพฯ มีชื่อเรียกอยู่ 2 อย่างคือ คุกกับตะราง คุกกับตะราง ที่ใช้เป็นสถานที่คุมขังผู้ต้องขังแต่ต่างกันคือ คุก ใช้เป็นที่คุมขังผู้ต้องขังที่มีกำหนดโทษตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป ส่วนตะราง ใช้เป็นที่คุมขังผู้ต้องขังที่มีกำหนดโทษตั้งแต่ 6 เดือนลงมา

การราชทัณฑ์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง นับเป็นยุคทองแห่งการปฏิรูปการบริหารกระบวนการยุติธรรมตามแบบอย่างนานาอารยประเทศอย่างจริงจัง โดยมีการสร้างคุกขึ้นใหม่ใหม่ เรียกว่า กองมหันตโทษหรือคุกใหม่ คือ เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน ทั้งยังโปรดเกล้าฯให้สร้างตะรางขึ้นใหม่ เรียกว่า กองลหุโทษ โดยการก่อสร้างเรือนจำทั้งสองแห่งได้แบบอย่างการก่อสร้างเรือนจำของสหราชอาณาจักร ได้ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2433 (ร.ศ. 109) เรียกคุกและตะรางแห่งใหม่นี้ว่า กรมนักโทษ สังกัดกระทรวงนครบาล ต่อมาในปี พ.ศ. 2434 (ร.ศ. 110) ได้มีการตราข้อบังคับไว้สำหรับคุมขังนักโทษในกรมพระนครบาล ถือเป็น การปฏิรูปการควบคุมนักโทษที่สำคัญหลายประการ อาทิเช่น ยกเลิกการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมนักโทษ กำหนดให้เจ้าพนักงานเรือนจำได้รับเงินเดือนในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐแทนผลประโยชน์ในการใช้แรงงานนักโทษ ตลอดจนกำหนดให้รัฐเป็นผู้ออกค่าเครื่องนุ่งห่ม ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดู การรักษาพยาบาลแก่นักโทษ และการราชทัณฑ์สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองมาจนถึงปัจจุบัน ได้มีการแก้ไข เปลี่ยนแปลง ข้อบังคับเรือนจำต่าง ๆ มากมาย ล้วนแล้วแต่มีเนื้อหาในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่พัฒนาไปสู่แนวทางที่มีเหตุผลยิ่งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในประเทศที่เจริญแล้ว แต่ก็แฝงไว้ซึ่งหลักการผสมผสานระหว่างการลงโทษและการแก้ไขผู้กระทำผิดเพื่อให้เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

จะเห็นได้ว่า คุกกับตะรางในประเทศไทยในสมัยก่อนที่ใช้ในการลงโทษผู้กระทำผิดก่อให้เกิดทรมานแก่ผู้กระทำผิด ทั้งต่อร่างกายและจิตใจ และได้มีการพัฒนาตามแบบอย่างของนานาอารยประเทศเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองในปัจจุบัน การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดตามหลักมาตรฐานเพื่อให้สอดคล้องหลักมนุษยธรรมที่ว่า การคุมขังผู้กระทำผิดในคุกหรือตะรางเพื่อการลงโทษและเพื่อการแก้ไขจิตใจของผู้กระทำผิด แต่ในการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยเรือนจำตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ได้กำหนดให้มีการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการขังเดี่ยว การขังห้องมืด ซึ่งสถานที่ใช้ลงโทษผู้กระทำผิดวินัยดังกล่าวก่อให้เกิดการทรมานต่อร่างกายและจิตใจ และเมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 ได้กำหนดให้มีการลงโทษผู้ต้องขังโดยการขังเดี่ยวและในการลงโทษผู้ต้องขังไม่สอดคล้องกับหลักมนุษยธรรมในการลงโทษผู้ต้องขังที่ว่า การ

คุมขังในคุกหรือตารางเพื่อการลงโทษและเพื่อการแก้ไขจิตใจของผู้ต้องขัง ซึ่งถือว่าผิดวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ไม่สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักมาตรฐานสากล ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของสภาพห้องขัง สุขอนามัย อาหาร บรรยากาศรวมทั้งสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่ไม่เหมาะสมกับการลงโทษผู้ต้องขัง ส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายและสภาพจิตใจและอาจส่งผลถึงชีวิตของผู้ต้องขัง ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ได้บัญญัติให้ความคุ้มครอง สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค หลักในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ต้องไม่เป็นการกระทำโดยการทรมาน ทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง

ดังนั้น การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยเรือนจำตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติเรือนจำ ลงโทษขังเดี่ยว ขังห้องมืดและการเขียน และพิจารณาการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ตามมาตรา 66 (6) โดยการลงโทษขังเดี่ยวไม่เกินหนึ่งเดือนดังกล่าว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการลงโทษแต่อย่างใด เป็นการกระทำทรมาน ทารุณ โหดร้าย ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ เป็นการจำกัดสิทธิ เสรีภาพ ถือเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง จึงควรที่จะยกเลิกการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังดังกล่าว

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ในอดีตได้มีมาตรการการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยเน้นการปฏิบัติต่อเนื้อตัว ร่างกายของผู้ต้องขังด้วยวิธีการอันทารุณ โหดร้าย กล่าวคือ เป็นการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังในฐานะที่เป็น “กรรม” ในการบังคับโทษซึ่งในการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน คำนึงถึงสิทธิของผู้ต้องขังในฐานะที่ผู้ต้องขังเป็น “ประชาชน” ในการบังคับโทษ การดำเนินงานบังคับโทษจำคุกภายหลังที่มีคำพิพากษาขอศาล หน่วยงานราชทัณฑ์ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบการบังคับโทษจำคุกของผู้ต้องขัง การปฏิบัติงานบังคับโทษภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษามีโดยวัตถุประสงค์ในการมุ่งเน้นให้เกิดความสงบเรียบร้อยของสังคม และเพื่อป้องกันมิให้ผู้ต้องขังกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก การดำเนินการของหน่วยงานราชทัณฑ์มีภารกิจหลักที่สำคัญ คือ การปรับปรุงและแก้ไขนิสัย พฤติกรรมของผู้ต้องขัง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมภายหลังจากการพ้นโทษออกมาจากเรือนจำ/ทัณฑสถานและสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขและป้องกันมิให้ผู้ต้องขังกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก โดยดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560 โดยพระราชบัญญัตินี้ มีทั้งสิ้น 78 มาตรา ได้บัญญัติเรื่องวินัยและบทลงโทษ ไว้ในหมวด 7 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ดังนั้น จึงจะขอกล่าวควบคู่ไปกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้ในการบังคับโทษจำคุกของประเทศไทยที่กำหนดวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังภายหลังจากศาลมีคำพิพากษาให้จำคุก โดยได้กำหนดวิธีการตั้งแต่ภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาการรับตัวผู้ต้องขังเข้าในเรือนจำ/ทัณฑสถาน รวมถึงขั้นตอน วิธีการต่าง ๆ ในการใช้มาตรการบังคับโทษต่อผู้ต้องขังจนกระทั่งผู้ต้องขังได้รับการปล่อยตัวออกจากเรือนจำ/ทัณฑสถานหลังจากที่พ้นโทษ

เมื่อผู้ต้องขังอยู่ภายในเรือนจำ/ทัณฑสถานต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ในกรณีที่ผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย ผ่าฝืนกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ผู้ต้องขังต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน

โดยการใช้มาตรการทางวินัยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 เพื่อควบคุมผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัยและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำ /ทัณฑสถาน มาตรการทางวินัยที่จะใช้ลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยมีอยู่ด้วยกันหลายสถาน ซึ่งในการลงโทษผู้ต้องขังโดยการใช้มาตรการทางวินัยต่อผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยโดยการลงโทษ ตามมาตรา 35 (6) (7) และ (8) โดยการขังเดี่ยว โดยการขังห้องมืด และการเขียน ซึ่งการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังดังกล่าวถือเป็นการลงโทษที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ขัดต่อมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งให้ความสำคัญในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล รวมถึงให้ความสำคัญในเรื่องการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยปราศจากการกระทำทารุณ ทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม

ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพ การไม่ละเมิดสิทธิและการให้ความสำคัญต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะที่ผู้ต้องขังเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่จะต้องได้รับการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน การลงโทษทางวินัยดังกล่าว แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การลงโทษที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขังและการลงโทษที่ไม่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง ซึ่งการลงโทษที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขังคือ การลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำต่อเนื้อตัว ร่างกายของผู้ต้องขัง กระทบต่อจิตใจของผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 (6)

การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่งานเรือนจำ/ทัณฑสถานหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังต้องให้ความสำคัญและคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือกระทำโดยการทารุณต่อผู้ต้องขังไม่ว่าทางร่างกายหรือทางจิตใจ การลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยโดยการลงโทษขังเดี่ยว ขังห้องมืด และการเขียน และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 (6) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยโดยการลงโทษขังเดี่ยว ถือเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังเป็นการกระทำโดยตรงต่อร่างกายและจิตใจ บุคลิกภาพของผู้ต้องขัง และอาจร้ายแรงถึงขั้นเสียชีวิตได้ ดังนั้น การใช้มาตรการทางวินัยในการลงโทษผู้ต้องขังดังกล่าวถือเป็นการลงโทษผู้ต้องขังเกินกว่าคำพิพากษาของศาลที่ได้รับ ขัดต่อวัตถุประสงค์ของการขังลับโทษที่กระทำเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การกระทำของผู้ต้องขัง เพื่อกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างปกติมากที่สุด ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ขัดต่อกฎหมายสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ไม่สอดคล้องกับนานาอารยประเทศ ดังนั้น ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยการใช้

มาตรการทางกฎหมายลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ควรจะปฏิบัติให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ในการบังคับโทษจำคุก ปฏิบัติตามหลักมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557

การใช้มาตรการบังคับโทษลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถานตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ตามมาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 (6) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ในการลงโทษผู้ต้องขังดังกล่าวนี้ถือว่าผู้ต้องขังยังไม่ได้รับความคุ้มครองในเรื่องสิทธิหรือปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเมื่อถูกลงโทษทางวินัย กล่าวคือ ผู้ต้องขังควรที่จะมีโอกาสในการต่อสู้หรือแก้ข้อกล่าวหาเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ชี้แจงหรือแสดงเหตุผลเพราะอาจทำให้ผู้ต้องขังไม่ต้องถูกใช้มาตรการทางวินัยในการลงโทษผู้ต้องขัง และการใช้มาตรการบังคับโทษต่อผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยถือเป็นการใช้มาตรการทางกฎหมายของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ซึ่งจะต้องมีขั้นตอน วิธีดำเนินการต่าง ๆ แก่ผู้ต้องขัง กล่าวคือ ต้องมีการแจ้งว่าผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย แจ้งสิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ต้องขัง ดังนั้น ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยการใช้มาตรการบังคับโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยดังกล่าวถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ขัดต่อหลักการบังคับโทษหรือขัดต่อวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ/ทัณฑสถาน เพื่อเป็นการป้องกัน รักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำ/ทัณฑสถาน และนำไปสู่การพัฒนาผู้ต้องขังทั้งทางด้านร่างกายและทางด้านจิตใจ สามารถใช้ชีวิตดังเช่นคนปกติทั่วไปเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกไปแล้ว

ลักษณะของการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 (6) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ยังไม่เปิดโอกาสหรือให้โอกาสผู้ต้องขังที่ถูกลงโทษทางวินัยหรือให้การรับรอง คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังและยังไม่ได้รับความคุ้มครองจากกระบวนการบังคับใช้เท่าที่ควร กล่าวคือ ผู้ต้องขังส่วนใหม่ไม่ทราบถึงสิทธิหรือไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิที่ผู้ต้องขังควรจะได้รับ ประกอบกับการปฏิบัติของเจ้าพนักงานเรือนจำหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถานมักจะใช้วิธีการที่รวบรัดและไม่แจ้งให้ผู้ต้องขังทราบถึงสิทธิต่าง ๆ ที่ผู้ต้องขังควรจะได้รับเนื่องจากการกระทำผิดวินัยดังกล่าว ซึ่งถือเป็นการปฏิบัติที่ผิดวัตถุประสงค์ของการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน กล่าวคือ โดยหลักการทางวินัยเรือนจำมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของเรือนจำ/ทัณฑสถานและ

เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบของผู้ต้องขังด้วยกันและการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ของทางเรือนจำ/ทัณฑสถานนำไปสู่การพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย ทางด้านจิตใจของผู้ต้องขังซึ่งถือเป็นวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญในการบังคับโทษจำคุก ในส่วนของกระบวนการบังคับใช้มาตรการทางวินัยลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัย ยังไม่ได้รับการรับรอง คຸ້ມครองสิทธิต่าง ๆ ที่ผู้ต้องขังควรจะได้รับเท่าที่ควรและในการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังดังกล่าวกระทบต่อสุขภาพทางด้านร่างกาย ทางด้านจิตใจของ และกระทบต่อบุคลิกของผู้ต้องขัง ซึ่งพอสรุปปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายโดยการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) โดยการลงโทษขังเดี่ยว ขังห้องมืด และการเขียน ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 (6) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย โดยการลงโทษขังเดี่ยว ได้ดังต่อไปนี้คือ

5.1.1 การแจ้งข้อกล่าวหา ในกรณีที่ผู้ซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถานถูกลงโทษทางวินัย ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประกอบกฎกระทรวงออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 รวมทั้งระเบียบปฏิบัติไม่ได้กำหนดให้มีการแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ทำให้ผู้ต้องขังไม่ทราบว่าตนเองกระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถานอย่างไรและไม่สามารถที่จะแก้ข้อกล่าวหาดังกล่าวได้และไม่ทราบถึงกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ ที่ถูกต้อง ตลอดจนการได้รับความกดดันต่าง ๆ ที่ได้รับจากการถูกสอบสวนจากเจ้าพนักงานเรือนจำ/ทัณฑสถาน

5.1.2 อำนาจในการลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย กำหนดให้ผู้ที่มิอำนาจในการสั่งลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยเป็นอำนาจของผู้ดำรงตำแหน่ง พัสดี สารวัตรเรือนจำ และผู้บัญชาการเรือนจำ ซึ่งในการสั่งลงโทษผู้กระทำผิดวินัยเป็นไปตามกฎกระทรวงซึ่งกำหนดให้ในกรณีที่ผู้สั่งลงโทษเป็นพัสดี หรือสารวัตรเรือนจำ ต้องรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำและผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจในการสั่งแก้ไขคำสั่งดังกล่าวได้ แต่ในกรณีที่ผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยนั้นกระทำต่อผู้บัญชาการเรือนจำ อำนาจในการสั่งลงโทษอยู่ที่ผู้บัญชาการเรือนจำมีอำนาจในการสั่งลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยได้เอง ซึ่งโดยหลักทั่วไปในการลงโทษควรที่จะต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องชอบธรรมเพื่อความถูกต้องในการออกคำสั่ง ดังนั้น ในการออกคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำควรที่จะมีการตรวจสอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือจากหน่วยงานอื่น

5.1.3 การมีแพทย์เข้ามาเกี่ยวข้องในกรณีที่ต้องขังถูกลงโทษทางวินัย จากการใช้มาตรการ บังคับโทษเมื่อผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ซึ่งตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) 7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ในการลงโทษทางวินัยดังกล่าว จะต้องให้แพทย์ได้ตรวจเห็นชอบ ด้วยว่าห้องขังไม่ผิดอนามัยอย่างร้ายแรง หรือก่อนการเขียนกำหนดให้มีการตรวจร่างกายของผู้ ต้องขังก่อน เมื่อไม่ได้มีการกำหนดให้มีแพทย์ตรวจร่างกายของผู้ต้องขังก่อนเข้าสู่กระบวนการ บังคับใช้มาตรการลงโทษทางวินัยก่อนการถูกขังว่าผู้ต้องขังมีความพร้อมทางด้านร่างกายหรือจิตใจ หรือไม่ก่อนถูกลงโทษ ซึ่งหากได้มีการตรวจสุขภาพของผู้ต้องขังก่อนที่ลงถูกลงโทษและตรวจ พบว่าผู้ต้องขังผิดปกติทางด้านร่างกายหรือจิตใจการลงโทษผู้ต้องขังอาจไม่เกิดขึ้นและอาจใช้ มาตรการลงโทษอย่างอื่นแทนการลงโทษ โดยการขังเดี่ยวหรือขังห้องมืด หรือการเขียน แต่ถ้าไม่ ตรวจสุขภาพร่างกายหรือจิตใจของผู้ต้องขังก่อนเมื่อต้องถูกลงโทษโดยการขังดังกล่าวอาจส่งผล กระทบต่อผู้ต้องขังและอาจได้รับอันตรายทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ บุคลิกภาพของผู้ต้องขัง บาง กรณีอาจส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้ต้องขังได้

5.1.4 กรณีที่ผู้ต้องขังถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน และถูก ลงโทษโดยการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และตาม พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ถือว่าผู้ต้องขังกระทำผิดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของทาง เรือนจำ/ทัณฑสถาน ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย กฎ ข้อบังคับของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน จึง ต้องใช้พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเพื่อให้ผู้ต้องขังที่ถูก กล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ได้มีโอกาสได้แก้ข้อกล่าวหา แสดง พยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ต่อเจ้าพนักงานเรือนจำและในกรณีดังกล่าวเจ้าพนักงานเรือน จำต้องแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องขังว่าผู้ต้องขังมีสิทธิอย่างไร เช่น สิทธิที่จะมีที่ปรึกษา ทนาย หรือตัวแทนที่ มีความรู้ทางกฎหมายต่อผู้ต้องขังเพราะผู้ต้องขังในเรือนจำส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมายจึง ไม่สามารถทราบหรือเข้าถึงสิทธิของตนเองได้และในกรณีดังกล่าวทำให้ผู้ต้องขังไม่สามารถที่จะ รักษาสิทธิของตนเองได้

5.1.5 ในการใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทาง เรือนจำ/ทัณฑสถาน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ประกอบกฎกระทรวง มหาดไทย และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย ใช้บังคับกับผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำ/ทัณฑสถานที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน โดย มิได้แบ่งแยกชัดเจนว่าเป็นผู้ต้องขังที่คดีที่สุดหรือผู้ต้องขังที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีหรือที่ เรียกว่า “คนต้องขัง” ที่ถูกขังอยู่ในเรือนจำ/ทัณฑสถาน ดังนั้น เมื่อผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทาง

เรือนจำ/ทัณฑสถาน และถูกลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืดและการเขียน ซึ่งการใช้มาตรการลงโทษทางวินัยดังกล่าวถือเป็นการลงโทษที่ร้ายแรงและส่งผลกระทบต่อทางด้านร่างกายและจิตใจ บุคลิกภาพของผู้ต้องขัง ดังนั้น ในการลงโทษดังกล่าวเมื่อไม่แยกประเภทของผู้ต้องขังให้ชัดเจนอาจเกิดปัญหาในการลงโทษทางวินัยลงโทษแก่ผู้ต้องขังได้

5.1.6 ในการใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน โดยการลงโทษขังเดี่ยว ขังห้องมืดและการเขียน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 (6) โดยการขังเดี่ยว ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย เป็นการใช้มาตรการลงโทษที่กระทำต่อร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังซึ่งในการใช้มาตรการลงโทษดังกล่าวขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน ขัดต่อมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 และกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดไว้ ในการใช้มาตรการลงโทษทางวินัยในการลงโทษผู้ต้องขังดังกล่าว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดต่อผู้ต้องขังแต่การลงโทษดังกล่าวถือเป็นการลงโทษโดยวิธีการอันทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมและละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขัดต่อวัตถุประสงค์ในการบังคับโทษซึ่งในการบังคับโทษจำคุกเพื่อปรับเปลี่ยนนิสัยและพฤติกรรมของผู้ต้องขังซึ่งต้องอาศัยหลักความยินยอมของผู้ต้องขังเพื่อเข้าสู่กระบวนการในการบังคับโทษ ซึ่งการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง โดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืดและการเขียน มีลักษณะเป็นการลงโทษที่ทารุณ โหดร้าย กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และส่งผลกระทบต่อบุคลิกภาพของผู้ต้องขังและอาจส่งเสียหายต่อตัวผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษออกมาจากเรือนจำ/ทัณฑสถานทำให้กลับไปกระทำผิดซ้ำอีกหรือกระทำความผิดที่มีลักษณะที่รุนแรงกว่าเดิม

5.2 ข้อเสนอแนะ

ตามประเด็นปัญหาจากการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืด และการเขียน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 (6) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทย โดยการลงโทษขังเดี่ยว ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อสรุปนั้นเพื่อให้การดำเนินการทางวินัยลงโทษผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถานตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์เป็นไปโดยถูกต้องและเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังที่ถูกใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืดและการเขียน ให้เป็นไปตามหลักการบังคับ

โทษจำคุกและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ เพื่อปรับเปลี่ยนนิสัย พฤติกรรมของผู้ต้องขังเพื่อกลับเข้าสู่สังคมและสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ เพื่อมิให้เกิดปัญหาจากการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัย เพื่อมิให้ขัดต่อหลักมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เพื่อมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 และเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษทางวินัยแก่ผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถานของต่างประเทศผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืดและการเขียน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ตามมาตรา 66 (6) ดังต่อไปนี้

5.2.1 ยกเลิกกรณีการใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษทางวินัยต่อผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน โดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืด และการเขียนตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) ประกอบกฎกระทรวงมหาดไทยซึ่งออกตามความมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 (6) โดยการลงโทษขังเดี่ยว เพราะการลงโทษดังกล่าวเป็นการลงโทษที่ทารุณ โหดร้าย ละเมิดสิทธิมนุษยชนส่งผลกระทบต่อสุขภาพและจิตใจของผู้ต้องขัง สูญเสียบุคลิกภาพและอาจทำให้ถึงขั้นเสียชีวิตได้ การลงโทษทางวินัยโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืด และการเขียนถือเป็นการลงโทษที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน ขัดต่อมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและขัดกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษ

5.2.2 ในการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 ถือเป็นพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ที่ได้มีการแก้ไขปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ยกเลิก หรือกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้มีการตรวจชำระใหม่ เพื่อให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับสภาพสังคม วัฒนธรรมของสังคมปัจจุบัน เพื่อให้สอดคล้องกับนานาอารยประเทศ เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่ ต้องการปรับเปลี่ยนนิสัยและพฤติกรรมของผู้ต้องขังซึ่งต้องอาศัยหลักความยินยอมของผู้ต้องขังเพื่อเข้าสู่กระบวนการในการบังคับโทษ ซึ่งการลงโทษดังกล่าวเป็นการลงโทษที่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และส่งผลกระทบต่อบุคลิกภาพของผู้ต้องขังและส่งผลเสียหายต่อตัวผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษออกมาจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน ทำให้กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกหรือกระทำความผิดที่มีลักษณะที่มีความรุนแรงมากขึ้นกว่าเดิม ดังนั้นเห็นว่าควรที่จะใช้มาตรการในการบังคับโทษอย่างอื่นที่ไม่เป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิของ

ผู้ต้องขัง เช่นการให้ผู้ต้องขังที่กระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ได้ทำงานหรือได้รับมอบหมายงานหรือการจ้างงาน เป็นเวลาสูงสุดสี่สัปดาห์ แทนการลงโทษขังเดี่ยว และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้เพิ่มเติมข้อความตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560

มาตรา 66 บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย ให้เจ้าพนักงานเรือนจำผู้มีหน้าที่พิจารณาโดยถ่องแท้แล้วจึงเสนอผู้บัญชาการเรือนจำลงโทษผู้ต้องขังสถานหนึ่งสถานใด ดังต่อไปนี้...

- (6) ยกเว้นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังอื่นเป็นระยะเวลาไม่เกิน 21 วัน
- (7) จัดให้มีที่พักแยกออกไปต่างหากในระหว่างที่มีกิจกรรมจากการทำงานเป็นระยะเวลาสูงสุด 4 สัปดาห์
- (8) การเพิกถอนจากงานที่ได้รับมอบหมายหรือการจ้างงานเป็นเวลาสูงสุด 4 สัปดาห์
- (9) กักขังสูงสุดเป็นระยะเวลาไม่เกิน 14 วัน ...
- (10) การดำเนินการจับกุม โดยมีระยะเวลาสูงสุด 4 สัปดาห์ ”

อย่างไรก็ตามปัญหาในการใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังโดยการขังเดี่ยว ขังห้องมืดและการเขียน ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 35 (6) (7) และ (8) และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 (6) โดยการลงโทษขังเดี่ยว จะได้รับการแก้ไขหรือคลี่คลายหรือไม่นั้นเป็นสิ่งที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในงานราชทัณฑ์ซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่ดูแล รับผิดชอบโดยตรงและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ เข้มแข็ง อดทน ทุ่มเทในการทำงานแม้จะมีปัญหาหรืออุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ อีกทั้งปัญหาในเรื่องของจำนวนบุคลากรซึ่งมีอยู่ไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำ/ทัณฑสถาน ในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานราชทัณฑ์ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานของรัฐและเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่ด้วยการมีจิตสำนึกที่ดีคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และมีความเข้าใจในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามสิทธิมนุษยชน ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 และที่ปรากฏในหลักมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ในการใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังดังกล่าวกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขัง อีกทั้งการแก้ไข ปรับปรุง หรือยกเลิก กฎหมายระเบียบ ข้อบังคับและแนวทางในการปฏิบัติก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ควรจะต้องคำนึงถึงเพื่อให้เหมาะสมสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ในปัจจุบันและเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน มาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นอกจากนี้วิถยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งหมายให้การปฏิบัติเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังให้มีความ

สอดคล้องกับหลักปฏิบัติของนานาชาติและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะได้รับดูแล เอาใจใส่เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ประกอบกับการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขังดังกล่าว เป็นการลงโทษที่ทำให้ผู้ต้องขังได้รับความทุกข์ยาก ลำบากจากการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ/ทัณฑสถานเพิ่มมากขึ้นอีกและเป็นการรับโทษที่เกินกว่าคำพิพากษาที่ได้รับ ดังนั้น เมื่อผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำ/ทัณฑสถานกระทำผิดวินัยของทางเรือนจำ/ทัณฑสถาน ในการใช้มาตรการทางวินัยลงโทษผู้ต้องขังควรที่จะปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเท่าที่จำเป็นตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้และไม่เพิ่มความทุกข์ยาก ลำบากแก่ผู้ต้องขังและควรปฏิบัติเท่าที่จำเป็นและไม่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง

ป
ร
จ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กฎกระทรวงมหาดไทย.

กระทรวงการต่างประเทศ.

ข้อกำหนดกรุงเทพ.

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ.

ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการเยี่ยม การติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าคู
กิจกรรมหรือติดต่อการทำงานกับเรือนจำ พุทธศักราช 2547.

ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523. คู่มือตำรวจ. เล่ม 1.

คณิต ฒ นคร. “การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐกับการปล่อยชั่วคราว.” มติชนสุดสัปดาห์.
ฉบับประจำวัน ที่ 29 ตุลาคม- 4 พฤศจิกายน 2553 และฉบับประจำวัน ที่ 5-11
(พฤศจิกายน 2553).

คณิต ฒ นคร. “ประมวลกฎหมายอาญากับการแก้ไขเพิ่มเติมในรอบสามสิบปี.” รพี 30.

คณิต ฒ นคร. “อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 2. ปีที่ 9. (2520) : 133.

คณิต ฒ นคร. ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ (หนังสือรวมบทความ). กรุงเทพมหานคร:
วิญญูชน, 2552.

คณิต ฒ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน,
2558.

คณิต ฒ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549.

คณิต ฒ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 8 ปรับปรุงใหม่และแก้ไขเพิ่มเติม.
กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2555.

คณิต ฒ นคร. กฎหมายอาญาภาคความผิด. พิมพ์ครั้งที่ 10 มิถุนายน 2553. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน,
2553.

คณิต ฒ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. กรุงเทพมหานคร.

คณิต ฒ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 4 ปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติม.
กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2554.

คณิต ฒ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2554.

คณิต ฒ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2556.

- คณิต ฅ นคร. กระบวนการยุติธรรมกับสิทธิพื้นฐานของประชาชน [หนังสือรวมข้อเสนอแนะของคณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553.
- คณิต ฅ นคร. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2559.
- คณิต ฅ นคร. อ่าวแล้ว เจริญอรรถที่ 6. น. 133; คณิต ฅ นคร. ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ (หนังสือรวมบทความ). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2552.
- จิตติ ติงศรัทธี. กฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 1. พิมพ์ครั้งที่ 7. ตอน 2 พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2525.
- ชัญญญา (รัชณี) ชัยสุวรรณ. “การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- ชาย เสรีกุล. อาญาวิทยาและทัณฑวิทยา. กรุงเทพมหานคร, 2514.
- ฎีกาที่ 305/2478 (ธรรมสาร หน้า 453): คำรับสารภาพของจำเลยในคดีเรื่องก่อน ศาลจะฟังลงโทษจำเลยในคดีเรื่องหลังหาได้ไม่.
- ธานี วรภัทร์. “การบังคับโทษประหารชีวิตในประเทศ.” วารสารวิชาการ. สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย เล่มที่ 1. ปีที่ 11.
- ธานี วรภัทร์. “กฎหมายบังคับโทษในประเทศไทย: การบังคับโทษจำคุก.” วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตคณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2552.
- ธานี วรภัทร์. “ปัญหาการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย.” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต. ฉบับที่ 2. ปีที่ 5. (กรกฎาคม-ธันวาคม 2548) : 61.
- ธานี วรภัทร์. กฎหมายราชทัณฑ์. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2558.
- ธานี วรภัทร์. กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก. พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2555.
- ธานี วรภัทร์. มาตรการบังคับทางอาญา. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2557.
- ธานี วรภัทร์. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม ตุลาคม 2558. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2558.
- นัทธี จิตสว่าง. หลักทัณฑวิทยา. กรุงเทพมหานคร: กรมราชทัณฑ์, ม.ป.ป.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2552.

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน.

ประมวลกฎหมายอาญา.

ประมวลกฎหมายอาญา.

ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน.

ประมวลกฎหมายอาญาออสเตรเลีย.

ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี. กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสสมโภช กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. โรงพิมพ์ราชทัณฑ์เรือนจำคลองเปรม.

ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

ประเสริฐ เมฆมณี. หลักทัณฑ์วิทยา. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์ จำกัด, 2523.

พระธรรมนุญศาลยุติธรรม.

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2490.

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2539.

พระราชบัญญัติยกเลิกวิธีพิจารณาโจรสู้ร้ายตามจารีตนครบาล รัตนโกสินทร์ศก 115 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 13 วันที่ 4 มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก 115. น. 573.

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522.

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479.

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479.

ไพโรจน์ พลเพชร และคณะ. “สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.” (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร, 2556.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. พุทธศักราช 2540.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. มาตรา 39 วรรคสอง.

วรพจน์ วิสสุตพิชญ์. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2543.

สมยศ เชื้อไทย. คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรา และเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535.

สำนักพัฒนาปฏิบัติส่วนอภัยโทษ ฝ่ายวินัยผู้ต้องขัง. คู่มือการลงโทษผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย. พฤตจิกายน 2556.

สุริยา ปานแป้น. อนุวัฒน์ บุญนันท์. คู่มือสอบกฎหมายรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 5 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร, 2555.

หยุด แสงอุทัย. กฎหมายอาญา ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.

อุททิส แสนโกศิก. “หลักกฎหมายอาญา: การลงโทษ” อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ. ณ วัดธาตุทอง. 23 มีนาคม 2515. มรพ.

ภาษาต่างประเทศ

Alf Ross. On Guilt. Responsibility and Punishment. London: Stevens & Sons Limited, 1975.

Bringewat Peter: Grundbegriffe des Strafrecht. 2 Auflage. Baden-Baden, 2008.

Bryan A Garner. Black's Law Dictionary. 8 Edition. USA.: Tomson, 2004.

Capital punishment in Germany From Wikipedia. the free encyclopedia.

Clemens Bartollas. Invitation to Corrections. Boston: USA. Allyn & Bacon, 2000.

Criminal Code (Strafgesetzbuch. StGB). As promulgated on 13 November 1998 Federal Law Gazette I.

ECCP: Report on the Standard minimum Rules for the Treatment of Prisoners. Strasbourg, 1980.

Germany Constitution.

Germany Constitution.

Geschäftsführender Direktor. Kriminologisches Seminar. Der Universität Boon. 9 September 2009.

Gesetz über den Vollzug der Freiheitsstrafe und der freiheitsentziehenden Maßregeln der Besserung und Sicherung.

Gotz Dieter. Haensch Gunther. Wellmann Hans: Grosswörterbuch Deutsch als Fremdsprache.

Gunther Kaiser. Heiz Schoch: Strafvollzug. 5. neu bearbeitete Auflage. C.F. Muller Verlag. Heidelberg 2003.

Historyimages. Retrieved November 18, 2016. from

<https://historyimages.blogspot.com/2012/01/shocking-american-tortur-of-german.html>

<https://furtherglory.wordpress.com/2011/01/19/camps-for-german-war-criminals-set-up-the-allies-after-wwii/> January 19, 2011.

Joan Petersilia. When Prisoners Come Home. New York: Oxford, 2003.

Johannes Feest (Hrsg.): Kommentar zum Strafvollzugsgesetz (AK-StVollzG). 5. Auflage. Luchterhand. Neuwied. 2006.

Stephen Livingstone and Tim Owen. Prison Law. 2nd ed. New York: Oxford, 1999.

Strafvollzugsgesetz. 1967. § 2 Aufgaben des Vollzuges. Im Vollzug der Freiheitsstrafe soll der Gefangene fähig werden, künftig in sozialer Verantwortung ein Leben ohne Straftaten zu führen (Vollzugsziel). Der Vollzug der Freiheitsstrafe dient auch dem Schutz der Allgemeinheit von weiteren Straftaten.

The Prison Rules 55.

The West's Encyclopedia of American Law. 1997. Vol 6.

Universal Declaration of Human Rights.

vgl. Claus Roxin. Strafrecht. 24. Auflage. München 1995. S. 75.

vgl. Henann Avenatius. Recht von A-Z. 4. Auflage. Herder Taschenbuch Verlag. Frankfurt am Main, 1988.

vgl. Schwab-Prütting. Sachenrecht. 24. Auflage. München 1993. S. 2.

vgl. etwa Claus Roxin. Strafrecht. 24. Auflage. München 1995.

Walter Moberly. The Ethics of Punishment. London: Faber and Faber, 1968.

กรม
พาณิชย์
และ
อุตสาหกรรม

ภาคผนวก

สถิติผู้ต้องขังทำผิดวินัยประจำปี ๒๕๕๘

ลำดับ	ประเภทการทำผิดวินัย	ผู้ต้องขังชาย	ผู้ต้องขังหญิง	หมายเหตุ
๑	ก่อการทะเลาะวิวาทและทำร้ายร่างกายผู้ต้องขังอื่น	๓๓	๔	
๒	เล่นการพนันและครอบครองสิ่งของต้องห้ามอุปกรณ์เล่นการพนัน	๔๕	-	
๓	ลักลอบสักร่างกายและครอบครองสิ่งของต้องห้ามอุปกรณ์สักร่างกาย	๙	-	
๔	ลักลอบเสพยาเสพติด (ยาบ้า)	๑๐	-	
๕	กระด้างกระเดื่องต่อคำสั่งเจ้าหน้าที่และขัดคำสั่งเจ้าหน้าที่	๑๑	-	
๖	ครอบครองสิ่งของต้องห้าม สื่อลามกอนาจาร	๒	-	
๗	ครอบครองสิ่งของต้องห้าม (น้ำเมาทำขึ้นเอง)	๓	๒	
๘	ทำร้ายร่างกายตนเอง	๑	๑	
๙	ครอบครองสิ่งของต้องห้าม (โทรศัพท์มือถือ)	-	-	
๑๐	นำสิ่งของไม่อนุญาตขึ้นเรือนนอน	-	-	
๑๑	ผู้ต้องขังพยายามหลบหนีแต่ได้ตัวคืนมา (ภายในและภายนอก ร.จ.)	-	-	
	รวม	๑๑๔	๗	

สถิติผู้ต้องขังทำผิดวินัยประจำปี ๒๕๕๙

ลำดับ	ประเภทการทำผิดวินัย	ผู้ต้องขังชาย	ผู้ต้องขังหญิง	หมายเหตุ
๑	ก่อการทะเลาะวิวาทและทำร้ายร่างกายผู้ต้องขังอื่น	๓๘	๒๐	
๒	เล่นการพนันและครอบครองสิ่งของต้องห้ามอุปกรณ์เล่นการพนัน	๖๕	๖	
๓	ลักลอบสักร่างกายและครอบครองสิ่งของต้องห้ามอุปกรณ์สักร่างกาย	๗	-	
๔	ลักลอบเสพยาเสพติด (ยาบ้า)	๑	-	ผู้ต้องขังเข้าใหม่พบยาบ้า ครึ่งเม็ด ในกระเป๋าสตางค์
๕	กระด้างกระเดื่องต่อคำสั่งเจ้าหน้าที่และขัดคำสั่งเจ้าหน้าที่	๑๓	๓	
๖	ครอบครองสิ่งของต้องห้าม สื่อลามกอนาจาร	-	-	
๗	ครอบครองสิ่งของต้องห้าม (น้ำเมาทำขึ้นเอง)	-	-	
๘	ทำร้ายร่างกายตนเอง	๔	-	
๙	ครอบครองสิ่งของต้องห้าม (โทรศัพท์มือถือ)	๑	-	ผู้ต้องขังจ่ายนอกภายนอกเรือนจำ
๑๐	นำสิ่งของไม่อนุญาตขึ้นเรือนนอน	๓	๓๔	
๑๑	ผู้ต้องขังพยายามหลบหนีแต่ได้ตัวคืนมา (ภายในและภายนอก ร.จ.)	๑	-	ผู้ต้องขังป่วยออกรพ.นร.หลบหนี ๑ ราย
	รวม	๑๓๓	๖๓	

สถิติผู้ต้องขังทำผิดวินัยประจำปี ๒๕๖๐

ลำดับ	ประเภทการทำผิดวินัย	ผู้ต้องขังชาย	ผู้ต้องขังหญิง	หมายเหตุ
๑	ก่อการทะเลาะวิวาทและทำร้ายร่างกายผู้ต้องขังอื่น	๔	๕	
๒	เล่นการพนันและครอบครองสิ่งของต้องห้ามอุปกรณ์เล่นการพนัน	๔	-	
๓	ลักลอบสักร่างกายและครอบครองสิ่งของต้องห้ามอุปกรณ์สักร่างกาย	๒	-	
๔	ลักลอบเสพยาเสพติด (ยาบ้า)	-	-	
๕	กระด้างกระเดื่องต่อคำสั่งเจ้าหน้าที่และขัดคำสั่งเจ้าหน้าที่	๔	๑	
๖	ครอบครองสิ่งของต้องห้าม สื่อลามกอนาจาร	-	-	
๗	ครอบครองสิ่งของต้องห้าม (น้ำเมาทำขึ้นเอง)	-	-	
๘	ทำร้ายร่างกายตนเอง	๑	-	
๙	ครอบครองสิ่งของต้องห้าม (โทรศัพท์มือถือ)	-	-	
๑๐	นำสิ่งของไม่อนุญาตขึ้นเรือนนอน	๑	-	
๑๑	ผู้ต้องขังพยายามหลบหนีแต่ได้ตัวคืนมา (ภายในและภายนอก ร.จ.)	๒	-	ภายในเรือนจำ
	รวม	๑๘	๖	

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

ประวัติการศึกษา

ชุติมาพัฒน์ เกียรติมนัส

พ.ศ. 2545 ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์)

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. 2547 นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2550 ประกาศนียบัตรวิชาว่าความรุ่นที่ 27

สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภานายความ

พ.ศ. 2552 สอบไล่ได้ความรู้ชั้นเนติบัณฑิต สมัยที่ 62

สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา